

e-ISSN: 2757-6108

DİSİPLİNLER ARASI DİL ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY LANGUAGE STUDIES

CİLT/VOL: 9, SAYI/NO: 9, ARALIK/DECEMBER 2024

Aralık / December • Sayı / Number: 2024/9

e-ISSN: 2757-6108

Başlangıç / Founded: 2020

Yayın Aralığı / Period: Yılda 2 Sayı

Disiplinler Arası Dil Araştırmaları (DADA) Dergisi, Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Derneği'nin yılda iki kez yayımlanan **uluslararası hakemli** dergisidir. Disiplinler Arası Dil Araştırmaları (DADA) Dergisi'nde yayımlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukuki açıdan bütün sorumluluğu yazarına, yayın hakları Disiplinler Arası Dil Araştırmaları (DADA) Dergisi'ne aittir.

The Journal of Interdisciplinary Language Studies (IJLS) is a refereed international journal which is published by Interdisciplinary Language Studies Association. Writers are solely responsible for the content of their articles and the copyright belongs to the Journal of Interdisciplinary Language Studies (IJLS).

İmtiyaz Sahibi / Licensee

Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Derneği

Editör / Editor-in-Chief

Prof. Dr. Erdoğan BOZ

Yazı Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Erdoğan BOZ (Başkan)
(Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Cüneyt AKIN
(Afyon Kocatepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferdi BOZKURT
(Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatih DOĞRU
(Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)

Dil Editörleri / Language Editors

Prof. Dr. Cüneyt AKIN (Türkçe / Turkish)
Öğr. Gör. Nurcan İLBAŞ (İngilizce / English)

Dizin Sorumlusu / Index Supervisor

Doç. Dr. Ferdi BOZKURT

Mizanpaj Editörü / Layout Editor

Doç. Dr. Fatih DOĞRU

Yayın Danışma Kurulu / Board of Editorial Advisor

Prof. Dr. Güner GÜLSEVIN 'Türk Dili'

Prof. Dr. Ahmet Kemal BAYRAM 'Sosyoloji'
(Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Leyla KARAHAN 'Türk Dili'
(TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi)

Prof. Dr. Cemil YÜCEL 'Eğitim'
(Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Engin Yılmaz 'Türk Dili'
(Sakarya Üniversitesi)

Prof. Dr. Yakup CİVELEK 'İlahiyat-Arapça'
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ 'Coğrafya'
(Anadolu Üniversitesi)

Prof. Dr. Beyhan KANTER 'Edebiyat'
(Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Kasım TURHAN 'Felsefe'

Prof. Dr. Halil İbrahim GÜRÇAN 'İletişim'
(Anadolu Üniversitesi)

Prof. Dr. Ferit USLU 'Felsefe'

Prof. Dr. Naci KULA 'Psikoloji'
(Bursa Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Cafer AYDIN 'Matematik'
(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)

Prof. Dr. Sinan SARAÇLI 'İstatistik'
(Balıkesir Üniversitesi)

Yurtdışı Temsilciler / Representatives Abroad

Prof. Dr. Nikolay YEGOROV
(Rusya Federasyonu)

Doç. Dr. Neriman HASAN
(Romanya)

Prof. Dr. Nabil BAZILHAN
(Kazakistan)

Prof. Dr. Ekrem ÇAVUŞEVİÇ
(Hırvatistan)

Prof. Dr. Burul SAGINBAYEVA
(Kırgızistan)

Prof. Dr. Lindita Khanari LATİFİ
(Arnavutluk)

Prof. Dr. Oktay AHMED
(Makedonya)

Prof. Dr. Elisabed BZHALAVA
(Gürcistan)

Dergimizin tarandığı dizinler / Indexes:

MLA International Bibliography

EBSCO

Index Copernicus

International Scientific Indexing (ISI)

Citefactor

Directory of Research Journals Indexing

ROAD

Asos

Türk Eğitim İndeksi

ACARINDEX

IJIF (International Innovative Journal Impact Factor)

OKUYUCU MEKTUPLARI / LETTERS

Lütfen yayımlanan yazılar hakkındaki görüŖ, yorum ve önerilerinizi editöre gönderiniz.
Readers are highly encouraged to express their views, comments or suggestions on published articles, to the editor.

Prof. Dr. Erdoğan BOZ
dadadergisi@gmail.com

Adres: İstiklal Mahallesi, Duru Sokak, Duru Apartmanı, No.: 8/4
Odunpazarı / Eskişehir / TÜRKİYE
Telefon: 0222 2393750 / 2350
Belgegeçer: 0222 2291418
e-posta: dadadergisi@gmail.com

Bu Sayının Hakemleri / Reviewers of the Issue

Disiplinler Arası Dil Araştırmaları (DADA) Dergisi olarak bu sayımıza hakemlik yapan değerli bilim insanlarına desteklerinden ötürü teşekkür ederiz.

The Journal of Interdisciplinary Language Studies (IJILS) wishes to appreciate the valuable scientists who refereed this issue for their assistance.

Aralık 2024/9 Hakemleri / Reviewers for December, 2024/9

Prof. Dr. Ayşe Nur Sır Dünder, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi / Kütahya Dumlupınar University

Prof. Dr. Bülent Özkan, Mersin Üniversitesi / Mersin University

Prof. Dr. Engin Yılmaz, Sakarya Üniversitesi / Sakarya University

Prof. Dr. Hülya Pilanci, Anadolu Üniversitesi / Anadolu University

Prof. Dr. Nergis Biray, Pamukkale Üniversitesi / Pamukkale University

Doç. Dr. Fatih Yapıcı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi / Ankara Hacı Bayram Veli University

Doç. Dr. Mehmet Emin Tuğluk, Batman Üniversitesi / Batman University

Doç. Dr. Olena Kozan, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi / Ankara Hacı Bayram Veli University

Doç. Dr. Şükrü Baştürk, Bursa Uludağ Üniversitesi / Bursa Uludağ University

Dr. Öğr. Üyesi Esra Elmacıoğlu, Yozgat Bozok Üniversitesi / Yozgat Bozok University

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Yazıcı, Kocaeli Üniversitesi / Kocaeli University

Dr. Öğr. Üyesi Murat Parlakpınar, Bitlis Eren Üniversitesi / Bitlis Eren University

Öğr. Gör. Dr. Selenay Koşumcu, El-Farabi Kazak Millî Üniversitesi / Al-Farabi Kazakh National University

Öğr. Gör. Dr. Muhammed Özgür Yaşar, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi / Eskişehir Osmangazi University

Öğr. Gör. Dr. Revan Serpil, Anadolu Üniversitesi / Anadolu University

Arş. Gör. Dr. Burak Asma, Akdeniz Üniversitesi / Akdeniz University

Arş. Gör. Dr. Musa Tömen, Anadolu Üniversitesi / Anadolu University

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Makaleler / Articles

İnceleme / Review

- "Güncel Türkçe Sözlük" ile "Kubbealtı Lugatı"nda Kelime Türleri Bilgisinin Kullanımı Açısından "Güzel" Kelimesi
(The Word "Güzel" in Terms of the Use of Word Types Knowledge in "Kubbealtı Lugatı" with "Güncel Türkçe
Sözlük")..... 1-12
Hacı İbrahim DELİCE

Araştırma / Research

- Türetim ve Çekimin Sınırsız Aralığında Çatı Eklerinin Türü: Bulanık Küme Kuramı Çerçevesinde Bir İnceleme
(The Type of Voice Suffixes in the Boundless Range of Derivation and Inflection: An Analysis within the Framework of
Fuzzy Set Theory)..... 13-32
Turgay SEBZECİOĞLU

Araştırma / Research

- Türkiye'de Toplum Dilbilimi Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar: Açıklamalı Bibliyografya Denemesi
(Academic Studies on Sociolinguistics in Turkey: An Annotated Bibliography) 33-93
Hatice ÇİÇEK

Araştırma / Research

- Cengiz Aytmatov'un Beyaz Gemi Eserinde Özolgular
(Realias in Cengiz Aytmatov's Work The White Ship) 94-113
Gülçin MENTEŞ

Araştırma / Research

- Türkçe Öğreniminde Kod Değiştirme: İngilizce Bölümü Öğrencilerinin İncelenmesi
(Code-Switching in Turkish Learning: A Study of English Department Students) 114-142
Kawar ABDULQADER

Araştırma / Research

- Reşit Kazım Bayatlı'nın Şiirlerinde Kerkük Türkmen Türkçesi Dil Özellikleri - Ses Bilgisi
(Kirkuk Turkmen Turkish in Reşit Kazım Bayatlı's Poems Language Features – Phonetics-) 143-177
Enji Jangeez SALAHULDIN

Atf (cite): Delice, Hacı İbrahim (2024). "Güncel Türkçe Sözlük" ile "Kubbealtı Lugatı"nda kelime türleri bilgisinin kullanımı açısından "güzel" kelimesi, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 9, 1-12. doi: 10.48147/dada.1525458.

"Güncel Türkçe Sözlük" ile "Kubbealtı Lugatı"nda Kelime Türleri Bilgisinin Kullanımı Açısından "Güzel" Kelimesi

Hacı İbrahim DELİCE¹

"Güncel Türkçe Sözlük" ile "Kubbealtı Lugatı"nda Kelime Türleri Bilgisinin Kullanımı Açısından "Güzel" Kelimesi

Özet

Sözlüklerde maddebaşı yapılan kelimelerin türlerine genelde yer verilmektedir; ancak, kelimelerin tür bilgilerinin verilme şekli, sözlüklerde farklılıklar da gösterebilmektedir. Aynı zamanda, bir kelimenin türü farklı cümlelerde isim, sıfat, zarf vb. tanımlarına uyacak şekilde değişebilmektedir. Kelime türü bilgilerinin sözlüklerde sağlıklı verilebilmesi için maddebaşı olan kelimeye yazılan her anlama, uygun bir tank cümlesi de verilmelidir. Tank cümlesine göre tespit edilen kelime türünün de dilbilgisi ölçütleri çerçevesinde doğru olması beklenmektedir. Ne var ki, Türkçe için pek çok sözlük yazılmış olmasına rağmen bu sözlüklerde oturmaş bir sözlükbilim ilkeleri henüz oluşmamıştır. Bu çalışmada, "güzel" kelimesinin en çok bakıldığı düşünülen ve internet ortamında bireylerin kullanımına sunulan Türk Dil Kurumunun "Güncel Türkçe Sözlüğü" ile Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfının "Kubbealtı Lugatı"nda kelime türleri açısından karşılaştırılması yapılmış ve her iki sözlükteki kelime türü bilgilerinin dilbilgisi ölçütlerine uymadığı düşünülen hususlar ortaya konmuştur. Çalışmanın amacı, sözlükçülük çalışmalarının daha bilimsel bir zemine oturmasına katkıda bulunmak ve mevcut sözlüklerin yeni basımlarında kelime türü bilgisi açısından yanlışlıklarının düzeltilmesine katkı sağlamaktır.

The Word "Güzel" in Terms Of The Use Of Word Types Knowledge in "Kubbealtı Lugatı" with "Güncel Türkçe Sözlük"

Abstract

Dictionaries generally include the types of words that are made at the beginning of the article; however, the way in which the type information of the words is given may differ in dictionaries. At the same time, the type of a word can change in different sentences to fit the definitions of nouns, adjectives, adverbs, etc. in order for the word type information to be given in dictionaries in a healthy way, an appropriate witness sentence should be given for each meaning written in the word that is the head of the article. The type of word determined according to the witness sentence is also expected to be correct within the framework of grammatical criteria. However, although many dictionaries have been written for Turkish, a well-established lexicography principles have not yet been formed in these dictionaries. In this study, the word "güzel" is compared in terms of word types in the "Güncel Türkçe Sözlük" of the Türk Dil Kurumu, which is thought to be the most looked at and made available to individuals on the internet, and the "Kubbealtı Lugatı" of the Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, and the issues that do not comply with the grammatical criteria of the word pronunciation information in both dictionaries are revealed. The aim of the study is to contribute to the establishment of lexicography studies on a more scientific basis and to allow the correction of inaccuracies in new editions of existing dictionaries.

Anahtar Sözcükler: Sözlük, güzel, Güncel Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lugatı, sözlükbilim, kelime türleri

Key Words: Dictionary, güzel, Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lugatı, lexicography, word types

Makale Türü: İnceleme

Paper Type: Review article

¹ Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hdelice@aku.edu.tr, ORCID No: 0009-0004-7868-2854.

1. Güncel Türkçe Sözlük (GTS): Güzel

GTS, *güzel* kelimesini anlamlandırırken bu kelimenin türünü Kubbealtı Lugatı (KL) gibi doğrudan sıfat kabul etmemiştir; çünkü, sıfat isimlerin cümle içinde nitelendirme ve belirtme özelliği kazanmış olmasının gramerdeki adıdır; yeni ve farklı bir anlamı değildir.

GTS, *güzel* kelimesi için on iki anlam tanımlamıştır. Bunlardan 1, 2, 3, 6, 7, 10 ve 11. anlamlar için yazılan kelime türü betimlemesi ve bunlara verilen örnekler birbiriyle uyumludur ve kelime türü belirlemede bir hata görülmemiştir.

Türü *sıfat* şeklinde işaretlenen 5. anlam için örnek verilmemiştir. Örneği verilmeyen bir anlamın sıfat olması mümkün değildir; çünkü, cümlede isim, sıfat ve zarfların anlamları aynıdır; kelimenin türü değişince ona paralel bir şekilde anlamı da değişmez. Nitekim, GTS'de 3. anlamın "*sıfat Beklenene uygun düşen ve başarı düşüncesi uyandıran.*" (GTS) şeklindeki tanımı için verilen "*Buradan ayrılmak için sana güzel bir fırsat sunuyorum. - Ezgi Özkul*" (GTS) cümlesindeki anlam ile 12. anlamın "*zarf Adamakallı, şiddetli bir biçimde.*" (GTS) şeklindeki tanımı için verilen "*Karıkoca bu kuzu yüzünden güzel bir kavga ettiler. - Ömer Seyfettin*" (GTS) cümlesindeki anlamlar -her iki sözlükte de farklı farklı yazılmış olsa bile- aynıdır. Anlam ve kullanım aynı olmasına rağmen, 3. anlamda sıfat, 12. anlamda zarf denmiştir. 12. anlamdaki bu yanlışlık, muhtemelen "et-" fiilinin yardımcı fiil sayılmasından kaynaklanmıştır; oysa, bu örnek cümlede "et-" fiili, yardımcı fiil değil; asıl fiildir.

8. anlam için yazılan "*sıfat Pek iyi, doğru.*" (GTS) tanımına verilen "*Dili önemsemen güzel ama dil öğrenme işini biraz hafife alman lazım.*" - Salih Uyan (GTS) cümlesinde *güzel* kelimesi, isim cümlesinin yüklemi olarak kullanılmıştır. Aslında, eksiltilmiş ek-fiil eklendiğinde cümlenin "*Dili önemsemen güzel[dir]; ama, dil öğrenme işini, biraz hafife alman lazım.*" şeklinde olduğu görülecektir; ki, sadece ek-fiil eksiltilmiştir. Dolayısıyla, sıfat görevinde olmadığı çok açıktır. Ayrıca, cümlenin "isim cümlesi" ulamına dâhil olmasını da *güzel* kelimesinin isim görevinde kullanılmış olmasını sağlamaktadır.

9. anlam için yazılan "*isim Hoş görünümlü kız veya kadın.*" (GTS) tanımını örnekleyen "*Güzeller deniz kenarına geldikleri zaman âşıklar da kale burçlarına ve bedenlerine dolarlar. - Asaf Halet Çelebi*" (GTS) cümlesinde isim tespiti yapılan "*güzel*" zamir görevindedir; çünkü, eksiltme yoluyla ismin yerini tutacak şekilde kullanılmıştır. Deniz kenarına gelen ve *güzel* olarak nitelenebilecek özellikleri taşıyan kızlar grubunun ortak ismidir; yani, belirsizlik zamiridir.

12. anlam için yazılan "*zarf Adamakallı, şiddetli bir biçimde.*" (GTS) tanımını tanımlayan "*Karıkoca bu kuzu yüzünden güzel bir kavga ettiler. - Ömer Seyfettin*" (GTS) örneğinde zarf şeklinde belirtilen *güzel* kelimesi, sıfat görevindedir; çünkü, sıfat tamlamasından oluşan ve isim görevinde kullanılan *bir kavga* öbeğini nitelendirmektedir.

Kubbealtı Sözlüğü'nde altmaddebaşı yapılan *güzel* kelimesinin {-(I)m} eki getirilmesiyle elde edilmiş *güzelim* şekli, GTS'de bağımsız bir maddebaşı yapılmıştır. {- (I)m} eki iyelik işle-

vinden ziyade yapım ekine yakın bir işlevde kullanıldığı için bu şekilde göstermek, doğrudur. *Güzelim* kelimesine burada da iki anlam verilmiştir. Birinci anlam "*ünlem çok sevilen kimseye sevecenlikle yaklaşıldığında kullanılan bir söz:*" şeklindedir ve "*Daha ne olsun be güzelim, ne olsun? Ne istersen aldım, her şeyi yaptım! - Tuğsah Bilge*" (GTS) cümlesi ile örneklendirilmiştir; ki, ünlem tespiti doğru değildir. Burada seslenme bildiren ünlem edatı ile tamlayanın eksiltilmiş olmasından dolayı bir ünlem oluşmuştur; ama, {-(I)m} ekinin işlevi, iyelik bildirmektir ve isim tamlaması oluşturmaktadır. Dolayısıyla, isim görevindedir ve bu maddebaşında verilmemelidir. İkinci anlam "*ünlem değer verilen, sevilen:*" (GTS) şeklinde tanımlanmış ve "*Son yıllarda rant uğruma kurban edilen güzelim yerler arasına hem o çarşı hem balıkthane girdi. - Ayla Kutlu*" (GTS) cümlesi ile örneklendirilmiştir. Bu anlam ile verilen "ünlem" tespiti de doğru değildir; çünkü, hiçbir şekilde seslenme yoktur ve {- (I)m} eki de yapım eki hüviyeti kazanmıştır. Bu hâliyle bağımsız bir maddebaşı olmalıdır; ancak, kelime türü de sıfat olarak belirtilmelidir.

Kubbealtı Sözlüğü'nde altmaddebaşı yapılan *güzel* kelimesinin {-CA} eki getirilmesiyle elde edilmiş *güzelce* kelimesi de GTS'de bağımsız bir maddebaşı yapılmıştır. Bu maddebaşı da iki anlamla verilmiştir. Birinci anlam "*sıfat Güzele yakın, güzel gibi:*" açıklamasıyla verilmiş ve "*Kızı belki anasından biraz güzelce. - Memduh Şevket Esendal*" (GTS) cümlesi ile örneklendirilmiştir; ki, sıfat tespiti doğru değildir; çünkü, bu cümlede isim cümlesinin yüklemine oluşturmaktadır. Bir kelimenin türünün sıfat olabilmesi için sıfat tamlaması içinde ve kendinden sonra gelen bir isme belirtici veya niteleyici olarak bağlanması gerekir. İkinci anlam "*zarf (güze'lce) İyiye, adamakıllı:*" (GTS) şeklinde tanımlanmış ve "*Kadın keçiyi sağmış, çardağın suyunu çekmiş, etrafını güzelce süpürmüştü. - Necati Cumalı*" (GTS) örneği ile tanımlanmıştır; ki, buradaki tespit doğrudur.

2. Birleşik Kelimeler

"Güzel" maddebaşının altında "Birleşik Kelimeler" başlığı altında *güzelavrat otu, güzel duyu, güzel güzel, güzelhatun çiçeği, güzel sanatlar, güzel yazı sanatı, bir güzel, gelişigüzel, camgüzeli, çayırüzeli, denizgüzeli, dünya güzeli, erkek güzeli, kız güzeli, saksı güzeli* yapıları-na altmaddebaşı şeklinde yer verilmiştir.

"**güzelavrat otu**" için "*isim, bitki bilimi Patlıcangillerden, atropin denilen zehirli ilacın çıkarıldığı pis kokulu, çok yıllık ve otsu bir bitki; belladonna (Atropa belladonna).*" (GTS) şeklinde tanımlanmıştır. Temel anlamı isim olduğu için tespit isabetlidir; ancak, kelime türünün isim olduğunu tescilleyecek örnek cümle verilmemiştir. Oysa, cümle olmadan isim, fiil ve edat olmak üzere üç tür kelime vardır.

"**güzel duyu**" için "*isim, felsefe ► estetik:*" (GTS) şeklinde tanımlanmış ve "*Başka bir deyişle, kavgaları dövüşleri anlatmasına karşın, Dadaloğlu'nun şiirinde de Karacaoğlan'da olduğu gibi güzel duyu temel ögedir.*" - Adnan Binyazar" (GTS) örnek cümlesi verilmiştir. Örnek cümledeki kullanımı açısından sorun görünmemektedir.

"**güzel güzel**" için iki anlam verilmiştir. Birinci anlam, "*1. zarf Olağan bir durumda, herhangi bir sıkıntıya uğramadan.*" (GTS) tanımlaması, "*İki kardeş güzel güzel oynarken ne oldu ise birdenbire bir ağlama, bir çığlık başladı. - Memduh Şevket Esenal*" (GTS) örnek cümleleriyle verilmiştir. "Güzel güzel" bir birleşik kelime değil; bir kelime öbeğidir. Tekrar öbeği olarak da örnek cümle içinde zarf görevinde kullanılmıştır. İkinci anlam, örnek cümle verilmeksizin sadece "*2. zarf ► tatlı tatlı.*" (GTS) şeklinde anlam verilmeye çalışılmıştır. Cümle olmadan zarf denilebilecek bir kelime yoktur; çünkü zarf, cümlede var olan başka bir yapının - fiil, fiilimsi, zarf, sıfat, isim- kavramsal sınırını belirlemek için kullanılan kelime anlamına gelmektedir.

"**güzelhatun çiçeği**" için sadece "*isim, bitki bilimi ► nergis zambağı.*" (GTS) şeklinde bir açıklama yapılmıştır; ki, örnek cümle olmadan isim denmiş olması, sözcüğü sözdizimsel değil anlamsal -yani, isim, zamir, sıfat ve zarf türlerinin tamamı yerine- sınıflandırmaya tabi tutmak anlamına gelir.

"**güzel sanatlar**" için "*isim, çokluk Edebiyat, müzik, resim, heykel, mimarlık, tiyatro vb. insanda coşku ve hayranlık uyandıran sanatlar; sanayiinefise.*" (GTS) şeklinde bir açıklama yapılmıştır; ki, bunun için de örnek cümle verilmemiştir.

"**güzel yazı sanatı**" için "*isim Harflere güzel biçimler vererek yazma sanatı; hüsnühat, kaligrafi.*" (GTS) tanımı yapılmıştır; ki, bunun için de bir örnek cümle yoktur.

"**bir güzel**" için "*zarf ► adamakallı.*" (GTS) açıklaması ile "*En yakınındaki insanları bile tanımayan ön yargılı bir adam olduğumu bir güzel göstermişti bana.*" - Ahmet Ümit" (GTS) örnek cümlesi verilmiştir. Tespit doğrudur.

"**gelişigüzel**" için 3 anlam verilmiştir. 1 ve 2. anlam için belirtilen tür -1. sıfat, 2. zarf- doğrudur. "*zarf Âdet yerini bulsun diye; alelusul.*" (GTS) şeklinde açıklanan 3. anlam için örnek cümle verilmemiştir.

"**camgüzeli**" için "*isim, bitki bilimi, (ca'mgüzeli) Evlerde süs olarak yetiştirilen, pembe, kırmızı çiçekler açan bir tür kana çiçeği (Impatiens sultanı).*" (GTS) açıklaması ve "*Fatma evi terk etmeden önce teneke kutuya dikerek pencere önüne koyduğu camgüzelinin bir sabah sessizce açtığını gördü. - Mustafa Kutlu*" (GTS) örnek cümlesi verilmiştir. Tespitte hata yoktur.

"**çayırüzeli**" için "*isim, bitki bilimi, (çayı'rgüzeli) Buğdaygillerden bir bitki (Eragrostis major).*" (GTS) açıklaması yapılmış örnek cümle yazılmamıştır.

"**denizüzeli**" için "*isim, bitki bilimi, (deni'zgüzeli) ► sariağz.*" (GTS) açıklaması yapılmış; örnek cümle gösterilmemiştir.

"**dünya güzeli**" için "*sıfat, mecaz Çok güzel (kimse).*" (GTS) açıklaması yapılmış; ancak, örnek cümle verilmemiştir. Belirtilen türün dışında bir türde kullanılmayacağı hissi vermektendir; ama, kullanım sıklığı açısından bakılınca belki isim kullanımı daha yaygın çıkabilir. Sözelimi, Google'de yapılan bir aramada ilk sıralarda "*Türkiye'nin ilk dünya güzeli*", "*Dünya*

güzeli belli oldu.", "*Dünya Güzeli'nin oturduğu gölgeye yaklaştı.*" gibi isim kullanımları en başta çıkmaktadır.

"**erkek güzeli**" için "*isim, Çok yakışıklı, hoş görünen erkek:*" (GTS) açıklaması yapılmış "*Bergama'da Güzel Cemal derlerdi dedeme... Erkek güzeliydi hakikaten, bir bakan dönüp bir daha bakardı.*" - Ahmet Ümit" (GTS) örnek cümlesi verilmiştir; tespit doğrudur.

"**kız güzeli**" için "*isim, Çok güzel, alımlı kız:*" (GTS) açıklaması yapılmış "*Elif abla da otuzuna yakın, hareli tirşe gözleri çakmak çakmak çakar bir kız güzeli...*" - Fahri Celâlettin" (GTS) örnek cümlesi verilmiştir; tespit doğrudur.

"**saksı güzeli**" için "*isim, bitki bilimi, (saksı'güzeli) Dam koruğugillerden, yaprakları etli, çiçekleri başak biçiminde bir süs bitkisi (Cotyledon umbilicus).*" (GTS) açıklaması yapılmış; örnek cümle verilmemiştir.

3. Kubbealtı Lugatı (KL): Güzel

Kubbealtı, güzel kelimesini anlamlandırırken türünü doğrudan sıfat kabul etmiştir ve bu kabulü sıf. kısaltması ile belirtmiştir: "güzel sıf. (< güzel < göz+el)" (KL).

Maddebaşı yapılan bir kelimenin cümle içindeki kullanımını gözardı ederek türünün doğrudan sıfat şeklinde belirtilmiş olması, dilbilgisi açısından büyük bir sorun ortaya çıkarmaktadır; çünkü, sıfat bir "kavram" ismi değil; bir kavram isminin vasfıdır. Bu da dilbilgisinde mutlaka [sıfat / isim - zamir] yapısında kullanılma zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Yani, sıfat kesinlikle uydu (Delice, 2017: 15) bir kelime olduğu için sözdiziminde tek başına kullanılamaz ve mutlaka sıfat tamlaması yapısı içinde aranmalıdır.

Nitekim, "sıfat" kelimesi Kubbealtı Lugatı'nda 1. ve 4. anlam olarak şu şekilde tanımlanmıştır: "(صفت) i. (Ar. *vasf* "nitelemek"ten *şifât*) 1. Bir kimse veya şeyin sâhip olduğu nitelik, ona âit olan özellik, hal ve vasıf: Kadın kılığıyla göremediğim işi erkek sıfatıyla görmeli (Ahmed Midhat Efendi). Harb u darb âmil-i terakkî sıfatını gâip ediyor (Cenap Şahâbeddin). Ona ne dememiz, ne sıfat (...) vermemiz lâzım gelir? (Sâmiha Ayverdi). ... 4. dilb. Bir ismi belirten veya niteleyen kelime türü: Yalnız "gül" kelimesinin müştakkâtından ve mürekkebâtından yüzlerce sıfat ve isim vardır (Ahmet Hâşim). (KL). Bilhassa, dilbilgisi terimi anlamıyla verilen 4. anlam ile taban tabana zıtlık oluşturmaktadır; çünkü, bu tanım, sıfatların isim veya zamir görevinde kullanılan başka bir kelimenin belirtme veya nitelemesi söz konusu olmadan cümle içinde var olamayacak bir kelime türü olduğuna zaten işaret etmektedir.

Tüm kelimeler -fiil ve edatlar da dâhil- bir isimlendirme ihtiyacı ile ortaya çıkar ve kelimeleri ortaya çıkaran gerçeklik bağlamına göre de somut ve soyut kavram kelimeleri isim, eylem kelimeleri fiil/eylem ve dil gerçekliğinden kaynaklanan isim ve fiilleri cümle içinde bağdaştıracak kelimeleri de edat terimleriyle karşılanabilmektedir. Bu üç kelime türünün dışındaki sıfat, zarf, yardımcı fiil; pekiştirme edatı, ünlem edatı ve bağlama edatı cümle kurgusu içinde isim, fiil ve edatların değişik dilbilgisi ulamlarını ifade etmektedir. Örneğin, "beğenme

duygusunun dışavurumu'nun ismi olan güzel, cümle içinde Kubbealtının 1. anlamının örneği olan "**Güzel kaşlarının arasında incecik bir çizgi belirmişti** (*Târık Buğra*)" (KL) cümlesinde olduğu gibi kaşın vasfı olarak sıfat tamlaması oluşturduğu için sıfattır; yoksa, bu kelime doğrudan vasıf ismi olması için üretilmiş değildir.

Güzel kelimesini açığlayan 1 ve 2. anlamlar için verilen örneklerdeki kullanım, tanımların en başında yazılan sıf. kısaltmasına uygun olarak verilmiştir.

3. anlam için yazılan "*(Hava için) Açık, sâkin, hoş:*" (KL) tanımı için verilen "*Buğün hava güzel* (*Câhit S. Tarancı*)" (KL) örneği ise kelime bilgisi açısından isimdir. Kelimenin türünü belirtmedeki uyumsuzluk sonradan sözlük yazımı kurallarının dışına çıkılarak madde rakamından hemen sonra değil; de, tanımın en sonunda "♦ i." kısaltmasıyla düzeltilmiştir.

4. anlam için yazılan "*Çekici, câzip kimse [Özellikle genç kız ve kadınlar hakkında kullanılır]:*" (KL) tanımı için verilen "*Güzelsiz yaylaya konup göçülmez* (*Karacaoğlan*). *Bir güzel sevdâsı serimde tüter* (*Pir Sultan Abdal*). *Gördüğün her bir cemâli hüsn-i Yûsuf sanma kim / Çok güzeller vardır ammâ hüsn-i Ken'an bir olur* (*Nüreddin Kalkandelen*)." (KL) örneklerindeki "güzelsiz yaylaya", "bir güzel sevdası" ve "çok güzeller vardır" kullanımlarında kelime türü sıfat değildir; üçünde de zamirdir; ancak, birinci örnekte {-sIz} ekiyle zarfa dönüştürülmüştür. Yani, salt güzel kelimesinin zamir; {-sIz} ekli biçiminin ise zarf olarak değerlendirilmesi uygun olur.

5. anlam için yazılan "*İnsanda hoşça giden bir etki ve estetik duygu uyandıran şeyin niteliği.*" (KL) tanımı için verilen "*Bu nokta insan oğlunun iyiye, güzele olan kabiliyetlerinden başka ne olabilir?* (*Ahmet H. Tanpınar*)." (KL) örneğinde de sıfat betimlemesine uymamaktadır; çünkü, "olan" yüklemsisine bağlanan ve "için" edatını temsil eden {-e} ekiyle zarf konumuna yerleştirilmiş olan bir isimdir. Zaten, isim görevinde kullanıldığı için -işlevi durum bildirme işlevinden farklı olsa da {-(-y)A} ekini üzerine alabilmiştir. Burada da salt "güzel" kelimesinin isim; {-(-y)A} ekli biçiminin ise zarf olarak değerlendirilmesi gerekir.

6. anlam için yazılan "*(İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Belli bir çevre içinden aranan niteliklere en uygun olarak seçilen kimse:*" (KL) tanımı için verilen "*Türkiye güzeli.*" "*Plaj güzeli.*" "*Tekirdağ'da her sene karpuz güzeli seçilir.*" (KL) örneğinde tanımın en başında ayrıç içinde "*(İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak)*" denmiş; ama, bu belirsiz bir betimleme olmuştur. Türü, 7. anlamdaki "7. zf." gösterimi gibi "6. i." şeklinde açıkça gösterilmeliydi.

7. anlam için yazılan "*zf. İyi, hoş, âlâ:*" (KL) tanımı için verilen "*Hiç ummadığın yerde / Nâgâh açılır perde / Derman erişir derde / Mevlâ görelim neyler / Neylerse güzel eyler* (*Erzurumlu İbrâhim Hakka'dan*). *Bitmiş veya tam diyebileceğimiz hiçbir eser bu toprağın mâcerâsını bu kadar güzel hulâsa edemez* (*Ahmet H. Tanpınar*). *Hiciv ve methiye karışık bu beyitlerde Türk rûhunun neşesi o kadar güzel gözüküyordu ki!... (Rûşen E. Ünaydın).*" (KL) örneklerinden ilk örnek uygundur; ancak, ikinci ve üçüncü örneklerdeki kullanımı zarf değil; isimdir; çünkü, edat öbeğinden oluşan ve sıfat görevinde kullanılan "bu kadar" ve "o kadar" sıfatları devamında başka bir sığata bağlanamaz. Yani, bir zarf kullanımı söz konusudur; ancak,

"bu kadar güzel" ve "o kadar güzel" sıfat tamlamalarının bütün hâlinde zarf oluşu söz konusudur. Bu sıfat tamlamalarının içinde güzel kelimesinin yeri ise [sıfat / isim veya zamir] diziliminde "isim"dir.

8. anlam için yazılan "*ünl. Pekiyi, pekâlâ, doğru.*" (KL) tanımı için verilen "*Kaçça aldın? - 10 milyon. -Güzel!*" "*Bileti aldın, güzel, güzel ama ya otelde yer bulamazsak.*" (KL) örneklerinin birincisinde geçen "güzel" eksiltili bir cümle durumundadır ve kelime türü olarak ne olduğu ancak cümle tamamlanarak anlaşılabilir. Bu eksiltili cümle de muhtemelen "Güzel, uygun almışsın!" şeklinde tamamlanır. Böyle tamamlandığı düşünülünce pekiştirme edatı görevinde kullanılmış olur. İkinci örnek cümlede yinelemeli olarak iki defa geçmektedir. İkisi de eşdeğerdir ve aynı görevdedir. Her ikisinde de seslenme söz konusu değildir. Burada da eksiltili bir cümle yapısı söz konusudur. Bu eksiltme de "Bu, güzel!" şeklinde tamamlanmaktadır. İsim cümlesinin yüklemi konumunda kullanılmış olduğu için her ikisi de isimdir. Dolayısıyla, ünl. kısaltması ile bu tür kullanımların ünlem olduğu belirtilmiş olmasına rağmen bir seslenme anlamı mevcut olmadığı için bu kullanımlara ünlem denemez. Birinci örnekte "pekiştirme edatı"; ikinci örnekte de eksiltili isim cümlesinin yinelenen yüklemi konumundadır. Yani, her iki kullanımda da ünlem değil; birinde pekiştirme, diğesinde isimdir. Güzel kelimesine ünlem denilebilmesi için "*Güzel ne güzel olmuşsun / Görülmeyi görülmeyi*" (Karacaoğlan) ibaresindeki birinci güzel kelimesinin içerdiği gibi bir seslenme ifade etmesi gerekir.

KL'de güzel kelimesinin değişik kullanımları da maddebaşı yapılmıştır. Bunlardan biri "güzel güzel" tekrar öbeğidir; kelime öbekleri de bir kelime bütünlüğü ile kullanıldığına göre maddebaşı olan kelimenin türü belirtiliyorsa bu tekrar öbeği de zf. kısaltmasıyla belirtilmeliydi.

{-CA} eki almış şekli olan "güzelce" de altmaddebaşı yapılmış ve türü zf. kısaltmasıyla doğru bir şekilde işaretlenmiştir; ama, "*Yerde güzelce bir halı, kenarda, avukatın önünde, geniş ve üzeri deri kâğıtlar, kahverengi zarflarla dolu bir masa duruyordu.*" (Ali, 2016: 168) cümlesi örnek olarak kullanılmış olsaydı aynı anlam için bu kez sf. kısaltması kullanılmış olacaktı. Bu nedenle, sözlükte kelimenin türü belirtilecekse tür olarak tüm kullanımları örneklendirilerek verilmelidir. Ayrıca, {-CA} eki, yaygın kullanımıyla kelime türünü değiştiren veya değiştirmiyorsa pekiştiren bir ektir; bu işleviyle kullanıldığında değil; de, "ak-ça > ak-çe" örneğinde olduğu gibi yapım eki işleviyle kullanıldığında maddebaşı yapılmamalıdır.

{-(I)m} ekini almış şekli olan "güzelim" de altmaddebaşı yapılmış ve iki anlam verilmiştir. Birinci anlamın türü maddebaşı şeklinde sf. kısaltması ve "*(İyelik ekinin kalıplaşmasıyla güzel+i+m):*" açıklamasıyla verilerek "*Pek güzel olan, beğenilip hoşça gitmekte olan, güzel olup sevilen:*" (KL) tanımı yapılmış ve "*Güzelim kıza yazık oldu.*" "*İşte kimse şu güzelim hayvana fiyatını vermemişti (Ömer Seyfeddin). Güzelim bahar rüzgârında ter kokuları (Orhan V. Kanık).*" (KL) cümleleri ile örneklendirilmiştir; ki, tamamen doğrudur. Hatta, {-I)m} ekini iyelik eki olarak değil; de, kelimenin göndergesini değiştirdiği için doğrudan genişletme eki diye vasıflandırmak gerekir. İkinci anlam "*ünl. Beğenilen, sevilen kimselere hitap sözü olarak kullanılır, şekerim.*" (KL) tanımı için verilen "*Güzelim, biraz bakar mısın?*" (KL) örneği ile

verilmiştir. Bu anlam ile verilen "ünlem" tespiti doğru değildir; çünkü, ünlem olan bir kelime değil; isim tamlaması ile kurulan [ey / benim güzelim] ünlem edatı öbeği yapısındaki ünlemin ve sonrasında da [benim / güzel-im] isim tamlamasındaki tamlayanın eksiltilmesi nedeniyle isim tamlamasıdır. Dolayısıyla, "güzel" kelimesi burada isim tamlamasının tamlayanı konumunda olduğu için isimdir.

GTS'de "Birleşik Kelimeler" başlığı altında listelenip ayrı ayrı maddebaşı şeklinde sözlüğe işlenen yapılardan sadece "güzel avrat otu", "güzel hatun çiçeği" ve "güzel sanatlar" alınmıştır.

"**güzel avrat otu**" için "*birl. i. Patlıcangillerden, sıcak ve ılık bölgelerde yetişen, mor çiçekli, siyah ve tatlımsı, kiraza benzer bir meyvesi olan, pis kokulu, atropin denen zehiri taşıdığı için tıpta kullanılan otsu bitki. Atropa belladonna.*" (KL) şeklinde tanımlanmıştır. Birl. i. - birleşik isim- kısaltmasıyla verilmiş olması kelime türünün belirtilmediği anlamına gelir; çünkü, kelimenin yapısal oluşumu belirtilmiştir ve doğal olarak birleşik isimdir. Örnek cümle ile tanıklanmamıştır.

"**güzel hatun çiçeği**" için "*birl. i. Soğanla üretilen, iri ve güzel pembe çiçekli bir süs bitkisi, nergis zambağı. Amaryllis belladonna.*" (KL) şeklinde tanımlanmıştır. Kelime türü belirtilmemiştir. Örnek cümle ile tanıklanmamıştır.

"**güzel sanatlar**" için "*birl. i. Resim, heykel, mîmârî, tezhip, hat vb. el sanatlarına ve teşmil yoluyla müzikî, tiyatro, edebiyat gibi sanatlara toplu olarak verilen isim:*" (KL) tanımı yapıldıktan sonra "*I. Bâyezid zamânında medeniyet ve güzel sanatlar çok ilerlediler (Yahyâ Kemal). Bir kıyudan su çekercesine kovasını gönlüne her daldırıpta güzel sanatların bir koldan nasip bulmuş... (Sâmîha Ayverdi).*" (lugatim.com) örnek cümlesi ile tanıklandırılmıştır. Kelime türü belirtilmemiştir.

4. Sonuç

GTS, "güzel" kelimesi için 12 anlam yazmış; bunun 5, 8, 9 ve 12. anlamlarında belirtilen kelime türü hatalı bulunmuştur. KB, 8 anlam yazmış bunun 4, 5, 7 ve 8. anlamlarında belirtilen türlerde hata tespit edilmiştir. Ayrıca, 6. anlamda tür belirtilmeden araç içinde "(İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak)" notu düşülmüş; ki, "Bu anlamıyla isimdir." mi, dendiği; en başında yazılan "sıf." kısaltmasına bağlı bir ifade mi olduğu net bir şekilde anlaşılamamaktadır. Tür bilgisi ile ilgili tespit edilen hatalar şöyledir:

Tablo 1. Değerlendirme

GTS	KB
5. sıfat : "Görgü kurallarına uygun olan.	4. sıfat > zarf: Güzensiz yaylaya konup göçülmez (Karacaoğlan)
8. sıfat > isim: "Dili önemsemen güzel ama dil öğrenme işini biraz hafife alman lazım." - Salih Uyan	sıfat > zamir: Bir güzel sevdâsı serimde tüter (Pir Sultan Abdal)
9. isim > zamir: " Güzeller deniz kenarına geldikleri zaman âşıklar da kale burçlarına ve bedenlerine dolarlar." - Asaf Halet Çelebi	sıfat > zamir: Gördüğün her bir cemâli hüsn-i Yûsuf sanma kim / Çok güzeller vardır ammâ hüsn-i Ken'an bir olur (Nûreddin Kalkandelen)
12. zarf > sıfat: "Karıkoca bu kuzu yüzünden güzel bir kavga ettiler." - Ömer Seyfettin	5. sıfat > zarf: Bu nokta insan oğlunun iyiye, güzele olan kabiliyetlerinden başka ne olabilir? (Ahmet H. Tanpınar)
	7. zarf > isim: Bitmiş veya tam diyebileceğimiz hiçbir eser bu toprağın mâcerâsını bu kadar güzel hulâsa edemez (Ahmet H. Tanpınar)
	sıfat > isim: Hiciv ve methiye karışık bu beyitlerde Türk rûhunun neşesi o kadar güzel gözüküyordu ki!... (Rüşen E. Ünaydın)

Sözlüklerin öğrenciler tarafından kaynak olarak da kullandıkları varsayıldığında yanlış bilgi içermemesi gerekmektedir. "Güzel" kelimesinin bir cümle içinde beş ayrı türde kullanılabileceği kaynaklarda zikredilmiştir:

« "Seninle konuşmak, güzeldi." : isim

"Güzellerde naz çok olur." : zamir

"Ayşe, güzel kızdır." : sıfat

"Oğlum, kardeşinle güzel konuş!" : zarf

"Güzel, nereye gidiyorsun?" : ünlem» (Delice, 2017: 18)

Buna bir de "Güzel, o hâlde biz de bu işten vazgeçeriz: pekiştirme edatı" kullanımı ilave edilince güzel kelimesi için "Güzel kelimesi, cümleye altı değişik tür olarak girme imkânına sahiptir." diyebiliriz.

Kelime türleriyle ilgili ortaya çıkan farklılıklardan biri de güzel kelimesini temelde sıfat kabul edip sonra değişkenliklerinin belirtilmesi hususudur. KL bu şekilde altı anlamı sıfat baş-

lığı altında listeler; ancak, 4. anlamdaki kelime türünün belirtmesi için uyulan yöntem dışına çıkılarak "♦.i." düzeltilmesi ile isim olduğunu belirtir. GTS, her anlam için tek tek tür belirtmesi yapar; ki, doğrusu budur. Hiçbir kelime sıfat olarak ortaya çıkmaz; kelimelerin var oluşları bir adlandırma ile izah edilebilir. Yani, her kelime doğuşu itibarıyla isimdir; ancak, kullanımı itibarıyla çeşitlenebilir. Sonuçta, güzel kelimesi, "onaylanmış beğenme" ismidir. Bu hâliyle kendi veriliş anlamıyla isim diziselliği dışında zamir, sıfat ve zarf olarak da kullanılabilir. Öz anlamından boşanması sonrasında da ünlem ve pekiştireç dizisinin bir üyesi de olabilir.

Ortaya çıkan başka bir husus, bazı açıklamalar için örnek cümle kullanılmamasıdır. Bu konuda KL daha tutarlı görünmektedir; çünkü, tüm anlamlar için örnek verilirken "birleşik isimler" için -"güzel sanatlar" hariç- örnek kullanılmamıştır. GTS'de ise 5. anlam için örnek kullanılmamış; "birleşik kelimeler" için ise *güzelavrat otu*, *güzelhatun çiçeği*, *güzel sanatlar*, *güzel yazı sanatı*, *gelişigüzel*, *çayırüzeli*, *denizüzeli*, *dünya güzeli*, *saksı güzeli* yapıları örneklendirilmemiştir. KL, bunları örneklendirmemiştir; ancak, tür adı vermediği için sıkıntı oluşturmamaktadır. GTS, tür adı verdiği hâlde örneklendirmemiştir. Bir sözcüğün türü cümle içinde belirlenir.

Makalenin amacının dışında olmasına rağmen her iki sözlük için de bahsedilebilecek olan "birleşik kelime" terimiyle adlandırılan kelimelerin yazımında ortaya çıkan farklılıklardır. *Güzelavratotu*, *güzelhatunçiçeği* ve *güzel sanatlar* her iki sözlükte de ortaktır ve yazılışları farklıdır. GTS, bunları *güzelavrat otu*, *güzelhatun çiçeği* ve *güzel sanatlar* şeklinde yazarken; KL, *güzel avrat otu*, *güzel hatuh çiçeği* ve *güzel sanatlar* şeklinde yazar. İki sözlüğün de uzlaştığı sadece güzel sanatlardır. Oysa, bu yapılar "birleşik" kelimesinin uygun görülmesinin sebebi zaten birleşenlerin bir kavram için bir araya gelmiş olduğunu ifade etmektir. Yani, tüm birleşik kelimeler bitişik yazılmalı ve bu şekildeki bitişik yazımlarıyla "dilbilgisi kategorisi" oluşturacak anlamıyla kelime öbeği yapılarından ayrılması sağlanmalıdır.

Netice itibarıyla sözlük her aşamada dilbilgisi ile uyumlu ve tutarlı olmalıdır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

"Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir."

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

"Makale tek yazarlıdır."

Destek Beyanı

"Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir."

Çıkar Beyanı

"Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur."

Kaynaklar

- Ali, S. (2016). *Kuyucaklı Yusuf Bütün Yapıtları Roman*. Tunç, A. (Ed.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 72. Baskı.
- Ayverdi, İ. (KL). *güzel. Kubbealtı Lugatı*. 25.06.2024: lugatim.com/s/sifat.
- Delice, H. İ. (2017). *Sözcük Türleri*. İstanbul: Asitan Yayınları.
- TDK. (GTS). *güzel. Güncel Türkçe Sözlük*. 25.06.2024: sozluk.gov.tr.

Extended Summary

In this article, the word "güzel" and the uses of this word, which are considered as compound words, in the "Current Turkish Dictionary" of the Turkish Language Association and the "Kubbealtı Lugatı" of the Kubbealtı Academy Culture and Art Foundation, were examined comparatively in terms of word type knowledge.

First of all, in the "Current Turkish Dictionary" of the Turkish Language Association, the word "güzel" and the word "güzel" and the compound structures created with this word were questioned in terms of word types and the issues that were thought to be deficient or inaccurate were stated. Afterwards, the word "güzel" and the combined structures created with this word in the "Kubbealtı Lugatı" of the Kubbealtı Academy Culture and Art Foundation were evaluated and the issues that were thought to be deficient or inaccurate were revealed. After these determinations, the word "güzel" in both dictionaries and the word type markings in the compound structures formed with this word were compared with the word type information. After the comparison, four in the "Current Turkish Dictionary" of the Turkish Language Association; Deficiencies and errors were detected in three items in the "Kubbealtı Dictionary" of the Kubbealtı Academy Culture and Art Foundation.

It has been observed that the problematic issues identified are mostly due to the fact that they are not evaluated within the integrity of syntax structures. In addition, it has been observed that word type specification is made from time to time without giving example sentences.

All words, including verbs and prepositions, arise with the need for a naming, and according to the context of the reality that gives rise to the words, concrete and abstract concept words are called nouns, action words are verbs/actions, and words that will associate nouns and verbs arising from the reality of language in sentences are called prepositions. Adjectives other than these three types of words are adverbs; auxiliary; The reinforcement preposition, the exclamation preposition and the binding preposition express different grammatical expressions of nouns, verbs and prepositions in sentence construction. For example, "güzel", which is the noun of "the expression of the feeling of liking", is an adjective because it forms an adjective phrase as an attribute of the eyebrow, as in the sentence "Güzel kaşlarının arasında incecik bir çizgi belirmişti. (Tânk Buğra)", which is the example given by Kubbealtı Lugatı for the 1st meaning in the sentence; otherwise, this word is not directly produced to be a qualification noun.

However, when it comes to word type, the words that are produced as concept names and evaluated in three groups as nouns, verbs and prepositions when classified with their differences in terms of words without sentences, when classified in terms of word type information, when the use of the word in the syntax structure is taken as a basis, it reaches a variety that can be listed under ten different headings:

Hacı İbrahim DELİCE

noun, adjective, adverb, pronoun, main verb, auxiliary verb, preposition, exclamation, conjunction and reinforcer.

The word beautiful, chosen as an example, takes on usage forms that can be referred to by various names within syntax structures. It is the noun, as in the sentence "Seninle konuşmak, güzeldi." It is a pronoun as in the sentence "Güzellerde naz çok olur." It is an adjective, as in the sentence "Ayşe, güzel kızdır." It is an adverb, as in the sentence "Oğlum, kardeşinle güzel konuş!" It is an exclamation, as in the sentence "Güzel, nereye gidiyorsun?" It is reinforcer, as in the sentence "Güzel, o hâlde biz de bu işten vazgeçeriz." In this way, it is seen that beauty, which is a concept name, is used in the form of six different types of words. Both dictionaries did not include the use of the word beautiful as reinforcer and pronoun.

As a result, the fact that errors and deficiencies have been detected in terms of word types in the two most widely used dictionaries of the Turkish language, it has been concluded that there is no lexicography tradition and that there is no consensus on the knowledge of word types. It was recommended that students should also be meticulous about the grammar of the dictionaries they apply to in order to check their vocabulary types and knowledge and to reach the correct information on this subject.

Atf (cite): Sebzecioğlu, Turgay (2024). Türetim ve çekimin sınırsız aralığında çatı eklerinin türü: bulanık küme kuramı çerçevesinde bir inceleme, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 9, 13-32. doi: 10.48147/dada.1538481.

Türetim ve Çekimin Sınırsız Aralığında Çatı Eklerinin Türü: Bulanık Küme Kuramı Çerçevesinde Bir İnceleme

Turgay SEBZECİOĞLU¹

Türetim ve Çekimin Sınırsız Aralığında Çatı Eklerinin Türü: Bulanık Küme Kuramı Çerçevesinde Bir İnceleme

Özet

Klasik Mantık eksenli İkili Mantık Dizgesi, diğer bilim dallarında olduğu gibi, dilbilgisine yönelik sınıflandırmalarda da içkin olarak yer almaktadır. Ne var ki, insan zihninin bilişsel süreçlerinde gerçek dünyaya ilişkin sınıflamalar kesin ayrımlarla işlenmez. Birçok değışkene bağlı olarak gerçeklik, doğrusal olmayan geniş bir değerler yelpazesi üzerinde bulunur. Bulanık Küme Kuramı, ikili mantığın aksine gerçekliği ve insan zihninin gerçekliği algılamaya yönelik sezgisel süreçlerini matematiksel göstergelerle betimlemiş, 0-1 arasına sonsuz sayıda önerme koyarak incelediği kümeleri derecelendirmiştir. Bu çalışmada, Bulanık Küme Kuramı çerçevesinde çatı eklerini türetim ve çekim ekleri olarak ayıran sınıflandırmalara karşı ara seçenekler önerilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda eklerin türünü belirlemeye yönelik zorunluluk, yaygınlık, sözdizimsel bağıntı, yeni kavram, anlamsal düzenlilik, eklenik işlev, tabana yanaşıklık, tekrarlanma, dilbilgisel yitim, erişilebilirlik, soyut anlam olmak üzere on bir ölçüt kullanılmıştır. Çatı eklerinin on bir ölçütten birinde yalnızca türetim, beşinde yalnızca çekim, diğer beş ölçüte göre ise hem türetim hem de çekim özelliği gösterdiği gözlenmiştir. Çıkan sonuçlar Bulanık Küme Kuramına göre çözümlenmiş, sonuçta çatı eklerinin türetim eki olma derecesi yaklaşık %31.8, çekim eki olma derecesi ise yaklaşık %68.2 olarak bulunmuştur. Buna göre çatı eklerini türetim ya da çekim eki olarak etiketlemenin yetersiz olduğu, çekim eki özelliğinin daha yüksek olmasından dolayı çekimsi ek olarak adlandırmanın daha doğru olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: bulanık mantık, Bulanık Küme Kuramı, Türkçenin biçimbilimi, çatı ekleri, türetim eki, çekim eki.

The Type of Voice Suffixes in the Boundless Range of Derivation and Inflection: An Analysis within the Framework of Fuzzy Set Theory

Abstract

The Binary Logic System, based on Classical Logic, is inherently present in grammatical classifications, as in other scientific disciplines. However, in the cognitive processes of the human mind, classifications related to the real world are not processed with definite distinctions. Reality, dependent on many variables, exists on a non-linear, wide spectrum of values. The Fuzzy Set Theory, unlike binary logic, has described reality and the intuitive processes of the human mind for perceiving reality with mathematical indicators, grading the sets it examines by placing an infinite number of propositions between 0-1. In this study, within the framework of Fuzzy Set Theory, intermediate options have been proposed against classifications that separate voice suffixes as derivational and inflectional affixes. In this direction, eleven criteria were used to determine the type of suffixes: obligatoriness, generality, relevant to the syntax, new concept, semantic regularity, cumulative expression, proximity to base, iteration, agrammatism, accessibility, and abstract meaning. It was observed that voice suffixes showed only derivational characteristics in one of the eleven criteria, only inflectional in five, and both derivational and inflectional characteristics according to the other five criteria. The results were analyzed according to Fuzzy Set Theory, and it was found that the degree of voice suffixes being derivational affixes was approximately 31.8%, while the degree of being inflectional affixes was approximately 68.2%. Accordingly, it was concluded that labeling voice suffixes as either derivational or inflectional affixes is inadequate, and due to the higher inflectional affix characteristic, it would be more accurate to call them inflection-like affixes.

Key Words: fuzzy logic, Fuzzy Set Theory, Turkish morphology, voice suffixes, derivational suffix, inflectional suffix

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1 Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı, sebzecioğlu@yahoo.com, ORCID No.: 0000-0002-9375-3217

Makale Geliş Tarihi (Received): 25.09.2024 Makale Kabul Tarihi (Accepted): 13.12.2024

1. Giriş

Dilbilgisel sınıflandırmalara genel olarak bakıldığında, diğer çalışma alanları ve bilim dallarında olduğu gibi, genellikle klasik mantıkla göbek bağı olan *İkili Mantık Dizgesinin* (Binary Logic System) egemen olduğu görülmektedir. Oysaki, varlık ve olgular keskin ve yalıtılmış ayrımlarla evrende yer almaz. İnsan zihninde de gerçeklik 1 ya da 0 gibi kesin çizgisel ayrımlarla işlemlenmez. Gerçeklik, kişisel değer ve sezgiler gibi, birçok değişkene bağlı olarak doğrusal olmayan geniş bir değerler yelpazesi içinde derecelendirilir. İlk olarak Lotfi A. Zadeh (1965) tarafından *Bulanık Küme Kuramı* (Fuzzy Set Theory) önerisiyle ortaya konan *bulanık mantık* (fuzzy logic), gerçekliği ve insan zihninin gerçekliği algılamaya yönelik sezgisel süreçlerini matematiksel göstergelerle ifade edebilmenin yolunu açmıştır. Bu çalışmada, *İkili Mantık Dizgesinin*, bir şey ya odur ya da değildir, kıyaslama ruhuna benzer bir biçimde ekleri *türetim ekleri* ve *çekim ekleri* olarak ayıran tasniflere (Adalı, 2004; Banguoğlu, 2000; Bozkurt, 1995; Ediskun, 1999; Eker, 2010; Ergin, 1993; Korkmaz, 2009) karşı çatı ekleri özelinde ara seçenekler önerilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel sorusu şu olmuştur: *Çatı ekleri ne kadar türetim (“yapım”) veya ne kadar çekim ekidir; eğer ikisi de değilse nasıl betimlenip adlandırılmalıdır?*

Türkçe üzerine yazılmış birçok dilbilgisi kitabı çatı eklerini türetim işleviyle ele almıştır (Banguoğlu, 2000; Bozkurt, 1995; Ediskun, 1999; Ergin, 1993; Korkmaz, 2009). Az sayıda dilbilgisi kitabı ise çatı eklerini dilbilgisel kategorileri taşıyan bir çekim eki olarak değerlendirmektedir (Adalı, 2004; Göksel ve Kerslake, 2005). Türetim ve çekim eki olmanın ölçütleri doğrultusunda çatı eklerine bakıldığında hem türetim hem de çekim eki özelliklerini sergilediği durumlar söz konusudur. Bu çalışmanın amacı bu belirsizliğin yanıtını matematiksel bir mantık kuramı olan *Bulanık Küme Kuramı* (buradan sonra, BKK) çerçevesinde bulmaya çalışmaktır. BKK, ikili mantığın aksine 0-1 arasına sonsuz sayıda önerme koyarak incelediği kümeleri derecelendirebilir. Bu çalışmada da, çatı ekleri özelinde, türetim ile çekim arasında “türetim”, “yapımsı”, “az yapımsı”, “çekimsi”, “az çekimsi”, “çekim” gibi doğruluğa en yakın ara değerler bulunmaya çalışılacaktır. Sözel bir olguya gönderimde bulunan bu terimler doğal olarak matematiksel oranların yuvarlanmış biçimi gibidir. Öte yandan, Türkçe dilbilgisi üzerine BKK yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışma, alana özgün bir katkı sunma, ileri araştırmalara daha detaylı çözümler sağlama ve gözden kaçan ya da eksik bırakılan hususları ileriye taşıma olanaklarını potansiyel olarak bünyesinde barındırmaktadır.

Öncü olma amacını güden çalışmada çatı ekleri, BKK çerçevesinde sunulan yöntemin uygulanabilirliğini temel düzeyde gözlemlenmek amacıyla ortak nitelikler sergileyen bir küme olarak ele alınmıştır. Ne var ki, çatı ekleri tek tek ele alındığında bile eylemin türüne bağlı olarak eklenme olasılıkları, türetim veya çekim eki olma nitelikleri noktasında farklılıklar sergileyebilmektedir. Bunda, her ekin tarihsel süreç içerisinde kendine özgü işlevsel değişimleri, eşzamanlı kullanım alanları gibi etkenlerin rolü bulunmaktadır. Bundan dolayı, çatı eklerinin hepsini içine alacak kategorik bir genelleme doğruluğunun zedelenmesi açısından bir eksiklik olarak görülebilir; ancak eklerin türünü belirleme noktasında alanyazında kullanılan ölçütlerin

kabul gören genelleme gücü, ulaşılan sonuçları, ortaya konan bulgular açısından değerli kılabılır. Ortaya çıkabilecek olası eksiklikler, BKK çerçevesinde yapılacak ileri çalışmalarla daha gcl ve denetlenebilir bir zemine taşınabilecektir.

Araştırmanın zmlleme sürecinde eklerin türünü belirlemeye yönelik *zorunluluk*, *yaygınlık*, *sözdizimsel bağıntı*, *yeni kavram*, *anlamsal düzenlilik*, *eklenik işlev*, *tabana yanaşıklık*, *tekrarlanma*, *dilbilgisel yitim*, *erişilebilirlik*, *soyut anlam* olmak üzere on bir ölçüt kullanılmıştır. atı eklerinin on bir ölçütten birinde yalnızca türetim, beşinde yalnızca çekim, diğer beş ölçüte göre ise hem türetim hem de çekim özelliği gösterdiği gözlenmiştir. Sonuçlar BKK yöntemiyle çözümlenmiş, sonuçta çatı eklerinin türetim eki olma derecesi yaklaşık %31.8, çekim eki olma derecesi ise yaklaşık %68.2 olarak bulunmuştur. Buna göre çatı eklerini türetim ya da çekim eki olarak etiketlemenin yetersiz olduğu, çekim eki özelliğinin daha yüksek olmasından dolayı *ekimsi ek* olarak adlandırmanın daha doğru olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu alışma, sırasıyla; *Giriş*, *Bulanık Küme Kuramının anlatıldığı Kuramsal ereve: Bulanık Küme Kuramı*, türetim ve çekim eki olmanın ölçütlerine göre çatı eklerinin türüne ilişkin belirlemelerin olduğu *Türetim ve ekim Eki Olma ltleri Açısından atı Ekleri*, atı eklerinin türünün BKK çerçevesinde belirlenmeye çalışıldığı *atı Eklerinin Türü zerine Bulanık Mantık Uygulaması* ve *Sonuç* olmak üzere beş bölümden oluşmuştur.

2. Kuramsal ereve: *Bulanık Küme Kuramı*

Bulanık mantık yaklaşımı ilk olarak Lotfi A. Zadeh (1965) tarafından *Bulanık Küme Kuramı* nerisiyle başladı. Günümüzde *yapay zek* (artificial intelligence) alışmaları için önemli bir yere sahip olan *bulanık mantık*, insan zihninin işleyişine yakın olarak kesin sınırları olmayan değerleri bulmaya çalışır. Bunun yanında sonucun iyi tanımlanamadığı, matematiksel olarak ifade edilemediği durumlarda betimleyebilme kolaylığı sağlamaktadır. Bir insanın boyunun {uzun boylular} sınıfına konulabilmesi için elde gerçek dünyada karşılığı olan tartışılmaz ölçütler bulunmamaktadır. Aynı insanın boyu üzerine farklı insanlar; “uzunca”, “uzun”, “en uzun” gibi *yaklaşık akıl yürütme* (approximate reasoning) gerçekleştirebilir. Yapılan bütün bu akıl yürütmeler gerçek dünyaya ilişkin olası ve dereceli değerlerdir. Sözü edilen insan $A = \{uzun boylular\}$ ve $B = \{kısa boylular\}$ kümesi arasında birçok değerle ifade edilebilir. Aslında, gerçek dünyaya ilişkin bilgiler veren sözel belirsizlik dilde oldukça yaygındır. *Hava çok soğuk*, diyen bir insan kendi değişkenlerinden yola çıkarak böyle diyor olmalıdır, yoksa aynı kanıda olmayan birçok insan bulunabilir. Matematiksel değerler ise genellikle daha katıdır ve klasik bilgisayarların çalışma mantığında olduğu gibi ya 1 ya da 0 olasılığına dayanmaktadır. Dolayısıyla, klasik *ikili mantık* (binary logic) göre bir insan ya uzundur ya da kısadır, her ikisi olması ortada *elişkin karşıtlık* (paradox) olduğuna işarettir. Klasik mantık çelişkin karşıtlıktan kaçınırken *bulanık mantık* böylesi durumlarda doğruluk değerleri vermeyi amaçlar. *Bulanık mantık*, insan diline yakın bir biçimde verileri; “en yavaş”, “biraz yavaş”, “yavaş”, “biraz hızlı”, “hızlı”, “en hızlı” gibi kendine özgü mantık diliyle ifade edebilmektedir. Böylece daha çok veriye ulaşılarak doğru sonuca daha çok yaklaşabilme olanağı doğar. Klasik mantığa dayalı

veri yorumlaması, kesin sınırları belli kümelere dayalı olacağı için küme dışında kalan verileri göz ardı etmek zorunda kalacaktır (Altaş, 1999; Çobanoğlu, 2000; Uygunoğlu ve Ünal, 2005; Yılmaz ve Eraslan, 2005).

Bir başka açıdan ise kesin veriler aslında sanıldığı kadar şaşmaz değildir ve hatta “bulanık” olarak adlandırılabilirler. Söz gelimi, bir sınavda 30 sorudan 20 ve üzerini yapanların çalışkan sayıldığı bir puanlama sisteminde 19 soruyu tam yapıp bir soruyu da birkaç eksik nokta bırakarak tamamlayan öğrenci (aldığı puan 19,999 gibi bir değer olsun) klasik mantığa göre tembel sayılacaktır. Bunun yanı sıra, bir küme içerisinde değerlendirilen birimler birbirinden farklı özelliklere sahip olabilmektedirler. Örneğin, şöyle bir küme olduğunu varsayalım: Kuş kümesi= {serçe, şahin, horoz, yarasa}. *Horoz* uçamadığı için belki daha az kuş sayılacaktır. *Yarasa* memeli bir hayvan olması itibariyle diğerlerinden oldukça farklıdır. O hâlde {kuş} kümesi içindeki hayvanların farklı ifadelerle kuş olabilme derecelerinin belirginleştirilmesi gerekmektedir. Yine, genellemeye dayalı klasik mantık kıyaslamaları; *Şişman insanlar çok yemek yer, Cem çok şişmandır, Öyleyse Cem çok yemek yer* yürütümlerinde olduğu gibi her zaman için sağlıklı sonuçlar vermeyebilir. Doğruluk değerini derecelendirmenin önemi şu örnekte daha net görülebilir: Bir kel bir saç teli çıksa da kel, iki tane çıksa da keldir. Ancak, saç telleri arttıkça “kel” olarak nitelendirilen kişinin kel kümesine olan aitliği derece derece silinmeye başlar. İkili Mantık, {kel olanlar} ve {kel olmayanlar} kümesi arasındaki bu derecelenmeyi göstermezken veya dışlarken *bulanık mantık* söz konusu kellik durumunu *0.234 derecesinde bir keldir*, gibi sayısal verilerle detaylandırabilmektedir (Altaş, 1999; Çobanoğlu, 2000; Uygunoğlu ve Ünal, 2005; Yılmaz ve Eraslan, 2005).

Bulanık mantık işlemlerinden en yaygın olanları, *birleşim* ve *kesişim* işlemleridir (Bodur ve Gökalp, 2011: 2). Bu çalışmanın kapsam ve amacı dışında kaldığından bu işlemlerin ayrıntısına değinilmeyecektir.

Tablo 1. Birleşim ve kesişim işlemleri

A.	Birleşim
	$\mu_{A \cup \bar{A}}(x,y) = \max(\mu_A(x,y), \mu_{\bar{A}}(x,y))$
B.	Kesişim
	$\mu_{A \cap \bar{A}}(x,y) = \min(\mu_A(x,y), \mu_{\bar{A}}(x,y))$

Aşağıda klasik *ikili mantık* ile çoklu *bulanık mantık* arasındaki belirgin kavram farklılıkları sıralanmıştır:

Tablo 2. İkili mantık ile çoklu mantık arasındaki belirgin farklar

İkili Mantık	Çoklu Mantık
A veya değil	A ve A değil
Kesin	Sınırlı, tam olmayan, kısmi
Hepsi veya hiçbirisi	Belli derecelerde
0 veya 1	0 ve 1 arasında sonsuz ve sürekli
Klasik dijital bilgisayar	Nöral ağ (Beyin)
Fortran, Pascal gibi klasik programlama dilleri	Doğal dil (Türkçe, Fransızca vb.)
İkili birimler (bit)	Bulanık birimler (fit)

BKK'nin temel *değerler dizisinden* (paradigm) kısaca söz ettikten sonra, bir sonraki bölümde, biçimbilim çalışmalarınca ortaya konan türetim ve çekim eki olma ölçütlerinden söz edilecek ve çatı eklerinin türü üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır. Böylece BKK çerçevesinde yapılacak çözümlemeye atanacak değerler bağlamında bir taban oluşturulacaktır.

3. Türetim ve Çekim Eki Olma Ölçütleri Açısından Çatı Ekleri

Bu bölümde, türetim ve çekim ekleri sınıflamasının ötesine giden veya gidilmesi gerektiğini söyleyen birkaç çalışmadan söz edildikten sonra; türetim ve çekim eklerinin karşıtısal özelliklerinden yola çıkılarak, çatı eklerinin türüne ilişkin *bulanık mantık denetleyicisine* (fuzzy logic controller) veri oluşturacak *değiştirgesel* (parametric) değerler $[\pm]$ biçiminde belirlenecektir.

Klasik mantığa dayalı veri yorumlaması, kesin sınırları belli kümelere dayalı olduğundan söz konusu yaklaşımlarda küme veya sınıflama dışında kalan verilere gereken önem verilmemiştir. Bu durumun dilbilgisi kitaplarındaki ek türü sınıflandırmasına yansıyışı, bir ekin türüne ilişkin ara değerlerin görülememesi veya tasnif dışı tutulması ile olmuştur. Çatı ekleri de Türkçenin yapı ve işlevleri göz önünde bulundurulduğunda türetim ve çekim ekleri biçimindeki ikili ayırımın yetersiz kaldığını söyleyen ve ara işlevleri belirtmek için yeni kavramlar öneren araştırmacılar vardır. Gökdayı ve Sebzecioğlu'nun (2006) ve (2011) çalışmalarında *{-CA}* ekinin türlerinden biri *yapımsı* olarak adlandırılmıştır. Demircan (2003) ve (2005) çalışmalarında, türetim ve çekim olmak üzere iki tür ek ayrımı olduğunu, ancak Türkçenin yapısı göz önünde bulundurulduğunda çekim ekleri terimi yerine *yapı ekleri* terimini kullanmanın daha uygun olacağını, yapı eklerinin de *ulam ekleri* ve *dizim ekleri* olmak üzere ikiye ayrılabilceğini belirtmektedir. Demircan (2005: 105-106), çatı eklerinin, özne ile eylem ve özne ile nesne/tümleç arasındaki dilbilgisel ilişkiyi düzenleyen dizim ekleri olduğunu söylemektedir. Başdaş (2006); mastar, ortaç ve ulaç ekleri, çokluk, olumsuzluk, eski yön gösterme *{-GARU}*, araç *{-(In)}* ekleri ve eşitlik eki olarak adlandırılan *{-CA}* ekinin çatı ekleri gibi üçüncü grup bir *ara ek* olduğunu söylemektedir. Başdaş, türetim ve çekim eklerinin kesişen iki küme (A ve B) gibi düşünülüğünde kesişen bölümün ara ekler olarak adlandırılabilceğini söyleyerek aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere matematiksel ifadeye dökmüştür.

Tablo 3. Ara ekler

A.	A= türetim ekleri
B.	B= çekim ekleri
C.	$A \cap B$ = ara ekler

(2c)'deki matematiksel gösterim, bize, *ara ek* olarak adlandırılan biçimbirimlerin hem A kümesine, yani türetim eklerine ve B kümesi, yani çekim eklerine yakın olduğunu göstermekte ama A'ya mı yoksa B'ye mi daha yakın olduğuna ilişkin oransal bir bilgi vermemektedir.

Bir ekin ne kadar türetim veya ne kadar çekim eki olduğuna ilişkin sonuçlar elde edebilmek için öncelikle ek türünü belirlemeye yönelik ölçütlere ihtiyaç bulunmaktadır. Türetim ve çekim eklerinin Booij (2006), Erdem (2011), Gökdayı ve Sebzecioğlu (2011), Haspelmath (2002), Katamba (1993) ve Lieber'de (2011) yer verilen karşıtlığa dayalı ölçütleri ve bu ölçütlerle ilgili yorumları temel alınarak çatı eklerinin türüne ilişkin değerler aşağıda maddeler hâlinde belirlenmeye çalışılmıştır.

(i) *Zorunluluk* (obligatoriness): Üretimde zorunluluk ölçütü ekin çekimsel olma niteliğiyle doğru orantılıdır. Bir ek ne kadar zorunluysa o kadar çekimseldir. Dil dizgesinin yansıması olan sözdizimsel kurallar, hangi çekim ekinin ne zaman ve nasıl kullanılacağını belirleyen kısıtlamalarla birlikte çekim ekinin kullanımını zorunlu kılar. Aksi takdirde ortaya dilbilgisi dışı tümceler (**Ben geldi*, **Ben ev geldim*, **Antalya'da otelden kalmış* vb.) ve öbekler (**ben göre*, **sen için*, **güzel kadını* vb.) çıkacaktır. **Üç elma-lar*, **Antalya'da otel-den kalmış* örneklerinde görüldüğü gibi, çekim ekinin kullanılmaması dilbilgiselliğin sağlanması için bir zorunluluk olabilir. Türetim ekleri için benzeri bir zorunluluk olduğu söylenemez. Örneğin, özne konumundaki adın Kılıcı anlamı katan {-ÇI} ekini alıp almaması (*Simitçi / Simit yere düştü*) dilbilgiselliği etkilemez, ancak özne mutlaka yalın durumu belirten sıfır biçimciği almazdır. Türetim ekleri *simitçi / simit satan kişi* veya *teori / kuram* biçiminde *seçimlik* (optional) bir nitelik de sergilemektedir. Elbette zorunluluk her zaman için çekimi türetimden ayıran şaşmaz bir ölçüt olmayabilir. Örneğin, Türkçede özne çoğul olduğunda yüklem tekil olabilir, yani sayı uyumu seçimlik bir uygulama biçimine dönüşür: *Öğrenciler dersin içeriğini anlamakta zorlanıyor(-lar)*.

Zorunluluk ölçütü açısından çatı eklerine bakıldığında, söz gelimi *Mektup Ali tarafından gönder-il-di* tümcesi çatı ekinin yokluğunda (**Mektup Ali tarafından gönder-di*) dilbilgisi dışı olacaktır; çünkü çatı ekleri aşağıda da değinileceği gibi, sözdizimsel ilişkiler ağını konuşucunun amacına göre düzenlemektedir. Sonuç olarak çatı ekleri zorunluluk ölçütü açısından çekim eki özelliği gösterdiğinden [+**zorunlu**] olarak etiketlenmelidir.

(ii) *Yaygınlık* (generality): Her sözcüğün tahmin edilebilir ve doldurulabilir çekimsel boşlukları bulunmaktadır. Bir eylemin, çekim eklerinin taşıyıcılığıyla görünüş, kip, zaman, uyum ve çatı gibi kategorileri; bir adın ise sayı, durum ve uyum gibi kategorileri belirli bir hiyerarşik

dizilime göre yüklenebilmesi gizil güç olarak dilsel bir olgudur. Dolayısıyla, tabanla bağıntılı bu yüklenebilirliğin bir *nedenlilik* taşıdığı söylenebilir. Türetim eklerinin ilişkili her tabana gelmesi söz konusu değildir; *sil-gi* yanında *bil-gi*; **tat-gı*; **temizle-gi* sözcüklerinin ya da *öğ-ren-men* değil de *öğren-ci* sözcüğünün türetilmiş olması bir *nedenlilik* koşuluna bağlanamamaktadır. Bu olguyla ilintili olarak türetim eklerinin çekim ekleri kadar *işlek* (productive) olmadığı söylenebilir. Çatı eklerinin hemen hemen her eyleme gelebilmesi tür olarak çekim ekine daha yakın olduğuna ilişkin bir kanıttır. Çatı eklerinin işlevsel niteliği yaygınlık ve nedenlilik ölçütleri açısından değerlendirildiğinde, çekim eki olma özelliğinin daha baskın bir nitelik olduğu gözlenmektedir. Bu durumda çatı eklerini [+**yaygınlık**] değiştirgeniyle etiketlemek yapılan gözlemlere uygun bir çıkarım olacaktır.

(iii) *Sözdizimsel bağıntı* (relevant to the syntax): Çekimin kullanılmasında sözdizimsel gereklilikler itici güçtür. Çekim ekleri; tümce, tümcecik veya öbekte yer alan bir sözcüğün diğer sözcüklerle olan bağıntı ve etkileşimini gerçekleştirmektedir. Bağıntı ve etkileşimi uyum, durum, kip, zaman, görünüş ve çatı gibi dilbilgisel kategorilerle anlamlandırıyoruz. Çekim eklerinin çıkarıldığı tümce yapısal, anlamsal ve önermesel birliğini kaybederek yalnızca bir sözcük yığını hâline gelir. Edilgen yüklemün özne konumundaki kılıcıyı silerek belirtili nesne konumunda yer alan etkilenen rolünü özne konumuna yükseltmesi ve ona yalın durum ataması (ör. [*Can*_{KILICI}+*Ø*_{Yalın Durum}]_{ÖZNE} [*duvar*_{ETKİLENEN}+*1*_{Belirme Durumu}]_{NESNE} *yıktı* > *edilgenleştirme süreci* > [*Duvar*_{ETKİLENEN}+*Ø*_{Yalın Durum}]_{ÖZNE} *yıkıldı*), dönüşlü ve işteş yüklemün üye silmesi (ör. *Ayşe Ayşe-yi taradı* > *dönüşlüleştirme süreci* > *Ayşe tarandı*; *Can Ayşe 'ye yazdı* + *Ayşe Can 'a yazdı* > *işteşleştirme süreci* > *Can ve Ayşe yazıştı*), ettirgenliğin üye sayısının artmasına olan etkisi gibi durumlar (ör. *Kek pişti (1 üye)* > *ettirgenleştirme süreci* *Can keki pişirdi (2 üye)* > *ettirgenleştirme süreci* > *Ayşe Can 'a keki pişirtti (3 üye)*), çatı eklerinin sözdizimsel güdülenmeyle hareket ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla çatı eklerini *sözdizimsel bağıntı* ölçütü açısından [+**sözdizimsel bağıntı**] değiştirgeniyle etiketlemek yapılan betimlemelere koşut bir seçim olacaktır.

(iv) *Yeni kavram* (new concept): Çekimli sözcükler *taban* (base) ile *aynı kavrama* (same concept) gönderimde bulunur. *Simit* sözcüğüne eklenen {-*lAr*} eki sayı kategorisi bağlamında gerçek dünyada birden fazla *simit* olduğunu belirtir ama kavram hâlâ *simit* ile ilgilidir. Aynı tabana Kılıcı türeten {-*CI*} eklendiğinde üretilen *simit-çi* sözcüğü, artık *simit* sözcüğünden farklı bir kavrama gönderimde bulunur ve zihinsel *sözlükçede* (lexicon) ayrı konumlanan yeni bir *sözlükbirim* (lexeme) ortaya çıkmış olur. *Ali masayı kardı / Masa kır-ıl-dı* tümcelerinde *kır-* ve *kırıl-* eylemleri yine benzer bir hareketi ifade etmektedirler. Tek fark, *kırıl-* eyleminin bir Kılıcı-Özne gerektirmemesidir ki bu da ağırlıklı olarak sözdizimiyle ilişkilidir. Ancak, *kırıl-* eylemi “güçlenmek” anlamında yeni bir kavrama da gönderimde bulunmaktadır. Yine *ağla-* ve *ağla-t-* karşıtlığında olduğu gibi, çatı ekinin bir eylemi geçişsizken geçişli bir hâlâ getirmesi, her iki eylemin gerçek dünyada farklı bir olaya gönderimde bulunması çatı eklerinin türetime benzer bir işleve sahip olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte çatı eklerini alan eylemlerin tarihsel süreçte kolayca sözlükselleşebilmesi (*sav-(a)ş-*, *düş-(ü)n-* vb.), eşzamanlı olarak

eylemin içsel anlamında sözlükselleşmeye çok yakın değişikliklere yol açması (*koş-tur-*, *döv-(ü)ş-* vb.) taban anlamıyla ilişkisiz ekler olmadığını göstermektedir. O hâlde, çatı eklerinin yeni bir kavram türetme konusunda hem türetim hem de çekim eki özelliklerini taşıdığı söylenebilir. Bu noktada çatı eklerinin söz konusu özellik açısından tamamen benzerlik içerdiği söylenebilir. Burada çekimli eyleme eklenme sırasına koşut bir sözlükselleşebilme hiyerarşisi söz konusudur. Söz gelimi yüklem en son eklenen edilgen ekinin yüklemdeki eylemle sözlükselleşmesi dönüşlülük, işteşlik ve ettirgenlik eklerine kıyasla daha güçtür ve hatta çoğu zaman olanaksızdır. Yeni kavram türetme ve onunla ilintili sözlükselleşebilme gücü yalnızca çatılar arasında değil, aynı çatı kategorisi içerisinde bulunan ekler arasında bile farklılık gösterebilmektedir. Söz gelimi, *piş-(i)r-* eylemi üzerine aldığı ettirgenlik ekiyle sözlükselleşebilmiştir. *Türkçe Sözlük*'te *piş-(i)r-* eyleminin üçü mecaz olmak üzere beş farklı anlamı bulunmaktadır. Ancak aynı süreç *çöz-dür-* yapılanmasında *piş-(i)r-* kadar güçlü değildir. *Türkçe Sözlük*'te *çöz-dür-* eylemi için yapılan "Çözme işini yaptırmak" tanımı, yeni bir anlamdan çok *çöz-* eyleminin kazandığı ettirgenlik işlevinin bir açıklaması gibi durmaktadır. Söz konusu gözlemlerin geçerliliğini doğrulamak amacıyla, daha kapsamlı ve sistematik araştırmaların yürütülmesi bir yükümlülük olarak önümüzde durmaktadır.

Türetim ekleri anlam değişikliğine ek olarak kimi zaman sözcük türüne yönelik (eylemden ada, addan eyleme dönüşürme gibi) *kategori değişimine* (category shift) de neden olur. Bu açıdan bakılınca çatı ekleri çekim ekleri gibi görünmektedir; ancak, kategori değiştirme işlevi addan ad (*kalem_{AD}-lik_{AD}*, *Türk_{AD}-çe_{AD}* vb.) veya eylemden eylem oluşturan eklerden (*kov_{EYLEM}-ala_{EYLEM}*, *gül_{EYLEM}-ümse_{EYLEM}* vb.) anlaşılacağı üzere bütün türetim eklerini kapsamadığından tek başına belirleyici bir ölçü olma niteliğini taşımamaktadır.

Bütün bu gözlemlerden yola çıkıldığında çatı eklerinin *yeni kavram* ölçütü açısından hem türetim hem de çekim eki özelliği gösterdiği anlaşılmaktadır. Buna göre çatı eklerinin [+/-**yeni anlam**] gösterimiyle her iki değıştirgeni de yansıttığını söylemek tutarlı bir çıkarım olacaktır.

(v) *Anlamsal düzenlilik* (semantic regularity): Aynı ekle çekimlenmiş *sözcük-biçimler* (word-forms) anlamsal olarak düzenliyen türemiş sözlükbirimler düzensizdir. Söz gelimi {-DI} çekim eki *oku-du*, *koş-tu* gibi geldiği her eyleme zaman veya görünüş kategorisini ekler. Ancak türetim eklerinin tabandan tabana kattığı anlamsal farklılık daha belirgindir. Söz gelimi {-llk} *kardeş-lik* sözcüğünde tabana soyut bir anlam kazandırmışken *kitap-lik* sözcüğünde yer anlamı kazandırmıştır. Genel itibarıyla çatı eklerinin anlamsal açıdan bir düzenlilik taşıdığı söylenebilir. *Koş-tur-*, *beyazla-ş-*, *ula-ş-* vb. gibi örnekler bir kenarda bırakılacak olursa genel olarak dönüşlülük ekleri dönüşlülük, işteşlik ekleri işteşlik, ettirgenlik ekleri ettirgenlik, edilgenlik ekleri ise edilgenlik aktarır. Ancak bu gözlem bütün örneklerde tartışmasız değildir. Söz gelimi {-(I)l-} ve {-(I)n-} eklerinin edilgen, dönüşlü, orta çatı görevlerinde kullanılabilmesi anlamsal düzenlilik bakımından kuşku oluşturur. Yine {-(I)n-} ekinin evle-n- sözcüğüne dönüşlülük mü yoksa işteşlik mi kattığı açık değildir. Bütün bu örnekler anlamdan çok kategorik farklılık olarak bakmak bir yere kadar çözüm olabilir ama anlamsal düzenlilik açısından ortaya çıkan belirsizliği ortadan kaldırmaz. Üstelik bu eklerin eşzamanlı olarak ayrı ekler olup olma-

dığı tartışmalı dilsel bir olgudur. Bütün bu gözlem çatı eklerinin tabana çoğunlukla benzer anlam ve işlev kattığı sonucunu ortaya koymaktadır. Ne var ki çatı eklerinin çatı dışında bir türetim eki gibi tabanın gönderimini değiştirebildiği ya da farklı bir çatı işlevini aktardığı örnekler de göz ardı edilemez. Bu durumda çatı eklerinin anlamsal düzenlilik ölçütü açısından [+/-anlamsal düzenlilik] gösterimiyle her iki değiştiren de yansıttığını söylemek olası görünmektedir. Tüm bilimsel araştırmalarda olduğu gibi, elde edilen bu sonucun da kesin ve tartışmasız olmadığı açıktır. Bu konunun gelecekteki araştırmalarda daha kapsamlı ve derinlemesine incelenmesi kaçınılmaz görünmektedir.

(vi) *Eklenik işlev* (cumulative expression): Türetim ekleri eklendiği tabana çoğunlukla tek bir işlev veya anlam katarken çekim ekleri bünyesinde birden fazla işlevi barındırabilir. Örneğin, {-*llk*} türetim eki *kitap* sözcüğüne eklendiğinde yalnızca yerlik anlamı katar. Oysaki, çekim eklerinin eklendiği tabana birden fazla anlam veya dilbilgisel işlev katması daha sık görülen bir olgudur. Söz gelimi Türkçede emir ekleri tabana kip, kişi ve sayı; {-*mAz*} zaman, görünüş ve olumsuzluk, {-*m*}, {-*(y)l/Az*} gibi ekler ise kişi ve sayı gibi eklenik dilbilgisel işlevler katmaktadır. Bu tür ekler biçimbilimde *portmanto biçimcik* (portmanteau morph) olarak adlandırılır (Katamba, 1993: 36). Geleneksel dilbilgisi çalışmalarında çatı eklerinin eklendikleri tabanda tek bir işlev aktardığı varsayılır. Bu bakış açısına göre söz gelimi, *anla-t-* sözcüğünde çatı eki ettirgenlik, *gel-(i)n-* sözcüğünde edilgenlik, *yaz-(i)ş-* sözcüğünde işteşlik, *döv-(ü)n-* sözcüğünde ise dönüşlülük aktarmıştır. Ne var ki bu gözlem, söz konusu eklerde ilgili çatıyı aktarmanın temel bir işlev olduğu düşünüldüğünde geçerliliğini korur. Çatı ekleri, bilinen temel işlevleri yanında başka anlam ya da dilbilgisel kategorileri aktarma işlevini yerine getirebilir. Örneğin, {-*(I)ş-*} ve {-*(I)n-*} ekleri *yaz-(i)ş-* ve *döv-(ü)n-* sözcüklerinde çatı yanında ikincil bir işlev olarak sürerlilik görünüşünü aktarmaktadır. Öte yandan {-*(I)l-*} ve {-*(I)n-*} eklerinin edilgen, dönüşlü ve orta gibi birden fazla çatı işlevini taşıyabilmesi aynı tümce veya bağlamda gerçekleşmediğinden eklenik işlevin varlığına ilişkin doğrudan bir kanıt sunmaz. Yalnızca bir potansiyel olarak ele alınabilir. Söz gelimi *at-(i)l-* ve *tara-n-* eylemleri bağlam duyarlı olarak hem edilgenlik hem de dönüşlülük işlevini aktarabilmektedir. Bağlama göre bu işlevlerden yalnızca biri etkin olacağından yine doğrudan eklenik işlev olarak ele alınamaz. *Kapı kapa-n-dı* tümcesinde {-*(I)n-*} ekinin edilgen ve dönüşlü çatı kategorilerinden birini ya da ikisini aynı anda içerisinde barındıran bir orta çatı özelliği yansıttığını düşündürmesi çatı eklerinin eklenik işlev ölçütü açısından bir potansiyel taşıdığına ilişkin başka bir kanıttır. Bütün bu gözlemler sonucunda, çatı eklerinin eklendikleri tabanda baskın bir temel işlevinin bulunması türetimsel, görünüş veya başka bir çatı işlevini ikincil bir işlev olarak yansıtabilmesi ise çekimsel özellikler taşıdığını göstermektedir. Bundan dolayı, *eklenik işlev* ölçütü açısından söz konusu ekler [+/-**eklenik işlev**] gösterimiyle etiketlenmiş ve çözümleme sürecinde buna uygun bir sayısal değer atanmıştır.

(vii) *Tabana yanaşıklık* (proximity to base): Dillerde eğer türetim ve çekim kökü takip ediyorsa veya önyüneyse, türetim daima kökle çekim arasındadır (Greenberg, 1963: 57). Türkçede *belirtisiz* (unmarked) olarak çekimden sonra türetimin gelemeyeceği (**kitap-tan-çı*), an-

cak tersinin mümkün olduğu (*kitap-çı-lık-tan*) söz konusu evrenseli doğrular. Çatı ekleri açısından bakıldığında **yaz-dı-l-* veya **yaz-ma-l-* gibi dizilimlerin dilbilgisidişi olduğu görülmektedir. Bu örneklerden, yine tartışmalı bir ek olan olumsuzluğun dilbilgisi uzmanı açısından türetimsel mi yoksa çekimsel mi olduğuna ilişkin ön kabulün çıkarımı etkileyeceği açıktır. Yine, **yaz-dı-l-* gibi örnekler, kesin çıkarımlar yapabilmek için yeterli değildir. Bunun en önemli nedenlerinden biri çekim ekleri arasında da bir dizilim hiyerarşisi olmasıdır. Örneğin **yaz-nuz-dı* gibi bir dizilim de mümkün değildir, ancak bu {-DI} ekinin türetim işlevi olduğunu göstermez. Öte yandan çatı eklerinin türetim eklerini izlemesi çekim eki özelliğinin türetimle kıyasla daha baskın olduğunu ortaya koymaktadır: *göz-le-n-* karşısında **göz-(ü)n-le-* gibi. Çatı eklerinin *yanaşıklık* açısından sunduğu en büyük kanıtlardan biri eyleme gelen diğer çekim eklerine kıyasla tabana daha yakın olmak eğiliminde olmasıdır. Yanaşıklık ölçütü [\pm tabana yanaşıklık] bir değiştirgen çerçevesinde belirlenmek istendiğinde, çatı eklerinin [+**tabana yanaşıklık**] olarak türetim işlevine yakın bir dizilime eğilimli olduğu anlaşılmaktadır. Çatı eklerini alan eylemlerin zaman, görünüş ve kişi gibi çekim eklerine kıyasla daha yüksek bir sözlükselleşme eğilimi göstermesi (*dövün-, kırıl-, savaşı-, barışı-* vb.) söz konusu gözlemi doğrulamaktadır.

Bu noktada bir not olarak çatı eklerinin tabana yanaşıklık açısından kendi aralarında diziimsel bir hiyerarşi taşıdığını yeniden hatırlatalım. Bu durumda çatı eklerinin kendi aralarında türetimsellik işlevi açısından farklı derecelenmeler içereceği açıktır. Bu çalışma çatı eklerini genel bir kategori olarak ele aldığından aralarındaki türetimsellik gücünün farklılığı bilinçli olarak çalışmanın dışında tutulmuş, ileri çalışmaların konusu olarak bırakılmıştır.

(viii) *Tekrarlanma* (iteration): Çekimsel kategoriler aynı taban üzerinde tekrarlanamazken (**gör-(ü)yor-um-yor, kalem-ler-(i)m-ler* vb.) türetimsel biçimler tekrarlanabilirler (*göz-lük-çülük*). Çatı kategorisinde edilgenlik eklerinin birkaç sözcükte tekrarlanabildiği görülebilmektedir: *de-n-il-, söyle-n-il-* gibi. Bu sözcüklerin, iki iyelik ekinin ardışık biçimde yer aldığı *birisi, kimisi* sözcüklerinde olduğu gibi bir kalıplaşmanın sonucunda ortaya çıktığı düşünülebilir. İşte çatıda tekrar hiç görülmez. Ancak ettirgenlik eklerinde tekrarlanma *yap-tır-t-* örneğinde olduğu gibi, işlek bir biçimde kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra *döv-(ü)ş-tür-(ü)l-* çekiminde olduğu gibi farklı çatı eklerinin art arda sıralanabilmesi tekrarlanma eğilimini göstermesi açısından bir kanıt sunmaktadır. Dolayısıyla, aynı işleve sahip çatı eklerinin art arda sıralanabildiği örneklerin azlığı daha çok çekim eki kümesine yakın olduğunu düşündürtse de genel itibarıyla hem türetimsel hem de çekimsel nitelikler taşıdığını söylemek daha doğru bir çıkarım gibi görünmektedir. Buna göre *tekrarlanma* ölçütüne göre çatı ekleri [+/-**tekrarlanma**] biçiminde gösterilen her iki değiştirgenin niteliklerini taşımaktadır.

(ix) *Dilbilgisel yitim* (agrammatism): Booij (2006: 659), afazi üzerine yapılan bazı çalışmalarda, ortaya çıkan bazı konuşma bozukluklarının türetim ve çekim arasındaki farkı ortaya koyduğunu söylemektedir. Yapılan araştırmalar, konuşma bozukluklarında çoğu zaman hastaların çekimsel, dolayısıyla sözdizimsel yanlışlar yaptığını, ancak türetim açısından aynı derecede bir sorun yaşamadıklarını göstermiştir. Türkçe için de benzer gözlemlerin olduğu yapılan

çalışmalardan anlaşılmaktadır (Yarbay Duman ve ark., 2005; Yarbay Duman ve ark., 2008; Yarbay Duman ve Bastiaanse 2009). Sözdizimsel bozuklukların, çatısız kullanımlardan çok çatılı kullanımlarda ağırlıklı olduğu hususunda farklı görüşler ortaya konmuş olsa da çatı kullanımında dilbilgisel yitime bağlı olarak görülen konuşma bozukluklarının (bkz. Peristeri, 2008; Meyer ve ark., 2012) yüksek oranı yadsınamaz görünmektedir. Sözü edilen bu araştırmalardan yola çıkılarak, çatı eklerinin sözdizimsel bir işlev taşıdığı rahatlıkla söylenebilir. Buna göre bu çalışmada çatı ekleri dilbilgisel yitim ölçütü açısından [+yitim] etiketiyle işaretlenmiştir.

(x) *Erişilebilirlik* (accessibility): Türemiş sözcüklerin kalıcı bellekle ilişkisi daha güçlüdür. Bu açıdan bakıldığında türetim ekleri sözcüğün *zihinsel sözlükçeye* (mental lexicon) yerleşimini sağlayarak erişimini kolaylaştırır. Öte yandan daha önce değinildiği üzere çekim eklerinin *anlamsal düzenlilik* (semantic regularity) sergilemesi erişilebilirlik açısından önemli bir unsurdur. Bu yüzden çekim ekleriyle çekimlenmiş sözcükler anlamsal açıdan yüksek bir tahmin edilebilirlik gücüne sahiptir. Söz gelimi {-DI} çekim eki *yürü-dü*, *düş-tü* örneklerinde görüldüğü üzere geldiği her eyleme geçmiş zaman veya bitmişlik görünüşünü eklemektedir. Booij (2006: 658), bu durumun türetim ve çekim arasında *ruhdilbilimsel* (psycholinguistic) bir farklılık yarattığını belirtmektedir. Türetim eklerini alan sözcükler, *zihinsel sözlükçede* yer alır ve kalıcı bellek açısından daha yüksek bir erişime sahip olur. Bu gözlemin somut kanıtlarından biri türemiş sözcüklerin dilin basılı ya da elektronik sözlüklerinde madde başı olarak yer almasıdır. Çatı eklerinin işlevi açısından bakıldığında *gel-in-*, *yaz-ıl-* gibi sözcüklerin sözdizimsel olması, türemiş sözcükler gibi *zihinsel sözlükçede* işlemlenmiyor olmasını gerektirir. Türk Dil Kurumunun *Türkçe Sözlük'*ünde (2009) *gelin-* “gelme işi yapılmak”, *yazıl-* ise “yazma işi yapılmak” olarak adlandırılmıştır, ancak çatı eklerinin bu örneklerde sözdizimsel bir işlev taşıdığı düşünüldüğünde söz konusu sözcüklerin *Türkçe Sözlük'*te yer almaması beklenir. Bunun yanı sıra, *gelin-* eyleminden farklı olarak *yazıl-* benzeri eylemlerin tümceye kattığı, “kaydolmak, birine tutulmak” gibi farklı anlamlar elbette sözlükte belirtilmelidir. Her ne kadar beyin-dilbilim çalışmalarına ihtiyaç duyulsa da *Türkçe Sözlük'*te yer alan *dövüş-*, *koştur-*, *pişir-* gibi sözcüklerin de *zihinsel sözlükçede* yer aldığı sezgisel olarak olası görünmektedir. Ancak *gelin-* örneğinde olduğu gibi çatı eklerini alan bütün sözcüklerin *Türkçe Sözlük'*te yer alması doğru bir seçim gibi durmamaktadır. Sonuç olarak, çatı eklerini alan kimi sözcüklerin *zihinsel sözlükçede* yer alması, kimi sözcüklerin ise çekim ekleri gibi tahmin edilebilir bir *anlamsal düzenlilik* göstermesi her iki açıdan erişilebilir olduğuna kanıttır. Buna göre, çatı ekleri hem türetim hem de çekim eki özelliği gösterdiğinden erişilebilirlik ölçütü açısından [+/-erişilebilirlik] gösterimiyle etiketlenmiştir.

(xi) *Soyut anlam* (abstract meaning): Soyut anlam daha çok çekim ekleri ile ilişkilidir. Çekim eklerinin taşıdığı zaman, kip, durum gibi kategoriler somut anlamdan çok soyut dizgesel ilişkilere (*yönelme*, *çoğulluk*, *anlık*, *şimdi* gibi) gönderimde bulunan *dilbilgisel anlam* (grammatical meaning) kavramı içerisinde yer almaktadır. Buna karşın *simit-çi*, *kay-ak* gibi örnekler türetim eklerinin *gerçek dünyada* tanımlanabilir *sözlüksel anlamlar* (lexical meaning) türetebil-

diğini göstermektedir. Türetim ekleri de *çocuk-luk*, *insan-lik* örneklerinde olduğu gibi soyut gönderimi olan kavramlar türetse de dilbilgisel anlamın dizgesel ilişkilerine gönderimde bulunan doğasına dayalı soyutlukla eşdeğer değildir. Buna göre, çekim eklerini [+soyut anlam] değiştirgeni ile genellemek olası görünmektedir. Dolayısıyla çatı ekleri, dilbilgisel bir kategori olan, dizim ve anlam boyutlarında üyesel ilişkilere yön veren çatı kategorisini aktardıklarından çekim eki olarak değerlendirilmelidir.

Türetim ve çekim üzerine yukarıda sıralanan (i)-(xi) maddelik ölçütler üzerinden çatı ekleri ile ilgili yapılan çıkarımları, Tablo (2)'deki gibi göstermek mümkündür. Türetim Ekleri, Çekim Ekleri ve Çatı Ekleri sütunlarının altında yer alan artı (+) imi ölçütte belirtilen özelliğin bulunduğunu, eksi (-) imi bulunmadığını, çatı ekleri sütununda yer alan artı ve eksi bir arada kullanıldığı (+/-) imi ise çatı eklerinin hem türetim hem de çekim özelliklerini belirten değiştirgenleri taşıdığını göstermektedir.

Tablo 4. Çatı eklerinin tür açısından ölçütsel değerleri I

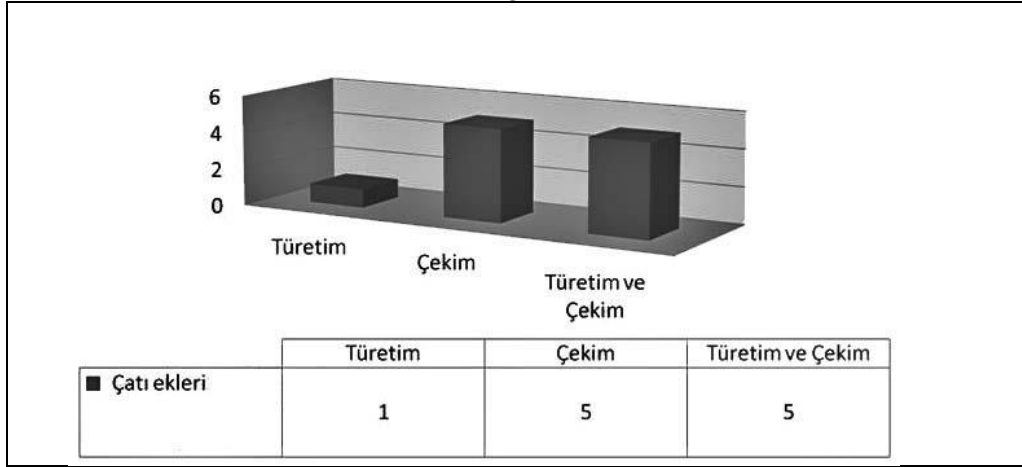
Ölçütler	Türetim Ekleri	Çekim Ekleri	Çatı Ekleri
(i) <i>Zorunluluk</i>	-zorunlu	+zorunlu	+zorunlu
(ii) <i>Yaygınlık</i>	-yaygınlık	+yaygınlık	+yaygınlık
(iii) <i>Sözdizimsel bağıntı</i>	-sözdizimsel	+sözdizimsel	+sözdizimsel
(iv) <i>Yeni kavram</i>	+yeni kavram	-yeni kavram	+/-yeni kavram
(v) <i>Anlamsal düzenlilik</i>	-anlamsal düzenlilik	+anlamsal düzenlilik	+/-anlamsal düzenlilik
(vi) <i>Eklenik işlev</i>	-eklenik işlev	+eklenik işlev	+/-eklenik işlev
(vii) <i>Tabana yanaşıklık</i>	+tabana yanaşıklık	-tabana yanaşıklık	+tabana yanaşıklık
(viii) <i>Tekrarlanma</i>	+tekrarlanma	-tekrarlanma	+/-tekrarlanma
(ix) <i>Dilbilgisel yitim</i>	-dilbilgisel yitim	+dilbilgisel yitim	+dilbilgisel yitim
(x) <i>Erişilebilirlik</i>	-erişilebilirlik	+erişilebilirlik	+/-erişilebilirlik
(xi) <i>Soyut anlam</i>	-soyut anlam	+soyut anlam	+soyut anlam

Tablo (3), Tablo (2)'deki değiştirgenlerin daha sade bir gösterimini sunmaktadır. 1 sayısı çatı ekinin o özelliği taşıdığı 0 sayısı ise taşımadığını, yani özelliğin yokluğunu göstermektedir. Türetim ve çekimin kesişmediği durumlarda (**Kesişimsiz Toplam**) çatı eki yalnızca *tabana yanaşıklık* ölçütü açısından 1 kere katıksız bir türetim eki olarak görünürken *zorunluluk*, *yaygınlık*, *sözdizimsel bağıntı*, *dilbilgisel yitim*, *soyut anlam* ölçütleri açısından da 5 kere salt bir çekim eki olarak görünmüştür. Hem türetim hem de çekim olduğu durumların (**Kesişimlerin Toplamı**) sayısı 5'tir. Tablo (1)'deki **Genel Toplam** (kesiştigi ve tek başına o ölçütte ortaya konan niteliği taşıdığı durumların toplamı); çatı eklerinin toplam 6 ölçüt çerçevesinde türetim, 10 ölçüt çerçevesinde ise çekim özellikleri sergilediğini göstermektedir.

Tablo 5. Çatı eklerinin tür açısından ölçütsel değerleri II

Ölçütler	Çatı Ekleri	
	Türetim	Çekim
(i) Zorunluluk	0	1
(ii) Yaygınlık	0	1
(iii) Sözdizimsel bağıntı	0	1
(iv) Yeni kavram	1	1
(v) Anlamsal düzenlilik	1	1
(vi) Eklenik işlev	1	1
(vii) Tabana yanaşıklık	1	0
(viii) Tekrarlanma	1	1
(ix) Dilbilgisel yitim	0	1
(x) Erişilebilirlik	1	1
(xi) Soyut anlam	0	1
Kesişimsiz Toplam	yalnızca türetim: 1	yalnızca çekim: 5
Kesişimlerin Toplamı	hem türetim hem çekim niteliği taşıma: 5	
Genel Toplam	Türetim: 6	Çekim: 10

Çatı eklerinin gerek kesişimsiz toplamı (1 kere türetim 5 kere çekim) gerekse de genel toplamına (6 kere türetim 10 kere çekim) bakıldığında çekim eki olma niteliğinin ağır bastığı görülmektedir. Sonuç olarak, Şekil 1’de görüldüğü gibi, çatı ekleri 11 ölçütten 1’ine göre yalnızca türetim, 5’ine göre yalnızca çekim, diğer 5’ine göre ise hem türetim hem de çekim özelliği sergilemektedir. Buna göre, “Çatı eklerinin türü nedir?” sorusunun yanıtı üzerinde durmadan önce buraya kadar yapılan gözlemlerden ortaya çıkan en güçlü ön bulgu şöyle özetlenebilir: *Çatı ekleri geleneksel çalışmalarda olduğu gibi yalnızca türetim ya da çekim eki olarak etiketlenemez.* Tablo (3) ve Şekil (1)’de sunulan bulgu, çatı eklerinin türü noktasında yeni bir bakış açısıyla düşünmenin önemini ortaya koymaktadır.

Şekil 1. Çatı eklerinin tür açısından ölçütsel değerleri

Bu bölümde, çatı eklerinin tür açısından ölçütsel değerleri değiştirgesel olarak saptanmaya çalışıldı. Bir sonraki bölümde, ortaya çıkan sonuçlar BKK çerçevesinde ele alınacaktır.

4. Çatı Eklerinin Türü Üzerine Bulanık Mantık Uygulaması

Bu bölümde, bir önceki bölümde, türetim ve çekim eklerinin karşıtsal özelliklerinden yola çıkılarak, çatı eklerinin türüne ilişkin belirlenen değiştirgesel değerlerin sayısal görünümleri bulanık mantığın matematiksel değerleri üzerinden dört adımda yorumlanarak sınanabilir sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır (Yapılan matematiksel hesaplamaların ve çıkan sonuçların doğruluk açısından sınanması *Claude 3.5 Sonnet* programı (Anthropic, 2024) aracılığıyla gerçekteştirilmiştir).

I. Birinci Adım > Üyelik Fonksiyonu Oluşturma:

- Türetim eki özelliği için bir üyelik derecesi (μ -türetim)
- Çekim eki özelliği için bir üyelik derecesi (μ -çekim)

II. İkinci Adım > Ölçütlerin Değerlendirilmesi: Her ölçüt için 0 ile 1 arası bir değerin atanması işlemi gerçekteştirilmiştir.

- 0:** Özellik yok.
- 1:** Özellik tam olarak var.
- 0 ile 1 arası:** Hem türetim hem de çekim özelliği gösterme durumu (kısmi üyelik)

III. Üçüncü Adım > Ağrliklandırma: Her ölçüte toplamı 1 olacak biçimde ağrlik atanması yapılmıştır.

IV. Dördüncü Adım > Hesaplama: Her özellik için ağırlıklı ortalama gerçekleştirilmiştir. Hesaplama süreçleri aşağıda adım adım verilmiştir.

A. 1 ölçüte göre çatı ekleri tam türetim eki niteliği taşıma (1.0)

B. 5 ölçüte göre tam çekim eki niteliği taşıma (1.0)

C. 5 ölçüte göre ise hem türetim hem çekim niteliği taşıma (her biri için 0.5)

D. Eşit ağırlık varsayıldığında her ölçüt (1/11) değeriyle ifade edilir. Buna göre hesaplama formülü μ -türetim ve μ -çekim için aşağıdaki gibidir.

$$\mu\text{-türetim üyelik} = (1 * 1/11) + (5 * 0 * 1/11) + (5 * 0.5 * 1/11) \approx 0.318$$

$$\mu\text{-çekim üyelik} = (1 * 0 * 1/11) + (5 * 1 * 1/11) + (5 * 0.5 * 1/11) \approx 0.682$$

Yukarıda belirtilen BKK tabanlı hesaplamalara göre çatı eklerinin türüne ilişkin aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Türetim eki olma derecesi: 0.318 (**yaklaşık %31.8**)

Çekim eki olma derecesi: 0.682 (**yaklaşık %68.2**)

Özetle yukarıdaki yöntem, üyelik fonksiyonları oluşturma, ölçütleri 0-1 arasında değerlendirme, ağırlıklandırma ve ağırlıklı ortalama hesaplama adımlarını içerir. Örnek hesaplamada, 11 ölçüt eşit ağırlıkla değerlendirilmiş ve sonuçta çatı eklerinin türetim eki olma derecesi yaklaşık %31.8, çekim eki olma derecesi ise yaklaşık %68.2 olarak bulunmuştur. Bu bulguların yuvarlanmış değerler üzerinden yapıldığını hatırlatmakta fayda var. Söz gelimi, 0.5 ile gösterilen bir değer, başka bir araştırmada 0.3, bir başkasında ise 0.8 biçiminde hesaplanabilir. Ancak Türkçe dilbilgisi çalışmalarında ince değerlere ulaşmamızı sağlayacak hassas ölçüt ve yöntemlerden şu an yoksunuz. Bilimsel çalışmaların adım adım ilerleyen doğası göz önünde bulundurulduğunda, bu tür öncü çalışmaların daha ileri çalışmalara daha ince ayrıntılı çözümler sunma bakımından kaynaklık edeceği bir artı değer olarak düşünülebilir. Dolayısıyla, bu çalışma her ne kadar yuvarlanmış ağırlık atamaları ile bir çözümlenmeye gitmiş olsa bile hem kullandığı yöntem hem de ulaştığı sonuçlar açısından geleneksel dilbilgisinden çok farklı bir bakış açısı ortaya koymuş, sınanabilir anlamlı bir sonuca ulaşmıştır.

5. Sonuç

Sonuç olarak bu çalışma kapsamında yapılan çözümlenmede, çatı eklerinin türetim ve çekim eki özellikleri BKK çerçevesinde sayısallaştırılmıştır. *Zorunluluk, yaygınlık, sözdizimsel bağıntı, yeni kavram, anlamsal düzenlilik, eklenik işlev, tabana yanaşıklık, tekrarlanma, dilbilgisel yitim, erişilebilirlik, soyut anlam* olmak üzere on bir ölçüt üzerinden yapılan değerlendirilmede, her ölçüte eşit ağırlık verilerek (1/11) üyelik dereceleri hesaplandı. Bir ölçütün tam türetim eki, beş ölçütün tam çekim eki ve beş ölçütün de hem türetim hem çekim eki özelliği gösterdiği varsayımıyla, ağırlıklı ortalama yöntemi kullanılarak μ -türetim ≈ 0.318 ve μ -çekim \approx

0.682 sonuçlarına ulaşıldı. Bu sonuçlar, çatı eklerinin bulanık mantık perspektifinden değerlendirildiğinde, yaklaşık %31.8 oranında türetim eki ve %68.2 oranında çekim eki özelliği taşıdığını göstermektedir. Bu sayısallaştırma, dilbilimsel kategorilerin keskin sınırlarla ayrılmayacağını, aksine bir süreklilik içinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Elde edilen bulgular, çatı eklerinin daha çok çekim eki niteliği taşıdığını, ancak önemli ölçüde türetim eki özelliklerini de barındırdığını ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, dilbilgisi çalışmalarındaki kategorik sınıflandırmaların ötesine geçerek, dilsel olguların daha esnek ve gerçekçi bir biçimde modellenmesine olanak sağlamaktadır. İleride yapılacak çalışmalarda, ölçütlerin artırılması ve önem derecelerine göre farklı ağırlıklar atanması ve daha ayrıntılı üyelik derecelerinin belirlenmesiyle bu çözümleme daha da derinleştirilebilir ve Türkçedeki diğer dilbilgisel kategorilere de uygulanabilir.

Ortaya çıkan matematiksel sonuçlar farklı çalışmalarda yapılan yorumlamaların sonuçlarına bağlı olarak değişse bile değişmeyen bir gerçek bu çalışmada ortaya çıkan genel savı hep destekleyecek gibi görünmektedir: *Çatı ekleri; türetim ve çekim kümelerinin birinde bulunmak zorunda değildir.* Birinde az birinde çok, ama her ikisinde ayağı bulunan bir başka küme içerisinde bulunmaktadır. Dolayısıyla çatı eklerinin türetim ve çekim dışında başka bir terimle adlandırılarak dereceli işlevinin belirginleştirilmesi gerekmektedir. Bu araştırmanın bulgusuna göre çatı ekleri yaklaşık %68.2 çekim eki olma niteliği gösterdiğinden *çekimsi ek* gibi bir terimle adlandırılması daha doğru görünmektedir. Söz konusu terim, çatı eklerinin çekim eklerine daha yakın bir ek olduğunu, buna karşın türetimsel özellikler de gösterdiğini anlatmak için üretilmiştir. Ancak çatı eklerinin türü ile ilgili yapılacak ileri araştırmalar farklı terimlerin üretilmesini gerektirebilir.

Bu çalışmada çatı ekleri dönüşlü, işteş, edilgen ve ettirgen biçiminde kategorik olarak ayrılmadan tek bir küme biçiminde ele alınmıştır. Ne var ki çatı ekleri hem kategorik olarak hem de kendi kategorisi içerisinde türetimsellik ve çekimsellik özellikleri açısından farklılıklar göstermektedir. Bundan dolayı ileri çalışmalarda çatı eklerinin dönüşlü, işteş, edilgen ve ettirgen olarak ayrı ayrı karşılaştırılmaları gerektiği gibi hangi çatıyı aktardığına bakılmaksızın tek tek ele alınması gerekmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Adalı, O. (2004). *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Altaş, İ.H. (1999). Bulanık Mantık: Bulanıklık Kavramı. Enerji, *Elektrik, Elektromekanik-3e*, 62, 80-85.
- Anderson, S.R. (1995). *A-Morphous Morphology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Anthropic. (2024). *Claude (Sürüm 3.5 Sonnet) [Yapay zeka konuşma modeli]*. <https://www.anthropic.com>
- Banguoğlu, T. (2000). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Başdaş, C. (2006). Türkçede Üçüncü Grup (Ara) Ekler. *I. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı (26-27 Eylül 2006)*, Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Beard, R. (1995). *Lexeme-Morpheme Base Morphology: A General Theory of Inflection and Word Formation*. Albany, New York: State University of New York Press.
- Bodur, K. ve Gökalp, H. (2011). Deprem Konumlarının Belirlenmesinde Bulanık Mantık Yaklaşımı. *I. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı (11-14 Ekim 2011)*, Ankara: ODTÜ.
- Booij, G. (2006). *Inflection and Derivation*. *Encyclopedia of Language & Linguistics (ed: Keith Brown)* içinde (ss. 654-661). Oxford: Elsevier.
- Bozkurt, F. (1995). *Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Demircan, Ö. (2003). *Türk Dilinde Çatı*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Demircan, Ö. (2005). *Türkiye Türkçesinde Kök-Ek Bileşmeleri*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Ediskun, H. (1999). *Türk Dilbilgisi: Sesbilgisi, Biçimbilgisi, Cümle Bilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eker, S. (2010). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Erdem, M. (2011). Türkçede Çekim ve Yapım Eklerinin Özellikleri ve Sınırları. *Bilig*, 58, 71-90.
- Ergin, M. (1993). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Gökdayı, H. ve Sebzecioğlu, T. (2006). Geçiş Aşamasında Olan +cA Ekinin Türü. *Türk Dili*, 649, 61-72.

- Gökdayı, H. ve Sebzecioğlu, T. (2011). Türkiye Türkçesinde {-CA} Biçimbiriminin Türleri. *Bilig*, 58, 147-172.
- Göksel, A. ve Kerslake, C. (2005). *Turkish: A Comprehensive Grammar*. London ve New York: Routledge.
- Greenberg, J.H. (1963). Some Universals of Grammar with Particular Reference to the order of meaningful elements. *Universals of Grammar (ed: Joseph H. Greenberg)* içinde (ss. 73-113). Cambridge, Mass: MIT Press.
- Haspelmath, M. (2002). *Understanding Morphology*. London: Arnold.
- Katamba, F. (1993). *Morphology*. London: Macmillan.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Lieber, R. (2011). *Introducing Morphology*. New York: Cambridge University Press.
- Matthews, P.H. (1998). *Morphology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Meyer, A. M., Mack, J. E. ve Thompson, C.K. (2012). Tracking Passive Sentence Comprehension in Agrammatic Aphasia. *Journal of Neurolinguistics*, 25, 31-43.
- Peristeri, E. (2008). Interpretation of Reflexives and Reciprocals with Mediopassive Morphology in Greek Agrammatism: Exploring the Syntax-Discourse Interface. *Proceedings of 1st PICGL* içinde (ss. 252-260), University of Patras Press.
- Yarbay Duman, T. ve Bastiaanse, R. (2009). Time Reference Through Verb Inflection in Turkish Agrammatic Aphasia. *Brain & Language*, 108, 30-39.
- Yarbay Duman, T.; Aygen, G. ve Bastiaanse, R. (2005). Syntactic Movement in Turkish Agrammatic Production. *Brain and Language*, 95, 161-162.
- Yarbay Duman, T.; Aygen, G. ve Bastiaanse, R. (2008). The Production of Turkish Relative Clauses in Agrammatism: Verb Inflection and Constituent Order. *Brain & Language*, 105, 149-160.
- Uygunoğlu, T. ve Ünal, O. (2005). Seyitömer Uçucu Külünün Betonun Basınç Dayanımına Etkisi Üzerine Bulanık Mantık Yaklaşımı. *Yapı Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 1, 13-20.
- Yılmaz, M. Ve Eraslan, E. (2005). Bulanık Mantığın Jeodezik Problemlerin Çözümünde Kullanılması. 2. *Mühendislik Ölçümleri Sempozyumu (23-25 Kasım 2005)*, İstanbul.
- Zadeh, L.A. (1965). Fuzzy Sets. *Information and Control*, 8, 338-353.

Extended Summary

The Binary Logic System, based on Classical Logic, is a widely used approach in scientific classifications. This system plays an important role in grammatical studies, attempting to categorize linguistic units with clear-cut boundaries. However, the cognitive processes of the human mind and real-world

phenomena are not always compatible with such sharp distinctions. Human perception and language use often involve ambiguities, categorical or typological transitions, and gradual differences.

At this point, the Fuzzy Set Theory, introduced by Zadeh in 1965, comes into play. This theory was developed to model reality and the human mind's processes of perceiving reality in a more flexible and nuanced manner. As an extended version of classical set theory, this approach expresses the degree to which an element belongs to a set with numerical values ranging from 0 to 1. This creates a spectrum that includes intermediate values such as "partially", "quite", "very little", instead of definite "yes" or "no".

In the field of grammar, especially in the classification of voice suffixes, the application of this theory can provide important insights. Traditional approaches tend to categorize voice suffixes as either derivational or inflectional. However, these suffixes can often carry properties of both categories, placing them in a "fuzzy" area.

In this study, eleven different criteria were used to determine the type of voice suffixes: *obligatoriness, generality, relevant to the syntax, new concept, semantic regularity, cumulative expression, proximity to base, iteration, agrammatism, accessibility, and abstract meaning*. These criteria aim to show the transitivity and gradation between the derivational and inflectional properties of suffixes. For example, the obligatoriness criterion evaluates how mandatory the use of the suffix is; inflectional suffixes are generally considered more obligatory. Generality measures the predictable frequency of use of the suffix in the language. Relevance to syntax examines the effect of the suffix on sentence structure. Inflectional suffixes establish strong relationships in the sentence in terms of syntactic relevance. The new concept criterion assesses whether the suffix creates a new meaning; this is generally a feature of derivational suffixes. Semantic regularity is related to how standard the meaning or function that the suffix adds to the base is.

Each of these criteria can be expressed with a value between 0 and 1, and a "fuzzy membership degree" can be assigned to each suffix based on these criteria. This approach goes beyond classifying voice suffixes as merely derivational or inflectional, showing that they can belong to both categories to certain degrees.

In conclusion, applying Fuzzy Set Theory to grammatical classifications can better reflect the complexity and flexibility of language structures. This approach emphasizes that linguistic categories are not separated by sharp boundaries, but can be transitional to each other, and offers a more nuanced, realistic, and comprehensive understanding in language research.

In this study, the analysis method of Fuzzy Set Theory was used to evaluate the derivational and inflectional properties of voice suffixes. First, membership functions representing derivational and inflectional properties were created for each criterion. These functions determine the membership degrees of the criteria ranging from 0 (no property) to 1 (property fully present). Then, a weight was assigned to each criterion. These weights reflect the relative importance of the criteria and their sum should be equal to 1. This weighting reflects the assumption of Fuzzy Set Theory that "each element can have different degrees of importance". In the given example, 11 criteria were evaluated with equal weight (each 1/11). According to the results of the criteria, 1 criterion showed full derivational suffix property, 5 criteria showed full inflectional suffix property, while 5 criteria carried both derivational and inflectional suffix properties equally (0.5). Of course, these findings are rounded values. For instance, a value shown as 0.5 might be calculated as 0.4 by one researcher and 0.8 by another. However, we currently lack precise criteria and

methods in Turkish grammar studies that would allow us to reach fine values. Therefore, although this study used rounded weight assignments such as 0, 1, and 0.5 for analysis, it has presented a very different perspective from traditional grammar in terms of both the method used and the results reached, and has reached a testable meaningful conclusion. As a result of the calculations, the degree of voice suffixes being derivational suffixes was found to be approximately 0.318 (31.8%), while the degree of being inflectional suffixes was approximately 0.682 (68.2%). Accordingly, it was concluded that labeling voice suffixes as either derivational or inflectional as done in traditional grammar is inadequate, and due to the higher inflectional suffix characteristic, it would be more accurate to call them inflection-like suffixes. This result clearly reflects the concepts of "partial membership" and "gradual transition" of Fuzzy Set Theory. Instead of strictly classifying voice suffixes as derivational or inflectional, it has been shown that they belong to both categories to certain degrees. This approach emphasizes that categories in language are not separated by sharp boundaries, but can be transitional to each other. The power of Fuzzy Set Theory to model "gray areas" is particularly valuable in linguistic analyses. Because language is inherently full of ambiguities and "exceptions" that seem to be irregular. This analysis can be improved for more precise results. For example, more complex weightings can be made by differentiating the importance of each criterion, or membership degrees can be determined in more detail. Additionally, considering the principle of Fuzzy Set Theory that "unlike probability theory, the total membership degrees do not have to be equal to 1", the possibility of voice suffixes belonging to other grammatical categories can be examined. Such an analysis can provide a more holistic view of the grammatical status of voice suffixes and better reflect the dynamic and flexible structure of language by going beyond traditional categorization methods.

Atf (cite): Çiçek, Hatice (2024). Türkiye’de toplum dilbilimi üzerine yapılan akademik çalışmalar: açıklanmalı bibliyografya denemesi, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 9, 33-93. doi: 10.48147/dada.1574105.

Türkiye’de Toplum Dilbilimi Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar: Açıklanmalı Bibliyografya Denemesi

Hatice ÇİÇEK¹

Türkiye’de Toplum Dilbilimi Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar: Açıklanmalı Bibliyografya Denemesi

Academic Studies on Sociolinguistics in Turkey: An Annotated Bibliography

Özet

Bu çalışma, Türkiye’de toplum dilbilimi alanında gerçekleştirilen akademik üretimi incelemeyi ve bu alandaki mevcut durumu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında, 1965 yılından günümüze kadar yapılan 347 akademik çalışma; tür, yöntem ve içerik açısından değerlendirilmiştir. Bu çalışmalar arasında 21 kitap, 22 kitap bölümü, 1 sözlük, 192 makale, 66 tez ve 45 bildiri bulunmaktadır. Ayrıca, 31 üniversitede toplum dilbilimi ve ilişkili konularda dersler verildiği tespit edilmiştir. Çalışma, özellikle 2007 yılından sonra toplum dilbilimi alanındaki akademik üretimde önemli bir artış yaşandığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, toplum dilbilimiyle ilgili özel ansiklopedilerin, akademik dergilerin ve sözlüklerin eksikliği dikkat çekmektedir. Bu tür kaynakların oluşturulmasının, alandaki metodolojik ve kavramsal sorunların çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca toplum dilbilimi derslerinin müfredata dahil edilmesi, dil ve toplum arasındaki karmaşık ilişkilere yönelik artan akademik ilgiyi yansıtmaktadır. Kaynak çeşitliliğinin artırılması ve disiplinlerarası akademik iş birliğinin desteklenmesiyle, Türkiye’de toplum dilbilimi alanının ulusal ve uluslararası düzeyde daha güçlü bir konuma ulaşma potansiyeli bulunmaktadır.

Abstract

This study aims to examine the academic production in the field of sociolinguistics in Turkey and to reveal the current state of the field. The research evaluates 347 academic works conducted from 1965 to the present in terms of type, methodology, and content. These works include 21 books, 22 book chapters, 1 dictionary, 192 articles, 66 theses, and 45 papers. Additionally, it was identified that sociolinguistics and related courses are offered at 31 universities. The study highlights a significant increase in academic production in sociolinguistics, particularly after 2007. However, the lack of specialized encyclopedias, academic journals, and dictionaries in the field remains a critical gap. Addressing this deficiency is believed to contribute to resolving methodological and conceptual issues in sociolinguistics. Moreover, the integration of sociolinguistics courses into curricula reflects the growing interest in exploring the complex relationship between language and society. By fostering resource diversity and supporting interdisciplinary academic collaboration, sociolinguistics in Turkey has the potential to become a more prominent field on both national and international levels.

Anahtar Sözcükler: Toplum Dilbilimi, Türkiye’de Toplum Dilbilimi, Dil-Toplum İlişkisi, Açıklanmalı Bibliyografya.

Key Words: Sociolinguistics, Sociolinguistics in Turkey, Language-Society Relation, Annotated Bibliography

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1. Giriş

Toplum dilbilimi (sociolinguistics), dilbilimin görece yeni ve dinamik bir alt dalı olarak toplum ile dil arasındaki ilişkiyi inceleyen bir disiplindir. Bu disiplin, toplumların nasıl konuş-

¹ senanurcicek939@gmail.com, ORCID No.: 0009-0006-6236-2850

tuğunu, hangi dilleri tercih ettiğini ve farklı konuşma biçimlerinin ardındaki sosyal, kültürel ve dilbilimsel nedenleri anlamaya yönelik bir çerçeve sunmaktadır. Toplum dilbilimi, dilin yalnızca bir iletişim aracı değil aynı zamanda bir kimlik ifadesi, toplumsal bir yapı ve kültürel bir aktarım aracı olarak da nasıl işlev gördüğünü ele alır. Toplumun dil üzerindeki etkisini ve dilin toplumsal yapılar üzerindeki rolünü çözümlmek, bu disiplinin temel araştırma soruları arasındadır.

Çokdillilik, söylem analizi, ikinci dil edinimi, lehçebilimi, dil eleştirisi, mesleki dil kullanımını ve kamusal alanlardaki dilin işlevleri, toplum dilbiliminin temel araştırma konuları arasındadır. Bunların yanı sıra, toplum dilbilimi, siyasette dilin rolü, dil politikalarının toplum üzerindeki etkileri, reklamcılık ve medyada kullanılan dilin stratejik işlevleri, dil prestiji ve statüsü gibi konuları da kapsamlı bir şekilde incelemektedir (Öztürk Dağabakan, 2019: 14). Ayrıca, küreselleşmenin dil üzerindeki etkileri, azınlık dillerinin korunması ve tehdit altındaki dillerin yaşatılması gibi konular da bu disiplinin güncel çalışma alanları arasında yer almaktadır (Kamacı Gencer, 2022).

Dil, toplum ve insanların etkileşimi içinde incelendiği bir alanda, farklı disiplinlerin birleşmesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda, toplum dilbilimi sadece sosyoloji ile sınırlı bir alan olmayıp sosyal psikoloji, kültür sosyolojisi, antropoloji, etnoloji, psikodilbilim, sosyal coğrafya ve lehçebilim gibi çeşitli alanlardan yararlanan disiplinlerarası yapıya da sahiptir (Öztürk Dağabakan, 2019: 20).

Toplum dilbilimi² 1970'li yıllarda dilbilimden ayrı bir alan olarak şekillenmiştir. Bu disiplin, ilk olarak Kuzey Amerika'da ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısında Amerika'da bu alana farklı açılardan yaklaşan iki önemli isim öne çıkmıştır. Bunlardan ilki, dilbilimi etnolojik bir perspektifle ele alarak toplum dilbilimsel sorunları çözmeye yönelik Edward Sapir'dir. Diğeri ise dili davranış psikolojisi bakış açısıyla inceleyen Leonard Bloomfield'dir (Selen, 2001: 4).

Avrupa'da toplum dilbilimi, Basil Bernstein'in kod (code) terimi ve geliştirdiği Eksiklik Kuramı (Deficit Theory) ile şekillenmiştir. Bernstein, dilin toplumsal sınıf farklılıklarına bağlı olarak bireylerin bilişsel gelişimini ve toplumsal hareketliliklerini nasıl etkilediğini incelemiş ve özellikle sınırlı (restricted code) ve genişletilmiş kod (elaborated code) kavramları üzerinden eğitimdeki sınıfsal eşitsizlikleri açıklamıştır.

Bu süreçten sonra toplum dilbilimi, Fransa'da gelişmeye başlamış ve özellikle dilin sosyal ve politik konumları üzerine odaklanmıştır. Fransa'da, toplum dilbilimi, dilin toplumsal güç ilişkileriyle olan bağlantılarını araştırmaya yönelmiş ve farklı sosyal paylaşım dillerinin öğre-

² Toplumbilim ve dilbilim sözcüklerinin birleşimi olan toplum dilbilim terimi ilk olarak 1939 yılında Thomas Callan Hodson'ın "Man in India" adlı kitabında yer alan "Sociolinguistics in India" adlı makalesinde geçmiştir (Paulston ve Tucker'den akt. Doğru vd., 2021: 439).

nilmesine yönelik çeşitli teorilerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Almanya’da ise toplum dilbilimi, 1960’lı yılların ikinci yarısından itibaren dikkat çekmiş ve bu alandaki çalışmalar artış göstermiştir (Selen, 2001: 4-5).

20. yüzyılın ikinci yarısında Peter Trudgill ve William Labov, toplum dilbilimine önemli katkılarda bulunarak dilin toplumsal boyutlarını anlamada temel incelemelere öncülük etmişlerdir. Trudgill, zellikle Avrupa’daki çokdillilik ve dilsel çeşitlilik üzerine kapsamlı çalışmalar yapmış ve dilin toplumsal yapılarla olan karmaşık ilişkilerini incelemiştir. Labov ise dilsel çeşitlilik ve sosyal sınıflar arasındaki ilişkileri ortaya koyan araştırmalarıyla, dilin toplumdaki farklı gruplar üzerindeki etkilerini gözler önüne sermiştir. Her iki araştırmacı da dilin sosyal bağlamda kullanımını ve bu kullanımın toplumsal farklılıklarla nasıl şekillendiğini derinlemesine ele alarak, toplum dilbilimi alanının kuramsal çerçevesini genişletmiştir (Güven, 2015: 17).

Toplum dilbiliminin felsefi temellerinin oluşumunda, insanı toplumsal bir varlık olarak ele alan sosyal (kültürel antropoloji) ve bu bağlamda aktarılan kültürel mirasın önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Sosyoloji, dilbilimi ve antropoloji gibi yerleşik disiplinlerin köklü geçmişine rağmen toplum dilbilimi daha geç bir dönemde, 20. yüzyılda, bu disiplinlerden ayrılarak bağımsız bir çalışma alanı haline gelmiştir.

Toplum dilbilimini tarihsel gelişimi açısından, Rus egemenliğindeki Doğu geleneği ile Anglo-Amerikan egemenliğindeki Batı geleneği şeklinde iki ana kola ayırmak mümkündür. Yaygın bir bakış açısına göre, Doğu geleneği daha uzun bir geçmişe sahip olmasına karşın, Batı geleneği metodolojik yenilikleri ve kapsamlı uygulamalarıyla dünyanın diğer bölgelerinde toplum dilbilimi çalışmalarını şekillendirmede daha belirleyici olmuştur. Bu iki gelenek arasındaki farklılıklar, bilimsel bir karşılıktan ziyade, odak noktaları, problem alanları ve kullanılan yöntemler açısından ortaya çıkmaktadır. Batı geleneğinde William Labov ve Basil Bernstein gibi isimler, dil ve toplumsal yapı arasındaki ilişkilere dair önemli teoriler geliştirirken; Doğu geleneği, dilin kültürel ve ideolojik bağlamdaki işlevlerine daha fazla odaklanmıştır (Kamacı Gencer, 2019). Bu bağlamda toplum dilbilimi hem Doğu’nun hem de Batı’nın farklı yaklaşımlarından beslenerek dilin toplumsal bağlamdaki işlevlerini anlamada kapsamlı bir disiplin niteliği kazanmıştır.

Türkiye’de toplum dilbilimi, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren araştırma alanı olarak gelişmeye başlamıştır. Dilin sosyal, kültürel ve toplumsal temelli nasıl şekillendiğini inceleyen bu disiplin, Türkiye’de dil, kültür, toplum ve kimlik gibi konuları ele alarak geniş bir araştırma yelpazesi oluşturmuştur. Bu alandaki çalışmalar çoğunlukla hem bölgesel dillerde hem de Türkçede gözlenen dilsel değişimlere odaklanmaktadır. Türkçenin sosyal, kültürel ve toplumsal çeşitliliği, dilin toplumsal sınıflar, cinsiyet, etnik kimlik ve bölgesel farklılıklarla olan ilişkilerinin daha detaylı incelenmesine olanak sağlamaktadır. Özellikle dilin toplumsal bağlamdaki işlevi üzerine yapılan araştırmalar, Türkiye’nin dilsel ve kültürel zenginliklerini anlamada önemli katkılar sunmaktadır.

Dilin farklı toplumsal gruplar arasında kullanım farklılıklarını; sosyal sınıf, yaş, cinsiyet ve etnik kimlik gibi faktörlerin dil üzerindeki etkilerini ele alan çalışmalar, Türkçe alanyazınında 1965 yılından itibaren aralıksız olarak devam etmektedir. Bu araştırmalar yalnızca dilsel fenomenlerin anlaşılmasına katkı sağlamakla kalmayıp, toplumsal yapılar ve kültürel dinamiklerin dil yoluyla nasıl şekillendiği ve yeniden üretildiği konusunda da önemli bilgiler sunmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, Türkiye’de toplum dilbilimi alanında yazılan akademik kaynakları bir araya getirerek dilin toplumsal bağlamdaki işlevselliği, dil değişkenlikleri, toplumsal yapılarla ilişkisi ve dil politikaları gibi konular üzerine yapılan çalışmalarını kapsamlı bir şekilde sunmayı amaçlamaktadır.

Toplum dilbilimi, dil ve toplum arasındaki ilişkiyi ele alan, bireylerin dil kullanım biçimlerini ve toplumsal bağlarla olan etkileşimlerini inceleyen bir disiplin olarak, özellikle son yıllarda Türkiye’de giderek daha fazla ilgi görmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın temel amacı, Türkiye’de toplum dilbilimi alanında yapılan akademik üretimi bir araya getirmek, bu üretimi yöntem, içerik ve bulgular açısından değerlendirmek ve alandaki eksiklikleri belirleyerek yeni çalışmalara yön vermektir.

Araştırma, Türkiye’de toplum dilbilimiyle ilgili yayımlanan 347 akademik çalışmayı kapsamaktadır. Bu kapsam doğrultusunda toplum dilbilimi alanına dair kitaplar, makaleler, tezler, bildiriler ve toplum dilbilimi dersleri yanında eserlerin kapsamı, yayımlandığı yıllar ve türleri temel alınarak sistematik bir şekilde sınıflandırılmıştır. Çalışmada, bibliyografik tarama ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bibliyografik tarama yöntemiyle, Türkiye’de toplum dilbilimi alanında yapılan akademik üretim belirlenmiş ve bir envanter oluşturulmuştur. İçerik analizi yöntemiyle ise bu üretim detaylı bir şekilde incelenmiş, kullanılan yöntemler, odaklanılan temalar ve elde edilen bulgular üzerinden değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, bilinçli olarak yalnızca Türkiye’de yayınlanan Türkçe kaynaklara odaklanılmıştır. Bunun temel nedenleri arasında, Türkiye’deki toplum dilbilimi çalışmalarını bütüncül bir şekilde analiz etmek ve bu alanda yerel bağlamdaki gelişmeleri önceliklendirmek bulunmaktadır. Yabancı alanyazının araştırmanın kapsamına dahil edilmeyişi, Türkiye’ye özgü akademik üretimi daha ayrıntılı bir şekilde incelemek amacıyla. Çünkü bu çalışmanın amaçlarından biri de Türkiye’de toplum dilbiliminin tarihsel gelişimi ve mevcut durumu yanında alandaki eksiklikleri de ortaya koymaktır.

Çalışmada, veriler ağırlıklı olarak ulusal akademik veritabanlarından (Akademik Google, TR Dizin, TÜBİTAK ULAKBİM, YÖK Tez Merkezi, DergiPark) ve üniversitelerin ders içerik bilgilerinden toplanmıştır. 1965-2024 yılları arasında yayımlanmış, toplum dilbilimiyle doğrudan ilişkili ve Türkçe dilinde yazılmış eserler temel alınmıştır. Bu eserlerin sınıflandırılması sırasında, yayımlandıkları yıllara, türlerine ve içeriklerine göre bir sistematik ve kronolojik bir sınıflandırma oluşturulmuştur. Çalışma, yalnızca alanyazın taraması yapmakla kalma-

yıp, aynı zamanda toplum dilbilimi alanındaki eğilimleri, yöntemsel tercihleri ve eksiklikleri de analiz etmiştir.

1965'ten itibaren Türkçe alanyazınında 21 kitap, 22 kitap bölümü, 1 sözlük, 192 makale, 66 tez, 45 bildiri ve 31 yüksek öğretim düzeyinde okutulan toplum dilbilimi dersi tespit edilmiştir.³

1. Kitaplar, Kitap Bölümleri ve Sözlükler

1. İmer, K. (1976). *Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. Bu çalışmada, değişme ve gelişme terimlerinin tanımları yapılmış ve dil devrimi ile olan ilişkisi detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmada, dilde gelişme ve değişme konusundaki yaklaşımlar, özellikler, dilin gelişmesinde rol oynayan faktörler, dil devrimi tanımı, ana hatlarıyla dil devrimi, dünyadaki dil devrimleri, dil devrimi nasıl olmalı, Türkçenin gelişimi, Türk Dil Devrimin gelişimi ve değişimi konuları üzerinde durulmuştur.

2. Cem, C. (1978). *Kamu Yönetimi ve Toplumsal Dilbilim Açısından, Türkiye'de Kamu Görevlilerinin Yabancı Dil Sorunları*, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü. Kamu görevlilerinin yabancı dil sorununa yönelik çözüm önerilerinin sunulduğu bu çalışmada, yabancı dil sorunu, kültür, dil ve toplum arasındaki ilişki üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada, kamu görevlilerinin yabancı dil sorunları, Türk toplumunun batılılaşması ve çağdaşlaşma sürecindeki dilin rolü ve etkisi üzerinden değerlendirilmiştir.

3. Özdemir E. (1980). *Dil Devrimimiz*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. Çalışmada, dil devriminin tanımı, hususları, dil devriminden önce dilimizde yaşanan gelişmeler ve değişiklikler, dil devrimi sayesinde dilimize eklenen veya kazandırılanlar ve dil devrimine karşı çıkanların ifadelerine değinilmiş ve dil devriminin geçmişteki ve bugünkü durumu kapsamlı bir şekilde incelenmiştir.

4. Selen, N. (1989). *Toplumsal Dilbilime Giriş (Uygulamalı Örnekleriyle)*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları. Toplum dilbiliminin tanımı, tarihsel gelişimi, aşamaları, çalışma alanı, uygulanan yöntemleri, toplumsal yapısı (toplumsal gruplar, katmanlar ve sınıflar), toplumsal rolleri, aile bireylerinin iş hayatı ve aile yapısı, aile dışı sosyal ilişkileri ile boş zamanları değerlendirme gibi konular ile Bernstein Teorisi'nin dilsel kodlar üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Bu çalışmada, dil kullanımı ve katmanlara göre dil kullanım farklılıklarını tespit etmek amacıyla Eskişehir'deki 14-16 yaş aralığındaki 100 erkek ve kız öğrenciyle yapılan araştırmaya yer verilmiştir.

5. İmer, K. (1990). *Dil ve Toplum*, Ankara: Gündoğan Yayınları. Çalışmada, dil ve toplum ilişkisi, toplum dilbilimin tanımı, kapsamı, toplumsal katmanlara göre dil kullanımı ve toplum dilbilimi kuramları (eksiklik ve ayrılık kuramı), girişimin tanımı, dillerarası girişim,

³ Tespit edilenlerin dışında gözden kaçan ya da saptanamamış araştırmalar da mümkündür.

diglossia terimi, dil düzenlemesi ve diğer toplum dilbilimi konuları (ikidillilik, çokdillilik, geçerli dil, kreol, ilişki dili) üzerinde durulmuştur.

6. Achard, P. (1994). *Dilsel Toplumbilim* (Çev. Deniz Kırımsoy), İstanbul: İletişim Yayınları. Dilsel toplumbilim terimini kullanan Achard, bu çalışmasında dilin toplumsal yapılarla nasıl etkileşime girdiğini, söylemin toplumsal anlamlarını nasıl şekillendirdiğini ve dilin toplumsal olaylar üzerindeki rolünü tartışmaktadır. Ayrıca, dilin toplumsal boyutunu inceleyerek söylemin yalnızca dilsel değil, toplumsal boyutlarını da ele almıştır.

7. Bosnalı, S. (2004). İran'da 'Diller İlişkisi' 'Diller Çatışması': Azerî Türkçesi'nin Konumu ve İşlevine Toplum dilbilimsel Bir Bakış, *Dilbilim Araştırmaları* (s. 111-122) içinde. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. Bu çalışma, çokdillilik bağlamında Azeri Türkçesinin hem nasıl kullanıldığını (işlevsel özellikleri) hem de dilbilgisel yapısını (yapısal özellikleri) araştırmaktadır. Çalışmada, İran'daki siyasal ve toplumsal koşulların Farsçanın hâkimiyetini güçlendirdiği ve bu durumun Azeri Türkçesinin gerilemesine yol açtığı tespit edilmiştir.

8. Bosnalı, S. (2007). *İran Azerbaycan Türkçesi: Toplum dilbilimsel Bir İnceleme, İstanbul: Kebikeç Yayınları.* Yazarın doktora tezinin kitaplaşmış biçimi olan çalışmada, toplum dilbilimi bağlamında diller çatışması ve diller ilişkisi teorileri ortaya konulmuş ve Bosnalı (2007) çalışmasında, Tahran ve Salmas illerinde konuşulan Azerbaycan Türkçesinin yeri, işlevleri ve işlevsizleşme- azınlıklaşma aşamaları incelemiştir.

9. Demirdağ, M. A. (2010). *Zenginliğe Sahip Çıkmak: Zazalar, Tehlikedeki Dil Zazaki: Sosyolinguistik Yaklaşım* (s. 635-649) içinde. Malatya: İnönü Üniversitesi. Toplum dilbilimin kuramsal ve kavramsal çerçevelerinden yararlanılarak Zazaki'nin tarihsel gelişiminin, Arapça, Ermenice, Süryanice, Kürtçe ve Türkçe olmak üzere beş dil ile bağlantısının, pozisyonunun ve Türkçeye göre sayıca az konuşurunun olmasının nedenlerinin irdelediği bir çalışmadır.

10. Açıık, F. (2013). *Dil Politikaları Bağlamında Türkçenin Öğretimi, Yabancılarla Türkçe Öğretimi El Kitabı* (s. 593-602) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları. Çalışmada, dünyada en çok konuşulan dillerin hangileri olduğu üzerine bilgisi verilerek ve çalışma, dil planlaması ve dil politikasının tanımı ve kullanımı, dil değişkenleri, dil öğretimi süreçleri, kültür ile dil planlamaları ve dil politikaları arasındaki ilişkileri toplum dilbilimsel bakış açısıyla ele almıştır.

11. Güven, A. (2015). *Türkiye'de Toplumsal Dilbilim Çalışmaları: (Genel Bir Bakış), Estonya: Türkiye Alim Kitapları.* Çalışmada, toplum dilbilimin alanı ana hatlarıyla çizilmiş ve Türkiye'deki toplum dilbilimi çalışmalarından bahsedilmiştir. Çalışmada, toplum dilbilimi alanında Türkiye'de yapılmış uygulamalar ele alınmış ve bu çalışmaların, toplum dilbilimi araştırmalarına kaynaklık etmesi amacıyla sunulmuştur.

12. Savaş, B. (2016). Kitle İletişim Araçlarında Argo Kullanımı Argoya Toplum dilbilimsel Bir Yaklaşım (2. Baskı) Argo Emine Gürsoy Naskali Gülden Sağol Yüksekaya (Ed.) (s. 409-424) içinde. İstanbul: Ka Kitap. Toplumsal yaşamda argonun yeri ve medyada argo kullanımının nasıl olduğunun değerlendirildiği çalışmada, dil tanımı, çokdillilik, dil türleri, dil çeşitliliği, kitle iletişim araçlarında doğru dil seçiminin önemi, Türk kitle iletişim araçlarındaki dil kullanımı ve kitle iletişim araçları dilinin bozulmasının toplum diline yansımaları gibi konular ele alınmıştır.

13. Akar, A. (2017). Balkan Ağzlarının Türkiye Türkçesine Sosyo-Lingüistik Etkileri Üzerine. Prof. Dr. Nuri Yüce Armağanı (s. 54-62) içinde. Ankara: Günce Yayınları. Çalışmada, Balkanlardaki Türkçe ağzların meydana gelişi ve dil etkileri ele alınmıştır. Ayrıca çalışmada, Balkanlardaki coğrafi, toplumsal ve siyasal durumlar üzerine bilgi verilmiş ve bunun yanı sıra, kültürel etkileşimin dilin oluşumunda etkili olduğu üzerinde durulmuştur.

14. Varol, O. (2017). Doğu Anadolu'da Dil Etkileşimleri ve Tehlikedeki Diller. Edebiyat Fakültesi Panelleri Kitabı Zeki Taştan, Zeki Duman vd. (Ed.) (s. 209-227) içinde. İstanbul: Hiperlink Eğitim İletişim Yayıncılık. Çalışmada, Van ilindeki dil hareketliliğinin tarihsel analizi ve dil alışverişi bağlamında güncel dilbilimsel görünüşü incelenmiştir. Çalışma sonucunda Van'da Türkçe ile Kürtçenin etkileşime bağlı olarak ikidillilik görünüşleri, kırsal ve şehir yerleşimlerine göre iki kategoriye ayrılmış ve baskın, gerileyici, algılayıcı ve dengeli olmak üzere dört çeşit ikidillilik tespit edilmiştir.

15. Çolak, G. (2019). Toplum Dilbilimi: Toplumsal Cinsiyet ve Dil, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları. Beş bölümden oluşan çalışmada, toplum dilbiliminin ana kavramları ve konuları, Türkçede sözcüklerin toplumsal cinsiyeti, dil ile toplumsal cinsiyet ilişkisi, cinsiyet ile dil, kültür, toplum ile dil, cinsiyet rol gelişimi kuramları ve dil ile toplumsal tabakalar olmak üzere çeşitli konular ele alınmıştır.

16. Öztürk Dağabakan, F. (2019). Toplum Dilbilim, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları. Çalışmada, dil kullanım değişimi ve çeşitliliği, toplum dilbilimi, sosyolekt, diyalekt, bölgesel, kentsel dillerin kullanımı ve işlevleri açıklanmış ve dil değişimi ile dil değişimi etkileyen toplumsal unsurlar, dil ile kimlik, ikinci dil edinimi, çokdillilik, diyalektoloji, söylem çözümlemesi, alan dili, dil eleştirisi, kamusal alanda dil kullanımı, medya ile reklam dili, siyaset dili ile dil politikası ve dillerin saygınlığı konuları ele alınmıştır.

17. Çolak, G. (2020). Toplumdilbilimi. Dilbilim Teorik ve Uygulamalı Alanlar Erdoğan Boz (Ed.) (s. 149-206) içinde. Ankara: Gazi Kitabevi. Toplum dilbilimin içeriği ve kapsamına dair bilgiler verilen çalışmada, dilin değişkenliği, sosyolektler, dil ile kültür, toplumsal tabakalar ile dil ve dil türleri (standart dil, ana dili, konuşma dili, lehçe, ana dil, ağız, bireysel dil, argo, toplumsal dil, yapma dil, kreol, lingua franka, ölü dil ve picin) olmak üzere çeşitli konulara değinilmiştir.

18. Demirci, K. (2020). *Dilin Sosyokültürel Halleri: Toplumsal Dilbilim Referans Kitabı, Çanakkale: Paradigma Akademi.* Toplum dilbilimin kapsamı, teorileri (Basil Bernstein: eksiklik kuramı, Saussure: langüa ve parolün toplumsallığı, William Labov: aykırılık kuramı), dilin sosyo kültürel yansımaları ve coğrafi ile sosyal dil çeşitlenmeleri konuları üzerinde durulduğu çalışmada, toplum dilbilimin esas konularını, kuramlarını ve kavramlarını örneklerle ortaya konulmuştur.

19. Kamacı Gencer, D. (2020). *Cinsiyet. Türkçede Dilbilgisel Ulamlar Erdoğan Boz (Ed.) (s. 157-181) içinde. Ankara: Gazi Kitabevi.* Cinsiyet kavramı ve tanımına dair bilgiler verildiği çalışmada, Türkçede dilsel cinsiyet, toplum dilbilimsel açıdan dilsel cinsiyet doğal cinsiyet ile dilsel cinsiyet arasındaki ilişki, cinsiyetin türleri (toplumsal, doğal ve dilsel cinsiyet) ve dünya dillerinde cinsiyet ulamı konuları ele alınmıştır.

20. Armağan, E. (2021). *Alanya Örneğinde Almanca-Türkçe İki Dillilik: Ses, Yapı ve Anlam Bilimi Açısından Toplumdilbilimsel Bir İnceleme, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.* Çalışmada öncelikle Almanya'daki Türklerin Türkçe ve Almanca dil kazanımları saptanmış ve Alanya'da bulunan Almanların Türkçe öğrenmedeki tutumları ve sözdizimsel, yapıbilimsel, sesbilimsel, anlambilimsel yaptıkları sapmalar toplum dilbilimsel bakış açısıyla incelenmiştir.

21. Balcı, T. (2021). *Farkındalık Açısından Almanya'daki Türk Pazarcıların Dili. Dil, Kültür ve Farkındalık Üzerine Düşünceler Aykut Haldan (Ed.) (s. 59-70) içinde Çanakkale: Rating Academy Yayınları.* Çalışmada, kültür tanımı, kültür ile dil, dil, düşünce ve kültür arasındaki ilişki, göç ile kültür transferi, farkındalık unsuru olarak pazar dili ve pazarcıya ait dil anlamları karma dil, coğrafi adlar, dini kavramlar, kod kaydırma, akrabalık terimleri ve abartmak-bağırarak konuları üzerinde durulmuştur.

22. Demirci, K. (2021). *Toplumsal Dilbilim Diyalektoloji ve Ağzibilim Sözlüğü, Ankara: Anı Yayıncılık.* Çalışmada, üç disiplin olan toplum dilbilimi, diyalektoloji ve ağzibilim ile ilgili terimlere ve bu terimlerin tanımlarına yer verilmiştir. Ayrıca sözlükte sentaks, morfoloji, fonoloji, antropoloji, leksikoloji, sosyal psikoloji, pragmatik, anlambilim, tarihsel dilbilim, yabancı dil öğretimi, söylem analizi ve belagat gibi birçok alanla ilgili terimlerin varlığından söz edilmiş ve sözlüğe yeni terimler eklenmiştir.

23. Kasap, S. (2021). *Sosyodilbilim, Adana: Akademisyen Kitabevi.* Bu çalışmada, sosyodilbilime genel bir bakış, dil ile toplum ilişkisi, dil ile değişkenlik, sosyodilbilimsel yeterlilik, sosyodilbilimde cinsiyet olgusu, ikidillilik ile dil bozumu, sosyodilbilimsel açıdan yabancı dil eğitimi, dil ile kültür ilişkisi, dil ile sosyal kimlik konuları ve çeşitli kavramlar üzerinde durulmuştur.

24. Yılmaz, E. (2021). *Toplum ve Dil: Dil Toplumbiliminin Temel Kavramları- Kuramları ve Sorunları, Ankara: Pegem Akademi.* Toplum dilbilimi dil toplumbilimi terimi ile karşılayan Yılmaz bu terimin tanımını, diltoplumbilimi ve toplum dilbilimi, ana dili, ata dil, çokdillilik, ikidillilik, dil değişkenleri, dil canlandırma, dil değiştirimi, dilsel çeşitlilik, dil planla-

ması, dil tutumu, dil seçimi, dil yitimi, dil sürdürümü, hane dili, geçer dil, yapma dil ve temas dilleri kavramları hakkında çeşitli bilgilere yer verirken eksiklik, ayrılık ve nezaket kuramları, nezaket dışılık, Sapir-Whorf Hipotezi, sosyal değişkenler ve dil, kültür ve dil ilişkisi konularını da açıklamıştır.

25. Demir, N. (2022). Dil ve Kültür. *Türk Dili-1 Dil ve Kültür* Mustafa Durmuş, Hüseyin Göçmenler, Gül Uluğtekin (Ed.) (s. 33-56) içinde. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi. Ders kitabı olarak hazırlanan çalışmada, dilin tanımı, kökeni, nitelikleri, dil ile kültür ilişkisinin önemi belirtilmiş, dilbilimsel bağlamdan yola çıkılarak dile ilişkin bir değerlendirme yapılmış ve Türkçenin tarihsel arka planı ve dünya dilleri arasındaki konumu, dil politikaları, dil temasları, dil ile varyasyon, dil ile işlevleri ve kültürlerarası iletişim üzerinde durulmuştur.

26. Gürkan, S. (2022). *Sociolinguistics-Language Teaching*, Ankara: Eğiten Kitap. Çalışmada, küresel düzeyde gerçekleşen siyasal, toplumsal ve teknolojik değişimlerin dil öğretimi etkilemesi sonucu, siyasetçilerin, eğitimcilerin ve adayların rolleri hem kapsam hem de öğretimsel bilgi açısından sürekli hâle getirildiği vurgulanmış ve İngilizce öğretmenliği alanında yeni bilgiler verilmiştir.

27. Kamacı Gencer, D. (2022). İkidillilik ve Çokdillilik Kavramlarına Toplum dilbilimsel Bir Bakış. *Türk Diline Artzamanlı ve Eşzamanlı Bakışlar Bildiri Kitabı Erkan Hirik (Ed.) (s. 113-125) içinde. Çanakkale: Paradigma Akademi.* Çokdillilik ve ikidillilik kavramlarını toplum dilbilimsel bir yaklaşımla ele alındığı çalışmada, dil kavramı, kültür kavramı, tanımı, çokkültürlülük kavramı, tanımı ve bu kavramlar dil ile kimlik ilişkisi, dil ile kültür ilişkisi, ikidillilik, çokdillilik ve dil politikaları konuları eşliğinde incelenmiştir.

28. Kamacı Gencer, D. (2022). *Küreselleşme, Kültür ve Dil*, Çanakkale: Paradigma Akademi. Küreselleşmenin diller üzerindeki etkileri değerlendirilen çalışmada, küreselleşme kavramı ve bunun kültür ile olan ilişkisi ele alınmış ve küreselleşme ile dil arasındaki bağlantı, dilbilimsel ve toplumbilimsel perspektiflerden incelenmiştir. Ayrıca dil ile küreselleşme arasındaki ilişkinin bağlamsal özellikleri ve bu ilişkiyi şekillendiren aşamaların çelişkili niteliği vurgulanmıştır.

29. Altıntop Taş, G. (2023). Menstrüasyon Ağrısı ve Eşlikçi Duygular Çerçevesinde Kadınlık Algısı Toplumdilbilimsel Bir Değerlendirme. *Toplumdilbilim Araştırmaları Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar* Osman Solmaz vd. (Ed.) (s. 131-142) içinde. Konya: Çizgi Kitabevi. Regl dönemindeki ağrıların dilsel söylemleri inceleyen çalışmada, ağrı için kullanılan benzetmeler tespit edilerek, konu ile ilgili kavramsal harita oluşturulmuş ve bu kavramsal harita da kullanılan benzetmelerin ağrıyı anlatmada rolü incelenmiş ve yaş değişkeni bağlamında toplum dilbilimsel açıklamalar kavramsal benzetmeler üzerinden yapılmıştır.

30. Aslan Demir, S. (2023). Toplumdilbilim ve Gramer. *Toplumdilbilim Araştırmaları Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar* Osman Solmaz vd. (Ed.) (s. 91-96) içinde. Konya: Çizgi Kitabevi. Dilbilim ve toplum dilbilimi çalışmalarında dilin dilbilgisel yanı dışında

toplumsal ve iletişimsel bir olgu olduğu noktası vurgulayan çalışmada, toplum ve dil arasındaki ilişki ele alınmış, toplumun dili nasıl oluşturduğu tartışılmış ve dilin toplumsal bağlamdan kopmadan incelenmesinin gerektiği belirtilmiştir.

31. Bayyurt, Y. (2023). Toplumdilbilim Alanının İngilizce Öğretimiyle Olan Bağlantısına Bir Bakış. *Toplumdilbilim Araştırmaları Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar Osman Solmaz vd. (Ed.) (s. 159-170) içinde. Konya: Çizgi Yayınları.* Yabancı dil öğretimi ile toplum dilbilimi arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, toplum dilbilimi çalışmalarının yabancı dil öğretimine katkıları ve Türkiye’deki toplum dilbilimi araştırmalarının alanına değinilmiş ve söylem analizi, dil tutumları, dil politikası ve planlaması konuları da ele alınmıştır.

32. Büyükkantarcioglu, S. N. (2023). 21. Yüzyılda Toplumdilbilim Çalışmaları. *Toplumdilbilim Araştırmaları Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar Osman Solmaz vd. (Ed.) (s. 13-24) içinde. Konya: Çizgi Yayınları.* Geçmişten günümüze kabul edilen görüşler, 21. yüzyılda yapılan toplum dilbilimi çalışmalarının kapasitesi ve önemi inceleyen çalışmada, küreselleşme, teknolojik gelişmeler ile politik ve ekonomik değişimlerin toplumsal ve kültürel yapıların üzerindeki etkileri vurgulanmış ve toplum dilbilimsel yeni bakış açılarına ve disiplinler arası yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir.

33. Çiftçi, Ü. S. (2023). Japoncadaki Genç Dili (Wakamono Kotoba) ve Bu Dilin Türk Öğrenciler Tarafından Algılanışı, *Japon Dili İncelemeleri V(s. 105-124) içinde. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.* Japoncadaki genç diline dair ifadeleri inceleyen çalışmada, ifadelerin meydana gelişi, genç dili ifadelerin dilbilgisel yapısı değiştirilerek dile kazandırılması incelenmiş ve Türk öğrencilerin genç diline yönelik algıları değerlendirilmiş ve Türk öğrencilerin ilgili dil hakkındaki bilinci ve algıları analiz edilmiştir.

34. Demir, N. (2023). Standart Dışı Türkçe Varyantların Algılanışında Değişme. *Toplum Dilbilim Araştırmaları Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar Osman Solmaz vd. (Ed.) (s. 43-52) içinde. Konya: Çizgi Yayınları.* Türk dilindeki standart dışı değişkenliği ve dilin çeşitliliğin değerlendirildiği çalışmada, yayın hayatına giren teknolojik (bilgisayar ve cep telefon) ürünlerin yazı dilinin gelişmesiyle birlikte dilin yapısındaki çeşitliliği de etkilemesi üzerinde durulmuş ve dilin yapısında çeşitliliğin olduğundan söz edilmiştir.

35. Kamacı Gencer, D. (2023). *Türkiye Türkçesi Ağzlarında Söylem İşaretleyicileri, Çanakkale: Paradigma Akademi.* Sözcükten söyleme, söylem ve söylem çözümlemesi, söylem işaretleyicileri ve Türkiye Türkçesi ağzlarında söylem işaretleyicileri şeklinde dört ana başlıktan oluştuğu çalışmada, Türkiye Türkçesi ağzlarında söylem işaretleyicileri üzerine kapsamlı bir araştırma yapılmış, dilin insan etkileşimindeki çok yönlü rolleri incelenmiş ve iç içe geçmiş söylem yapıları ortaya konulmuştur.

36. Karahan, A. (2023). Toplumsal Dilbilim Açısından Kutadgu Bilig’de Saygı İfadeleri (Honorifikler). *Cumhuriyet’in 100. Yılına Armağan Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Mustafa Erdoğan, Ayşe Demir vd. (Ed.) (s. 3-29) içinde. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.* Çalışmada öncelikle Kutadgu Bilig hakkında bilgi verilerek toplum dilbiliminin

kapsamı ve alanı üzerine değinildikten sonra Kutadgu Bilig’de bulunan saygı/nezaket söylemleri toplum dilbilimsel açıdan değerlendirilmiş ve araştırma sonucunda saygılı adlar ve saygılı eylemler şeklinde iki ayrı sözcük kategorisine ayrılmıştır.

37. Nazlı, E. H. (2023). *Reklam Dili Türkçe Reklam Söylemi Üzerine Toplumdilbilimsel Bir İnceleme, İstanbul: Çizgi Kitabevi.* Kadın ve erkek dergilerinden yola çıkan bu çalışmada, Türkçe reklam söyleminin toplum dilbilimsel özellikleri Elle ve Esquire örnekleri üzerinden incelenirken, reklamın tanımı, amaçları, tarihsel gelişimi, dergicilik tarihi ve dergilerdeki reklam unsurlarına odaklanılmakta; ayrıca reklam ile iletişim arasındaki ilişki üzerinden iletişimin kısa tarihi, önemli dönemleri, iletişimin kapsamı ve bileşenleri ele alınmaktadır.

38. Nazlı, E. H. (2023). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Toplumdilbilimsel Etkenler. Toplumdilbilim Araştırmaları Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar Osman Solmaz vd. (Ed.) (s. 209-219) içinde. Konya: Çizgi Kitabevi.* Çalışmada, yabancı dil öğretimi aşamalarında öğrenen kişilerin kültürel ve sosyal ölçütleri anlamlandırması ve iletişim kurabilmesi için toplum dilbilimsel yetkinliklerin geliştirilmesi gerektiği üzerinde durulmuş ve söz konusu yetkinliklerin yabancı dil öğretimi ile alakalı çalışmalarda çoğunlukla dikkate alınmadığı vurgulanmıştır.

39. Özcan, O. (2023). *Toplum Çevirmenliğine Toplumdilbilimsel Bir Bakış. Toplumdilbilim Araştırmaları Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar Osman Solmaz vd. (Ed.) (s. 119-130) içinde. Konya: Çizgi Kitabevi.* Toplum dilbilimin toplumsal olgularıyla dil olguları arasındaki bağlantıyı değerlendiren çalışmada, dil kullanımının toplumsal sınıf, cinsiyet ve yaş çeşitliliklerine bağlı olarak değişmesi üzerinde durulmuş ve toplum dilbilimi ile sosyal çevirmenlik arasındaki bağlantı ve benzerlikler ele alınmıştır.

40. Solmaz, O. (2023). *Bir Toplumdilbilim Alanı Olarak Dilsel Çevre: Teorik ve Uygulamalı Yönelimler. Toplumdilbilim Araştırmaları Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar Osman Solmaz vd. (Ed.) (s. 195-207) içinde. Konya: Çizgi Kitabevi.* Bu çalışmada, dilsel çevre çalışmaları hakkında bilgi verilerek ve ilgili kavramın dilin sosyal, siyasal ve kültürel bağlamda kullanımı incelenmiş, kültürlerin, görüşlerin ve toplumların ne şekilde belirtildiği ortaya konulmuş ve dilin toplum ve mekânla olan ilişkisi anlamlandırmada yardımcı olduğu vurgulanmıştır.

41. Solmaz, O., Nazlı, K., Solmaz, A. O. (2023). *Toplumdilbilim Araştırmaları: Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar, Konya: Çizgi Kitabevi.* Türkiye’deki mevcut toplum dilbilimi araştırmalarına yer verildiği çalışmada, dil planlaması, dil politikası, dil değişimi, dil çeşitliliği, eğitim değişkenliği ve cinsiyet değişkenliği konuları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Kitap 24-25 Kasım 2022 tarihinde Dicle Üniversitesi’nde yapılan Toplum Dilbilim Araştırmaları Çalıştayı’ndaki bildirilerin kitaplaşmış biçimidir.

42. Yağlı, E. (2023). *Değişkeci Toplum Dilbilim ve Dil Değişkenliği, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.* 1960’lardan günümüze kadar ki değişkeci toplum dilbilimi alanını Tür-

kiye çerçevesinde ele alan çalışmada, dil değişkenliği, değişkeci toplum dilbilimi, değişkeci toplum dilbilimin yöntemleri, dil değişkenliğinin toplumsal örüntüleri, perde genişliği üzerinde gerçekleşen değişkenliğin algısı ve Türkçedeki (k) konuşma değişkeninin algısı incelenmiştir.

43. Yeşilbursa, A. (2023). Toplumdilbilimsel Parametreler Işığında Yabancı Dil Sınıflarındaki Etkileşimin Değerlendirilmesi. *Toplumdilbilim Araştırmaları Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar* Osman Solmaz vd. (Ed.) (s. 171-180) içinde. Konya: Çizgi Kitabevi. Çalışmada, toplum dilbilimi açısından yabancı dil gruplarındaki etkileşimi değerlendirmiş. Dilin yapısının araştırılmış. Sosyal ve kültürel normların önemi belirtilmiş ve dil öğrenme aşamasında çeşitli beceriler araştırılmış. Yabancı dil öğretiminde sınıf içi etkileşim hakkında yapılan çalışmalar ele alınmış. Yabancı dil öğrenme aşamasında çeşitli yeteneklerin incelenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

44. Altıntop Taş, G., Nazlı, K. (2024). *Toplumdilbilim Araştırmaları II (Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar)*, Konya: Çizgi Kitabevi. Dilin sosyal çerçevelerdeki etkileri detaylı bir şekilde incelendiği çalışmada, dilin kültür, kimlik, güç ve toplumsal cinsiyet ilişkileri, toplumsal değişimlere karşı gösterdiği esnekliği, toplumsal kimliklerin oluşumundaki etkisi ve kültürel farklılıkların dil üzerindeki yansımaları ele alınmıştır.⁴

2. Makaleler

1. Taplamacıoğlu, M. (1965) Din ve Toplum İlişkileri ve Dinî Gruplar. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(4), 13-20. Toplumsal ilişkiler, dinî ve tabii gruplar bağlamında ele alınmış ve incelenmiştir. Çalışmadan yola çıkılarak bahsedilen özdeş gruplar, kan ve din temellerine dayanan gruplar, komşuluk grupları, kandaşlık ve komşuluk esaslarına dayanan gruplar şeklinde çeşitli başlıklara ayrılmıştır. Bu grupların toplumun ve dinin gelişip değişmesindeki önemi üzerinde durulmuştur.

2. Köniğ, W. (1983). Pidgin, Dil Kazanılması ve Dil İlişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 111-118. Çalışmada pidgin sözcüğünün anlamsal işlevlerinden, diğer diller ile ilişkilerinden ve kullanımlarından söz edilmiştir. Geniş anlamlara sahip olan pidgin sözcüğüne karşılık olarak ilişki dili teriminin de kullanılabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca çalışmada, bir dilin kazanılmasında olması gereken metotlar sıralanmıştır.

3. Köniğ, G. (1985). Toplum Dilbiliminin Tarihsel Dilbilime Katkıları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(2), 33-42. Köniğ, çalışmasında toplum dilbilimcilerin

⁴ Türkçe alanyazınında bu çalışmalara ek olarak toplum dilbilimi ile ilgili başka kitap bölümleri de bulunmaktadır. Fakat bu çalışmalara erişim sağlanamamıştır. İmer, K. (1980). Toplumsal Dilbilim. *Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları I*. (s. 157-166) İçinde. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları; Sağın Şimşek, Ç. (2006). Toplum Dilbilim. *Dilbilim: Temel Kavramlar, Sorunlar, Tartışmalar* Ahmet Kocaman ((Ed.) (s. 192) içinde. Ankara: Dil Derneği Yayınları; Canbulat, M. (2016). Güncel Tartışmalar Bağlamında Çok Dillilik Toplum dilbilimsel Yaklaşım. *Bir Çocuk- İki Dil: Berlin Örneğinde Türk-Alman Okul Öncesi Eğitim Koşulları ve Fırsatlar* Erol Esen (Ed.) (s. 151-166) içinde. Ankara: Siyasal Kitabevi.

tarihsel değişimleri gözlemleyerek ana dilleri yeniden oluşturulmasını sağladığını belirterek dillerin tarihsel bağlamda da incelenebildiğini vurgulamıştır. Hatta çalışmada, lehçebilimi ve karşılaştırmalı dil araştırmalarının çözüm bulamadığı sorunlara toplum dilbilimcilerin, dildeki değişkenlikleri önemli sonuçlara ulaştırarak çözüm getirdikleri vurgulanmıştır.

4. İmer, K. (1987). Toplum Dil Bilimin Kimi Kavramlarına Kuramsal Bir Bakış ve Dil Türleri. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 31(1/2), 213-230. İmer bu çalışmada dilin ve toplum dilbiliminin tanımı hakkında bilgiler verdikten sonra toplum dilbilimin kuramlarından ve bu kuramların öncülerinden bahsetmiştir. Ayrıca söz konusu kuramlar bağlamında dil türleri olarak ifade edilen dil değişkelerini de açıklamıştır. Çalışmada, yer alan dil değişkeleri ölçünlü, bölgesel, toplumsal ve işlevsel olmak üzere ayrıntılı olarak açıklamıştır.

5. Açıkalın, I. (1991). Türk Gençlerinin Yaşları Arasında Kullandıkları Konuşma Biçimleri. Dilbilim Araştırmaları Dergisi, (2), 75-78. Açıkalın bu çalışmada toplum dilbilimin amacı, toplum dilbilimcilerin görevi ve toplum dilbilimi ile konuşma dili arasındaki ilişki üzerinde durmuştur. Çalışmada, ayrıca 17-19 arasındaki yaş grubu Türk gençlerinin kendi aralarında konuştukları dil ile ölçünlü dilden farklı, kendilerine ait özel bir konuşma şekli kullandıkları tespit edilmiştir.

6. Köniğ, G. Ç. (1991). Toplum Dilbilim Açısından Dil ve Dil Türleri. Dilbilim Araştırmaları Dergisi, (2), 59-70. [Dil, toplum, toplum dilbilimi arasındaki ilişkinin ve dilin toplum konumundaki kullanımının dikkate alınarak incelendiği çalışmada, her bireyin cinsi, yaşı, öğrenimine göre belirli bir dil türüne sahip olması noktasında durulmuş ve dil ile lehçe ayrımından söz edilmiştir. İlgili çalışmada, ölçünlü, toplumsal, işlevsel ve bölgesel olmak üzere çeşitli dil türlerinden bahsedilmiştir.

7. Kocaman, A. (1992). Toplumdilbilim Terimleri. Dilbilim Araştırmaları Dergisi, (3), 115-116. Toplum dilbilimi terimlerinin bulunduğu çalışmada, 146 İngilizce toplum dilbilimi terim (alt değişke, ikidillilik, lehçe, baskın dil, çokdillilik, değişke, yerli dil, özel dil, dil, aile dili, ölçünlü dil, birey dili vb.) alfabetik olarak sıralanmış ve ilgili terimlerin Türkçe karşılıklarına yer verilmiştir. Çalışmada, açıklamalar mevcut değildir.

8. Köniğ, Ç. G. (1992). Dil ve Cins Kadın ve Erkeklerin Dil Kullanımı. Dilbilim Araştırmaları Dergisi, (3), 25-36. Toplum dilbilimsel bağlamda kadın ve erkek arasındaki dil kullanımlarının karşılaştırıldığı çalışmada, kadın ve erkeğin rollerinden dolayı dil kullanımlarında farklılıkların olduğu düşünülerek iki ayrı cins arasındaki farklı dil biçimleri, iletişim açısından değerlendirilmiştir.

9. İnce, I. (1993). Reklam Diline dilbilimsel Bir Bakış. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 10(1), 231-245. Çalışmada, reklam dilinin geçmiş ve gelecek kültürümüzün farklı yönlerini yansıtan, taşıyıcı hem de metinler arasında iletişimi sağlayan önemli bir araç

olduğu ileri sürülmüştür. İnce bu çalışmada, reklam dilinin günlük dil ve toplum üzerindeki etkilerini de incelemiştir.

10. Aksan, D. (1995). Kentleşme ve Dile Yansıması. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, (6), 11-14. Kentleşme üzerine sesbilgisel ve sözcükbilimsel bir incelemenin yapıldığı çalışmada, kentleşmenin dilde meydana getirdiği farklı ağız gruplarının oluşumuna dikkat çekilmiştir. Çalışma sonucunda dildeki değişmelerin kentleşmenin, toplumdaki değişimlerin, kültürel ve toplumsal gelişmelerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

11. Günay, V. D. (1995). Roman Çözümlemesine Toplum dilbilimsel Bir Yaklaşım. *Dil Dergisi*, (35), 1-20. Bu çalışmada, Yaşar Kemal'in Teneke romanındaki dil kullanımları, birey ve toplum arasındaki çeşitlilik toplum dilbilimsel yaklaşımla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın genel gözlemler bölümünde tematik bir bilgi verilerek birey/grup ve konuştuğu dil, toplum dilbilimi, toplum dilbilimi ve edebiyat, roman incelemesi ve toplum dilbilimi, Teneke romanın toplum dilbilimsel çözümlemesi şeklinde çeşitli başlıklar üzerinde durulmuştur.

12. İmer, K. (1995). Toplumsal Süreçlerin Dile Yansıması. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, (6), 24-38. Çalışmada, dil değişkenleri (cinsiyet, yaş, dil, öğrenim vb.) 6-12 yaş ve 16-22 yaş arasındaki gruplara yönelik deneysel bir yöntemle incelenmiş ve bu yaş gruplarındaki bireylerin /I/ sesinin söylenişindeki ayırt edici özellikler tespit edilmiş ve toplum ve topluluklar arasında farklılıkların olmasının yanı sıra kullanılan dilde de farklılıkların olduğu belirtilmiştir.

13. Kocaman, A. (1995). Kentleşme ve Dil. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, (6), 20-22. Çalışmada, kentleşmenin ölçünlü dile olan etkisi üzerindeki durulmuş ve kentleşme ile birlikte ölçünlü dile ekonomi-siyasi (metropol, toplu taşıma, sivil toplum vb.), kentsel yaşama biçimi (poşet, stres, maço vb.) ve bilgisayar-televizyon-iletişim teknolojisi (video vb.) bağlamında sözcük akışının olduğuna değinilmiştir.

14. Doğançay Aktuna, S. ve Kamışlı, S. (1996). Türkçede Düzeltmeler: Toplum dilbilimsel Çözümleme ve Kültürlerarası Karşılaştırma. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, (7), 262-283. Çalışma, Türkler, Japonlar ve Amerikalıların herhangi bir yanlış karşısında gösterdikleri sözel tepkileri toplum dilbilimsel bağlamda incelemiştir. Bu çalışmada, elde edilen veriler Türklerin, Japonların ve Amerikalıların sözel tepkiler karşısındaki toplum dilbilimsel davranışları, kültürel normlara bağlı olarak üç grupta da farklılıkların ve benzerliklerin olduğu sonucuna varılmıştır.

15. Akünal Okan, Z. (1998): Dil ve Cinsiyet: Reklam Dili Çözümlemesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(5), 187-198. Çalışmada, erkek ve kadınların dil kullanımındaki farklılıkların oluşması, toplum ile dil ilişkisi, cinsiyet ile dil ilişkisi, cinsiyet kullanımının toplum içerisindeki rolü, kimliği ve kişiliği reklam analizi üzerinden tartışılmıştır.

16. Asutay, H. (2001). Gençliğin Dili. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 1-21. Çalışmada, gençlik toplumbilim ve gençlik ruhbilim kavramsal aralanı

ve yaklaşımlarından yola çıkarak gençlik yazını kavramı, gençlik yazını ile gençlik alt-kültürleri kavramı, gençlik romanları ve Türkiye’de gençlik yazının tarihsel gelişimi konuları ele alınmıştır.

17. Demir, N. (2002). Türkiye de Özel Diller. *Yeni Türkiye*, (43), 422-428. Türkiye’deki özel diller çalışmaları genel hatlarıyla ele alındığı çalışmada, Ahmet Caferoğlu’nun Anadolu ağzları ve özel diller ile ilgili yaptığı çalışması dikkate alınmış, Türkiye ve Kıbrıs’ta saptanılan özel dillere değinilmiş ve bu özel diller kalaycı dili, gizli dil, argo, esnaf, meslek dili, sosyal dil gibi dillerdir.

18. Yağmur, K. (2002). Başkurdistan’da Anadili Bilincinin Uyanması ve Ulusal Kimliğin Canlandırılması. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 20(15), 94-102. Başkurdistan’da ana dili bilincinin uyandırılması üzerine ana dil ve etnik dil gücü kavramların tartışması yapıldığı çalışmada, dil politikaları, eğitim ve kültür bağlamında toplum dilbilimsel tespitler sunulmaya çalışılmış ve Başkurdistan’ın ana dil bilincinin oluşmasında yaşadığı zorlukları Rus politikaları kapsamında ortaya konulmuştur.

19. Zeybek, I. (2002). Yeni Bir İletişim Dizgesi: Chat Dili. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (14), 417-434. İnsanlar arasında iletişimin bir ihtiyaçtan dolayı ortaya çıktığını belirten çalışmada, her toplum ve topluluğun iletişimi kendi ihtiyaçlarına göre yeniden dizayn ettiğinden bahsedilmiş ve chat dilinin göstergebilimsel, dilsel ve toplum dilbilimsel doğrultuda da çözümlenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

20. Yağcıoğlu, D. (2003). Kıbrıs’ta Çok Dillilik Olgusu. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, (14), 27-40. 29-87 yaş grubundaki öğretmenlere yönelik yapılan bu çalışmada, Kıbrıs’taki çokdillilik olgusunun anlamlandırılmasına yönelik olarak Rumca ve İngilizce ile birlikte Türkçe’nin de çokdillilik bağlamında Kıbrıs’ta dil çeşitliliği ve yarar sağlayacağından söz edilmiştir.

21. Yılmaz, E. (2004). Medyatik Dil Alanları: Reklamcılık Dili Üzerine Metin Dil Bilimsel İnceleme. *Türk Dili*, (600), 384-400. Bu araştırmada, televizyon reklamları Metin Dil Bilimi’nin ilkeleri ve yöntemleri çerçevesinde dilbilimsel olarak incelenmiştir. Ayrıca bu reklamların geniş bir iletişim sürecinin hem parçası hem de sonucu olduğu dikkate alınarak iletişim unsurları olarak Kanal (Reklam Ortamları), Kaynak (Metin Üretici), Hedef Kitle (Metin Çözücü) ve Mesaj (Bildirim) ele alınmıştır.

22. Danacı, G. (2005). The Foreign Language Influence in the Process of Shop Naming. *Dil Dergisi*, (129), 23-33. Çalışmada, işyerlerinin adlandırılması aşamalarında yabancı dil kullanımların hangi boyutta ve ne gibi etkenlerin olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda işyeri isimlerinin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik etkenlere göre farklılıkların olduğu ortaya konulmuştur.

23. Demirci, K. (2005). Kısa Bir Bakışla Toplumsal Dilbilimi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (17), 79-86. 1960’lı yıllardan sonra büyük bir ivme kazanan toplum dilbilimini genel çizgileriyle ele alındığı çalışmada, toplum dilbilimi kavramı, ne zaman ortaya

çıktığı, kullanıldığı, konuyla ilgili çalışmaların neler olduğu, tarihi ve toplum dilbiliminin kapsamına değinilmiştir.

24. Karahan, F. (2005). Toplumbilimsel Betimlemeler ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi Bağlamında “Gelinim Olur Musun?” Adlı Yarışmadaki Dedikodu Nitelikli Konuşmalara Yönelik Bir İnceleme. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 22(1), 125-154. Çalışmada, dedikodunun toplumsal bir faaliyet olması noktasında durulmuştur. Toplum dilbilimsel araştırmalarda dedikodu cinsiyete bağlı olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada, yarışmacılar arasında geçen konuşmalar toplum ruhbilimsel ve eleştirel söylem çözümlemesi bağlamında incelenmiştir.

25. Yazoğlu, R. (2005). Dil-Kültür İlişkisi. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 2(5), 123-143. Çalışmada dil, toplumda kültürün anlatılmasını, anlaşılmasını ve tanıtılmasını sağlayan bir araç olarak ele alınmaktadır. Dilin ve kültürün önemi üzerinde durulurken bu iki kavram arasında bir ilişkinin bulunduğu ve bu ilişkide ortaya çıkan sorunların da ele alındığı vurgulanmıştır.

26. Eker, S. (2007). Toplum-Dilbilim, Dil Planlamaları ve Kamu Mensuplarının Dil Kullanımı. Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 1(1), 127-135. Çalışmada, toplum dilbilimin dil türleri (seçkin dil, temel dil ve orta dil), kod değiştirmeleri, politik dilbilim ve dilde standartlaştırma konularına değinilmiştir. Kamu üyelerinin ölçünlü dili kullanmalarına yönelik sorumlulukları ele alınmıştır.

27. Doğan, N. (2008). Bir Toplumsal Katman Olarak Samsun Pazarcularının Dil Edimi Üzerine Toplumdilbilimsel İnceleme. The Journal of International Social Research, 1(2), 102-113. Çalışma toplumsal bir sınıf olan Samsun pazarıcı esnafının kendilerine ait dil söylemlerini içerik, anlam, ahenk, iletişim, biçim -edimbilimsel ve toplum dilbilimsel nitelikleri bağlamında incelemiş ve toplumsal katmanın dil içindeki anlatım eğilimlerini ve dünya görüşünü de ortaya çıkarmıştır.

28. Sevinçli, E. (2009). Özel / Gizli Bir Dil: Çepni Dili. Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 4(13), 1922-1949. Diller (yapma dil, karma dil, anadil, orta dil, özel dil, gizli dil vb.), toplumsal tabakalara göre farklılık gösterdiği gibi farklı meslek grupların ihtiyaçlarından dolayı ortaya çıkan dil grupların olmasından bahsedildiği çalışmada, Anadolu'nun çeşitli illerinde yaşamış Çepnilerin kökeni ve dili ile ilgili yapılmış çalışmalar yer almıştır. Çalışma sonucunda Çepni dili üzerine sadece halkbilimsel çalışmaların yapıldığı üzerinde durulmuş ve araştırmacı, farklı anlama ve biçime gelen Çepni dilce sözcüklerin varlığından söz ederek, çalışmasında yer vermiştir.

29. Türk, H., Cengiz, K. (2009). Hatay'da İki Dillilik ve İki Dillilikten Kaynaklanan Dil Karışması. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(12), 190-208. Çalışmada, Hatay iline bağlı farklı bölgelerinden tercih edilen iki dilli kişilerin konuşmaları sırasında ortaya çıkan sözcük ödünçleme ve dil müdahalesi hususları ele alınmıştır. Araştır-

ma sürecince Türkçe ve yabancı alanyazınından yararlanılmış, mülakat teknikleri ve gözlem kullanılmış ve benzer önceki çalışmalar gözden geçirilmiştir.

30. Demir, N. (2010). Türkçede Varyasyon Üzerine. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, 17(2), 93-106. Çalışmada, varyasyona (değişke) dair bilgi verildikten sonra dilde varyasyon, yerel varyasyon, sosyal (meslek, yaş, cinsiyet, sosyal statü, bağlam, dil politikaları kaynaklı, teknik nedenlere bağlı ve dil ilişkisi vb.) varyasyon, standart varyasyon ve diğer varyasyon şeklinde ilgili başlıklar ekseninde değerlendirilmiştir.

31. Karataş, M. Y. (2010). Özel Öğretim Kurum Adları Üzerine Bir İnceleme. Milli Eğitim Dergisi, 40(186), 121-131. Adana ilinde bulunan özel öğretim kurum adlarına yönelik bir çalışmadır. Çalışmada, adlandırma yapılan kurumlar, kültürel niteliklerinin toplum dilbilimsel görünüşlerinin ve Türkçe ile ilgili davranışlarının ortaya konulması bakımından incelenmiştir.

32. Süzer, S. S. (2010). İngilizcenin Yabancı Dil Olarak Kullanımında Toplum Edim Hataları. Humanities Sciences, 5(2), 316-327. Yabancı dil kullanımlarında ortaya çıkan hataları toplum dilbilimi, toplum-edim ve dil-edim olmak üzere iki şekilde incelemektedir. Bu doğrultuda çalışma, 2006-2007 güz dönemindeki lisans İngilizce öğretmenliği edebiyat dersleri bağlamında yabancı dil kullanımındaki sözcük tercihleri ve söylem tutumları nitel verilere göre incelenmiştir.

33. Yağmur, K. (2010). Batı Avrupa'da Uygulanan Dil Politikaları Kapsamında Türkçe Öğretiminin Değerlendirilmesi. Bilig Dergisi, (55), 221-242. Çalışmada, Batı Avrupa'daki uygulanmakta olan dil politikalarına dair bilgiler verildikten sonra Hollanda'daki durumun tarihsel sürecine genel hatlarıyla değinilmiş ve Beş Avrupa ülkesinde (Almanya, Hollanda, Danimarka vb.) bulunan Türk öğrencilerin çokdillilik anket verileri toplum dilbilimsel bağlamda değerlendirilerek Türkçenin Batı Avrupa'daki görünümü üzerine analizler sunulmuş ve Batı Avrupa'da Türkçe öğretiminin kurumsal olabilmesindeki gerekli hususlara da değinilmiştir.

34. Baş, B. (2011). Sözlü ve Yazılı Kültür İlişkileri Çerçevesinde Konuşma ve Yazma Becerilerine Bir Bakış. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29(29), 109-117. Yazılı ve sözlü kültür ilişkilerinin yazma ve konuşma davranışlarına yansımaları üzerinde durulduğu çalışmada, sözlü kültürün oluşması ve yazılı kültür üzerine etkisi incelenerek konuşma ile ilgili çalışmalar yapan dilbilimcilerin ve toplum dilbilimcilerin görüşleri de ele alınmıştır.

35. Çakıcı, D. (2011). Gender and Language. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2), 459-471. Dil öğrenim aşamasında erkek ve kadın arasındaki en önemli ilişki farklılıklarından biri olan cinsiyet hem biyolojik hem de toplumsal bakış açısıyla kuramsal çerçevede ele alınmış, tartışılmış ve cinsiyet sözcüğünün alanyazınında yapılan araştırmalarda yer aldığı tanımlarına bu çalışmada yer verilmiştir. Ayrıca çalışmada, cinsiyet ve dilin toplumsal yönü üzerine de değinilmiştir.

36. Gökdağ, B. A. (2011). Doğu Karadeniz’de Konuşulan Diller ve Türkçe ile Etkileşimleri. *Karadeniz Araştırmaları*, 31(31), 111-134. Toplum dilbilimi, toplumsal sınıflarda dil ilişkilerini ve dil değişkelerini ele alması açısından önemi üzerinde durulduğu çalışmada, Karadeniz’de konuşulan diller (Ermenice, Gürcüce, Hemşince, Lazca, Rumca vb.) toplum dilbilimsel bağlamda incelenmiştir.

37. İlker, A. (2011). Manisa Ağzlarındaki Dört Benzetme Cümlesine Toplumsal Dilbilim Açısından Bir Yaklaşım. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 85-91. Çalışmada, Manisa Ağzlarından alınan dört benzetme tümcesi toplum dilbilimsel bağlamda incelenmiş ve Manisa ağzlarındaki benzetme cümlelerinin yerel kültür, kimlik veya sosyal yapı ile nasıl bir ilişki içinde olduğunu anlamaya yönelik bir çözümleme yapılmıştır.

38. Önem, E. (2011). Bireysel Dil Kullanımını Etkileyen Etkenler. *Dil Dergisi*, (152), 57-67. Saussure’ün söz ve dil farkı, toplum dilbilimsel araştırmaların ortaya çıkmasında etkisi üzerinde durulduğu çalışmada, söz ve dil kavramlarından yola çıkılarak bireysel dil kullanımını etkileyen faktörler incelenmiş ve örneklerle açıklanmıştır. Bu faktörler, cinsiyet, dinleyene bağlı dil gösterimi, dil içi bağlam, yaş, dil dışı bağlam ve kültürdür.

39. Özcan Gönülal, Y. (2011). Dil-Toplum İlişkisi Açısından Türkiye’de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, 6(1), 1155-1166. Toplumda ortaya çıkan gelişmeler dile yansımaktadır. Bundan dolayı dil ve toplumun birbiriyle olan ilişkisine değinildiği çalışmada, 1940 sonrası Türkiye’deki dil tartışmaları toplum dilbilimsel yaklaşımla ilgili dönemde kültür, toplum ve dilin arasındaki ilişki tespit edilmiştir.

40. Eker, S. (2012). Ulus İnşası ve Derusifikasyon Sürecinde Tacikistan’da Toplum Dil Bilimsel Durum. *Millî Folklor*, 12(95), 215-234. Tacikler üzerine yoğunlaşılacak çalışmada, yerel ve tarihsel arka planı, toplumsal dilbilimsel yaklaşım açısından incelenmiş; derusifikasyon ve Aryanizm kavramları, Samani geçmişi ve sekülerizm bağlamında yeni Tacik kimliği araştırılmıştır.

41. Güven, A. (2012). Toplumsal Dilbilimin Kapsam Alanı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 55-62. Çalışmada, toplum dilbilimi alanına odaklanılmış, dil ve toplum ilişkisinden yola çıkılarak toplumsal dilbilimin tanımı, tarihsel arka planı, yaklaşımları ve toplum dilbilimin kavramları üzerinden konular incelenerek toplumsal dilbilimin kapsamı ortaya konulmuştur.

42. Öztürk Dağabakan, F. (2012). Toplumdilbilimsel Bir Kavram Olarak Kadın-Erkek Dil Ayrımına Türkçe ve Almanca Açısından Bir Yaklaşım. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (47), 87-106. Toplum dilbilimi hakkında detaylı bilgiler verildiği çalışmada, toplum dilbilimin tanımı, içeriği, kapsamı, alanı, dilleri işleyiş biçimi, yaklaşımları, ortaya çıkışı ve konuları ele alınmış ve kadın ve erkek dil kullanım benzerlikleri ile farklılıkları Almanca ve Türkçe bakımından açıklanmaya çalışılmıştır.

43. Yaylacı, F. G. (2012). Belçika'daki Türklerin Dil Kullanımları. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(2), 63-88. Belçika'nın Flaman Bölgesi'nde yaşam süren 424 kişiden 55 kişinin görüşmesine yer verildiği çalışmada, Belçika'da yaşamını devam ettiren Türklerin kaldığı bölgedeki toplumun dilini ve anadillerini öğrenme aşamaları ve kullanım şekilleri incelenmiştir.

44. Yıldırım, Y. (2012). İletişimsel Eylem Kuramı Işığında Siyasal İletişim ve Ak Parti Örneği. Akademik İncelemeler Dergisi, 7(1), 195-225. Siyasal iletişim, iletişimsel eylemlerden etkilenerek üç boyut olarak ele alındığı çalışmada, ideolojik ve siyasal anlamları, siyaset yapan kişilerin iletişim boyutu, bu kişilerin siyasete katılmalarının pragmatik ve eleştirel açısı toplum dilbilimsel bir alanda tartışılmış ve AK Parti örneği üzerinden gösterilmiştir.

45. Yılmaz, M. F. (2012). İnternet Ortamında Şekillenen Söyleşi Dili Üzerine Toplum Dil Bilimsel Bir İnceleme. Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 1(1), 179-188. İnternet kullanımı sonucunda internet söyleşi dilinin ortaya çıkışı üzerinde durulduğu çalışmada, internet söyleşi dilinin nitelikleri ele alınmış ve dilin biçimlenmesinde etkili olan sosyal yapı belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada konuyla ilgili olarak örnekler eleştirilmiştir.

46. Demir, İ. (2013). Manisa Sarıgöl Ağzında Şimdi Zarfının Değişiklerine Toplum Dilbilimsel Bir Yaklaşım. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(3), 306-316. Çalışmada, Manisa iline bağlı Sarıgöl ağızlarında bulunan şimdi zarfının farklı değişiklikleri, değişikliklerde meydana getirdiği toplum dilbilimsel nitelikler, yaş ve cinsiyet faktörlerinden yola çıkılarak ne çeşit sonuçların elde edildiği incelenmiş ve Sarıgöl ağızlarında "şimdi" zarfının farklı varyasyonlarına rastlanılmıştır.

47. Duman, D. (2013). Medyada "Doğru" Türkçe Tartışmaları Üzerine: Betimleyici-Kuralcı Yaklaşımlar ve Ötesi. Bilig, (64), 151-174. Dil politikasına ve dil bilincin artırılmasına yönelik fayda sağlanması düşünüldüğü çalışmada, toplum dilbilimi araştırmaları için yeni çalışma sahası oluşturulmasının üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışma Türkçe kullanımının yer verildiği 12 tane kitap yer almış ve verilerin tümü incelenmiştir. Çalışmalarda karşılaşılan yönetsel ve kuramsal çelişkiler ve yanlışlar tartışılmıştır.

48. Erdemir, E. (2013). Attitudinal Dispositions of Students toward the English Language: Sociolinguistic and Sociocultural Considerations. The Journal of Language and Linguistic Studies, 9(1), 23- 49. Betimsel yorumlama, görüşme dokümanı ve kodlama yöntemleri kullanılarak hem Türkiye'de doğmuş hem de ana dili Türkçe olan 8 öğrencinin katıldığı çalışmada, sosyokültürel ve sosyodilbilimsel analizler temel alınarak dilin öğrenilmesi ve kullanılmasına yönelik tutumlar ele alınmıştır.

49. Günday, R. (2013). Çok Dillilik ve Çok Kültürlülük Bağlamında Yabancı Dil Öğretimine Toplum Dilbilimsel Yaklaşım. Turkish Studies, 8(10), 313-330. Avrupa Konseyi'nin şekillendirdiği Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni ve kabul ettiği görüşlerin temel

alındığı çalışmada, çok kültürlülük ve çokdillilik çerçevesinde yabancı dil öğretiminde toplum dilbilimsel kapsam incelenmiştir.

50. Öziörçun, F. (2013). The Importance of Body Language in Intercultural Communications. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 70-81. Kültürlerarası iletişimde beden dilinin önemi vurgulanan çalışmada, baş, ayak, el hareketlerin yanı sıra gülmeme, işaret etme, bakma, dinleme gibi vücut hareketleri üzerinden beden dilinin iletişimde ne gibi yanlış anlaşılmalara sebep olduğu gösterilmiştir.

51. Tarcan, A. (2013). Cep Telefonu Üzerinden Gönderilen Bayram Mesajlarının Dilsel Özellikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 199-217. 181 SMS bayram mesajı bağlamında karşılaştırmanın yapıldığı çalışmada, cep telefonuna gönderilen bayram mesajlarının sosyo-ekonomik ve dilsel nitelikleri, ölçünlü dilden ayrılması ve cinsiyete bağlı dağılımı toplum dilbilimi bağlamında ele alınmıştır.

52. Akay, R. (2014). Kültürlerarası İletişimde İletişimsel Yetinin Rolü. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 307-323. Kültürlerarası iletişimde başarılı olunması için iletişimsel yeteneğinin önemi vurgulanan çalışmada, kültürlerarası yetinin yetersizliğinden dolayı iletişim yanlışlıkların oluşması üzerinde durulmuş ve kültürlerarası iletişimde güç yapıları, yabancıya bakış açısı ve etnik sınır ilişkileri, kültür yapılarının farklılığı ve ortak tecrübeler olmak üzere dört çeşit farklılıktan söz edilmiştir.

53. Cengiz, A. K. (2014). Hatay Kentiyle İlgili Facebook Gruplarında Franco-Arap İzleri. *Doğu Araştırmaları*, (13), 111-134. Hatay ili ve kültürü hakkında bilgi verildiği çalışmada, Facebook gruplarında Arapça söylemleri, dil antropolojisi ve toplum dilbilimi bağlamında incelenmiş ve Latin harfleriyle yazılan Arapçanın kullanımına bakılmış ve bireylerin kendilerini nasıl ifade ettikleri üzerine odaklanılmıştır.

54. Ökten, C. E., Kavanoz, S. (2014). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimini Hedefleyen Ders Kitaplarında Kültür Aktarımı. *Turkish Studies*, 9(3), 845-862. Çalışmada, yabancı dil öğretiminde dilin ve kültürün ayrılmayacağı üzerinde durulmuş, Türk kültürünün yabancı dil öğretiminde kullanılan kitapların ne şekilde yer verildiği ve kültürün öğrenmeyi nasıl etkilediği üzerinde durularak toplumun kültürel yönlerinin dile yansması analiz edilmiştir.

55. Bekir, H. (2015). Bulgaristan'da Dil Planlaması Çerçevesinde Anadil Olarak Türkçeye Yönelik Dil Politikaları. *Ege ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 59-68. Çalışmada öncelikle dil planlaması ve dil politikası kavramların açıklamalarına yer verilerek söz konu kavramlarla ilgili yaklaşımlar değerlendirilmiş ve dil planlaması ve dil politikaları bağlamında Bulgaristan'daki ana dil olan Türkçeye yönelik kullanımlar tespit edilmiştir.

56. Bosnalı, S., Er, F. (2015). Les Gens Du Balto'da Kullanılan Sözcükler Açısından "Genç Dili" Üzerine Toplumdilbilimsel Bir İnceleme. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 71-88. Çalışmada, genç dilinin toplumsal değişkelerle ilişkili olduğu ve değişkelerden

ayrı tutulamayacağı öne sürülmüş ve Faiza Guéne'nin yaptığı olan Les gens du Balto adlı eserinde sosyoekonomik ve sosyokültürel nitelikler bulunduran iki gencin söylemleri ele alınmıştır. Çalışma sonucunda gençler arasındaki söylemlerin ve davranışların farklı olduğu tespit edilmiştir.

57. Çek, S. (2015). Türk Halk Ninnilerinde Kadın Diline Ait Metaforlar Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(2), 717-732. Çalışmada, övgü, ayrılık, öğüt, gurbet, beklenti ve yergi temalarını içeren belirli sayıda ninni örneklerine yer verilmiş, ninnilerde bulunan mecaz, benzetme ve ad aktarmaların nasıl ortaya çıktığı ve yüklenen anlamların toplumsal yapıyla gösterdiği koşutluk değerlendirilmiştir.

58. İpek, B. (2015). Bireyde Dil Bilinci. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 1(2), 33-44. Bireyde dil bilincinin ele alındığı çalışmada, toplumdaki bireylerin dilin korunmasında ve dil bilincinin oluşturulmasındaki önemi üzerinde durulmuş ve iyi bir dil bilinci geliştirmek için bireylerin sürekli okuma yapmaları ve dilsel eksikliklerini gidermeye yönelik çabalar içinde olmaları gerektiği vurgulanmıştır.

59. Kesmez, A. (2015). İki Dillilik, Zazaca-Türkçe İki Dilli Akademisyenlerde Dil Kullanımı ve Tercihler. *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 157-165. Çalışma, Bingöl Üniversitesindeki farklı bölümlerde çalışan 25-40 yaş arasındaki 20 akademisyenlerin Zazaca ve Türkçe dil kullanımları ve dil seçimleri değerlendirilmiş ve çalışma sonucunda kişilerin belli etkinlikler sırasında Zazacayı sınırlı olarak kullandığı gözlemlenmiştir.

60. Sarışık, D. (2015). Almanya'da Yaşayan Türk Çocuklarının Dilsel Durumunun Eksiklik Kuramı ve Ayrılık Kuramına Göre İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 301-306. Almanya'da yaşamını sürdüren Türklerin mesleki, gelir durumları ve eğitimlerin genel hatlarıyla bilgi verildiği çalışmada, Basil Bernstein'in eksiklik kuramı ve William Labov'un ayrılık kuramı bağlamında Almanya'da eğitim gören Türk çocukların dil farklılıkları ve dil eksiklikleri analiz edilmiştir.

61. Sebzecioğlu, T., Özdemir, E. (2015). Kısa Film Özetlemede Cinsiyete Bağlı Dil Kullanımı. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (37), 315-330. Çalışmada, toplum dilbilimin kavram ve yaklaşımlarından yola çıkılarak erkek ve kadınların yazılı dil kullanımlarındaki farklılıklar incelenmiş, analizler yapılmış ve çalışma sonucunda kadınların erkeklere göre eksilteli cümleleri ve onaylatma ifadelerini fazla kullandıkları tespit edilmiştir.

62. Sebzecioğlu, T., Özgür, S. C. (2015). Cinsiyete Bağlı Argo Kullanımı Üzerine Bir Twitter Etiket Örneği. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(5), 75-94. Çalışmada, sosyal ağlardan biri olan Twitter'da #beniçokşaşırtır etiket örneği altına yapılan paylaşımlar toplanmış ve bu toplanılan paylaşımlar çerçevesinde argo kullanımının cinsiyete bağlı olarak görünüşleri ele alınmıştır.

63. Bayyurt, Y. (2016). Current Perspectives on Sociolinguistics and English Language Education. *The Journal of Language Learning and Teaching*, 3(1), 69-78. Toplum dilbilimin yabancı dil eğitimindeki önemi ve yeri üç boyut olarak incelendiği çalışmada, kültürün yabancı dil derslerine dahil edilmesi, yabancı dil öğrenmeye yönelik tutumlar ve dil planlamasının yabancı dil eğitime katkısı olmak üzere üç boyuta yer verilmiştir.

64. Kolikpınar, M. (2016). Dede Korkut Anlatılarından Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu'nda Toplumsal Cinsiyet ve Dil İlişkisi Bağlamında Kadın İmgesi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (29), 225-245. Dede Korkut Anlatılarından biri olan Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu ile sınırlandırıldığı çalışma, dört bölüm olarak ele alınmıştır. Birinci bölümde kitap üzerine detaylı bilgi verilmiş, ikinci bölümde toplum ve dil başlığında toplum dilbilimi açıklanmış, üçüncü bölümde toplum dilbilimi çerçevesinde dil ve cinsiyet bağlantısı gözden geçirilmiş, dördüncü bölümde ise araştırmanın sahası oluşturulmuştur.

65. Nazlı, E. H. (2016). Toplum Dilbilime Genel Bir Bakış. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 37-66. Çalışmada, toplum dilbilimin ne olduğu, tarihsel gelişimi, çalışma sahası, dil değişiklikleri (picin, kreoller, standart diller ve lingua frankalar), sosyal ve bölgesel diyalektler, yaş, cinsiyet, sosyal ağlar, toplum ve dil arasındaki ilişki konuları açıklanmış ve çalışma sonucunda dilin toplumdaki ayrı düşünülmeceği vurgulanmıştır.

66. Oruç, Ş. (2016). Ana Dili, İkinci Dil, İki Dillilik, Yabancı Dil. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 45(3), 279-290. İkinci dil, ana dili, yabancı dil ve ikidillilik kavramların tanımları, aralarındaki ilişki açıklanmış ve ilgili kavramların Türkçe ve Batı dillerindeki karşılıklarına da yer verilmiştir. Ayrıca çalışmada, söz konusu kavramların açıklamaları ve karşılıkları için önerileri de bulunulmuştur.

67. Özşen, T., Ozbek, A. (2016). A Sociolinguist and Sociocultural Approach to Attitudinal Dispositions of Graduated Students Toward the Business Japanese Language. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 12(1), 32-41. Öğrencilerin kültürlerarası olguları anlamalarına yardımcı olunması için Japon Dili Eğitimi Müfredatında toplum dilbilimsel yeterlik derslerinin önemi vurgulandığı çalışmada, anadili Japonca olan 80 öğrencinin katılımıyla toplum dilbilimsel ve sözel olan veya olmayan iletişim gereçlerinin öğretimi için sonuçlar analiz edilmiştir.

68. Öztürk Dağabakan, F. (2016). 1 Kasım 2015 Türkiye Erken Genel Seçiminde Kadın ve Erkek Milletvekili Adaylarının Söylemlerine Toplum dilbilimsel Bir Yaklaşım. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken Journal of World of Turks*, 8(2), 57-79. 1 Kasım 2015 Türkiye Erken Genel Seçimi öncesi erkek ve kadın siyasetçilerin seçim ifadeleri toplum dilbilimsel bağlamda incelendiği çalışmada, erkek ve kadın siyasetçilerin seçim ifadeleri, dil kullanımları, gündem içerikleri ve seçmenlerin ikna edilmesindeki ölçütler metinler üzerinden karşılaştırılmış ve elde edilen veriler ışığında cinsiyete bağlı dil kullanımları değerlendirilmiştir.

69. Öztürk Dağabakan, F. (2016). Bir Toplum dilbilimsel Değişken Olarak Türkiye'de Kadın Dili Araştırmaları ve Görsel Medyada Kadın Dili. *Diyalog Interkulturelle*

Zeitschrift Für Germanistik, 4(1), 40-54. Türkiye’deki kadın dili çalışmalarına değinilmiş, bu çalışmaların ne durumda olduğu içeriksel, sözlüksel ve sözdizimsel bağlamda inceleyen çalışmada, medyadaki kadın dili, dil değişkelerin medyada hangi niteliklerle oluşturulduğu metin örneklemleri üzerinden ele alınmıştır.

70. Seydi Ertek, M. (2016). Dil Algısı Bağlamında Ağız Konuşurlarının Olası Tutumları: Anadok rneği. *Turkish Studies*, 11(4), 829-844. Çalışmada, 2008-2010 yılları arasında gerçekleştirilen Anadok projesinden elde edilen veriler incelenmiş ve bu veriler ışığında Ankara ağzı konuşurlarının dil tutumları belirlenmiştir. Çalışma sonucunda, Ankara ağzı konuşurlarının diğer ağızlarla hem etkileşim içinde olduğu hem de belirli algısal düşüncelere sahip olduğu tespit edilmiştir.

71. Yar, E. (2016). Kur’an’da “lem’in” Sözcüğünün Toplum Dilbilim Açısından çözümlenmesi. *e-şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 584-602. Çalışmada, lemin sözcüğünden hareketle bu sözcüğün dilinin ontolojik olamayacağı ve sosyolojik bir bakış açısına sahip olduğu öne sürülmüş; ilgili sözcüğün kullanım biçimleri sistematik bir şekilde ortaya konmuş ve Kur’an’daki anlamları çözümlenmiştir.

72. Aktaş, E., Yılmaz, İ. (2017). Eğitim Fakültesi ğrencilerinin Kullandıkları Hitapların Toplum Dilbilim Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (59), 577-594. Çalışmada, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesinde çeşitli bölümlerin 1. ve 2. sınıflarında öğrenim gören 576 öğrencinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Bulgular sınıf, cinsiyet ve bölüm değişkeleri bağlamında incelenmiş ve araştırma sonucuna göre öğrencilerin günlük hayatlarında hitap olarak kardeşim, dostum, kankam ve canım söylemlerini kullandıkları tespit edilmiştir.

73. Alabay, S. (2017). Sociolinguistics of English: A Literature Review. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 35-39. Bu alışmada, İngilizce’de toplum dilbilimsel değişkenlik, sosyo-psikoloji dilbilimi, sosyal değişkenlik, lehçe ve dil, diyalektik değişkenlik, kıtasal değişkenlik ve dil iletişimi olmak üzere çeşitli başlıkta ele alınmış ve toplum dilbilimi çeşitli bakış açılarına (demografik, psikolojik, sosyal) göre incelenmiştir.

74. Baran, B. (2017). Tuva Türklerinin Sosyal Medyadaki Dil Tercihleri. *Turkish Studies*, 12(34), 67-76. İkidilliğin açıklanması, türleri ve tuvanet.com adlı sitedeki dil tercihlerinin üzerinde durulduğu çalışmada, Tuva Türklerinin sosyal medyadaki dil seçimleri incelenmiş, bu dil seçimleri ikidillilik açısından ele alınmış ve çalışma sonucunda Tuvaların dil kullanımları %38’i Tuvaca internet sitelerinde %78’i ana dillerini aile içinde %80’i akrabalarla %80’i ise komşu ve arkadaşlarla iletişimde kullanıldığı ortaya konulmuştur.

75. Canbulat, M., Güven, . ve ağlar, M. . (2017). ğrenim Düzeylerine Göre Gençlik Dili Değişkesi. *International Journal of Language Acedemy*, 5(8), 111-126. 2016-2017 Eğitim- ğretim tarihlerinde Antalya iline bağlı ilçelerde bulunan 7. ve 8. sınıflarında 20 ortaokul ğrencisi, 11. ve 12. sınıflarda 20 ortaöğretim ğrencisi ve Akdeniz niversitesindeki

20 lisans öğrencinin katıldığı çalışmada, öğrencilerin öğrenim seviyeleri ve cinsiyetlerine göre gençlik dili kullanma durumları incelenmiştir.

76. Gürbüz, O. (2017). Dil-Kültür İlişkisi, Etnik Dilse Canlılık ve Dil Ölümü Bağlamında Fransa’da Yaşayan Türklerde Ana Dil Olarak Türkçenin Durumu. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 61, 271-288. Çalışmada, çok kültürlü ortamlarda yaşayan etnik grupların ana dillere yönelik tutumları araştırılmış ve bu grupların dillerinin canlı kalması veya yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaları gibi durumlar vurgulanmıştır. Araştırmada, dil kayması, dil sürdürümü ve etnik dilsel canlılık teorisi kavramları üzerinde durulmuştur.

77. Hamiloğlu, K., Emirmustafaoglu, A. (2017). İngilizceyi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Türk Öğrencilerin Kibar/Kaba Ricalarını İçeren E-Postalar Üzerine Toplum dilbilimsel Bir Araştırma. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 3(2), 191-207. İstanbul’da bulunan bir devlet üniversitesindeki 20 Türk, İngilizce hazırlık öğrencilerinin e-posta yoluyla okutmanlarına gönderdiği isteklerin kibarlık teorisinden hareketle cinsiyete göre farklılıkları analiz edilmiştir. Bulgular sonucunda kızların erkeklere nazaran resmi hitapları daha çok kullandığı tespit edilmiştir.

78. Kara, M., Elsayah, E. (2017). Mısır Arapçasında ve Türkiye Türkçesinde Duygu Bildiren İfadeler Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 2(2), 85-112. Çalışmada, Türkiye Türkçesinde ve Mısır Arapçasında duygu bildiren söylemler ve kültürün bu iki ülke arasındaki söylemleri nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Çalışma sonucunda iki ülke arasında kullanılan duygu ifadelerinin benzer olmasının nedeni, bu ülkeler arasındaki dini ve kültürel ilişkilerden kaynaklandığı belirlenmiştir.

79. Öztürk Dağabakan, F. (2017). Türkçe ve Almanca Sosyal Medyada Gençlik Dili. *International Journal of Language Academy*, 5(4), 113-127. Gençlik dilinin kavramsal çerçevesi detaylı bir şekilde açıklandığı çalışmada, Alman ve Türk iletişim ağlarındaki gençlerin dil kullanımları karşılaştırılarak incelenmiş ve çalışma sonucunda Türkiye ile Almanya’daki gençlik dilinin sosyal medya bağlamındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulmuştur.

80. Saluk, R. G. (2017). Disiplinlerarası Yaklaşımla dilbilimsel Folklor Araştırmaları. *Milli Folklor*, 29(115), 40-50. Çalışmada, dilbilim folklor tanımı, dilbilimsel folklorlara göre dil incelemeleri, folklor incelemelerindeki aksan farklılıkları, halk cephesinde dil teorisi, dilbilimsel folklor ile lehçebilim çalışmaları, folklor ile sosyolengüistik ve dilbilimsel folklor cephesinden kültür araştırmaları olmak üzere yedi başlıkta ele alınmıştır.

81. Şafak, T. (2017). Osman Cemal Kaygılı’nın “Çingeneler” Romanında Çingelerin Art Zamanlı Olarak Toplum dilbilimsel Durumları. *Kesit Akademi Dergisi*, (9), 345-360. Çalışmada, Osman Cemal Kaygılı’nın Çingeneler adlı yapıtı esas alınmış, eserdeki çingelerin toplum dilbilimsel (dil temasları, ikidillilik, kod değiştirme ve karıştırma, dil edinimi, dil durumu, ağız, gizli dil) durumları üzerine veriler sunulmuş ve romandaki çingelerin dilsel durumu değerlendirilmiştir.

82. Yazıcı Ersoy, H. (2017). Code-Switching Among Languages: The Instance of Bashkir Literary Language. *Dil Araştırmaları*, 11(21), 67-77. Çalışmada öncelikle ikidillilik kavramı ve eşitleri (eşgüdümlü ikidillilik, birleşik ikidillilik ve alt ikidillilik) ile bu bağlamdaki dnleme ve kod değiştirme terimleri incelenmiş, ardından Başkurt yazı dilindeki kod değiştirme örnekleri kod değiştirme kuramı çerçevesinde ele alınmıştır.

83. Akata, Z. H. (2018). Genel ağ Dili Seslenme gelerinin Toplumdilbilimsel Açıdan Değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 15(2), 63-82. Çalışmada, genel ağ dilinde kullanılan hitap unsurları kökenbilimsel, anlamsal, biçimbilimsel ve sesbilimsel nitelikleri ve toplum dilbilimsel imaları dikkate alınarak incelenmiş ve bireylerin genel ağ dil kullanımını şekillendiren toplumsal etkiler, seslenme ögeleri üzerinden ele alınmış ve bu ögelerin hangi toplumsal dinamikleri yansıttığına dair bir analiz yapılmıştır.

84. Biçer, N., Alan, Y. (2018). İki Dillilik Bağlamında Suriyeliler zerinde Türkçenin Etkisi. *Yeni Türkiye*, 24(100), 346-352. Çalışmada, ikidillik, ikidillilik türleri (toplumsal, bireysel, kültürel ve doğal ikidillilik), ikidilliğin olumlu ve olumsuz yönleri, Türkiye’de hayatını devam ettiren ikidilli Suriyelilerin sosyal hayatta ve eğitimde yaşadıkları kolaylıkları ile zorlukları ve Türkçenin Suriyeliler zerine etkisi incelenmiştir.

85. olak, G. (2018). Türk Edebiyatında Kelimelerin Toplumsal Cinsiyeti. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (43), 87-125. Bilişsel, zihinsel, tutum, alışkanlık, durum özellikleri, fiziksel özellikleri, uzmanlık ve meslek alanları belirtilen çalışmada, 552 sözcük 1860-2015 tarihleri arasındaki yazınsal yapıtlarda taranmış ve toplumsal cinsiyetin Türk edebiyatındaki görünüşü değerlendirilmiştir.

86. Kırmızı, Y. (2018). Toplumsal Dilbilime Giriş (Uygulamalı rnekleriyle). *Dil Araştırmaları*, 12(23), 334-343. Araştırmacı alışmasında Nevin Selen’in 1989 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi yayınlarından çıkmış Toplum Dilbilime Girişi (Uygulamalı rnekleriyle) adlı kitabın incelemesi yapılmış ve kitabın içeriği ve bölümleri hakkında bilgiler verilmiştir.

87. Nazlı, E. H. (2018). Türkçe zr İfadelerinin Toplumdilbilimsel Analizi Dicle niversitesi rneği. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(21), 143-159. Türkçe zr sözcüklerini ve bu sözcüklerin arasındaki ayrılıklar yaş, cinsiyet, toplumsal yapı, etnik topluluk ve toplum dilbilimsel çeşitlilik bağlamında ele alındığı çalışmada, özür söylemlerinde ne çeşit niteliklerin olabileceği gösterilmiştir.

88. Pilten Ufuk, ř. (2018). G, Dil ve İletişim zerine Toplum Dil Bilim Yaklaşımları. *International Journal of Language Academy*, 6(4), 86-95. Çalışmada, göçmenlerin dillerindeki değişimleri ve g etkileri bölgenin dil yapısına etkisini toplum dilbilimi yaklaşımları bağlamında incelenmiş ve bu yaklaşımdan yola çıkılarak aşırı lehecilik, değişken, üslup değişkenleri, uzlaşma, ses değişkenleri, sosyal sınıf lehçe değişkenleri, bölge değişkenleri gibi kavramlar açıklanmıştır.

89. Sakın, B. (2018). Almanya Türklerinin Dil Tutumları Üzerine Toplum dilbilimsel Bir Araştırma. *Current Research in Social Sciences*, 4(1), 1-17. Çalışmada öncelikle Almanya'ya Türk işçi göçü, kitlesel göçler, öncü göçler, aile göçleri, politik göçler, evlilik göçleri ve Almanya Türklerinin dilsel tutumları başlıkları incelenmiş ve Almanya Türklerinin göç aşamaları sonucunda elde edilen dil davranışları toplum dilbilimsel çerçevede ele alınmıştır.

90. Varışoğlu, B. (2018). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Konuşma Stilleri Üzerine Cinsiyete Dayalı Sosyolengüistik Bir Betimleme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(1), 343-362. Çalışmada, cinsiyete bağlı olarak Türkçe öğretmen adaylarının konuşma tarzları üzerine toplum dilbilimsel bir inceleme yapılmıştır. Bulgulara göre hem erkeklerin hem de kızların konuşma tarzları üzerine olumsuz görüşe sahip olduğu ve kızlar erkeklerin "erkek" gibi konuşmasını, erkekler ise kızların "kız" gibi konuşmasını istediği sonucuna ulaşılmıştır.

91. Yılmaz, S., Çalışır Birkaya, C. (2018). Klasik Bir Edebi Romanda Öznellik Barındıran Sözcelerin Toplumdilbilimsel Yorumu. *The Journal of International Social Research*, 11(59), 268-277. Çalışmada, Emile Zola'nın Claude'un İtirafı adlı yapıtında öznellik barındıran söz birimleri toplum dilbilimsel bakış açısıyla ele alınmış ve eser içerisindeki 50 sözcük dikkate alınarak ilgili sözcükler karmaşık ve sade öznel göstergeler olarak iki kategoriye ayrılmıştır.

92. Aydemir, Ö. K. (2019). Kültür Coğrafyasında Müzikle İnşa Edilen Kimlik Üzerine Toplumdilbilim İncelemesi: İrfan Gürdal ve Çerağ Örneği. *Turkish Studies-Social Sciences*, 14(2), 1-8. Müslüman olan yerlerden toplanmış ilahilerin bulunduğu İrfan Gürdal'ın Çerağ adlı eserinin seçildiği çalışmada, tarihin izlerini barındıran müzik kültürü oluşturmak amaçlanmıştır. Eser sade dil nitelikleri ve konusu bakımından toplum dilbilimsel çerçeveden ele alınmıştır.

93. Canbulat, M., Özşavli, M. (2019). Türkiye'de Toplumdilbilim Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin Çeşitli Açılardan İncelenmesi. *Turkish Studies- Language and Literature*, 14(2), 427-440. 1990 yılından günümüze kadar Türkiye'de toplum dilbilimi alanında yapılmış lisansüstü tezlerin incelendiği çalışmada, toplum dilbilimi hakkında yeterince bilgiye sahip olunmadığının vurgulanarak toplum dilbiliminin metotları, yöntemleri ve araştırma sahası üzerine bilgiler verilmiştir.

94. Demirel Dönmez, Ö. (2019). Romanya-Babadağ Türk Ağzları Çerçevesinde Kadın Dilinin Kullanımı. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 57-71. Çalışma, Tulça iline bağlı Babadağ ilçesinde bulunan 65 yaş üstü Türk kadınların kullandıkları dil ele alınmış ve çalışma sonucunda kadınların dil kullanımları iki yönlü olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, kendine özgü dil kullanımları diğeri ise kadınların yaşadığı toplumun genel dil özelliklerini yansıttığı dil kullanımlarıdır.

95. Gökkaplan, Y. (2019). İktidardan Halka Dilin İşlevi. *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 5(12), 1201-1215. Siyasetçilerin hazırladığı metinlerdeki cümle ve sözcük

yapılarındaki dil kullanımları göstergebilim, toplum dilbilim, söylem çözümleme ve NLP yöntemleriyle değerlendirilmiş ve çalışmada, siyasetçilerin bilinçli- etkili dil kullanımları üzerinde durulmuştur.

96. Güneş, K. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Bölgesel Ağzılara Yer Verilmesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi*, 2(2), 131-151. Çalışmada, yabancı dil olarak görülen Türkçe öğretiminde bölgesel ağzılara yer verilerek bu ağzılar toplum dilbilimsel bir yaklaşımla ele alınmış ve araştırma sonucunda bölgesel ağzıların öğretilmesinde dilin toplumun ve kültürün farklı oluşu ağzılardaki sözcüklerin de değiştiğini göstermiştir.

97. Han, T., Elkılıç, G., Aybirdi, N. (2019). Eşlerin Birbirlerine Sosyo-Edimsel Hitap Biçimleri Üzerine Tanımlayıcı Bir Çalışma. *Milli Folklor*, 16(123), 166-176. Kars ilindeki 207 çiftin eşleriyle karşılıklı hitap kullanımları ortama bağlı olarak değişip değişmemesi durumları incelenmiş ve çalışma sonucunda erkeklerin eşlerinin isimleriyle hitap ettiği, kadınların ise sevgi ifadelerini kullandığı belirlenmiş ve bu durum ortama göre de değiştiği gözlemlenmiştir.

98. Kılıç, E. (2019). Gülün Adı Adlı Romanın Toplumsal Dil Bilimi Bağlamında İncelenmesi. *Söylem Filoloji Dergisi*, 4(1), 105-124. Çalışma, Umberto Eco'nun Gülün Adı adlı romanı ile toplum dilbilimi arasındaki bağ yorumlama yöntemiyle ele alınmış, romandaki yapısal gösterge kodları analiz edilmiş, postmodern yaklaşım ve metindeki dilbilimsel unsurlar incelenmiştir.

99. Nakiboğlu, M. (2019). Almanya'da Göçmen Türklerin Dile Yansıyan Manifestosu. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 57-69. Almanya Türküleri yapıtlarından seçilen 3 türkü dilbilimsel çerçeveden incelendiği çalışmada, Almanya'da yaşamakta olan Türklerin kod değiştirmeleri ve göçmenlerin diline temas eden bildirimler karma dilde ortaya konulmuştur.

100. Yağlı, E. (2019). Duruş ve Sesbilgisel Değişken Algısı. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 16(1), 39-59. Çalışmada, dille ilgili biçimler ve sosyal anlam arasındaki geleneğe dayanan ve sıradan ilişkiyi açıklamak için toplum dilbiliminde kullanılan toplum dilbilimsel duruş ve belirtisellik sözcüklerine ilişkin tartışmalar yer almış ve ilgili tartışma Türkçedeki [I] sesbilgisel değişkeni üzerinden ortaya konulmuştur.

101. Yağlı, E. (2019). Toplumsesbilgisel Açından Türkçede Perde Genişliğinin Konuşma Algısı ve Belirtisellik. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 36(1), 33-50. Çalışmada öncelikle toplumsesbilgisi, konuşma algısı, belirtisellik kavramları açıklanmış ve toplumsesbilgisel çerçeveden Türkçedeki perde genişliği ele alınarak dinleyenlerin algısındaki anlam toplulukları olarak bulunan belirtisel alanlar tespit edilmiştir.

102. Akbaş, R. (2020). Arap Dili Gramerini Dil-Toplum İlişkisi Üzerinden Okuma Denemesi. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(25), 741-762. Çalışmada, Arap

dilbilgisi ve toplumun iç yapısı arasındaki ilişki başlıklar olarak yer verilmiş ve dinî ve edebî metinlerde dilbilgisel, kültürel, bölgesel, toplumsal ve tarihsel aşamaların önemi çalışmadaki örneklerle ortaya konulmuştur.

103. Albayrak, T., Erdogan, E. (2020). Almanya’da Yaşayan 3. Kuşak Türklerde Sık Kullanılan Kod Aktarım Türleri–Bir Söylem Analizi. *Alman Dili ve Kültürü Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 39-56. Almanca Türkçe iki dilli kişilerin sıklıkla hangi tümcelerarası kod aktarım çeşidine başvurduğu incelenmiş, YouTube videolarındaki 398 yorum çeşidine göre çözümlenmiş ve çalışma sonucunda konuşurların cümleler arasında sıklıkla kod aktarım çeşidini kullandığı gözlemlenmiştir.

104. Aşkın Balcı, H. (2020). Varyant, Değişken ve Varyasyon Dilbilimi. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 6(3), 301-317. Çalışmada öncelikle dil ve felsefe arasındaki ilişki üzerinde durulduktan sonra varyasyon dilbilimi teriminin tanımı, özellikleri, kapsamı, gelişimi, ortaya çıkışı açıklanmış, söz konusu bilim alanıyla ilişkili terimler (varyant, eğitim, varyasyon, değişken) ve dil değişimi ve dil çeşitliliğindeki işlevler ele alınmıştır.

105. Bakıner Çekin, A., Çalışkan, H. (2020). Language and Culture. *Language Teaching and Educational Research*, 3(1), 163-175. Çalışmada, kültür ve dil kavramları açıklanmış, ilgili sözcükler arasındaki etkileşim ve ilişki üzerine teorik bir bakış açısı oluşturulmuş, kültür ile dil arasındaki ilişkinin önemi üzerinde durulmuş ve iki kavramların birbirinden ayrı düşünülmemeyeceği vurgulanmıştır.

106. Bosnalı, S., Topaloğlu, Y., Dikmen, F., Atalay, İ. (2020). Özbek Göçmenlerin Dilsel Uyum Stratejileri. *Humanities- Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 109-132. Hatay’ın Ovakent Mahallesi’ndeki göçmen topluluklarının dil temaslarının incelendiği çalışmada, Berry’nin uyum stratejileri örneklerinden yola çıkılarak göçmen grupların uyum aşamasında ne gibi toplumdilsel yollar benimsedikleri araştırılmış ve çalışma sonucunda Ovakent’teki göçmenlerin dil uyumluluğu Türkçe için 3,16, Özbekçe için 3,13 olduğu tespit edilmiştir.

107. Bozavlı, E. (2020). Toplum İçerisinde Söyleme Dönüşen Dilde Değer Değişimleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö7), 192-205. Çalışmada, Fransızcadan Türkçeye geçen ve gündelik hayatta sıkça kullanılan Fransızca sözcüklerin (manipülasyon, türbülans, pavyon, eskort, ajite vb.) Fransızcadaki değerleri ile Türkçedeki karşılık değerleri (steril, fabrikatör, manken, vizyon vb.) karşılaştırılmıştır.

108. Cengiz, A. K., Güzelşemme, N. (2020). Antakya- Harbiye ve Samandağ Arapçasında Gündelik Dilde Kullanılan Alkışlar/Dualar. *Nüsha*, 20(51), 247-272. 2017 yılında Harbiye, Antakya ve Samandağ’da bulunan 24 farklı kişilerin dikkate alındığı çalışmada, Arapça konuşan kişilerin gündelik dildeki kalıp sözleri dil antropolojisi, etnografi ve toplum dilbilimi bağlamında ele alınmıştır.

109. Çekiç Akyol, A., Yılmaz, N. (2020). Türkiyede Küresel Markaların Reklam Dili. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(57), 943-960. Çalışmada, Türkiye’deki

küresel markalar arasında Effie Reklam Etkinliği Yarışması'nda Altın Effie ödülünü kazanan markaların reklam içerikleri incelenmiş ve reklamların içerikleri tüketiciyi ne şekilde etkilediği ortaya konulmuş ve reklam dilinin analizi yapılmıştır.

110. Çelik, N., Günay, V. D. (2020). Yaşamöyküsel Yöntem: Dil Öğrenen Kişiyi Dinlemekten Çok Dilli Konunun Yorumbilimine. *Turkophone*, 7(3), 1-17. Yaşamöyküsel yöntemin kullanıldığı çalışmada, çok kültürlülük, çokdillilik bağlamında kimliğin yeniden biçimlenme süreci değerlendirilmiş, yaşamöyküsel yöntemin dil öğretim aşamalarındaki rolü ve önemi üzerinde durulmuş ve yaşamöyküsel çalışmalara dair bilgi verilmiştir.

111. Ekinci, M. C. (2020). Orhan Kemal'in "Eskici ve Oğulları" Eseri Üzerine Toplum dilbilimsel Çözümleme. *Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları*, 1-13. Orhan Kemal'in Eskici ve Oğulları adlı eser analizinin yapıldığı çalışmada, toplum dilbilimin çalışma konuları, inceleme alanları ve bu alandaki önemli noktalar üzerinde durulmuştur. Ayrıca dil ile toplum arasındaki ilişki ve toplum ile kültür arasındaki iletişimin dile nasıl yansıdığı gibi konulara da değinilmiştir.

112. Genç, L.G., Meral, S. (2020). Evaluation of an English Course Book in Turkey Based upon Sociolinguistic Aspects. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 171-181. Çalışmada, toplum dilbilimin ilkeleri temel alınarak Türkiye'de 11. sınıf öğrencilerinin kullandığı İngilizce ders kitabı, İngilizce öğretimi çerçevesinden ele alınmış, çalışma sonucunda ders kitabının eksiklikleri ortaya konulmuş ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

113. Keskin, A. (2020). Millî Kültür Dil-Dünya Görüşünün Yansıması Olarak Hitaplar. *Karadeniz Araştırmaları*, 17(67), 763-797. Çalışmada, yazılı kaynaklardan yola çıkılarak hitaplar, kültürdilbilim bağlamında millî kültür dil ve dünya anlayışı çerçevesinde incelenmiş ve toplumun görüşleri, değerleri ve kabulleri hitaplara yansıma biçimleri çeşitli yönleriyle ele alınmıştır.

114. Koban Koç, D. (2020). An Analysis of the Relationship Between Gender and the use of English Personal Pronouns By Esl and Efl Learners. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö8), 693-704. Hem İzmir'de hem de New York'taki İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen erkek ve kadın öğrencilere yönelik yürütülen çalışmada, kişi zamirleri ve cinsiyet arasındaki ilişki toplum dilbilimsel çerçeveden incelenmiş ve çalışma sonucunda her iki gruptaki erkek ve kadın katılımcılar arasında kişisel zamir kullanımıyla ilgili olarak önemli bir fark bulunamamıştır.

115. Tilbe, A., Topaloğlu, Y. (2020). Beur Yazını ve Verlan Dili: Fransa'daki Kuzey Afrika Göç (er) Söylemi. *Söylem Filoloji Dergisi*, 5(2), 329-350. Çalışmada öncelikle Beur yazını, Yörekent yazını, Verlan dili hakkında bilgi verilmiş ve Fransa'da Verlan dilini ve Beur Yazını, kuramsal ve tarihsel çerçevede incelenmiş ve Beur yazını ile Verlan dilinin Fransa'daki etnik kimliği, kültürel deneyimleri ve sosyal ilişkileri üzerinde durulmuştur.

116. Varol, O. (2020). **Modernizm ve Dil Hareketleri: Türkiye'deki Toplum-dilbilimsel Biçimlenmeler.** *Journal of Modernism and Postmodernism Studies*, 1(1), 80-88. Çalışmada, küreselleşme ve modernizm aşamaları, çokdillilik ve anadil hususlarında çeşitli perspektifleri biçimlendirerek toplum dilbilimsel çerçevede değerlendirilmiş ve postmodernizm ve modernizm dönemlerindeki tarihi ve güncel gelişmeler eşliğinde çokdillilik ve dil hareketleri ele alınmıştır.

117. Akata, Z. H. (2021). **Reklam Dilinde Mutluluk Vaadinin Dilbilimsel Açından Çözümlemesi.** *Söylem Filoloji Dergisi*, 6(3), 899-916. Türkiye'de 2016 yılında 10 reklamdan oluşan 106 reklam örneklerine yer verildiği çalışmada, yazılardan ve resimlerden oluşan reklamlar, dilsel belirtiler bağlamında dilbilimsel çerçevede analiz edilmiş ve reklam dilinin tüketiciye sunduğu mutluluk vaadi, dilin yapılandırılma biçimleri dikkate alınarak anlambilimsel, sözcükbilimsel ve sözdizimsel çözümleme yapılmıştır.

118. Akkuş, M. (2021). **İran'da Tehlike Altındaki Bir Türk Dili Değişkesi: Halaçça ve Halaç Dil Topluluğu.** *İran ve Turan Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 55-77. Çalışmada, İran'da Halaç Türkçesi konuşan çok lehçeli ve çokdilli kişilerin farklı dil bakışları içinde kullanılan Halaç Türkçesi ağzları, dilbilimsel referansları ve toplum dilbiliminin bulguları çerçevesinde incelenmiştir.

119. Ataş, Ş. (2021). **İki Dillilik Bağlamında Arapça Tümcelerde Türkçe Tümce İçi Kod Değiştirimi: Mardin Örneği.** *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 79-87. Çalışmada, Mardin'de çokdilliliğe bağlı olarak ilerleyen kod değiştirimi olayı ele alınmış, alanyazını taranmış, dile ilgili kullanımlar ortaya konulmuş ve Çalışma sonucunda çokdilli ve ikidilli kişilerin Türkçe eylemsi, sıfat ve adları farklı biçimlerde kullandıkları gözlemlenmiştir.

120. Balbay, S., Erkan, G. (2021). **Using Muted-Video Enactments to Develop Sociolinguistic Awareness.** *Çankaya University Journal of Humanities and Social Sciences*, 15(2), 259-275. Çalışmada, toplum dilbilimi farkındalığını arttırmayı hedefleyen sözlü iletişim becerileri dersine katıldıkları süre boyunca öğrencilerin sessiz videolara verdiği seslendirme cevapları analiz edilmiş ve çalışma sonucunda öğrencilerin belirli durumlara bağlı olarak sabit ifadelerle karşılık farkındalık geliştirdikleri tespit edilmiştir.

121. Çakır, E. C. (2021). **An Evaluation of The Upswing English Textbook From The Sociolinguistic Perspective.** *PESA International Journal of Social Studies*, 7(1), 63-75. Türkiye'deki devlet okullarında sürekli olarak kullanılan bir ders kitabı toplum dilbilimsel perspektifle değerlendirilmiş ve Toplum Dilbilim Ders Kitabı Değerlendirme Ölçeği dikkate alınarak ders kitabının hedef öğrenciler için toplum dilbiliminin yönleri bağlamında eksiklikleri olduğu ortaya konulmuştur.

122. Çiçek, M. (2021). **Tişört Yazıları Üzerine Toplum Dil Bilimsel Bir Araştırma.** *Turkish Studies-Language*, 16(1), 165-184. 2018-2019 yılları arasında 835 kişinin katıldığı çalışmada, toplum dilbilimsel değişkeler düşünüldüğünde kişilerin tişört seçimlerinin neye göre yapıldığı, tişört üzerindeki yazıların anlamlarının bilinip bilinmediği, yazıların önemi ve

anlamsal gruplandırmanın (tavsiye, özlü söz, reklam ve slogan vb.) nasıl yapıldığı üzerine soruların analizi yapılmıştır. Bulgular sonucunda tişört seçimleri daha çok slogan ve özlü söz üzerine olmuştur.

123. Çobanoğulları, F., Koçak, M. (2021). Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Eleştirel Okuma: Alman Bild Gazetesi Örneği. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 38(2), 452-468. Çalışmada, yabancı dil öğretimi ve yabancı dil alanında öğrencilerde bulunması gereken eleştirel okuma yetisi için toplum dilbilimi alanına ait eleştirel söylem analizi üzerine bilgi verilmiş ve bu analiz Alman Bild gazetesindeki 2018 yılına ait Türkiye Cumhurbaşkanlığı seçimi örnekleri üzerinden yapılmıştır.

124. Dinçkan, Y. (2021). Kate Chopin'in The Awakening Adlı Romanının Türkçeye Çevirisinde Hitap Biçimleri. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 11(22), 131-155. Çalışmada, Kate Chopin'in The Awakening adlı yapıtının çevirisinde yer alan konuşmalardaki seslendirme biçimleri hem yazın çevirisi aşamasını kavramak hem de toplumdaki karışık dil yapıların çözümlemesi yapılmıştır.

125. Doğru, F., Bozkurt, F. (2021). Sosyoekonomik Katmanlarda Dil Kullanımı. Mukaddime, 12(2), 435-484. Çalışmada, sosyoekonomik katmanlara bağlı olarak kişilerin dil kullanımlarındaki farklılıkları belirlenmiş, çalışma sahibinden.com internet sitesinden yola çıkılarak otomobil ilan izahlarındaki dil kullanım nitelikleri incelenmiş ve çalışma sonucunda 7063 sözcükten oluşan bir Derlem oluşturulmuştur.

126. Erkinay Tamtamış, H. K., Aydoğan, A. (2021). Çokkültürlülük ve Çokdillilik Bağlamında Midyat. Uluslararası Dil Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi, 4(2), 334-355. Çalışmada, Midyat'ın sosyal, etnik, dini, ekonomik ve tarihi yapısına ve göçmenlerin durumlarına (yerli Araplar, Süryaniler, Seyyidler, Kürtler, Yezidiler, Türkler, Suriyeli Araplar ve Kürtler) dair bilgiler verilmiş, Midyat'ın çokdillilik ve çok kültürlülük koşulları, toplum dilbilimsel açıyla ele alınmıştır.

127. Hünerli, B., Arnaut, T. (2021). Gagauzlarda Ölüm ile İlgili Örtmeceler. Milli Folklor, 17(132), 140-149. Çalışmada, Gagauzların inanışlarında ölümle ilgili örtmecelerin bulunduğu üzerinde durulmuş ve ilgili örtmecelerde kullanılan sözcüklerin İslami kökenli (Allah, can, eziyet, şeriat, mezar, tabut, kıyamet günü, ikram, can ver- vb.) olduğu tespit edilmiştir.

128. Kamacı Gencer, D. (2021). Sözlükbilim- Toplum Dilbilim Arakesiti. Disiplinler Arası Dil Araştırmaları, 3(3), 45-59. Çalışmada, sosyal tabakalaşma- sözlükbilim, küreselleşme- sözlükbilim, sözlükbilim- dil politikaları, sözlükbilim- kültür ilişkisi çerçevesinde sosyal sınıfların sözlüklerdeki örnekleri yer almış ve sözlükler dil politikaları doğrultusunda açıklanmıştır.

129. Öztürk Dağabakan, F. (2021). Türkçe ve Almanca Dijital Ortamlarda Kadınların Kullandıkları Hitap İfadeleri. Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik,

9(2), 591-610. Çalışmada öncelikle hitapların tanımları dikkate alınarak konu detaylı bir şekilde ortaya konulmuş ve kadınların söz konusu iki dildeki hitap kullanımları değerlendirilmiş ve Almanca ve Türkçe hitaplar, karşılaştırmalı söylem çözümlemesi ve betimlemeli-çözümlemeli yöntemler çerçevesinde incelenmiştir.

130. Sarı, İ. (2021). Ağzların Dil-İçi ve Dil-Ötesi İşlevleri. *Dil Araştırmaları*, 15(29), 55-66. Çalışmada, aidiyet oluşturma ile samimiyet, mizah ile güldürü dil tarihinin yeniden inşası gibi çeşitli kategorilere ait işlevleri içeren ağzların hem dil üzerindeki hem de dil-ötesi işlevlerine değinilmiş ve sosyo-kültürel düzeyde ve bu düzeylerin ötesinde başka hangi işlevleri yerine getirebilecekleri ele alınmıştır.

131. Varol, O. (2021). Kurmanci-Türkçe İkidilliliğin Temel Kodda Değişime Açık ve Sınırlı Alanları, *Kurdiname*, (4), 162-175. Türkçe ve Kurmanci Kürtçesi konuşan 25 ikidillinin sözlü anlatılarında kod değiştirme ve kod karıştırma unsurlarının incelendiği çalışmada, Türkçe ve Kurmanci ikidillilik görünümleri, etkileşim birimler ve aşamaları, ikidillilerin Kurmanci sözceleri şeklinde çeşitli başlıklar üzerinde durulmuştur.

132. Yılmaz Şaşmaz, A., Maden Kalkan, Ç. (2021). Geçmişten Günümüze Çok Dilli Bir Bölge: Hong Kong Örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 987-1003. Çokdilli yapının meydana gelmesini gerçekleştiren nedenler ve olaylar üzerinde durulduğu çalışmada, Hong Kong'daki çokdilliliğin özellikleri ve tarihi detaylı bir şekilde incelenmiş ve tarihsel olarak Hong Kong'un Çince, İngilizce ve Kantonca ile olan ilişkisi ele alınmıştır.

133. Akkuş, M., Sağın Şimşek, Ç. (2022). The Zone of Ethnolinguistic Social Networking (ZonES) in Khalaj Turkic: A Model for Language Endangerment. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 33(2), 221-245. Toplumsal ağ kuramı ve etnolinguistik çeşitliliği bulduran karma bir hibrit örneği benimseyen çalışmada, 26 çok dilli Fars- Halaç kişiler izlenerek toplumsal ağların oluşumu ile devamlılığında dil kullanımı ve dil çeşitliliği arasındaki ilişkinin Farsça-Halaşça da görüntü görünmeyeceği araştırılmıştır.

134. Atasoy, İ. O., Ercan, G. S. (2022). Dil ve Toplum: Dillerarası Etkileşim ve İlgili Kavramlar. *Kesit Akademi Dergisi*, 8(31), 565-586. Çalışmada, dillerarası iletişimlerde meydana gelen dil olgularından ödünçleme, ikidillilik, dil aşınması, düzenek değiştirimi, dil girişi, karışık dil, düzenek kaydırımı, düzenek karıştırımı, dil aktarımı, aradil ve karma dil terimleri ele alınmıştır.

135. Aydın, E. (2022). Toplum Dilbilim Açısından Antalya'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Dil İncelemesi. *Uluslararası Ahıska Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 63-82. Çalışmada, toplum dilbiliminin tanımı, kapsamı ve Antalya'da bulunan Ahıska Türklerinin dil nitelikleri sesbilgisi bakımından ele alınmış ve dillerindeki çeşitlilik cinsiyete, ölçünlü dile, yaşa ve Rusçanın etkileşimine bağlı olarak toplum dilbiliminin sahası kapsamında değerlendirilmiştir.

136. Bayyurt, Y., Erduyan, I. (2022). Special Issue on English as a Lingua Franca Practices for Inclusive Multilingual Classrooms (ENRICH). *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim*

Dergisi, 39(1), 195-197. Çalışmada, ENRICH projesi kapsamında öğretmenlerin çok kültürlü ve çokdillik çerçeve de sıklıkla kullandığı etkileşim aracı olan ELF hakkında bilgi verilmiş ve ELF bilincinin geliştirilmesi üzerinde durulmuş ve çalışma çokdillik sınıfların ortaya koyduğu zorluklarla başa çıkmada öğretmenlere fayda sağlamaktadır.

137. Çekici, Y. E. (2022). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programında Yer Alan Kazanımların Toplum dilbilimsel Yetkinlik Bağlamında İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 7(2), 1164-1186. Çalışmada, 2020 yılında basılan Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı'nda bulunan edinimleri, toplum dilbilimsel beceri kapsamında ele alınmış ve çalışma sonucunda edinimler nezaket yapıları, üslup belirleme, kültürel göndermeler ve ağız farklılıkları şeklinde dört boyut olarak incelenmiştir.

138. Demirel Fakiroğlu, G. (2022). Göçmen öğrencilerin eğitim sistemine uyumunun Türkçe öğretimi ile ilişkisi. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (30), 121-134. Çalışmada, göçmenler için Türkçenin ana dili ve ikinci dil olarak öğretim süreci toplum dilbilimsel bağlamda ele alınmış ve toplum dilbilimin cinsiyet boyutu, dil eğitim boyutu ve kültürel boyutu ülkelerde Türkçe kapsamında yürütülen örneklere yer verilmiştir.

139. Erduyan, I. (2022). Göç ve Dil. MSGSÜ Sosyal Bilimler, 2(26), 625-642. Çalışmada öncelikle çokdillik ve göçmen çokdilliliği, göçmenlerin dil repertuarında miras dil, göçmenlerin dil repertuarında ana akım dil ve Türkiye'de göçmen çokdilliliği konu başlıkları altında ele alınmış ve çokdillik terimi dilbilimin diğer alanları açısından irdelenmiştir.

140. Kamacı Gencer, D. (2022). Toplum dilbilimsel Kategoriler Olarak Türkçede Gereklilik ve Zorunluluk. Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (9), 796-806. Çalışmada, zorunluluk ve gereklik konularında teorik bir çerçeve sunan dilbilim alanyazını eş zamanlı ve art zamanlı olarak Türkçe alanyazını ele alınmış ve çalışma sonucunda gereklik işaretleyicisi olarak bilinen -mAll biçimbirimi Türkçede hem zorunluluk hem de gereklik şeklinde ortak bir kullanıma sahiptir.

141. Kavala Yemenicioğlu, A. (2022). Dilde Neokolonyalizm: Fransa Örneği. Kün: Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi, 2(2), 4-21. Çalışmada, Fransa, Batılı kolonyal devletlerden biri olarak sömürme eylemini kültür ve dil aracılığıyla en sert şekilde gerçekleştiren bir ülke olmasından dolayı, sömürülen toplumların perspektifinden yerel dillerin konumu incelenmiştir.

142. Kaya, M., Palas, R., Can, F. (2022). İki Dillilik ve Çok Dillilik Üzerine Yapılan Araştırmalara İlişkin Kaynakça Denemesi. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (31), 605- 634. Çalışmada, çokdillik ve ikidillilik üzerine 1923-2022 yılları arasındaki Ulusal Tez Merkezi, dergipark ve öteki indekslerin taranmış ve çalışma sonucunda 2013-2021 yılları arasında ikidillilik ile ilgili toplam 218 adet çalışma, çokdillik üzerine ise 66 adet çalışma yapıldığı saptanmıştır.

143. Kurt, A. (2022). **Sociolinguistics and Its Contribution to English Speaking Skills.** *Uluslararası Beşerî ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 6(2), 145-152. Çalışmada, belirlenen topluluktaki sosyokültürel unsurlara ve İngilizce sözlü iletişime konu olarak konuşma yetileri ve toplum dilbilimi arasındaki ilişkiyi ve öteki konuşanlarla uyumlu ve destekleyici ilişkiler biçimlendirmek için toplumsal değerleri kişilerarası etkileşime birleştirmenin yararları ele alınmıştır.

144. Malkoç, E. (2022). **Özbek Türkçesinde Geçen Erkeklerle İlgili Adlandırmaların Toplum dilbilimsel Açısından İncelenmesi.** *Dil Araştırmaları*, 16(30), 169-182. Erkek ile alakalı sözcük dağarcığı Özbek Türkçesi sözlükleri gözden geçirildiği ve tespit edildiği çalışmada, saptanan unsurlar anlamlarına göre gruplandırılmış ve toplumsal cinsiyet sezdirimleri, toplum dilbilimsel bakımından analiz edilmiştir.

145. Mısır, H., Erdoğan Öztürk, Y. (2022). **Diller Ötesilik Kuramı: Dile Yeni Bir Bakış.** *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 18(2), 1-18. Araştırmada çokdillilik, kültür ve dil ilişkisi küreselleşme dağılımı, yeni dil işlevleri gibi konuları üzerine güncel toplum dilbilimi görüşü olan dil ötesi incelenmiş ve örneklerle dijital ortamlar üzerine odaklanarak Türkçe konuşmaların bu mekanlardaki dil pratiklerin sosyo-kültürel gruplarına değinilmiştir.

146. Parlar, Z. (2022). **Gündelik Dilin Yeni Jokeri: Aynen.** *The Journal of Turkish Language and Literature Surveys*, 7(1), 32-57. Aynen sözcüğünün karşıladığı yapılar ile söylemsel ve toplum dilbilimsel çerçeveden taşıdığı roller, Türkçe Ulusal Derlem'den alınan örnekler üzerinden incelendiği çalışmada, gündelik dilde onaylanmayı ifade eden ve dilbilgisel rol kazanarak ünlenmiş aynen sözcüğü ele alınmıştır.

147. Sağ Şencal, E., Benli, A. (2022). **Modern Dilbilime Yönelen Çağdaş Arap Dilcilerinin Dilbilim Etkinlikleri ve Klasik Arap Dili Geleneği Karşısındaki Pozisyonları.** *Şarkiyat*, 14(2), 498-520. Arapçayı dilbilim görüşleri üzerinden ele alan çalışmalar ve dilbilim sahasında Arapça ne çeşit faaliyetlerin vurgulandığı çalışmada, Çağdaş Arap dilcilerin niçin dilbilime başvurduklarını KAD göreneği karşısındaki durumu değerlendirilmiştir.

148. Sevim, S. (2022). **A Sociolinguistic Study on Women's Language in Turkish Novels.** *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, (24), 159-181. Çalışmada, 1970 öncesi ve sonrası 19 romanlardaki kadınların söylemlerin karşılaştırılması yapılmış ve Türk toplumunun zihniyetine göre kadın söylemlerinin ne şekilde biçimlendiği üzerinde durulmuştur.

149. Şenlik, A. Ş. (2022). **Yeni Normal ve Dilde Yenilikler.** *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (26), 384-393. Çalışmada, yeni normal terimi, tanımı, ortaya çıkışı ve kullanımı üzerinde durulmuş, dilde gözlemlenen yeni gelişmelere dilbilimsel bir açıyla ele alınmış ve yeni normal sözcüğü gibi ortaya çıkmış çeşitli terimlerden de söz edilmiştir.

150. Tunçbilek, A. V. (2022). **An Overview of Turkish Teaching in The Context of Language Policies.** *Sakarya University Journal of Education*, 12(4), 849-861. Çalışmada, dil politikası kavramının tanımı, kapsamı, alanı, uygulamalı dilbilim ile ilişkisine dair bilgiler

verilmiştir. Çalışma dil politikaları bakımından Türkçe öğretim sürecine ilişkin bilgi elde edilmesine yönelik yapılmıştır.

151. Yaş, E. (2022). Dilbilimsel ve Toplum dilbilimsel Perspektiften Cinsiyet. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (28), 469-482. Toplum dilbilimsel ve dilbilimsel bakış açısıyla cinsiyetin incelendiği çalışmada, kadınlar ve erkekler gerçekten farklı bir şekilde mi konuşuyorlar sorusuna cevap aranmaya çalışılmış, çeşitli metotların kullanılması ve verilerin İngilizce dilinden derlenmesi çalışma sonucunda kesin sonuca ulaşılamamıştır.

152. Acar, E. (2023). Toplum Dilbilim Penceresinden Frankofoninin Tunus'taki Durumu ve Yerel Dile Etkisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (37), 107-130. Çalışmada öncelikle emperyalizm ve dil, dil ve kimlik, toplum tasarımı çalışmaları ve dil, Tunus'ta dil konuları ele alınmış ve frankofoninin tanımı, meydana gelişi ve Fransız idaresinin geçmişten günümüze kadar ki durumu toplum dilbilimsel çerçevesinden değerlendirilmiştir.

153. Akkuş, M. (2023). Toplumdilbilimsel Yeni Bir Kavram Olarak Dil Geçişliliği: Halaçça, Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesi ve Farsça Üzerine Bir Vaka İncelemesi. *Dil Araştırmaları*, 17(33), 85- 105. Çalışmada, vaka incelemesi örneklerinden yola çıkılarak diller arası geçişin İran, Güney Azerbaycan Türkçesi, Farsça, Halasça ve Türkiye Türkçesi'ndeki iletişim sırasında nasıl olduğu ortaya konulmuş ve çalışma sonucunda farklı Türk lehçelerini konuşan bireyler arasındaki iletişim, dil geçişliliğini kolaylaştırmıştır.

154. Arslan, C., Sakalli, E. (2023). "Metamorfoz: Bir Gecenin Əhvalatı" Romanının Toplumdilbilimsel Açidan İncelemesi. *Folklor Akademî Dergisi*, 6(2), 752- 764. Varis Yolçuyev'in Metamorfoz: Bir Gecenin Əhvalatı adlı eseri toplum dilbilimsel (toplumsal cinsiyet, nezaket, eğitim durumu, dil ilişkisi, toplumsal sınıf, meslek, coğrafya, yaş vb.) bakımından incelenmiş ve toplum dilbilimsel değişkenlerin dil kullanım etkileri üzerinde durulmuştur.

155. Balcı, T. (2023). Aykırı Dilbilim. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 6(1), 48-55. Çalışmada, ikillik kavramı açıklanmış, söz konusu kavram son yıllarda Queere Linguistik ve Queer Theory kapsamında tartışılmış ve çeşitli kaynaklardan yola çıkılarak konuyla ilişkili olarak kavramsal bir tartışma yapılmıştır.

156. Can, F., Kardaş, M. N. (2023). Türkiye'de İkidillilik Üzerine Yapılmış Akademik Çalışmaların Eğilimleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(38), 555-577. Çalışmada, 1923-2021 yılları arasında Türkiye'de ikidillilik üzerine yapılan tezler ve makaleler taranmış ve çalışmanın sonucunda 1923-2021 yılları arasında toplam 23 doktora tezi, 98 yüksek lisans tezi ve 149 makale olmak üzere 270 çalışma yapıldığı tespit edilmiştir.

157. Çatal, O. A. (2023). Toplum Dil Bilimi Bakımından Dîvânü Lugâtî't-Türk Örneğinde Tarım Dili İncelemesi. *Kesit Akademî Dergisi*, 9(37), 422-435. Dîvânü Lugâtî't-Türk adlı sözlüğünde sektör dili olan tarım dili sözcük dağarcığının incelendiği çalışmada, tarım dili ile ilgili 57 sözcük tespit edilmiş ve bu sözcükler genel tarım ürünleri, araçlar-

gereçler, tarımla ilgili diğer sözcük dağarcığı, tarımda kullanılan metotlar ve tarımla ilgili eylemler olmak üzere kategoriye ayrılmıştır.

158. Doğan, C. (2023). Toplum Çevirmenliğinin Kültürel Değişim Araçlarıyla İlişkisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (32), 1558-1570. Kültür ve kültürel aşamalarda deneyimlenen gelişmelere sebep olan araçların incelendiği çalışmada, çokkültürlülük terimine değinilmiş ve çalışmada, toplum çevirmenliğinin önemi üzerinde durulmuştur.

159. Erdoğan, H. (2023). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Rusça Söz Varlığında Kadın. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 155-164. Çalışmada, Rusça sözcük dağarcığı kapsamında toplumsal cinsiyetten yola çıkılarak kadınların dili incelenmiş ve çalışma sonucunda Rus toplumunda kadınların genellikle erkeklerden daha düşük bir konumda olduğu gözlemlenmiştir.

160. Fidan, V. (2023). Kültürlerarası İletişim Bağlamında Alan Dili Olarak Havaalanı Dili: Freeshop Örneği. *EDUCATIONE*, 2(1), 148-174. Kültürlerarası iletişimin çeşitli değişkenlerinden yola çıkan çalışmada, kültürlerarası iletişimi en fazla uygulayan 18 tane havaalanı çalışanların dili, meslek dili bakımından incelenmiş ve çalışma sonucunda çalışanların kendilerine ait argo kalıpların kullanıldığı tespit edilmiştir.

161. Fişekcioğlu A. (2023). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültürdilbilim Kavramlarının Toplumdilbilimsel Yetkinliğin Kazandırılmasındaki Önemi: Vedalaşma Örneği. *UMAY*, 1(1),18-27. Çalışma, Türkçe ve Fransızca kitaplarındaki vedalaşma sözcükleri kültürdilbilimsel çerçevede incelenmiş ve bu vedalaşma sözcükleri, Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metninde bulunan toplum dilbilimsel yetkinlik kriterlerine göre değerlendirilmiştir.

162. Haruni, S. (2023). Sosyolinguistik Bir Olgu Olarak Diglossiannın Arap Toplumundaki Varlığı ve Durumu. *Antakiyat*, 6(1), 98-118. Çalışma, bilingualism ve diglossia terimlerini Arap dünyası ve iletişim biçimleri bağlamında eski dönemlerden günümüze diglossia ile iliştiiren Arap toplumunun dilsel hallerini toplum dilbilimi bakımından incelenmiş ve genel hatlarıyla değerlendirilmiştir.

163. Kaptan, S. B., Kurtoğlu Zorlu, Ö. (2023). Türkçe-İngilizce Çevirilerde Üçüncü Tekil Kişi Adılı, Dilbilgisel Cinsiyet ve Cinsiyet Çağrışımları. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 19(2), 107-128. İngilizce ve Türkçe çevirilerde üçüncü tekil kişi adılı kullanımların incelendiği çalışmada, Türkçe Ulusal Derlem bilgileri üzerinden mesleklerin (doktor, avukat, mühendis, öğretmen ve sekreter) cinsiyetle ilgili algıları ele alınmıştır.

164. Kara, M., Başutku, S. (2023). B1 Düzeyinde Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrenciler Kullandıkları Kibarlık ve Kabalık Söz Edimleri. *Uluslararası Türkçe Öğretimi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 66-79. Hitit Üniversitesi'ndeki TÖMER'de Arap ve Afrika kökenli öğrencilerin dil kapasitelerinin farklı iletişimsel tutumlarda kullandığı kabalık

ve kibarlık eylemleri ortaya konulmuş ve çalışma sonucunda öğrenciler toplam 300 adet kibarlık ve kabalık söz edimleri kullandıkları tespit edilmiştir.

165. Karaman, E. (2023). Pandora Reklam Filminin Toplum Bilimsel Söylem Çözümlemesi. *Kün: Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 4-20. Pandora mücevher markası reklam filminde bulunan sen beni tanımladın ve eşsiz aşkın kilidini aç ifadelerine söylem çözümlemesi yapılmış, ilgili reklamın cinsiyet rollerine, sosyal değişkenlere ve tüketenlerin tutumlarına etkisi ele alınmıştır.

166. Kökpınar Kaya, E. (2023). Televizyonda Köylünün Ötekileştirilmesi: Sefirin Kızı Dizisindeki ‘Köylü’ Söylemine Dair Göstergesel Kaynaklara Toplum-Göstergebilimsel Bir Bakış. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 40(2), 504-517. Çalışmada, Sefirin Kızı dizisindeki köylünün etiketlenmesi ile meydana getirdiği ayrıştırma ve toplumsal dışlamanın söylemsel yönelimleri ve köylü kişiliğinin söylemsel inşası Eleştirel Söylem Çözümlemesinin prensip, tavır ve terimleri üzerinden incelenmiştir.

167. Öz Açıık, G. (2023). Bir Terim Sorunu Olarak Jargon ve Jandarma Örneği. *Avrasya Terim Dergisi*, 11(3), 95-101. Çalışmada, Jandarma Teşkilatında kullanılan dil örneklerinin yer aldığı çalışmada, jargonun kapsamı, farklılıkları ve benzerlikleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmada, jargon, alt dil, gizli dil, slang, cant, argot ve lingo terimleri açıklanmıştır.

168. Somuncu, M. (2023). Toplum dilbilimsel Bir Yaklaşım: Aşık Veysel ‘Uyan Bu Gafletten. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (37), 108-122. Çalışmada, Aşık Veysel’in Uyan Bu Gafletten adlı yazını toplum dilbilimsel (etnik grup, dil, kimlik, sosyal lehçe, özne, gerçeklik, tarihsellik, toplumsallık ve bireysellik) bağlamda ele alınmıştır.

169. Sözer, B., İnal, E. (2023). Actual Situation of Institutions Working in the Field of Bilingualism / Multilingualism in the World. *Turkophone*, 10(2), 154-175. Dünya genelinde çokdillilik ve ikidillilik üzerine 100 ülkeden 593 kuruluşların eğitim ve uygulamaları sayısal ve kalitatif açıdan güncel durumu incelenmiş ve çalışma kapsamında mevcut kurumlar miras dil eğitimi, kültürlerarası iletişim, ikidilli/çokdilli eğitim, dil psikolojisi, ikinci dil edinimi vb. konularına odaklanılmıştır.

170. Tekin, Ö., Sustam, N. (2023). Canım, lass uns das step by step besprechen: Deutsch-Türkisch-Englisches Codeswitching. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö12), 441-459. Türkçe, İngilizce ve Almanca doğrultusunda kod değişimi hem işlevsel hem de biçimsel bağlamda ele alındığı çalışmada, kod değişimi sözcüğünün tanımı, çok ve ikidillilik arasındaki ilişki açıklanmış, dillerdeki kod değişiminin çeşitli biçimlerine değinilmiş ve matris dili ile yerel dil terimleri açıklanmıştır.

171. Torusdağ, G. (2023). Critical Analysis on Advertising Discourses. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (37), 285-292. Çalışma, toplumsal biliş ve söylem arasındaki ilişkiyi tanımlamayı, reklam dilini ESC çerçevesinde tartışılabilir bir şekilde analiz etmeyi

ve toplumsal yapı ile kuruluşların reklam ifadelerini nasıl şekillendirdiğini açıklamayı amaçlamıştır.

172. Yaman, H. (2023). Ardeşen Yöresi Ağzlarında Kod Değişirimi. *Dil Araştırmaları*, 17(32), 187-202. Çalışmada, Ardeşen’de Lazca-Türkçe konuşan ikidilli kişilerin dil seviyesinde oluşturdukları yapılar ve kod geçişimi incelenmiş ve çalışma sonucunda Lazca ve Türkçenin hem ayrı hem de birlikte kullanım durumları olduğu gözlemlenmiştir.

173. Yaman, H. (2023). Türkçe Deyimlerde Nezaket İfadeleri. *Gazi Türkiyat*, (33), 131-151. TDK’nin Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü ve Ömer Asım Aksoy’un Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II içerisinde yer verilen nezaket söylemleri gözden geçirilmiş, saptanan nezaket söylemleri içerik odaklı sınıflandırılmış ve ele alınmıştır.

174. Aktay, S. (2024). Türk Üniversitelerinde Rusçanın Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Sosyokültürel Edinç. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö14), 1269-1278. Sosyokültürel anlayış sözcüğü dilbilimsel durum ve iletişimsel anlayışın değerli bir unsuru olduğu vurgulanan çalışmada, Türk öğrencilerin Rusça öğrenme ve öğretiminde sosyokültürel anlayışın önemi üzerinde durulmuştur.

175. Bilik, M., Ses, E. (2024). Kültür ve Alt-Kültürlerin Geliştirdikleri Jargonun Toplumsal Etkileri. *The Journal of Academic Social Science*, (153), 255-270. 1960’lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde bir alt- kültür olarak bilinen Punklar, Apaçiler ve Hippilerin ele alındığı çalışmada, toplum dilbiliminden hareketle alt- kültür, jargon, kültür ve jargonun topluma etkisi incelenmiştir.

176. Çetinkaya, S., Dursun, N. (2024). Protest İllüstrasyonların İletişim Dili ve Kitleler Üzerindeki Yansımaları. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 172-184. Çalışmada, görsellerin toplulukların düşünsel yönelimlerini belirtmedeki etkisine karşı çıkmalarına sebep olan sosyal süreçler ve görsellerin eserlerinde kullandıkları gerçeküstü kodlar ele alınmıştır.

177. Özasan, A. (2024). Mustafa Çiftçi’nin Hikâyelerinde Toplumsal Cinsiyetin Sosyo-Linguistik Göstergeleri. *KARE*, (17), 24-34. Çalışmada, Mustafa Çiftçi’nin Adem’in Kekliği ve Chopin, Ağlaya Ağlaya Öldük Anam Bacım ve Bozkırda Altmışaltı adlı eserleri çerçevesinde toplumsal cinsiyetin dile ne şekilde yansıdığı analiz edilmiş ve çalışma sonucunda eserlerde toplumsal cinsiyet unsurlarına yer verilmiştir.

178. Özdoğan, İ. E. (2024). Dilsel Belirlemecilik Hipotezi ve Arap Dili. *Doğu Dilleri Dergisi*, 9(1), 1-18. Arap-İslam toplumunun unsurları üzerine asılsız iddiaları reddetmek yerine ilgili hipotezin geçerlilik boyutunu aydınlatmaya ve Arap dilinin-dilbilimsel veya bilişsel açıdan- çağdaş ve detaylı ideolojik gelişmelere karşı gösterdiği ilerleme gücü ortaya konulmuştur.

179. Sever, S. (2024). Seyf-i Sarâyî’nin Gülistân Tercümesi’nde Saygı ve Nezaket İfadeleri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 727-748. Çalışmada, nezaket ve

saygı sözcüklerine değinilmiş ve söz konusu eserde (hizmet yerini öpmek, baş eğmek, yüz göz öpmek, yer öpmek, bēg bol-, ağırla- vb.) tespit edilen nezaket ve saygı sözcükleri incelenmiştir.

180. Tanyıldız, A. (2024). Toplum Dil Bilimi Gözlüğüyle Necâfî Bey'in Bir Gazelini Okuma Denemesi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 32(32), 790-810. Günlük hayata ve topluma yönelik bakış açılarına değinildiği çalışmada, Necâfî Bey'in gazel örnekleri toplum dilbilimi öğeleriyle açıklanmış ve çalışma sonucunda gazel örneklerinde yer verdiği söz sanatları üzerinden sosyal işleyiş ortaya konulmuştur.

181. Tekeli, M., Yeşil, Y. (2024). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Geleneksel ve Yapay Zekâ Destekli Metin Sadeleştirmenin Toplum dilbilimsel Açıdan İncelenmesi: Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu Örneği. *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 195-230. Çalışmada, Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu adlı yapıtının incelendiği çalışmada, alışılmış standartlaştırma metotları ve yapay zekâyla desteklenen standartlaştırma programları kullanılarak uygulayan bir metin standartlaştırma karşılaştırılması yapılmıştır.

182. Tüngüç, K. (2024). Eski Türk Runik Yazılı ile Uygur Yazılı Sosyokültürel Metin Örnekleri Üzerine Bir Karşılaştırma. *Journal of Old Turkic Studies*, 8(2), 341-358. Sosyokültürel hayatını yansıtan Uygur ve Eski Türk Runik yazılı metinler anlambilimsel, sözdizimsel ve biçimbilimsel bakımından ele alınmış ve ilgili yazılı metinlerde dönemin sosyoekonomik ve sosyokültürel durumlarına ilişkin veriler sunmuştur.

183. Yaman, H. (2024). Göç Araştırmalarında Yeni Bir Disiplin: Göç Dilbilimi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö14), 213-226. Çalışmada, göç kavramı, göç dilbiliminin tanımı, özellikleri, amaçları, alanı, alanyazını, uygulamaları, sahası üzerinde durulmuş ve göç dilbilimi ile ilgili yaklaşım oluşturulmuş ve söz konusu alan ile ilgili yapılacak araştırmalara ilişkin bilgiler içermektedir.

184. Yaman, S., Yaman, H. (2024). Türk Siyasi Söyleminde Lakaplar. *Folklor Akademik Dergisi*, 7(1), 450-464. Siyasi ifadelerin yer verdiği dergi, sosyal ağ, gazetelerde Türk ve askeri siyasetçiler ile parti başkanlarının lakapları saptanmış, bu lakaplar ulusal, kültürel ve dilsel nitelikleri bakımından incelenmiş ve çalışma sonucunda ilgili lakaplarda Türk toplumunun dünya ve devlet anlayışını yansıttığı ortaya konulmuştur.

185. Zengin, D. (2024). Toplumdilbilim ve Bazı Sorunlar. *CUDES*, 7(1), 154-159. Çalışmada, toplum dilbiliminin gelişimi, kapsamı, sahası, araştırma biçimi, diğer disiplinlerle ilişkisi ve bazı toplum dilbilimi sorunlarına değinilmiş ve çalışma sonucunda toplum dilbiliminden yola çıkılarak bir dili incelemenin kolay olmadığı ve alanla ilgili birçok ögenin dikkate alınmaması gerektiği vurgulanmıştır.⁵

⁵ Türkçe alanyazınında bu çalışmaların yanı sıra toplum dilbilimi üzerine yapılan başka makale çalışmaları da vardır. Fakat bu çalışmalara ulaşılamamıştır. Külebi, O. (1989). Kadın Hakları Konusuna Toplum

3. Tezler⁶

1. Bülbül, O. (1986). **Türk Dilinde ‘Yol’ Kavramının Toplumsal Dilbilim Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.** Bu çalışma, geçmişten günümüze kadar yol sözcüğü biçim ve kavram bakımından değerlendirilmiş ve incelenmiştir. Ayrıca yol sözcüğü toplum dilbilimsel açıdan ele alınırken Saussure’ün gösterge şablonundan yola çıkılmıştır.

2. Ağaçsapan, A. (1989). **Kız ve Erkek Öğrencilerde Cinsiyetten Kaynaklanan Farklı Dil Kullanımı: Ahmet Kanatlı Lisesi’nde Uygulamalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.** Ahmet Kanatlı Lisesi öğrencilerinin katıldığı çalışmada, öğrencilerin dil yapısındaki kullanımları, cinsiyeti belirleyen nitelikler ve toplumun alışılmış cinsiyet görevleri ele alınmış ve çalışma sonucunda öğrencilerin sosyalleşme sürecinde önemli bir rol oynayan eğitim kurumlarının önemine değinilmiştir.

3. Bayrak, A. (1989). **Katmanlara Göre Çocuklarda Dil Kullanım Farklılıkları: Uygulamalı Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.** Toplum dilbilimciler tarafından öne sürülen değişmiş ve değişmemiş dil kullanımı ile sosyo-ekonomik kültürel düzey arasındaki ilişki ele alınmış ve çalışma, 1988-1989 yılları arasında Murat Atılğan İlkokulu ve Emek İlkokulu’nda öğrenim görmekte olan 129 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

4. Haman, İ. (1995). **Fas, Tunus ve Cezayir’den Fransa’ya Göç Eden Müslüman Kadınlar Üzerine Toplum dilbilimsel Bir Çalışma. Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.** Bu çalışmada, Fransa’ya göçmüş Tunus, Cezayir ve Faslı Müslüman kadınların içinde bulunduğu, siyasal, sosyal, kültürel ve dinsel faktörler dikkate

Dilbilim Açısından Bir Yaklaşım. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (1-2), 7-20; Özyurt, S. (2023). 21. Yüzyılda Dilsel Kesişimsellik (Diller Arası): İki Dillilikten Kreole Dil İletişiminin Karmaşıklıklarını ve Sonuçlarını Yorumlamak. *Atlas Dergisi*, 9 (52), 104–116; Demirci, K. (2004). Dil ve Cinsiyet: Kim Kaba, Kim Kibar?. *Folklor/Edebiyat*, 37, 65-73; İnce, B. (2015). Türkçe Öğrenen Yabancıların Konuşma Becerilerini Etkileyen Toplum dilbilimsel Faktörler. *I. Uluslararası Online Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7 (3), 150-163; Yılmaz, E. (2015). Cinsiyetin Dil Kullanımındaki Yeri. *Dilbilim Dergisi*, 47-53; İlkbaşıran, D. (2016). Türkiye’deki Sağır Gençlerin İletişim Alışkanlıkları ve Türk İşaret Dili’nin Toplumsal Dilbilimi Açısından İncelenmesi. *Ellerle Konuşmak Türk İşaret Dili Araştırmaları*, 411-443; Aşkın Balcı, H. (2019). Etkileşim Dilbilimi ve Toplumdilbilim. *Journal of International Social Research*, 12(68), 45.

⁶ Türkçe alanyazımında bu çalışmaların dışında toplum dilbilimi üzerine yapılan başka tez çalışması da mevcuttur. Ancak bu çalışmalara erişim sağlanamamıştır. Alacahanlı, Ü. Z. (1989). A Sociolinguistic Analysis of Doctor- Patient Interactions, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

alınarak toplum dilbilimsel bağlamda ele alınmış ve bu faktörler insanların dil kullanım şekillerini etkilemiştir.

5. Acar, G. (1996). Türk Hukuk Dili: Türk Medeni Kanunu'nun Toplum dilbilimsel Açından İncelenmesi, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, Türk hukuk dili ve genel Türkçe kullanımı arasındaki ayrım değerlendirilmiş, hukuk mesleğini yapan ile yapmayan arasındaki iletişimin nasıl olduğu irdelenmiş ve yasa dilinin ne kadar anlaşılır olduğunu toplum dilbilimsel değişkenler üzerinden ortaya konulmuştur.

6. Boyer, A. (1996). Türk Politika Dilinin Dilbilimsel Çözümlemesi (Sosyodilbilim ve Söylem Açısından), Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk siyasi dilinin dilbilim esasları çerçevesinde sistemli bir analizine ve seçim aşamasında başvuru olan Türk siyasi dili hem dilbilimsel hem de toplum dilbilimsel bağlamda açıklanmış ve Türk siyasi dilinin ifade biçimleri ayrıntılı bir şekilde tartışılmıştır.

7. Sugiyama Tekmen, A. N. (1997). Japonca'da Toplumdilbilim Açısından Saygı Dili, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, dil ile kültür ilişkisi, arasındaki farklılıklar, Japon topluluklarında saygı anlayışı, insanlar arasındaki ilişki üzerine bilgiler verildiği çalışmada, saygı anlayışının dile yansımaları, sözcük kullanımı farklılıkları ve saygı dili hakkında genel hatlarıyla açıklanmıştır.

8. Söylemez, Ü. (1999). Kentleşme ve Dil Değişimi: Kırsal Alanlardan Kentlere Göç Edenlerin Dil Değişimlerinin Toplum dilbilimsel Analizi ve Dönüşümde Etken Değişiklik Stratejileri, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, kırsal bölgelerden kentlere göçmüş insanların dil değişimleri, dil değişimleri etkileyen unsurları ve toplumsal dil çeşitliliklerinin değişimdeki etkinlik aşamaları saptanmış ve çalışmada, eğitim durumu, yaş, cinsiyet, meslek grubu vb. toplumsal değişkenler tercih edilmiştir.

9. Çokövün, A. (2003). Türkçedeki Yeni Sözcüklerin Toplumdilbilimsel Açından İncelenmesi, Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışma, Türkçenin sözcük dağarcığında son beş yılda var olan dönüşümünün gösterilmesi ve beş yılda meydana gelen dilsel unsurlar dilbilimsel ve toplumsal bakımından ele alınmış ve toplum dilbiliminden yola çıkılarak yeni sözcüklerin Türkçe söz dağarcığına giriş aşamaları tespit edilmiştir.

10. Ercan, G. S. (2003). Gazete Köşe Yazılarında Dil Kullanımı: Kaçınmalar ve Cinsiyet Değişkeni, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kadın köşe yazarların çekinmeleri erkek köşe yazarlardan ne kadar kullandığı saptanan çalışmada, köşe yazarların çeşitli niteliklerinde çekinmeleri kullanmasındaki etkisi araştırılmış ve tespitler sonucunda kadınların iletişimde erkeklerden daha çok çekinmeleri kullandığı ortaya çıkmıştır.

11. Erdem, B. (2005). Türk Arkadaş Gruplarının Karşılıklı Konuşmalarında Mizah: Etkileşimsel Toplumdilbilimsel Bir Yaklaşım. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, Türk arkadaş topluluklarının alışılmış konuşmalarında var olan mizah ilişkileri toplum dilbilimi çerçevesinden ele alınmış ve gruplar karşılıklı konuşmalarda en çok olarak işbirliği mizah biçiminin kullanıldığı saptanmıştır.

12. Cengiz, A. K. (2006). Dil-Kültür İlişkisi Açısından Hatay'da İki Dillilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Arapça bilen 25 kişinin katılımıyla yapılan çalışmada, Hatay'da gündelik hayatta konuşulan Arapçanın kullanım devamlılığı, nedenleri, nesiller arasındaki dil iletişimleri ve dil değişimleri Kültürel Antropolojinin perspektifiyle ele alınmıştır.

13. Şimşek, B. (2006). Kadınlararası Konuşma Sürecinde Toplumsal Cinsiyetin Dil Üzerinden Sergilenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Jennifer Coates'un çalışmalarının esas alındığı çalışmada, skandal/dedikodu, evsel mevzular ve kadınlık dönemleri üzerinden kendilerini ifşa etme üzere üç ana başlık altında incelenmiş ve kadınların sohbetlerinden toplumsal cinsiyeti ne şekilde ortaya koydukları tespit edilmiştir.

14. Akıncı Oktay, S. (2007). Türk Çocuklarının Kişisel Deneyim Anlatılarının Sosyodilbilimsel Analizi Üzerine Bir Çalışma, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. William Labov' un çözümlemesinin dikkate alındığı çalışmada, Şentepe ve Beytepe ilkokul öğrencilerin kendilerine özgü korku hikayeleri toplum dilbilimsel ve dilbilimsel analizi yapılmış ve çalışma sonucunda ailelerin eğitim seviyesi, çocukların dilbilimsel tercihleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

15. Kotlu, E. (2007). Yapısalcı ve Post-Yapısalcı Sosyal Teoride Dil (Sosyal Teoride Bir Model Olarak Dil), Yüksek Lisans Tezi, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, 20. yy.'da dile olan yoğun ilginin sebebi, değişimi, yapısalcılığa göre dil, gerçekliğin dilbilimsel örnekleri, gerçekliğin ulaşılamaz olduğu anlayışı şeklindeki varsayımlar, post-yapısalcılığın dil kuramı bağlamında incelenmiştir.

16. Selvi, A. F. (2007). Türkiye'deki İşyeri İsimlerinin Toplum dilbilimsel Açından Çok Etkenli Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türkiye'deki işyeri adlarında yer alan İngilizce ve yabancı adların gerekçesi ve sonuçları araştırılmış ve çalışma sonucunda adlandırma aşaması İngilizceleşmiş Türkçe adlar, melez adlar ve yabancı adlar şeklinde üç temel başlık altında sıralanabileceği tespit edilmiştir.

17. Metin, G. (2012). Göç Yaşamış 6. Sınıf Öğrencilerinin Yazım Kurallarını ve Noktalama İşaretlerini Uygulama Düzeylerinin Toplumdilbilim Değişkenleri Açısından İncelenmesi: Körfez Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2010-2011 yılları arasında Körfez'de Yavuz Sultan Selim, Halide Edip Adivar, Hereke Kışladüzü ve Yüzüncü Yıl İlköğretim Okulları'ndaki 214 adet 6. sınıf

öğrencilerin noktalama işaretleri, imla kuralları ve pratik düzeyleri saptanmış ve çalışma sonuçlarından hareketle toplum dilbilimi prensipleri ile değerlendirilmiştir.

18. Özcan Gönülal, Y. (2012). Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmalarının Türk Dili Eğitimine Yansımaları: Toplum Dil Bilimi Bakımından Bir İnceleme, Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Cumhuriyet döneminde belirginleşen dil tartışmalarından yola çıkılarak dilin sosyal bir unsur olarak görülmesinin ele alındığı çalışmada, ilgili dönemdeki aşamaların Türk dili eğitim sürecine ne şekilde yansıdığı ortaya konulmuştur.

19. Nazlı, K. (2013). Türkçe Yemin İfadeleri Üzerine Toplumdilbilimsel Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, ant/yemin söylemleri bağlamında dilin toplum ile ilişkisi ele alınmış, toplum dilbilimsel (sosyal sınıf, cinsiyet, yaş ve etnik grup) değişkenleri çalışma için tercih edilmiş ve çalışma sonucunda Türk toplumu için önemli olan dini unsurların yemin söylemleri ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

20. Alaca, S. (2014). Televizyonda Yayımlanan Evlilik Programlarındaki Hitap Şekilleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Evlilik programlarında bulunan sosyal gruplarda konuşanların ifadeleri ve kullanılan seslendirme sözcükleri vasıtasıyla dayanışma, güç, söylem ve ima belirteçleri edimbilim analizi yöntemi ile incelenmiştir.

21. Gürleyen, Ş. (2014). Makedonca Türkçe İki Dilli Bireylerde Makedonca Söz Diziminin Türkçe Söz Dizimine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sözdizimi ve ikidillilik üzerine alt yapının oluşturulduğu çalışmada, 1950-1960 yılları arasında Makedonya'dan Türkiye'ye göç etmiş 8 ailenin dil ifadelerindeki etkileşimi incelenmiş ve bireylerin dil kullanımlarından yola çıkılarak çokdillilik türleri saptanmıştır.

22. Özdemir, R. (2014). İ. S. Turgenyev ve A. Tolstoy'un Duman İsimli Eserlerinin Sosyo-Linguistik Açından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aleksey Nikolayeviç Tolstoy ve İvan Sergeyeviç Turgenyev'in Duman adlı yapıtının incelendiği çalışmada, yazarlar hakkında detaylı bilgiler verilmiş, toplum dilbilimi sözcüğünün tanımı, alanları, tarihi, önemi üzerinde durulmuş ve toplum dilbilimi bağlamında eserin incelemesi ve metinlerin Türkçe ve Rusça çevirilerine yer verilmiştir.

23. Elnur, A. (2015). 1930-1960 Dönemi Amerikan Sineması Metinlerinde Kadınlık ve Erkeklik Temsilleri, Yüksek Lisans Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, 1930-1960 yılları arası Amerikan sineması yazılarında bulunan belirgin ve gizli toplumsal cinsiyet açıklamaları incelenmiş ve dil aracılığıyla kurulan erkeklik ve kadınlık örnekleri ortaya konulmuştur.

24. Güven, A. (2015). Türkiye'de Günümüze Kadar Yapılmış Olan Toplumsal Dilbilim Çalışmalarına Genel Bir Bakış, Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ferdinand De Saussure'ün söz ve dil ayrımından yola çıkılarak çalışmada, çağdaş dilbiliminden hareketle toplum ve dil ilişkisine bağlı olarak toplum dilbiliminin kapsamı üzerine detaylı bir alanyazını taraması yapılmıştır.

25. Akata, Z. H. (2016). Genel Ağ (İnternet) Dili Kullanımında Yeni Ögeler, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan: Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bu çalışmada, yeni ögeye dair kavramsal çerçeve, yaklaşımları, yeni ögenin toplum dilbilimi ve sözcükbilim ile ilişkisi, genel ağ kavramı, genel ağ dili üzerine bilgi, tarihsel gelişimi, nitelikleri, aşamaları, sebepleri, kavramsal çerçevesi, standart dilinden ayrılan yönlerine dair bilgi verilmiş ve genel ağ dilindeki yeni ögeler tespit edilmiştir.

26. Ataş, Ş. (2017). Mardin'de Çok Dillilik ve Ana Dili Arapça Olan Çok Dillilerde Kod Değişimleri, Yüksek Lisans Tezi, Mersin: Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mardin'de ana dili Arapça olan 32 adet çokdilli kişilerin katılımıyla oluşturulan çalışmada, Arapça tümce ve sözcelerdeki Kürtçe ve Türkçe kod değişimleri toplum dilbilimsel ve dilbilimsel analizlerle ele alınmıştır.

27. Kolikpınar, M. (2017). Dede Korkut Anlatılarında Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Dil, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan: Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, Dede Korkut Kitabı, toplumsal cinsiyet, toplum dilbilimi ve dil ilişkisine dair bilgiler verilmiş, Dede Korkut anlatılarının cinsiyet açısından dil kullanımları ve rolleri incelenmiş ve anlatıdaki bulgular eşliğinde kadın ve erkeklerin dil kullanımları değerlendirilmiştir.

28. Polat, Y. (2017). Cinsiyet Değişkeni Bağlamında 8. Sınıf İlköğretim Öğrencilerinin Dil Kullanımı (Mersin-Yenişehir'de Bir Ortaokul Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, toplum dilbiliminin kuramları olan ayrılık ve eksiklik kuramlarından yola çıkılarak 2015-2016 yılları arasında Mersin iline bağlı Yenişehir ilçesindeki 8. sınıf ortaokul öğrencilerin yazılı dil kullanışlarında bir farklılığın bulunup bulunmadığı saptanmış ve analiz edilmiştir.

29. Sevim, S. (2017). Türk Romanında Kadın Dilinin Sözcük Sayım Programı ile Toplum dilbilimsel Açından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kadın dilinin nitelikleri Türk romanlarından tercih edilen yapıtlar üzerinde incelenmiş ve cinsiyetçi dil kullanışların toplumsal cinsiyeti gösterip göstermediği üzerinde durulmuş ve çalışma sonucunda kadının toplumsal statüsünün değişmesiyle dil kullanımlarında da farklılık olduğu tespit edilmiştir.

30. Karakurt Karabulut, A. (2018). Yabancı Sözcük Kullanımının Reklam Metinleri Üzerinde İncelenmesi: Dil-Kültür Bağı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, dilin bütün kullanışına, kültürel aktarıcılığına ve yapısına hasar verdiği tahmin edilen televizyon reklamları ele alınmış ve söz konusu reklamların dil ile kültür ilişkisi üzerinde durulmuş ve reklamların arka planı incelenmiştir.

31. Yağlı, E. (2018). Toplumsal Anlamı Dizinleme: Toplumsesbilgisel Değişkenler ve Türkçenin Dinleyici Algısı, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, /t/ ve /k/ toplum sesbilgisel değişkenlerinin toplumsal anlamları tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda /t/ değişkeni kadın ve erkek karakterlerle ilişkilendirilmiş ve /k/ değişkeni ile de dinleyenlerin algılarında İç Anadolu insan karakteri ile eşleştirilmiştir.

32. Aydın, F. (2019). Hiroko Itakuranın Konuşmada Baskınlık Analiz Yönteminin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, konuşma analizi araştırmaları, konuşmada baskınlığın prensipleri, veri toplama aşamaları analizi, gruplandırılmaları açıklanmış ve Hiroko Itakura'nın konuşma analizi metodu ana hatlarıyla ele alınmış ve örneklerle incelenmiştir.

33. Hasbay, S. (2019). Kars'ta Kullanılan Lakaplar Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kars'ın etnik yapısı, tarihi, coğrafi ve kültürel nitelikleri açıklandığı çalışmada, adbilim, dilbilim, kişi adları, lakabın tanımı, lakapların verilmesi, Türklerde adlandırma gelenekleri üzerinde durulmuş ve lakapların verilmesi geleneğine değinilmiştir.

34. Işık, S. (2019). Yu. Drujnikov'un İğnenin Ucundaki Melekler Romanındaki Kahramanların Dil Tutumlarının Toplumdilbilimsel Açıdan İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, yazarın hayatı, kimliği ve sanatı hakkında bilgi verilmiş, dilbilim ile dilbilimin alanları, toplum dilbilimi ile toplum dilbilimin alanları ve teorileri incelenmiş ve romandaki kişilerin konuşmaları toplum dilbilimsel çerçeveden ele alınmıştır.

35. İnceoğlu, D. G. (2019). Medyada Cinsiyetçi Söylem: Toplumsal Cinsiyetin Popüler İsimler Bağlamında Medya Yansıması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Fiziksel ve psikolojik zorbalık görmüş ünlü kişilerin sosyal medyada temsil olma durumların incelendiği çalışmada, İntizar, Mustafa Ceceli, Selin Gedik, Ahmet Kural ve Sıla örnekleri üzerinden gösterilmiş ve cinsiyetin sosyal medyaya yansımasındaki gösterim ile dil biçimleri ele alınmıştır.

36. Karaca, M. (2019). Barbara Frischmuth'un "Die Entschlüsselung" ve Jurek Becker'in "Jacob Der Lügner" Adlı Eserlerinde Birer Toplumdilbilimsel Değişken Olarak Kadın ve Erkek Dili, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İki roman dikkate alınarak romanlar içindeki erkek ve kadın dilinin farklılıkların ortaya konulduğu çalışmada, toplumun, dilin ve dilbilimin tanımları yapılmış, ilgili sözcüklere dair bilgiler verilmiş, toplum dilbilimi tarihsel yönü ele alınmış, eksiklik ile ayrılık kuramları açıklanmış ve romanlar bu kuramlar açısından değerlendirilmiştir.

37. Ocakoğlu Özel, A. (2019). Türk Dizilerinin Toplum dilbilimsel İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2016- 2017 yılları arasındaki en çok izlenen beş diziden (Cesur ve Güzel, Vatanım Sensin, Diriliş Ertuğrul,

Eşkîya Dünyaya Hükümdar Olmaz ve Söz,) yola çıkılarak diziler, sosyal hayatımızı toplum dilbilimsel çerçevede ne şekilde etkilediği ortaya konulmuştur.

38. Ün, S. (2019). Plaza Dili Üzerine Toplum Dil Bilimsel Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, toplum dilbiliminin dilbilim araştırmaları arasındaki konumu tespit edilmiş, plaza dilinin nitelikleri, ortaya çıkışı, konuşurun algılanış biçimi ele alınmış, plaza dili, dilbilimsel bakımından incelenmiş ve çalışma sonucunda plaza dili hem günlük hayatta hem de iş hayatında da kullanıldığı tespit edilmiştir.

39. Yonat, M. (2019). Kurmancî Kürtçesi Ağzıları Hakkında Sosyolinguistik Bir İnceleme (Muş, Adıyaman, Şırnak Örneği), Doktora Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kurmancî Kürtçesi ve Standart Kurmancî karşılaştırılmış, Kurmancî Kürtçesi ağzıları biçimbilimsel, toplum dilbilimsel ve dilbilimsel bakımından incelendiği çalışmada, Adıyaman, Şırnak ve Muş ağzılarda yaş ve cinsiyet temelli tercih edilen kişilerin çeşitli kullanımları toplum dilbilimsel perspektifi ile ele alınmıştır.

40. Yurtman Saraç, Z. B. (2019). Bağımsızlık Dönemi (1991-2017) Kazakistan'da Dil Durumu: Ana Dili Halk Gazetesi Temelinde Bir Analiz Çalışması, Yüksek Lisans Tezi, Manisa: Manisa Celal Bayır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, kültür, ideoloji, dil politikası, toplum, dil planlaması ve cinsiyet kavramların dil ile bağlantısı açıklanmış, Kazakistan'ın ulus oluşturma aşamasında icra ettiği dil politikasının Kazak dilsel aidiyeti üzerindeki görevi ve etkisi incelenmiş ve Ana Tili Gazeti'nde yayımlanan yazılar esasında ele alınmıştır.

41. Dilektaşlı, C. (2020). Gagauzların Dil Durumu Üzerine Toplum dilbilimsel Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Dillerin risk altında olma aşamaları açıklandığı çalışmada, toplum dilbiliminin kavramları ifade edilmiş ve risk altındaki dillerden biri olan Gagauzcanın mevcut durumu değerlendirilmiş ve dil değiştirimi, dil ölümü, dil seçimi gibi kavramlar detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

42. Ünal, A. (2020). Ortaokul Öğrencilerinin Sözlü ve Yazılı Anlatım Becerileri Arasındaki İfade Farklılıklarına Toplum dilbilimsel Bir Bakış, Yüksek Lisans Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 182 ortaokul öğrencisinin katılımıyla yapılan çalışmada, öğrencilerin yazılı ve sözlü sohbetlerinde dil değişkesi olarak ifade ettikleri ağız nitelikleri tespit edilmiş ve çalışmadaki veriler toplum dilbilimsel değişkenlerden yola çıkılarak incelenmiştir.

43. Ermağan, E. (2021). Alanya Örneğinde Almanca-Türkçe İki Dillilik: Ses, Yapı ve Anlambilim Açısından Toplum dilbilimsel Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, ikidillilik sözcüğü ve Alanya'da bulunan Türkçe-Almanca konuşan iki dilli kişilerin konuşmaları üzerinden biçimbilimsel, sesbilimsel, sözdizimsel ve anlambilimsel başlıklar çerçevesinde Alanya merkezden hareketle toplum dilbilimsel kapsamında ele alınmıştır.

44. Güzel, H. (2021). Dil İlişkileri Bağlamında Halaa, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, Halaçların yaşadığı Telhab köyünden yola çıkılarak saha özelliği, toplumsal ve biçimsel niteliklerin dikkate alınarak çözümlenmiş, çalışmada, Lars Johanson'un kod kopyalama şablonu bağlamında incelenmiş ve ilgili köydeki dil edinim sorunları ortaya konulmuştur.

45. Nazlı, K. (2021). Karikatür Dili- Bir İhlaller Dünyası İletişimsel Bir Değer Olarak Karikatürün Edimbilimsel ve Toplumdilbilimsel İncelemesi: ocuk ve Yetişkin Karikatür Dergileri rneği, Doktora Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, mizahın önemini keşfetmeye odaklanırken bu anlamın toplum dilbilimsel bir değişken olan yaş açısından nasıl değiştiği incelenmiş ve mizahî ve dil unsurları bulundurması nedeniyle karikatür tercih edilmiştir.

46. Aydın, E. (2022). Toplumdilbilim Açısından Antalya'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Dil İncelemesi, Yüksek Lisans Tezi, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. [Antalya ilinde yaşam süren Ahıska Türklerinden yola çıkılarak çalışmada, Ahıska Türklerin ağız nitelikleri toplum dilbilimi açısından standart dile, Rusçanın etkisine, cinsiyete ve yaşa göre değerlendirilmiştir.

47. Darıcı, E. (2022). Teklifsiz Dil ve Yabancı Dil Olarak Türkçe ğretiminde Teklifsiz Dilin Yeri ve nemi, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, teklifsiz dil kullanım erevesi, dil kullanımlarında ortaya çıkan ayrımları, Türkçe kullanımında teklifsiz dilin önemi ve toplum dilbiliminin dil değişkenleri ve tarihçesi üzerinde durulmuştur.

48. Ece Halime, N. (2022). Reklam Dili: Bir İletişim Biçimi Olarak Türkçe Reklam Söylemi zerine Toplumdilbilimsel Bir İnceleme, Doktora Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2015- 2020 yılları arasındaki yayımlanan erkek ve kadın dergilerin dikkate alındığı çalışmada, reklam mesajlarının arka planındaki dil yaklaşımlarının cinsiyet durumu nasıl biçimlendiği karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

49. Işık, U. (2022). Eski Uygur Türkçesinde Nezaket İfadeleri, Doktora Tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eski Uygur Türkçesi yazılarındaki nezaket sözcüğü, biçimbilimsel, edimbilimsel bakımından ele alındığı çalışmada, biçimsel nezaket söylemleri, szluksel, biçimbilimsel ve sözdizimsel gruplandırılmış ve araştırma sonucunda toplum dilbilimsel çıkarımlara varılmıştır.

50. Kuru, . (2022). Dünya İngilizceleri ve Ortak Dil Olarak İngilizce Farkındalığı Yaratmanın Yabancı Dil ğrencisinin Toplumsal Dil Kimliğine Etkisi: Bir Durum Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bu alışma, dünya İngilizceleri ve ortak dil olarak İngilizce farkındalığının İngilizce ile ilgili tutum değişiklikleri, bireyin kendi İngilizcesine dair algısal dönüşümleri ve bir İngilizce

kullanıcısı olarak öz kimliğini temsil etme biçimi açısından yabancı dil öğrenen kimliğini nasıl etkilediği detaylı bir alanyazını taraması sonucu ortaya konulmuştur.

51. Özdemir, İ. (2022). Yabancı Dil Olarak Fransızca Öğretiminde ve Öğreniminde Toplumdilbilimsel Yeterlilik Üzerine Bir Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, Fransızcada toplum dilbilimsel yetkinliğin konumu ve önemi ele alınmış, dil öğreniminde toplum dilbilimsel yetkinliği konumu ve önemi üzerine yayımlanan yüksek lisans/doktora tezlerin ve makalelerin içerikleri ve konuları açıklanmıştır.

52. Pehlivan, H. (2022). Kültürel ve Sosyal Sermayenin Kaynağı ve Taşıyıcısı Olarak Dil: Eklemeli İki Dillilik, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, dil ve iletişim sonucunda ortaya çıkan kültürel ve toplumsal sermaye sözcüklerinin eklemeli ikidillilik üzerine bir çözümlemesi yapılmış, ikidilliliğin nasıl algılandığı ortaya konulmuş ve çokdillilik ve küreselleşme arasındaki ilişki üzerinde de durulmuştur.

53. Şafak, T. (2022). Bulgaristan Romanlarının Toplum Dil Bilimsel Durumları, Doktora Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, romanların seçtikleri etnik kimlikleri, nüfus durumları, Hindistan'dan Balkanlara göçleri, din, siyasi, eğitim durumları, Roman ağızları, Roman dilinin adlandırma durumu ve Roman dili ağızlarının dilbilgisi ortaya konulmuştur.

54. Türken, G. (2022). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Toplum dilbilimsel Yeti, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türkçe öğretmede kullanılan B2 seviye ders kitaplarında toplum dilbilimsel yetiye ne düzeyde öncelik verildiği araştırılmış, toplum dilbilimsel yeti kriterlerine dayalı bir gözlem listesi oluşturulmuş ve deyimler ile atasözlerin ilgili kitapta en fazla kullanılan toplum dilbilimsel öğeler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

55. Arslan, C. (2023). Varis Yolçiyev'in Metamorfoz Romanının Toplumdilbilimsel Açıdan İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bu çalışmada, Varis Yolçiyev'in Metamorfoz adlı romanı, toplum dilbilimsel çerçevede roman içindeki yedi tipin olay örgüsü süresince iletişimlerinde kullanılan dil, eğitim, toplumsal cinsiyet, sosyal sınıf, nezaket, dil ilişkileri ve coğrafya kapsamında incelenmiştir.

56. Aydoğan, B. (2023). Azerbaycan'da Uluslaşma Sürecinde Dil Durumu: Azadlıg, Yeni Azerbaycan ve Azerbaycan Gazeteleri Temelinde Bir Analiz (1989-2003), Doktora Tezi, Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, 1989-2003 yılları arasında Azerbaycan'da uygulanan dil yönetimi süreçlerini Yeni Azerbaycan, Azadlıg ve Azerbaycan yayımları eşliğinde çözümlenmiş ve dil politikasıyla alakalı kavramlar, dil politikasının tanımı ve dil politikası yaklaşımları konuları ele alınmıştır.

57. Başay, Ö. (2023). Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Bilimsel Makalelerin Toplum-dilbilimsel Açıdan İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, sosyal statü ve eğitimin, toplumsal cinsiyetin etkisini sınırlayacağı tarafındaki anlayışlara dayanarak erkek ve kadın araştırmacıların lisansüstü düzeyde akademik dil kullanımında açığa çıkacak çıkarımlar saptanmış ve Güç, Sosyal Yapılandırıcılık, Ayrıklık ve Eksiklik kuramların kapsamında çıkarımların nedenleri üzerinde durulmuştur.

58. Canoğlu, H. D. (2023). Almanya'da Yaşayan Türk Göçmen Kuşaklarının Dil Değişkelerinin Dinamiği. Almanca-Türkçe Çok Dillilik Bağlamında Dilin Değişim Boyutlarının Deneysel Olarak İncelenmesi, Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, Almanya'nın çeşitli bölgelerinde yaşam süren Türk göçmenlerin gündelik hayatlarıyla ilgili doğal ses kayıtları kültürel ve toplum dilbilimsel bir araştırma çerçevesinde çözümlenmiş ve çalışma sonucunda göçmenlerin kullandıkları dil değişkenlerinin nesiller arasında belirgin bir şekilde farklılaştığı gözlemlenmiştir.

59. Mutluay, A. (2023). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Televizyon Dili: Öncelikli Söz Varlığı Derlemi, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Televizyon dilinin sözlü dilin bir yansıması olduğu fikrinden yola çıkarak 446.254 sözcükten oluşan bir televizyon dili derlemesi oluşturulmuş ve bu derleme aracılığıyla sözlü dilin sözcük sıklığı ile toplum dilbilimsel göstergeleri ortaya konulmuştur.

60. Sustam, N. (2023). Kod Değiştirme: Almanca, Türkçe ve İngilizce Örneğinde, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada öncelikle ikidillilik, çokdillilik ve kod değiştirme kavramları tanımlanmış, ilgili kavramlar arasındaki ilişki açıklanmış, gömülü dil ve matris dil kavramları da tanıtılmış ve İngilizce, Türkçe, Almanca dillerindeki kod değiştirmeleri incelenmiştir.

61. Yamaç, M. (2023). Örtmecelerin Toplum-dilbilimsel Özelliklerinin Dil Öğretimine Yansıması: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve Avrupa Ortak Çerçeve Programı ders kitaplarındaki üstü kapalı ifadeler tespit edilmiş ve Türkçedeki üstü kapalı ifadelerin dil öğretim sürecine yansıtılması durumu toplum dilbilimsel perspektif ile incelenmiştir.

62. Yılmaz, P. (2023). İngiliz Dili ve Edebiyatı Öğrenimi Sırasındaki Konuşulan Dilin Gelişimi ile İlgili Hataların ve Farkındalığın Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İngiliz dili ve edebiyatı öğrencilerin toplum dilbilimi, edimbilim ve dilbilim yetkinliklerini ortaya koyan dil biçimlerindeki farklılıklar ve benzerlikleri tespit edilmiş ve çalışma sonucunda öğrencilerin bireysel olarak yaptığı sözlü sınavlarındaki hatalarda azalma ve daha karmaşık dil parçaları gözlemlenmiştir.

63. Altıparmak, M. (2024). Suriyeli Çocuklara Yönelik Uygulanan Arapça Destekleme Eğitiminin Toplum-dilbilimsel Açıdan Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İ-

tanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışmada, Suriyeli çocukların Arapçada dil yeteneklerinin ilerletebilmesi için Millî Eğitim Bakanlığı tarafınca uygulanan Arapça destekleme eğitimleri toplum dilbilimsel bakış açısıyla değerlendirilmiş ve sonuç olarak öğrencilerin Arapça dil yeteneklerini geliştirmek için desteğe ihtiyaç olduğu gözlemlenmiştir.

64. Çiçek, S. (2024). Arap Harfli Moğolca Sözlüklerde Türkçe Üzerinden Moğolcaya Geçen Arapça ve Farsça Sözcükler, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Diller arasında ortaya çıkan etkileşim ve etkileşimin neticesinde kişilerin dil öğrenmesi ve bilmesi durumlarının ele alındığı çalışmada, Arap harfli Moğolca sözlüklerinde ödünçleme veya kod kopyalama yapıları incelenmiş ve bu yapıların, diller arasındaki etkileşimden kaynaklanarak oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır.

65. İzgi, R. (2024). Türkiye'deki Arapça Dil Politikalarının Aile ve Öğrenci Düzeyinde İncelenmesi: İmam Hatip Okulu Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 67 kişinin katıldığı çalışmada, proje okulu olan İmam Hatip lisesinde Arapça dersi alan erkek öğrencilerin ailelerinin Arapçaya karşı yaklaşımları ve bu yaklaşımların alt yapısında yer alan nedenler toplum dilbilimsel bağlamda ele alınmıştır.

4. Bildiriler⁷

1. Demir, N. (2003). Popüler Dil Tartışmalarına Dil İlişkileri Açısından Bakış. Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz (s. 37-44) içinde. Ankara: Ankara Ticaret Odası-Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı. Çalışmada, Lars Johanson'un kullandığı kopyalama modeli tanıtılmış ve bu kopyalama modelinden yola çıkılarak dil ilişkileri, Türkçenin yok olma tehlikesi ve durumu üzerinde durulmuş ve çalışma sonucunda diller arasındaki etkileşimin sonucu olan ödünçleme ve kopyalamanın düşünüldüğü gibi dil için kirlenme ve yozlaşma yapmadığı ortaya konulmuştur.

2. Aydemir, Ö. K. (2007). Türk Halk Türküleri İçerisinde Denizli Türkülerinin dilbilimsel Özellikleri. Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler (6-7-8 Eylül 2006) Ayfer Özçelik, Yasemin Avcı vd. (Ed.) (s. 339-348) içinde. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi-Tarih Bölümü Yayınları. Bu çalışmada, 280 çeşit Türk Halk Türküsü'nün 3176 cümlesinden yola çıkılarak toplum dilbilimi, işlevsel dilbilim, anlambilim ve biliş dilbilim çerçevesinde incelenmiş, çalışmada, 248 cümle ile 22 çeşit Denizli türküsü karşılaştırılmış ve çalışma sonucunda dil ile kültür arasında ilişki açık bir şekilde ortaya konulmuştur.

⁷ Toplum dilbilimi ile ilgili sempozyumlar, konferanslar, paneller, seminerler ve kongreler söz konusu bildiriler başlığı altında yer almaktadır.

3. Aydemir, Ö. K. (2008). Türkçede Sloganlaştırılan Dil Sistemlerinin Toplum dilbilimsel İşlev Çözümlemesi Üzerine Bir Deneme. *XX. Dilbilim Kurultayı Bildirileri (12-13 Mayıs 2006, İstanbul)* Yusuf Çotuksöken, Nafi Yalçın (Ed.) (s. 393-403) içinde. İstanbul: Maltepe Üniversitesi. Bildiride, sloganlaşan dil birliklerinin toplumumuz üzerine etkisi ele alınmış, Apollonca ve Dionizosça ifadeleri incelenmiş, bu ifadeler, post-yapısal görüş ile toplum dilbilimi bağlamında değerlendirilmiş ve modern dünyada iletişim teknolojilerinin ve hızlı bilgi akışlarının küreselleşmeyi güçlendiği üzerinde durulmuştur.

4. Eker, S. (2008). Toplumdilbilgisel Gösterge Olarak /e/. *XX. Dilbilim Kurultayı Bildirileri (12-13 Mayıs 2006, İstanbul)* Yusuf Çotuksöken, Nafi Yalçın (Ed.) (s. 425-438) içinde. İstanbul: Maltepe Üniversitesi. Çalışmada öncelikle toplum dilbilgisi ve toplum sesbilgisi kavramları açıklanmış, /e/ 'nin ifade edilmesinin sosyal sınıflara, sosyo-ekonomik konumuna, yaşa, cinsiyete ve kimliğe göre söylenişleri ortaya konulmuş ve /e/'nin toplum dilbilgisel ve toplum sesbilgisel bağlamda ele alınmıştır.

5. Gökdağ, B. A. (2010). Türkiye'nin Toplum dilbilimsel Durumu ile İlgili Kimi Görünüşler. *24. Ulusal Dilbilim Kurultayı (17-18 Mayıs 2010, Ankara), Bildiri Kitabı Çiğdem Sağın Şimşek, Çiler Hatipoğlu (Ed.) (s. 407-416) içinde.* Ankara: ODTÜ Yayınları. Çalışmada öncelikle toplum dilbiliminin konuları, alanı, dil ilişkileri, çokdillilik, ikidillilik, kod değiştirimi, kod karıştırımı ve kod etkileşimi konularından bahsedilmiş ve iki dilli kişilerin kod değişim örneklerine yer verilmiştir.

6. Yalınkılıç, K. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Dil Tutumları Üzerine Toplum-dilbilimsel Bir İnceleme. *III. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi, İstanbul, Türkiye.* König ve Somuncu'nun sorularının dikkate alınarak 200 öğrenciye yöneltildiği çalışmada, standart Türkçe ve bölgesel dil değişiklerine ilişkin yaklaşımlar toplum dilbilimsel çerçeveden ele alınmış ve çalışma sonucunda dil kullanımlarındaki farklılıkların sosyal ve eğitimsel değişkenlere bağlı olarak nasıl şekillendiği ortaya konulmuştur.

7. Oğuz, B. B. (2011). Orhun Yazıtlarında Hitap Biçimlerinin Toplumsal Dilbilim Açısından Bir Analizi. *38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (10-15 Eylül 2007, Ankara) Bildirileri Kitabı Dilek, Zeki -Mustafa Akbulut vd. (Ed.) (s. 1203-1226) içinde.* Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu yayınları. Çalışmada öncelikle hitap, ünlem kavramları tanımlanmış, ilgili kavramlara dair bilgiler verilmiş, Orhun yazıtlarında bulunan hitap, seslenme ve ünlem biçimleri incelenmiş ve çalışma sonucunda yazıtlardaki hitaplar semantik ve morfolojik olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır.

8. Demir, G. (2013). Etnomüzikolojide Dilbilimsel Yaklaşımlar Ekseninde Yapılanan ve Sözel-Sanatsal Bir Performans Türü Olarak Tanımlanan Türkülerin Etnolinguistik-Müzikolinguistik Özellikleri: Urfa Yöresi Örnekleme. *Uluslararası Dil ve İletişim Sempozyumu: Yenilikleri Keşif (17-19 Haziran 2013, İzmir) (s. 1-12), İzmir, Türkiye.* Çalışmada öncelikle dilin tanımı, sözel-sanatsal bir performans türü olarak tanımlanan Urfa türkülerinin etnolinguistik ve müzikolinguistik özellikleri konu başlıklarına yer verilmiş ve etnomüzikoloji

dilbilimsel kuramlardan yola çıkılarak müzik, dil ilişkisi ve bölgesel ağız farklılıkları ele alınmıştır.

9. Özdemir, A. (2014). Gençlerin Sosyal Medyada Kullandıkları Dilin Toplum dilbilimsel Açından Sınıflandırılması. *Gençlik ve Kültürel Mirasımız Uluslararası Kongre (16-18 Mayıs 2014 Samsun)*, Bekir Şişman, Muhittin Düzenli (Ed.) (s. 123-130) içinde. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Çalışmada, iletişim ağında kullanılan dil, gençlik kimliği ve kültürü arasında ilişkilendirilerek toplum dilbilimsel çerçevede ele alınmış ve çalışma sonucunda gençlerin iletişim ağı kullanmaları, günlük konuşma dillerine yeni kavram ve sözcükler kazandırdığı gözlemlenmiştir.

10. Akata, Z. H. (2016). Dilde Yeni Ögeye Karşı Tutumlar: Selfie Mi, Özçekim Mi?. *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu (13-14-15 Ekim 2016, Elazığ) Bildiri Kitabı Erol Asiltürk vd. (Ed.) (s. 70-76) içinde. Elazığ: ASOS Yayınları. Çalışmada, özçekim ve selfie örnekleri üzerinden teknolojik yeniliklere bağlı olarak dile yerleşen yabancı sözcük fazlalığı ve bu sözcükler karşısında yeni öge kullanımına yönelik tutumlar toplum dilbilimsel bağlamda ele alınmıştır.*

11. Bayar, N. (2016). Dil ve Toplum. *Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu (28-30 Nisan 2016, Bartın) Bildiriler Kitabı Hacı İbrahim Delice (Ed.) (s. 427-436) içinde. Bartın: Bartın Üniversitesi Yayınları. Çalışmada, Türkçenin güncel sorunları, dil kirlenmesi, dil duyarlılığı, yabancı sözcük tutkusu, dil şuurunun olmayışı, yanlış kullanımlar, sözcük ve terim türetmedeki yetersizlik, yabancı dil öğretimi ile yabancı dil öğretiminin karşılaştırılması vb. konuları üzerinde durulmuştur.*

12. Gülakan Kaman, S. (2016). Latife Tekin'in Buzdan Kılıçlar Romanındaki Sosyolekt Algısı: Yoksulların Dili. *Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu (28-30 Nisan 2016, Bartın) Bildiriler Kitabı Hacı İbrahim Delice (Ed.) (s. 437-447) içinde. Bartın: Bartın Üniversitesi Yayınları. Toplum ve dil arasındaki ilişkiye değinildiği çalışmada, Latife Tekin'in Buzdan Kılıçlar adlı eserinde yoksulluğun dili ve sosyolekt algısı incelenmiş ve söz konusu romandaki dil sapmaları ve dil anlayışı örneklerle ortaya konulmuştur.*

13. Kara, S. (2016). Toplum Dil Bilim Açısından Sosyal Medya Dili. *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu (13-14-15 Ekim 2016, Elazığ) Bildiri Kitabı Erol Asiltürk vd. (Ed.) (s. 3323-3328) içinde. Elazığ: ASOS Yayınları. Çalışmada öncelikle toplum dilbilimi ve sosyal medya arasındaki ilişkiye değinilmiş ve toplum dilbilimsel yaklaşımdan yola çıkılarak sosyal ağdaki gönderiler, ilişkiler ve mesajlar kısacası sosyal ağ dili tartışılmıştır.*

14. Çolak, G. (2017). Yazar Cinsiyeti Değişkeninde Türkçede Toplumsal Cinsiyet. *30. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri (13-14 Mayıs, 2016, Ankara), Bahtiyar Makaroğlu vd. (Ed.) (s. 297-306) içinde. Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları. Toplumsal cinsiyet düzeyinde ve yazarın cinsiyetine bağlı olarak değişen sözcüklerin saptandığı çalışmada, sosyal ve kültürel görüşler bağlamında tartışılmış ve içerik analizi ile 552 sözcük, 1860-2015 yılları ara-*

sındaki eserlerde hangi cinsiyet durumu olduğu belirlenmiş ve 402 sözcük toplumsal cinsiyete göre 73 sözcük ise yazarın biyolojik cinsiyetine bağlı olarak değiştiği ortaya konulmuştur.

15. Akgül, A. (2018). Cinsiyet Odaklı Sözcüklerin Kadın-Erkek Dergilerinde Kullanımı. *Dilbilimde Güncel Tartışmalar (12-13 Mayıs 2017, Eskişehir)* Ümit Deniz Turan-Handan Kopkallı Yavuz- Ayla Balcı (Ed.) (s. 157-162) içinde. Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları. Çalışmada, erkek ve kadın dergilerinde, cinsiyete yönelik kullanılan sözcükler saptanmış, bu sözcüklerin anlamları belirlenmiş ve çalışma sonucunda erkek dergilerinde kadınlarla ilgili sözcüklerin çoğunlukta olduğu, kadın dergilerinde ise genellikle kadınlarla ilgili konular ve bu konuya ait sözcüklerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

16. Hüyüktepe, G., Özdemir, D. (2018). Türk İşaret Dilinde Sözcüksel Çeşitlilikçe Toplum dilbilimsel Bakış. *11. Dilbilim Öğrenci Konferansı Bildirileri (20-21 Nisan 2017, Mersin)* Aksan, Mustafa; Atasoy, Gülsüm (Ed.) (s. 21-31) içinde. Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları. Türk İşaret Dili Araştırma Projesi içerisinde 26 ilden toplanılan örneklerdeki 33 sözcük incelenmiş, Türk İşaret Dili'nin sözlüksel çeşitlilik görünüşü toplum dilbilimsel bağlamda ele alınmış ve çalışma sonucunda toplum dilbilimsel değişkenler yaş, bölge, etnik köken, sınıfsal ayrımlar, eğitim durumu, din ve cinsiyet gibi sözlüksel çeşitlilik üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

17. Özalp, V. (2018). Ne Kadar Taraftar? Twitter Gönderilerinde 'Kadın' ve 'Bayan' Taraftar. *11. Dilbilim Öğrenci Konferansı Bildirileri (20-21 Nisan 2017, Mersin)* (Aksan, Mustafa; Atasoy, Gülsüm (Ed.) (s. 43-49) içinde. Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları. Çalışmada öncelikle twitter hakkında bilgi verilmiş, kuramsal alt yapının oluşturulduğu eleştirel söylem çözümlenmesi açıklanmış ve eleştirel söylem analizinden yola çıkılarak kadınların futbol taraftarı olarak buldukları stadyumlarda kullandıkları söylemler incelenmiştir.

18. Pilten Ufuk, ř. (2018). Sakarya Türkülerinin Toplum Dil Bilimi Açısından İncelenmesi. Geçmişten Günümüze *Uluslararası Sakarya Sempozyumu: Tarih- Kültür-Toplum (23-25 Kasım 2017, Sakarya)* Bildiriler Mehmet Yaşar Ertaş vd. (Ed.) (s. 757-768) içinde. Sakarya: OSAMER. Sakarya türkülerinin dili toplum dilbilimin çerçevesinden yola çıkılarak benlik ve kimlik izlenimleri ortaya konulduğu çalışmada, Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi, Türkülerle Türkiye, Türkiye With Folk Songs, 54 Sakarya ve Farklı Kimliklerin Kavşak Noktası: Kültürel Renkleriyle Sakarya (Sakarya'nın Toplumsal ve Kültürel Yapısı) adlı çalışmalarda bulunan türküler temel alınmıştır.

19. Akata, Z. H. (2019). Güncel Türkçe Sözlükte Kadın Kavramı ve Toplum dilbilimsel Sezdirimleri. *XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı (16-18 Ekim 2019, Samsun)* Serkan şen- Mediha Mangır (Ed.) (s. 2275-2283) içinde. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Çalışmada, Güncel Türkçe Sözlük'teki kadın maddesinde yer verilen deyimler ve atasözleri ile birleşik sözcükler ele alınmış, toplum dilbilimsel metotlarla incelenmiş ve çalışma sonucunda söz konusu maddelerde toplumsal cinsiyeti işaret eden unsurlar üzerinde durulmuştur.

20. Arıkan, A. (2019). Dilbilimsel Form ve Kültür İlişkisi: Şiir, İnternet Dili ve Emotikonları Açıklamak. 8. Uluslararası Anlatı ve Dil Çalışmaları Konferansı (2-3 Mayıs 2019, Trabzon) Ö. Yemez, M. Z. Çıraklı (Ed.) (s. 23-25) içinde. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi. Çalışmada, dilbilimsel şekillerin, anlamların ve yorumların etkileşime nasıl geçtiği metin türleri üzerinden gösterilmiş ve çalışma sonucunda internette kullanılan emotikonların sözcükler ve sözcükler grubuyla birlikte kullanımı ve sembol olarak kullanılması şeklinde iki temel işlevi olduğu gözlemlenmiştir.

21. Kamacı Gencer, D. (2019). Toplum Dilbilimde Etnografik-Etnolojik ve Etnometodolojik Yaklaşımlar. I. Uluslararası Din ve İnsan Sempozyumu Din, Dil ve İletişim Tebliğler Kitabı (10-12 Ekim 2019, Eskişehir) Yunus Araz vd. (Ed.) (s. 68-76) içinde. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Yayınları. Çalışmada, toplum, insan ve dil ilişkileri bakımından iletişimde dinleyici ve konuşucunun sosyal konumu ile ifade biçimleri dilsel, toplum dilbilimsel ve sosyal yapıları arasındaki ilişki ortaya konulmuş ve çalışma sonucunda toplum dilbiliminde etnometodolojik ve etnolojik-etnografik yaklaşımların tamamında gündelik hayat ve kültüre dair bulgular dil eşliğinde yapılmıştır.

22. Kamacı Gencer, D. (2019). Diyalektolojik Bakış Açısıyla Kırsal Alanda Kentin İzleri: Eskişehir Örneği. Congist 2019 Şehrin Dili (18-20 Eylül, İstanbul), İstanbul, Türkiye. Çalışmada, kent ve kır farklılığından yola çıkılarak kent alan ile kırsalın birleşme noktalarını dil vasıtasıyla tespit edilmiş, Eskişehir'in göçmen ve yerli ağızlarından derlenen verilerden oluşmuş ve veriler sonucunda Eskişehir'in kırsal bölgelerde yaşamını sürdüren insanların kent ile ilişkileri belirlenmiş ve tartışılmıştır.

23. Varol, O. (2019). Dil Etkileşiminde Toplum-dilbilimsel Sınırları Belirleme ve Dilsel Görecelik Varsayımını Değerlendirmede Alt Katman Diller. 34. Uluslararası Dilbilim Kurultayı Bildiri Özetleri Kitapçığı (29-30 Nisan 2021, Ankara) Hale Işık-Güler Duygu Özge (Oturum Bşk.) (s. 37-38) içinde. Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları. Kıbrıs ve Türkiye'de yer alan (Çepni, Gurbetçe ve Domani) üç tehlikedeki dilin işlevsel, yapısal sınırları çizilmiş, toplum dilbilimsel ve dilbilimsel yönleri incelenmiş ve dil konuşurları ile söz dağarcığı arasındaki ilişki ele alınmıştır.

24. Akın, G. (2021). Toplumsal Ağ Kuramı Çerçevesinde Doğu Karadeniz'de Konuşulan Rumcada (Romeyka) Dil Değişkesi Oluşumu. 34. Uluslararası Dilbilim Kurultayı Bildiri Özetleri Kitapçığı (29-30 Nisan 2021, Ankara) Hale Işık-Güler Duygu Özge (Oturum Bşk.) (s. 103-104) içinde. Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları. Toplumsal ağ kuramından yola çıkılarak Trabzon'un bazı ilçelerinde (Sürmene, Tonya ve Of) Rumca konuşanlara karşılık ana dili Rumca olanların tutumları toplum dilbilimsel bağlamda incelenmiş ve söz konusu ilçelerdeki insanların Rumca diline karşılık olumlu tutumlar sergilerken Rumca konuşabildiklerini dile getirmekte çekindikleri sonucuna ulaşılmıştır.

25. Akın, G., Sağın Şimşek, Ç. (2021). Tehlike Altındaki Bir Miras Dile Karşı Tutum: Doğu Karadeniz'de Çamlıhemşin, Hemşin ve Hopa'da Yaşayan Hemşinlilerin

Dilsel Kimlik Durumları. 34. *Uluslararası Dilbilim Kurultayı Bildiri Özetleri Kitapçığı (29-30 Nisan 2021, Ankara) Hale Işık-Güler Duygu Özge (Oturum Bşk.) (s. 107-108) içinde. Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları.* Çalışmada, etnodilbilimsel kimlik kuramından yola çıkılarak Doğu Karadeniz’de Hemşin, Çamlıhemşin ve Hopa ilçelerinde yaşayan Hemşinlilerin dil kullanımları, tutumları ve dil kullanım sıklıkları ortaya konulmuş ve çalışma sonucunda Hemşinlilerin kökeninin Ermeniliğe ve Türklüğe dayandırılmasına rağmen konuşurlar kendilerini farklı bir etnik topluluk olarak tanımlamışlardır.

26. Akkuş, M., Sağın şimşek, Ç. (2021). Tehlike Altındaki Bir Dil Olarak Lazca Konuşurlarının Dil Tercihleri ve Toplumsal Ağları Arasındaki İlişkinin Dilin Canlılığı Üzerindeki Etkileri. 34. *Uluslararası Dilbilim Kurultayı Bildiri Özetleri Kitapçığı (29-30 Nisan 2021, Ankara) Hale Işık-Güler Duygu Özge (Oturum Bşk.) (s. 105-106) içinde. Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları.* Çalışmada, Milroy’un toplumsal ağ teorisi kapsamında Doğu Karadeniz’de (Kemalpaşa, Hopa ve Artvin) Lazca konuşanların dil seçimleri ve toplumsal ağlar arasındaki ilişkinin dilin canlılığı üzerindeki etkisi incelenmiştir]

27. Arık, E., Tezeller Arık, B. (2021). Türkiye’de Kullanılan Yerel Dillerin Sosyal Medyada Temsilleri. 34. *Uluslararası Dilbilim Kurultayı Bildiri Özetleri Kitapçığı (29-30 Nisan 2021, Ankara) Hale Işık-Güler Duygu Özge (Oturum Bşk.) (s. 49-50) içinde. Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları.* Türkiye’deki ana dillerin sosyal ağdaki dil kullanım sıklıkları üzerinde durulduğu çalışmada, dillerin sosyal, kültürel ve siyasal sebepleri tartışılmış ve çalışma sonucunda twitte *Zazaca* (10.982), *Kürtçe* (88.167), *Arapça* (111.970), *Lazca* (6.130), *Türk İşaret Dili* (7.607), *Ermenice* (5.540), *Adigece* (191) ve *Rumca* (4.120) dil kullanımları tespit edilmiştir.

28. Eröz, B. (2021). Uygulayıcı Topluluklarda Bireysel ve Grup Kimliği Oluşumunun Farklı Yöntemlerle Toplum dilbilimsel Olarak İncelenmesi. 34. *Uluslararası Dilbilim Kurultayı Bildiri Özetleri Kitapçığı (29-30 Nisan 2021, Ankara) Hale Işık-Güler Duygu Özge (Oturum Bşk.) (s. 89-90) içinde. Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları.* Çalışmada, toplum dilbilimin konularından biri olan uygulayıcı topluluklar çerçevesinde grup ve birey kimliğinin meydana gelişi ve iletişim seçimlerinin nasıl olduğu üzerine analizler yapılmış ve çalışma sonucunda dedikodunun kaynağı, devam edilmesi ve dedikodusu yapılmış kişi hakkında ortak bir görüş birliğinden söz edildiği ortaya konulmuştur.

29. Gökmen, S., Peçenek, D. (2021). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Çağrışımsal Cinsiyet Algıları. 34. *Uluslararası Dilbilim Kurultayı Bildiri Özetleri Kitapçığı (29-30 Nisan 2021, Ankara) Hale Işık-Güler Duygu Özge (Oturum Bşk.) (s. 51-52) içinde. Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları.* 50 kadın ve erkeğin katıldığı çalışmada, yabancı dil olarak Türkçe öğrenen kişilere ilişkisel cinsiyetin Türkçedeki kavranışı ne şekilde olduğu araştırılmış, söz konusu olan ilişkisel cinsiyet belirli (meyve, giysi, sebze, hayvan, renk, meslek, giysi) kategoriler üzerinden incelenmiş ve ilgili kategoriler değerlendirildiğinde dişil ve yansız cinsiyetin işaretlendiği tespit edilmiştir.

30. Kamacı Gencer, D., Sert, G. (2021). Toplum Dil Bilimi Bağlamında Sözcüksel Değişimler: Eskişehir İli Yerli ve Göçmen Ağızları Örneği. V. Uluslararası Türk Türkiye Türkçesi Ağzı Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri (7-8 Kasım 2019, Adana) (s. 547-569) içinde. Ankara: Türk Dil Kurumu. Eskişehir ili göçmen ve yerli ağızları arasındaki sözcüksel değişimlerin incelendiği çalışmada, ağızların dil niteliklerini sosyal özellikleri kapsamında ele alınmış ve çalışma sonucunda ağızlardaki sözcüksel değişimler tarım-hayvancılık, akrabalık-süslenme, giyim-kuşam ve yeme-içme şeklinde tespit edilmiştir.

31. Demir, N. (2023). Sokaktaki Yazılı Dil. Hacettepe Üniversitesi Sürdürülebilir Öğretme ve Öğrenme Merkezi Etkinlikleri, Yaşam Becerileri Semineri (15 Kasım 2023, Ankara), Ankara, Türkiye. Çalışmada, TÜBİTAK SOBAG 1001 Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projeleri programı kapsamında desteklenmiş Şehir ve Dil: Ankara'nın Dilsel Görünüşü adlı çalışma dikkate alınarak sosyal alandaki yazı dilinin görünümü incelenmiştir.

32. Levent, S. (2023). Pend-Nâme-İ Attâr'ın Türkçe Şerhlerinde Kadına Bakış Açısı ve Eril Dilin Tespiti. 3. Türkiye Sosyal Bilimler Sempozyumu (26-31 Ağustos 2023, Ankara): TSBS Bildiriler Dergisi (s. 349-352) içinde. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi. Pend-nâme-i Attar adlı eserden yola çıkılarak toplumun kadına yaklaşımı, şairin kadına bakışı, kadının toplumdaki konumu ve ilgili eserde tercih edilen eril dili ele alınmış ve çalışma sonucunda metinlerde eleştirilen kadınların olmasının sebebi toplumdaki algıdan kaynaklandığı üzerinde durulmuştur.⁸

⁸ Türkçe alanyazınında bu çalışmaların dışında toplum dilbilimi üzerine yapılan başka bildiri çalışmaları da mevcuttur. Ancak bu çalışmalara erişim sağlanamamıştır. Karas, M. (1989). Günümüz Türkçesinde Hitap Şekilleri ve Toplum dilbilimsel Kurallar. *III. Dil bilimi sempozyumu (21-22 Haziran 1989, Adana) Dil Bilimi Uygulamaları* F. Özden Ekmekçi, Vural Ülkü (Ed.) (s. 41-60) içinde. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi; Karahan, F. (2001). Sakarya İli Aralık Köyünde Yaşayan Boşnakların Etnikdilsel Canlılık Oranları, Dillerine ve Kimliklerine İlişkin Tutumları, Toplumsal Ağları İçinde Dil Kullanımları, *XV. Dilbilim Kurultayı Bildirileri (24-25 Mayıs 2001, İstanbul)* (s. 17-18) içinde. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi; Şen, M. (2008). Sosyokültürel Dilbilim Kapsamında Nesne, Sözel Etkileşim ve Kimlik Tartışması. *XX. Dilbilim Kurultayı Bildirileri (12-13 Mayıs 2006, İstanbul)* Yusuf Çotuksöken, Nafi Yalçın (Ed.) (s. 277-282) içinde. İstanbul: Maltepe Üniversitesi; Demir, N. (2016). Dil ve Cinsiyet. *Toplumsal Cinsiyet Çalıştayı (05-06 Eylül, 2016, Ankara)* (s. 7-8), Ankara, Türkiye; Öztürk Dağabakan, F. (2017). Türkçe ve Almanca Politik Dilde Stereotipler. *Al Farabi I. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi (11-14 Mayıs 2017, Gaziantep)* (s. 34), Gaziantep, Türkiye; Bilici, B. Ş. (2018). Silifke ve Erdemli'de Konuşulan Yörük Ağzı Üzerine Toplum dilbilimsel Bir İnceleme. *11. Dilbilim Öğrenci Konferansı Bildirileri (20-21 Nisan 2017, Mersin)* Aksan, Mustafa; Atasoy, Gülsüm (Ed.), Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları; Balyemez, G. (2018). TDK Türkçe Sözlük İçindeki Cinsiyetçi Dil ve Cinsiyetsiz Bir Sözcük Oluşumu İçin Öneriler. *11. Dilbilim Öğrenci Konferansı Bildirileri (20-21 Nisan 2017, Mersin)* Aksan, Mustafa; Atasoy, Gülsüm (Ed.), Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları; Gültekin, E., Kırçalı, C. E., vd. (2018). Türkçe'de Örtük Nedensellik Olgusu: Toplumsal Cinsiyet ve İktidar İlişkileri Üzerinden Bir İnceleme. *11. Dilbilim Öğrenci Konferansı Bildirileri (20-21 Nisan 2017, Mersin)* Aksan, Mustafa; Atasoy, Gülsüm (Ed.), Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları; Olcav, D. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Dil

Söz konusu akademik çalışmaların yanında günümüzde çeşitli yüksek öğretim kurumlarında toplum dilbilimi dersleri⁹ de verilmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı ve Dilbilimi bölümlerinde

Kullanımında ‘Bayan’ Sözcüğünün Temsil Ettiği Söylemler Üzerine Bir İnceleme. *11. Dilbilim Öğrenci Konferansı Bildirileri (20-21 Nisan 2017, Mersin)* Aksan, Mustafa; Atasoy, Gülsüm (Ed.), Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları; Şakar, İ. (2018). Hababam Sınıfı Filmlerindeki Argo Kullanımı. *11. Dilbilim Öğrenci Konferansı Bildirileri (20-21 Nisan 2017, Mersin)* Aksan, Mustafa; Atasoy, Gülsüm (Ed.), Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları; Yalçın, F. (2018). Sosyal Medyada Taciz ve Tecavüz Olaylarına İlişkin Eril Tepki Dili Kullanımı. *11. Dilbilim Öğrenci Konferansı Bildirileri (20-21 Nisan 2017, Mersin)* Aksan, Mustafa; Atasoy, Gülsüm (Ed.), Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları; Vural, C. Ö. (2018). Socrates’in Dili Romeyika Üzerine Bir Tutum Çalışması: Kod Değiştirme ve Kod Aktarımı Üzerine Bir İnceleme. *11. Dilbilim Öğrenci Konferansı Bildirileri (20-21 Nisan 2017, Mersin)* Aksan, Mustafa; Atasoy, Gülsüm (Ed.), Ankara: Dilbilim Derneği Yayınları; Gökçe, F. (2023). Gery Desiré’nin Diyarbakır Ağzına Ait 1768 Tarihli Latin Harfli Dini Metinlerinde Toplumdilimsel Unsurlar. *Toplum Dilbilim Araştırmaları Çalıştayı (24-25 Kasım 2022, Diyarbakır)*, Diyarbakır, Türkiye.

⁹ Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Milli Kimlik, Dil ve İletişim, Dil- Kültür dersleri, Anadolu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Toplum Dilbilim dersi, Ankara Üniversitesi Dilbilimi Bölümü Toplum Dilbilim dersi, Başkent Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Toplumdilbilim dersi, Yozgat Bozok Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Sosyodilbilim ve Dil Öğretimi dersi, Celal Bayar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kadın ile Dil ve Dil ile Kültür Geçişleri dersleri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kültür ve Dil dersi, Çukurova Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dil ve Kültür dersi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Toplum Dilbilime Giriş I-II, Toplum Dilbilimi Araştırmaları I-II, Dil ve Kültür I-II, Toplum Dilbilim I-II, İkidillilik ve Çokdillilik, Dil Sosyolojisi I-II, Dil Politikaları ve Planlamaları I-II dersi, Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kültür ve Dil dersi, Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Toplumsal Dilbilime Giriş ve Toplumsal Dilbilim Araştırmaları dersleri, Harran Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Toplumsal Dilbilim dersi, Hitit Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Toplum Dil Bilimi dersi, İnönü Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dil ve Kültür dersi, İstanbul Üniversitesi Dilbilimi Bölümü Dil, Kültür ve İletişim, Toplum Dil Bilimi ve Toplumdilbilim Teorileri dersleri, İstanbul Kültür Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Toplumsal Dilbilim ve Ağız Bilimine Giriş dersi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Sociolinguistics ve Language, Society and Culture dersleri, Kocaeli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dil ve Kültür İlişkileri ve Dil, İdrak ve Kültür dersleri, Marmara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kültür ve Dil dersi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Dili ve Kültürü dersi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dil ile Kültür ve Toplum Dilbilimi dersleri, Ordu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Toplum Dilbilimi dersi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dil ve Kültür dersi, Trakya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kültür ile Dil ve Çeviri Uygulamaları II dersi, Bursa Uludağ Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dil ve Kültür dersi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kültür ve Dil dersi, Dicle Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Sosyolinguistik I-II dersi, Dokuz Eylül Üniversitesi Dilbilimi Bölümü Toplumdilbilim, Dil ile Kültür, Dil ile Toplumsal Cinsiyet ve Reklam Dili dersleri, Necmettin Erbakan Üniversitesi Dilbilimi

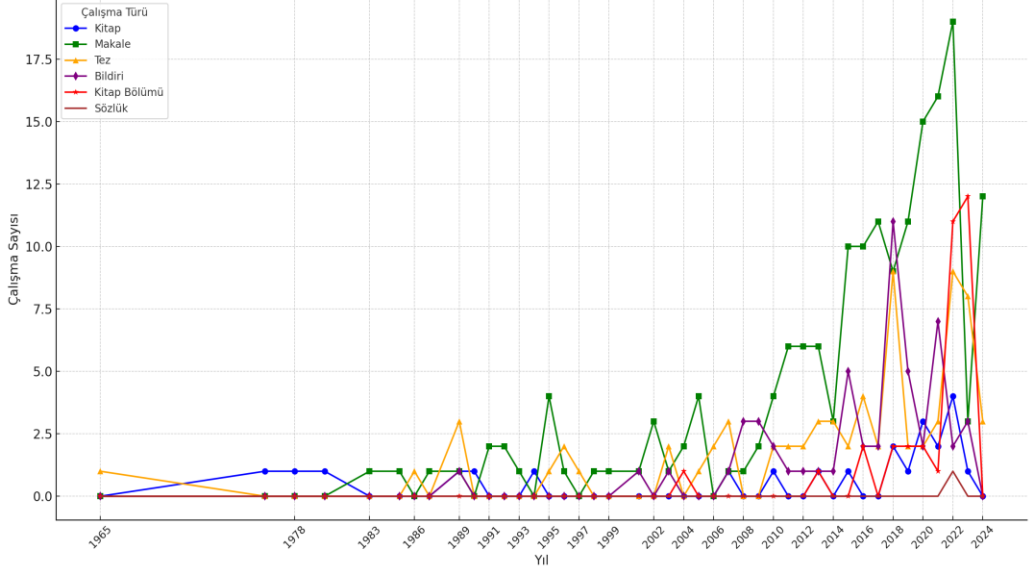
rinde verilen dersler, toplum dilbilimi ve ilişkili konuların giderek daha fazla akademik ilgi gördüğünü ortaya koymaktadır. Birçok üniversite, dilin toplumsal bağlamdaki işlevine ve kültürel dinamiklerle olan ilişkisine odaklanan dersler sunmaktadır. Bazı dersler, doğrudan toplum dilbilimi konularına odaklanırken (Toplum Dilbilimi, Sociolinguistics, Toplumdilbilim Araştırmaları), diğerleri dilin kültür, kimlik, cinsiyet, politika ve sosyal yapı gibi çeşitli bağlamlardaki rollerini incelemektedir (Dil ve Kültür, Dil Politikaları ve Planlamaları, Dil ile Toplumsal Cinsiyet). Ayrıca, bazı üniversitelerde, ikidillilik ve çokdillilik, ağız bilimi, dil ve reklam gibi daha spesifik alanlara yönelik dersler de müfredata dahil edilmiştir.

4. Sonuç

Türkiye’de toplum dilbilimi üzerine yapılan akademik çalışmalar, 1965 yılından itibaren çeşitli türlerde ilerleme göstermiştir. İlk olarak 1965 yılında bir tezle başlayan bu süreçte sonraki yıllarda kitap, makale, tez, bildiri ve kitap bölümleri gibi farklı türlerde çalışmalar yapılmıştır. Özellikle 2007 yılından sonra bu alandaki akademik üretimde önemli bir artış gözlenmiştir. 2007 yılından önceki dönemlerde yılda genellikle bir veya birkaç akademik çalışma yapılırken, bu tarihten itibaren çalışmaların sayısında düzenli bir artış gözlemlenmiştir. 2015 sonrasında makaleler, bildiriler ve tezlerin sayısında belirgin bir artış meydana gelmiştir. Örneğin, 2020’li yıllarda her yıl birden fazla kitap, makale ve tez yayınlanmış; 2021 yılında bir sözlük çalışması da bu alana katkı sağlamıştır. Bu eğilim, Türkiye’de toplum dilbiliminin giderek daha fazla akademik ilgi gördüğünü ve çeşitlendiğini göstermektedir. Çalışmaların kapsamı, yıllara göre değişen ilgi alanları ve akademik ihtiyaçlarla şekillenmiştir.

Bölümü Toplumdilbilim, Dil ile Cinsiyet ve Reklam ile Dil dersleri, Boğaziçi Üniversitesi Dilbilimi Bölümü Sociolinguistics dersi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Dilbilimi Bölümü Toplumdilbilim, Dil ile Kültür, İki Dillilik ile Çok Dillilik, Toplumdilbilim Kuramları ve Dil ile Kimlik dersleri verilmektedir.

Grafik 1. Yıllara ve Türlere Göre Türkiye'de Toplum Dilbilimi Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar

Araştırma sonucunda, Türkiye’de toplum dilbilimi alanında henüz özel bir ansiklopedi ya da bu alana özgü bir akademik dergi bulunmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte sempozyum ve kongre gibi akademik etkinlikler bu alandaki tartışmaları ve iş birliğini teşvik etmektedir. Özellikle Dicle Üniversitesi tarafından düzenlenen etkinlikler, toplum dilbiliminin akademik bir alan olarak gelişimine katkı sağlamaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular toplum dilbilimi alanındaki eksiklikleri de gözler önüne sermektedir. Özellikle toplum dilbilimle ilgili Türkçe sözlüklerin, ansiklopedilerin ve akademik dergilerin eksikliği göze çarpmaktadır. Bu tür kaynakların oluşturulması, alandaki metodolojik ve kavramsal sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, Türkiye’de toplum dilbilimi, 1965 yılından bu yana çeşitli türlerde akademik üretimle gelişim göstermiş ve özellikle 2007 sonrası dönemde belirgin bir artış göstermiştir. Çalışmaların çeşitliliği ve kapsamı, alana duyulan akademik ilginin giderek arttığını göstermektedir. Ancak bu artışa rağmen alanda hâlâ metodolojik ve kavramsal boşluklar bulunmaktadır. Özellikle toplum dilbilimiyle ilgili özel ansiklopedilerin, akademik dergilerin ve sözlüklerin eksikliği, bu alanın daha ileriye taşınabilmesi için giderilmesi gereken temel ihtiyaçlardır. Akademik etkinlikler ve artan araştırmalar bu boşlukların doldurulması için önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu bağlamda, yapılan çalışmaların sürekliliğinin sağlanması, yeni kaynakların oluşturulması ve metodolojik çeşitliliğin artırılması, toplum dilbilimi alanında Türkiye’yi uluslararası düzeyde daha güçlü bir konuma taşıyacaktır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Doğru, F. & Bozkurt, F. (2021). Sosyoekonomik Katmanlarda Dil Kullanımı. *Mukaddime*, 12(2), 435-484.
- Güven, A. (2015). Türkiye'de Günümüze Kadar Yapılmış Olan Toplumsal Dilbilim Çalışmalarına Genel Bir Bakış, Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kamacı Gencer, D. (2019). Toplum Dilbiliminde Etnografik-Etnolojik ve Etnometodolojik Yaklaşımlar. I. Uluslararası Din ve İnsan Sempozyumu Din, Dil ve İletişim Tebliğler Kitabı (10-12 Ekim 2019, Eskişehir) Yunus Araz vd. (Ed.) (s. 68-76) içinde. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Yayınları.
- Kamacı Gencer, D. (2022). *Küreselleşme, Kültür ve Dil*, Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Öztürk Dağabakan, F. (2019). *Toplumdilbilim*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Selen, N. (2001). *Toplumsal Dilbilime Giriş: Uygulamalı Çalışma Örnekleriyle*, Eskişehir: Eğitim Fakültesi Yayınları.

Extended Summary

Language is one of the fundamental elements of society, enabling communication between people. Language and society form an inseparable whole. Sociolinguistics, which examines the relationship between language and society, emerged as a distinct field of study from linguistics in the 1970s. This discipline investigates how language is influenced by factors such as gender, age, identity, culture, code-switching, multilingualism, bilingualism, and language variations (individual language, urban language, dialects, children's language, youth language, elderly language, women's and men's language, standardized language, professional language, pidgin, and creole languages). It also explores discourse analysis, language policy, social stratification, language use, and the social status of language. These areas constitute the core fields of study within sociolinguistics.

In Turkey, studies on sociolinguistics have been conducted and published since 1965. This study identifies and analyzes 347 academic works in the field, including 21 books, 22 book chapters, 1 dictionary, 192 articles, 66 theses, and 45 papers. Additionally, 31 institutions are identified as offering sociolinguistics courses at undergraduate, graduate, or doctoral levels. The findings highlight a steady increase in the number of academic publications, particularly after 2007, when the field experienced notable growth. Before 2007, annual outputs were limited to one or a few works, whereas recent years have seen a significant rise in publications, with 2020 and beyond characterized by the regular production of books, articles, and theses. For instance, a dictionary was published in 2021, marking a valuable addition to the field.

Despite these advancements, the research reveals notable gaps in sociolinguistics-related resources in Turkey. There are currently no specialized encyclopedias or academic journals dedicated exclusively to this field. Academic activities such as symposia and congresses, however, have fostered collaboration and dialogue within the field. Notable events include the Sociolinguistics Research Workshop (November 24–25, 2022), the Sociolinguistics Research Congress (November 23–25, 2023), and the II. International Sociolinguistics Research Symposium (November 21–23, 2024), all organized by Dicle University. Additionally, thematic symposia addressing topics like bilingualism, language and culture, language relations, and dialect studies have contributed to the academic discourse.

Sociolinguistics-oriented publications often examine issues such as language use, age, gender, bilingualism, multilingualism, language policies, and dialect studies. These works employ various perspectives, including comparative analysis, theoretical frameworks, and the evaluation of sociolinguistic phenomena. However, the lack of comprehensive dictionaries, encyclopedias, and dedicated journals remains a challenge. Addressing this gap through the creation of such resources would significantly enhance the field by providing scholars with foundational tools for further research.

In conclusion, sociolinguistics in Turkey has shown remarkable growth over the decades, particularly in recent years. However, sustained efforts are needed to address existing shortcomings and further establish the field on a stronger academic foundation. By fostering collaboration, producing new resources, and organizing academic events, the discipline can continue to grow and contribute to a deeper understanding of the intricate relationship between language and society.

Cengiz Aytmatov'un Beyaz Gemi Eserinde Özolgular

Gülçin MENTEŞ¹

Cengiz Aytmatov'un Beyaz Gemi Eserinde Özolgular²

Realias in Cengiz Aytmatov's Work The White Ship

Özet

Bu çalışma, Cengiz Aytmatov'un Beyaz Gemi adlı eserindeki özolgular (realia) kültür dilbilimsel bir perspektiften incelemeyi amaçlamaktadır. Özolgular, bir toplumun kültürel ve tarihsel kodlarını, yaşam tarzına özgü nesnelere ve olgulara temsil eden dil birimleridir. Bu çalışma, Kırgız halkına özgü mitolojik unsurlar, halk inanışları, günlük yaşamdan eşyalar, tarihi sözcükler ve Sovyet dönemi etkilerini ele alarak Beyaz Gemi eserindeki özolguların sınıflandırmasını yapmaktadır. Araştırma bulguları, Aytmatov'un eserinde Kırgız mitolojisinin derin izlerinin bulunduğunu, Sovyet döneminin sosyal ve ekonomik etkilerinin yansıtıldığını ve halk kültürünün korunarak aktarıldığını ortaya koymaktadır. Eserde yer alan özolgular, bireyin kimlik arayışı ve aidiyet meselelerini yansıtırken, Sovyet dönemi toplumsal yapının politik atmosferini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Aytmatov'un Beyaz Gemi eseri hem yerel kültürün hem de Sovyet dönemi dönüşümlerinin harmanlandığı bir edebi eser olarak değerlendirilmektedir.

Abstract

This study aims to examine the realias in Cengiz Aytmatov's work The White Ship from a cultural linguistic perspective. Realias are linguistic units that represent the cultural and historical codes of a society, objects and phenomena specific to its lifestyle. This study provides the classification of realias in the White Ship work by addressing the mythological elements specific to the Kyrgyz people, folk beliefs, items from daily life, history and Soviet periods. The research reveals that there are deep traces of Kyrgyz mythology in Aytmatov's work, that the social and economic effects of the Soviet period are reflected, and that folk culture is preserved and conveyed. While the realias in the work reflect the individual's search for identity and issues of belonging, they reveal the political atmosphere of the social structure of the Soviet period. In this context, Aytmatov's The White Ship is considered a literary work that blends both local culture and Soviet period transformations.

Anahtar Sözcükler: Özolgu, Cengiz Aytmatov, Beyaz Gemi, Kırgız mitolojisi, Sovyet dönemi, Kültürdilbilim

Key Words: Realia, Cengiz Aytmatov, The White Ship, Kyrgyz mythology, soviet period, cultural linguistics

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1. Giriş

Türk dilinin kültürdilbilim teorileri açısından incelenmesinde, hâlâ pek çok sabit kavramın, anahtar terimin ve mitolojik dil biriminin derlenmemiş olması, kültürel sabitlerin yeterince ortaya konulmadığını göstermektedir.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Bölümü, Afyonkarahisar/TÜRKİYE, gulcinmentes21@gmail.com, ORCID No: 0009-0007-0474-3484

² Bu makale Prof. Dr. Cüneyt Akın danışmanlığında hazırlanan "Beyaz Gemi Romanının bağlam sözlüğünün oluşturulması (Beyaz Gemi Romanın Bağlam Sözlüğü)" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir

Ayrıca, metaforlar, semboller, klişeler ve deyimler gibi dil birimleri ile ilgili kapsamlı sözlüklerin hazırlanması da eksiklikler arasında yer almaktadır (Boz, 2016:24). Kültürdilbilim açısından özolguların araştırılması, özellikle milletlere özgü nesnelere, kavramları ve somut olguları ele alarak dilin ve kültürün etkileşimini anlamada önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, özolgu çalışmaları kültürler arası karşılaştırmalar ve çeviribilim açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Özolgular, bir dilin, kültürün ve ulusun çevrilemeyen unsurları olarak değerlendirilmektedir ve bu unsurların çeviri yardımı ile aktarılması çeviri bilimin en önemli zorluklarından biridir. Farklı kültürlerin kendine özgü durumlarını ifade eden ve başka dillerde tam bir karşılığı bulunmayan bu kavramlar, genellikle tek bir sözcükle aktarımı mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, çevirmenler bazen uzun açıklamalar yapmak ya da alıntılar kullanmak zorunda kalmaktadırlar. Özolgular yalnızca günlük yaşama özgü ifadelerle sınırlı değildir; siyaset, endüstri ve kültür gibi alanlarda da yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramların kaynak dildeki özgünlüklerinin, hedef dilde bozulmadan korunması çeviri sürecinin temel amaçlarından biridir. Bu bağlamda, özolguların aktarımı, sembolik bir sistemden diğerine devinim süreci olarak ele alınmaktadır (Hantaş, 2022:35-38).

"Özolgu" terimi, Latince "realis" yani "somut" kelimesinden türetilmiş bir sıfattır. Bu terim, "hayat ve yaşam" kavramlarıyla yakından ilişkili olup "nesne" ve "ait olma" anlamına gelmektedir (Mosiyenko, 2014:89). Özolgu, bir millete özgü olan ve başka milletlerde rastlanmayan, tarihsel, kültürel ya da yaşam biçimine ait olguları tanımlayan bir terimdir. 1970'li yıllarda özolgu sözlükleri hazırlanmaya başlanmış ve çeviribilimi alanında bu kavram önem kazanmaya başlamıştır (Akın, 2021:118-119).

Özolgu terimini Türkçeye kazandıran Olena Kozan, başlangıçta "özsözcük" ve "budun-sözcük" terimlerini kullanmış, ancak daha sonra "özolgu" terimini daha uygun bulmuştur (Kozan, 2014). Özolgular, dünya literatüründe özellikle Rusça kaynaklarda geniş yer bulmakta olup, İngilizce ve Almanca literatürlerde de bu konuya dair çalışmalar mevcuttur. Türkçe literatürde ise son yıllarda bu alandaki çalışmalar artış göstermektedir. Bu çalışmalar genellikle dilbilim, edebiyat ve kültürel analiz alanlarında yoğunlaşmaktadır. Özellikle, özolguların dilde nasıl işlediği, anlam yapılarındaki rolü ve kültürel bağlamda nasıl şekillendiği üzerine yapılan analizler dikkat çekmektedir.

Ayrıca, çeviribilim bağlamında özolguların çevirisi üzerine yapılan araştırmalar, kültürel farklılıklar ve dilsel engeller nedeniyle çeviri sürecinde yaşanan zorlukları ele almaktadır. Türkçe literatürdeki bu çalışmalar, özolguların doğru bir şekilde çevrilebilmesi için kültürel bağlamın ve anlamın nasıl korunması gerektiği konusunda çözüm önerileri sunmakta ve çeviri sorunlarının aşılmasına yönelik boşlukları doldurmayı amaçlamaktadır.

Dünya çapında yapılan özolgu araştırmalarında, ilk olarak 1950'li yıllarda dile getirilen benzersiz olgu kavramı, 1970'li yıllarda özgün olgu sözlüklerinin oluşturulmasıyla yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Çeviribilim alanında özellikle ilgi çeken bu kavrama dair en önemli çalışma, S. Vlahov ve S. Florin'in *Neperevodimoye v Perevode* (Çeviride Çevrilemeyen, 1980) adlı eseridir (Boz, 2015:292).

Rus araştırmacılar, "özlgu" kavramı üzerine çeşitli sınıflandırmalar geliştirmiştir. Bu sınıflandırmaların incelenmesi sonucunda, Vereşçagin ve Kostomarov tarafından yapılan sınıflandırmanın dikkat çekici bir yönü, Sovyetizm'in de dahil edilmesi ve görünüşte tarafsız olan olguların (örneğin edebi, sanatsal, estetik ve duygusal) ele alınmasıdır. Bu kavramı diğeri sınıflandırmalardan ayıran temel özellik, diğeri dillerde benzerlikler taşıyan ve Rus halkının bilincinde çeşitli çağrışımlar oluşturan edebi, sanatsal, estetik ve duygusal ifadelere başlıklar altında yer verilmesidir. Bu açıdan, "özlgu" konusunda çok sayıda çalışma yürüten Rus araştırmacıların ortaya koyduğu sınıflandırmalar, alandaki çeşitliliği gözler önüne sermektedir. Vereşçagin ve Kostomarov'un sınıflandırması, Sovyet dönemine özgü unsurların incelenmesine olanak tanıyarak daha geniş bir perspektif sunmaktadır (Mosiyenko, 2014:90-97).

2. Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, özlguların kültürel ve dilbilimsel değerlerini ortaya koyarak Türk diline ve kültürüne katkı sağlamaktır. Özellikle, bu tür çalışmaların artmasının, kültürel mirasın korunması ve dilbilimsel araştırmalara katkı sağlaması açısından önemi vurgulanacaktır. Çalışmada, Cengiz Aytmatov'un *Beyaz Gemi* eserinde yer alan özlguların (*realia*) tespit edilmesi ve bu özlguların kültürel ve dilbilimsel açıdan incelenmesi hedeflenmektedir. Aynı zamanda, bu kavramların edebiyattaki yeri ve önemi, kültürel bağlamları üzerinden tartışılacaktır.

3. Kuramsal Çerçeve ve Sınırlılıklar

Bu çalışmada, Cengiz Aytmatov'un *Beyaz Gemi* adlı eserindeki özlguların kültüredilbilimsel bir bağlamda incelenmesi amaçlanmaktadır. Özlgular, bir toplumun kültürel kodlarını ve yaşam tarzına özgü somut unsurları ifade eden dil birimleridir. Aytmatov'un eserinde tespit edilen bu unsurlar, özellikle Sovyet dönemi etkilerini ve Kırgız mitolojik öğelerini yansıtmaktadır. Sovyetizmler de dâhil olmak üzere, Vereşçagin ve Kostomarov'un özlgu sınıflandırmalarından yararlanılarak aşağıdaki başlıklar altında inceleme yapılacaktır (Boz, 2015:291-299).

1. Milli Özlgular
2. Mitolojik Özlgular
3. Halk İnanışlarına Ait Özlgular

4. Eşyalara İlişkin Özolgusal İfadeler

5. Tarihî Sözcükler

6. Sovyetizmler

7. Halk Oyunları

Bu sınıflandırmaların her biri, Aytmatov'un *Beyaz Gemi* adlı eserinde geçen kültürel ve tarihi unsurların daha iyi anlaşılması amacıyla ele alınmaktadır.

4. Yöntem

Cengiz Aytmatov'un *Beyaz Gemi* adlı eseri ilk önce Rus dilinde kaleme alınmış, daha sonra Kırgızca'ya çevrilmiştir. Bu çalışmada, eserde yer alan özolgusal ifadeler, eserin Kırgızca çevirisi temel alınarak incelenmiştir. Analiz sürecinde Kırgız sözlükleri esas alınmış, ihtiyaç duyulan durumlarda Türkçe sözlüklerden de yararlanılmıştır. Romanın Türkçe çevirisi ise analiz sürecinde yardımcı bir kaynak olarak değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında, eserin özgün metni dikkatlice incelenmiş ve özolgusal ifadeler, Vereşçagin ve Kostomarov'un özolgu sınıflandırmaları doğrultusunda sıralanmıştır. Bu ifadeler, dilbilimsel özellikleri çerçevesinde ele alınmış; sözcük türleri, metin içindeki anlamları ve bağlamları detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Ayrıca, okuyucunun ifadeleri daha iyi anlayabilmesi amacıyla özolgusal ifadelerin geçtiği cümlelerin Latinize edilmiş hali ile ilgili sayfa numaralarına da çalışmada yer verilmiştir.

5. Bulgular

Çalışmanın bulguları, *Beyaz Gemi* adlı eserde geçen özolguların büyük bir kısmının Kırgız halkının mitolojik inanışları, halk inançları ve Sovyet dönemine ait kültürel unsurlardan oluştuğunu ortaya koymaktadır. Eserde yer alan "Müyüzdüü Bugu-Ene" ve "Süleyman-Too" gibi mitolojik unsurlar, Kırgız halkının derin kültürel köklerine dayanan inanışları yansıtırken; "Kolhoz" ve "Sovhoz" gibi Sovyet dönemine ait tarımsal kavramlar, toplumsal yapının o dönemdeki etkilerini göstermektedir. Aytmatov'un eserinde, Sovyetizmler başlığı altında yer alan bu kavramlar, eserin yazıldığı dönemin siyasi ve kültürel atmosferine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Ayrıca, geleneksel Kırgız kültürüne özgü terimler ve halk oyunları ile ilgili sözcükler, Aytmatov'un eserlerinde halk kültürünün nasıl bir dil aracılığıyla korunup aktarıldığını gözler önüne sermektedir.

Eserin özölğusal unsurları incelendiğinde, Aytmatov'un Kırgız halkına ve kültürel mirasa eserlerinde ne denli yoğun bir şekilde yer verdiği görülmektedir. Mitolojik unsurlar ise bireyin kimlik arayışını temsil etmektedir.

6. Kültüre Has Özölğular

Asırlardır var olan veya kültüre yerleşmiş sözcükler, her toplumun kendine özgü yaşam tarzını ve bireylerini tanımak için büyük bir önem taşımaktadır. Bu bağ-lamda, etnik unsurlar halkın günlük yaşamını ve sosyal yapısını yansıtan temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Etnik unsurlar, dil, giyim, yemek kültürü, müzik, gelenekler ve ritüeller gibi birçok alt gruba ayrılabilir. Kültüre has özölğular, bu unsurların derinliğini artırarak bir toplumu tanımamıza ve onun kimliğini oluşturan zengin bir mozaik haline gelmesine katkıda bulunmaktadır. Bu etkileşim, kültürel kimliğin dinamik bir şekilde gelişmesini sağlar ve bireyler arasındaki bağları güçlendirmektedir (Hantaş, 2022:40-41).

6.1. Milli Özölğular

Milli özölğular, genellikle bir ulusun kültürel, tarihsel ve toplumsal kimliğini yansıtan unsurları içermektedir. Bu unsurlar arasında dil, gelenekler, folklor, tarih, coğrafya ve sanat yer alır. Milli özölğular, bir toplumun ortak değerlerini, inanışlarını ve birliktelik duygusunu ifade etmektedir (Akın, 2020:211).

КЫМЫЗ (Kıymız): At sütü, Kırgız sofralarının vazgeçilmez içeceği ve yere dökülmesi günah sayılır. Bol mineral ve vitamin kaynağı olan kıymız, Eski Türk toplumlarının pek çoğunda kutsal bir içecek olarak görülmüş ve kurban amacıyla iyelere ve tanrılara sunulmuştur. Bu ritüeller genellikle saç saçma biçiminde gerçekleşmiştir. Doğadaki iyeleri veya diğer doğüstü varlıkları memnun etmek için bir miktar kıymız, ateşe, toprağa ya da suya dökülmektedir (Üstün, 2009:247-248).

(Бирөөнүкүндө аябай мейман болуп, кымыз менен аракты кана ичип, этти тоё жеп, жаңы эле атганып чыккан түрү бар.)

(Бирөөнүкүндө аябай мейман болуп, кымыз менен аракты кана ичип, этти тоё жеп, жаңы эле атганып чыккан түрү бар.)

(Zıyafetten dönüyordu ve orada bol bol et yemiş, bol bol kıymız içmişti. (B.G. I/24)

Кернейчи (Kerneyçi): Borazan, çalgı (Yudahin, 2011:442).

(Кернейчилер кернейлерин белендеп, добулбасчылар добулбастарын белендеп, азыр сөөктү алып чыкканда кадимки жоого кирген салтындай кернейлер озондоп, добулбастар дүңкүлдөп, жер жарылар үн чыкмак.)

(Кермеңчилер кермеңлерин белендеп, добулбасчылар добулбастарын белендеп, азыр сөктү алып чыкканда кадимки жоого кирген салтындай кермеңчилер озондоп, добулбастар дүңкүлдөп, жер жарылар үн чыкмак.)

(Кермеңчилер саваш боруларын чалмакка, давулчулар исе давулларын чалмакка hazırдылар.) (B.G. IV/55)

Кошокчулар (Кошокчулар): Башларын ачып саңларын даңгытарак аңгыт якан кайдындар. Кайдындар, өлен кишинин ардындан үйкөк сөслө аңгытлар якар. Аңгыт якан кишилер, өлен кимсенин бу дүйнөдө не япмак истедигини, истедиклеринден хангилерини япабилдигини ве нели япамадигини аңгытларла диле гетирмектедир. Бу төрөндө еркеклер ичин аңгыт якан еркек аңгытчинин аңгытларна 'өкүрү', кайдындар ичин исе 'кошок' ады верилер. Киргизлардаки дигер яса геленеклери арасында терс отурма ве сиых яа да мави ренкте яса еلبиселери гиyme yer алр. Яса төрөндө инсанларин еلبиселерини терс гиymesи, өлүм ве айрылык себепиyle дуйдукларн ациу гөстөрмөк ичиндир. Öленин яакындарн бу замандарда дүйнө ишлеринден ел етек çekerek ациларнн яшар ве егленце ортамлариндан узак дурмактадыр (Saliev, 2020:117-118).

(Кошокчулар чачтарын жазып, үн салып, чоролор табытка ийин тосуп, сыңар тизелей укууп отурду.)

(Кошокчулар чачтарын казып, үн салып, чоролор табытка ийин тосуп, сыңар тизелей укууп отурду.)

(Аңгытчи кайдындар башларын ачып саңларын даңгытмышларды ве онлар да Күлче Батур ичин аңгыт окумакка hazırдылар.) (B.G. IV/55)

6.2. Mitolojik Özgümler

Сулайман-Тоо (Süleyman-Too): Süleyman Dağı binlerce yıldan beri dinsel amaçlı ziyaret edilen Dünya'daki önemli kutsal dağ mekanlarının başında gelmektedir. Adına çok sayıda menkıbe yazılmış, Türk halklarının "Süleyman-Tag", Farsilerin "Taht-ı-Süleyman" ve Kırgızların ise "Süleyman Too" olarak ifade ettikleri bu kutsal mekân, Orta Asya'dan günümüze kadar korunarak gelebilen en önemli kutsal dağların başında gelmektedir (Gülcan, Şenol ve Aytubaeva, 2014:64-66).

(Сулайман-Тоо деген ыйык тоо бар экен.)

(Sulayman-too degen ıyık too bar eken.)

(Süleyman Tepesi denilen bir kutsal bir tepe varmış.) (B.G/I/55)

Mүйүздүү Бугу-Эне (Mүйүздүү Bugu-Ene): Her Bugulu, atasının mezarına bir ak maral boynuzu dikmeyi kendine bir görev bildi. Zamanla bu davranış, atalarına duyduğu saygının bir ifadesi haline geldi. Maral boynuzu bulamayanlar, toplum içinde önemsiz ve beceriksiz kişiler olarak görülüyordu. Bu gelenek, ölen kişinin kutsal Boynuzlu Maral Ana soyundan geldiğini tüm dünyaya göstermek için yerine getirilen önemli bir inanıştı (Karataş, 2009:80).

(Ошентип жер дүңгүрөткөн аш нечен күн, нечен Мүйүздүү Бугу-Эненин тукумунан болчу атабыз, эми ата тукумунун даңкын чыгарабыз деп, атанын күмбөзүнө бугунун мүйүзүн белги кылып коймой болот.)

(Oşentip cer düñgürötkön aş neçen күн, neçen Mүйүздүү Bugu-Enenin tukumunan bolcu atabız, emi ata tukumunun dañkın çыгарабız деп, atanın күмбөзүнө bugunun мүйүзүн белги кылып коймой болот.)

(Ölen zenginın övüngeç çocukları, bu gösterişte herkesi geçmek, başkalarını gölgede bırakmak kendi ünlerini bütün dünyaya yaymak istiyorlardı. Sonunda, babalarının mezarına bir maral boynuzu dikmek istediler.) (B.G. IV/65)

Mүйүздүү Эне (Mүйүздүү Ene): Kırgız Türklerinin "maral" dediği hayvana biz "maral" deriz. Anlamı "dişi geyik" veya "ceylan"dır. Efsaneye göre, Kırgız kabilesinin maral ananın soyundan geldiğine inanılır. Romanda, Boynuzlu Maral Ana'nın Kırgızları terk etmesi ile çocuğun köyü terk etmesi arasında bir paralellik bulunmaktadır. İyilikle kötülüğün mücadelesinde kötülüğün galip gelmesi sonucu, iyiliğin, saflığın ve bozulmamışlığın simgeleri olan Maral Ana ve çocuk, kötülük tarafından ele geçirilmiş ortamlardan uzaklaşırlar. Bu soykırımdan yalnızca biri kız, diğeri erkek olmak üzere iki Kırgız çocuk kurtulur. Sonrasında Boynuzlu Maral Ana bu iki çocuğu evlat edinir ve Isık-Göl'ün bulunduğu yere götürür. Böylece Kırgızlar, eski vatanları Enesay'dan (Yenisey) Isık-Göl'e göç etmiş olurlar. Kırgızların yeniden dirilişi bu iki çocuk sayesinde gerçekleşir. Erkek çocuk bir delikanlı, kız çocuk da ergin bir kadın yaşına gelince evlenirler ve Buğubay adında bir çocukları olur (Şahin, 2004:106). "Hangi soydan, hangi boydan oldukları anlaşılсын diye çadırların girişine maral boynuzu işareti koyuyorlardı" (Aytmatov, 2007:64). Bu noktada maral (geyik), Kırgızlara kim olduklarının bilgisini aktaran ve öz benlik kodlarını işaret eden bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır.

(Мүйүздүү Эненин балдары болобуз. Умай Энебиз тукумун бу дүйнө, а дүйнөдө ынтымагынан жазбасын деп осуят таштап кеткен...)

(Müyüzdüü enenin baldarı bolobuz. Umay enebiz tukumun bu düynö, a düynödö ıntıma-
gınan cazbasın dep osuyat taştap ketken...)

(Boynuzlu Maral Ananın soyundanız biz. O Kutsal Maral Ana, yaşayanlarımıza da ölenle-
rimize de dost olmamızı istedi bizden. (B.G. I/15)

Теңир-Тоону (Teñir Toonu): Türk devletleri tarafından kutsal kabul edilen Tanrı Dağları, Altay dilinde "Tanrı Dağlar" veya "Altın Dağ" anlamına gelen isimlerle anılmıştır. Türkler için Tanrı Dağları, yüzyıllar boyunca koruyucu ve kutsal bir anlam taşımıştır. Türk inancında dağlar kutsaldır; Tanrı'ya yakarılar genellikle dağların zirvelerinde yapılırdı. Dağlar, göğe yükselişi simgeler ve zirveye tırmanmak, insanın Tanrı'ya yaklaşmasını, bir tür manevi kavuşmayı ifade ederdi. Bu nedenle duaların dağların tepesinde daha iyi işitileceğine inanılırdı. Dağlar, yükseklikleriyle Türkler tarafından yeryüzünde Tanrı'ya en yakın yerler olarak tasavvur edilirdi (Şahin, 2020: 280).

(Бул не деген тоо?) - ТеңирТоо, - дейт кыргыздар. Алиги окумал «Теңир-Тоону» - «Гянь-Шань» деп кытайча которуп «Гянь-Шань» деп жазып кетет...)

(Bul ne degen too? -TeñirToo,- deyt kırızdar. Aligi okumal «Teñir-Toonu» «Tyan-şan»
dep kıтайça которуп «Tyan-şan» dep cazıp ketet...)

(Çeviri kitabında bu terim yer almamaktadır; Çevirmen asıl kitapta yer alan bu cümleyi çeviri esnasında kullanmamıştır. Sadece bir kelime değil bütün bir cümleyi çevirmemesi özöl-
gusal ifadelerin kaybolmasına sebep olmaktadır. Asıl metin üzerinden yararlanarak bu ifadeyi almış bulunmaktayım.)

Токойчулар (Tokoyçular): Kırgız Türklerinin inancına göre, ormanlar kutsal sayıldığı için buraları korumakla görevli aileler vardır.

(Тоодогу малчыларды тейлеген автолавка кээде Сан-Таштын токойчуларына кайрылып калар эле.)

(Toodogu malçılardı teylegen avtolavka keede San-Taşın tokoyçularına kayrılıp kalar ele.)

(Orman koruyucularının oturduğu Sarı-Taş vadisi, boğazların, yamaçların arasından or-
mana doğru uzanan bir bölgeydi. (B.G. I/5)

6.3. Halk İnanışlarına İlişkin Özolgusal İfadeler

Куйрук Май (Kuyruk May): Kuyruk yağı (Yudahin, 2011:531-556).

(Таманынды куйрук май менен майлап коём.)

(Tamanını kuyruk may menen maylap koyom.

(Akşam, sıcak kuyruk yağı ile göğsünü ve ayaklarını ovarım.) (B.G. VII/132)

Үлпөт Куруп (Ülpöt Kurup): Kırgızca'da sözlükte "ülpöt" kelimesi, dostlaşma dostluk anlamları ile geçmektedir. Özellikle "ülpöt kurmak" ifadesi, insanların belirli bir amaç etrafında (düğün, cenaze, şölen gibi) bir araya gelerek yardımlaşmasını, iş bölümü yapmasını ve birlikte hareket etmesini anlatır (Yudahin, 2011:794).³

(Анда эмне үчүн тең-курбулар буулдарын үйлөнтүп, үлпөт куруп сайрандап жатышат да, Орозкул туяксыз кокой баш жүрөт?)

(Anda emne üçün teñ-kurbular uuldarın üylöntüp, ülpöt kurup sayrandap catıшат da Orozkul tuyaksız kokoloy baş cüröt?)

(Yaşlıları çocuklarına toy, düğün yapsınlar da onun neden bir çocuğu olmasındı?) (B.G. III/61)

(Ana dilde 'ülpöt' özolgusu kullanılmışken erek dilde çevirmen bunun bir karşılığını vermemiştir. Çeviride en büyük sorunlardan biri olan kaynak dilde ifade edilmek istenen kavramın erek dile aktarırken, çeviriden kaynaklı kayıplara uğramadan aktarılabilmesidir, ancak çevirmen kaynak dildeki bu özolguyu, çevirme esnasında kaybetmiştir.)

Чоң Ашы, Кара Ашы (Çoñ Aşı, Kara Aşı): Büyük yemek, kalabalık yemek, aynı zamanda büyük baş hayvan içinde kullanılmaktadır⁴ (Manas Üniversitesi, 2024).

(Айрыкча Бугу уруусунан кадырлуу кары а дүйнө кетсе, анын кара ашы, чоң ашынын кызматы Момундун мойнунда.)

(Aynkça bugu uruusunan kadırluu karı a düynö ketse, anın kara aşı, çoñ aşının kızmatı Momundun moynunda.)

³ K.K. Yudahin, Kırgız Sözlüğü, çev. A. Taymaz (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011)

⁴ <http://sozduk.manas.edu.kg>. (Erişim: 1 Aralık 2024).

(Buğu aşiretinin anlı-şanlı bir yaşlısı öldüğü zaman verilen yas şoleni için kurbanı o keser ileri gelen konukları o karşılar.) (B.G. I/14)

Аза Белгисин (Aza belgisi): "Aza" yas veya matem anlamına gelirken, "belgi" belge, işaret veya sembol demektir. Dolayısıyla, "aza belgisi," yas tutma durumunu ve kaybedilen kişinin anısını sembolize eden bir işaret veya belgeyi ifade eder. Genellikle bir kişinin vefatından sonra yas sürecini belirtmek amacıyla kullanılır (Yudahin, 2021:72-106).

(Ак саба найзаларга кара түпөк байлашып, түндүктөн чыгара аза белгисин коюшкан.)

(Ak saba nayzalarga kara түпөк baylaşıp, түндүктөн чыгара аза belgisin koyuşkan.)

(Sayęi ile eğilerek selamlar hıçkıra hıçkıra ağlayarak beyaz yas bayrağını yere indirirlermiş.) (B.G.IV/61)

(Kırgız Türkçesinde derin bir anlam taşımına rağmen, çeviri sürecinde tam karşılığı bulunamamıştır. Çeviri kitabında bu kelime beyaz yas bayrağı olarak, erek dile aktarımı yapılmış, ancak kelimenin Kırgız kültüründeki karşılığı yas belgisi (işareti) olarak adlandırılmaktadır. Çevirmen, orijinal metindeki kelimelerin birebir karşılıklarına yer vermemiş ve bunun yerine farklı ifadeler tercih etmiştir. Bu durum çevirinin anlam bütünlüğünü ve orijinal metnin üslubunu koruma noktasında birtakım eksiklere yol açmaktadır. Çeviri yaparken orijinal metnin terimlerine, kavramsal yapısına sadık kalmak esas olmalıdır. Asıl metin üzerinden yararlanarak bu özolguyu temin ettim.)

Таш-Баба (Таř-Baba): Göktürk Devleti'nde mezar taşı dikme geleneği ölen kişinin heykelini yapma şeklinde gerçeleştirilmiştir. Erkek mezarlarının başına dikilen kayaya "taş baba", kadın mezarlarının başına dikilen kayaya ise, "taş nine" adı verilmektedir (Alyılmaz, 2014: 11).

(Ата, баатыр Бабалардын жолун жолдоп, чулу корум таштан Таш-Баба орнотмок.)

(Ata, baatır babalardın colun coldop, çulu korum taştan taş-baba ornotmok.)

(Gelecek nesillere yerini bilsin diye mezarın başına büyük bir anıt kaya dikerlermiş.) (B.G. IV/55)

Кыдырдын Баш Бармагы (Kıdırın Baş Barmagı): Kırgız, Karakalpak Türklerinde; halk arasında gezen, kalbi temiz insanlara yardım eden, onları destekleyen, çeşitli kötülüklerden koruyan varlık kut iyesi sayılır ve Kıdır adı ile de adlandırılır. Kıdır'ın sevdiği insan kutlu

kılınır, şansı artar, işi rast gider. Hızır'ın elini sıkın kişiler ömür boyu mutlu olacağına inanılır (Kılıç, 2014:49).

(Кыдырдын баш бармагынын сөөгү жок болот дейт.)

(Kıdırdın baş barmagının söögü çok bolot deyt.)

(Peygamber çok iyi, çok akıllı bir insandı. Onun elini sıkın ömür boyu mutlu olurmuş. (B.G./II 41)

6.4. Eşyalara İlişkin Özgüsel İfadeler

Крым Öтүкчө (Kırım Öтүкчө): Koyun derisinden yapılmış bir çizmedir. Özel günlerde misafir ağırlarken kadınlar tarafından giyilmektedir.

(Бекей таежеси тойго барчудай жасаныптыр: үстүндө кызыл көйнөк, бутунда өкчөлүү крым өтүкчө, башындагы гүлдүү шалы желкесине шыпырылган.)

(Bekey taecesi toygo barçuday casanıptır: üstündө kızıl köynök, butunda ökçölүү kırım öтүкчө, başындагы гүлдүү şalı celkesine şıyrıлган.)

(Bekey hala yepyeni ve kırmızı entarisini giymişti. Ayağına yeni meşin çizmelerini çekmiş, güllü şalını eynine atmış, ocağın üzerine eğilerek kazanın üzerinde biriken köpükleri alıyordu. (B.G. VII/148)

Күмүш Чапкан (Kümüş Çapkan): Gümüş, gümüşten olan, gümüş süslerle bezenmiş olan (Fişhli, 2020).

(Күмүш чапкан ак каңкы ээр токунуп, жараган ат минип, кең жака ичикчен, суусар тебетейчен, кереге сакалы көкүрөгүнө жайкалып, салабаттуу бастырып баратса, ким да болсо ийилип салам айтат.)

(Kümüş çapkan ak kañkı eer tokunup, caragan at minip, keñ caka içikçen, susar tebeteyçen, kerece sakalı kökürөгүнө çaykalıp, salabattuu bastırıp baratsa, kim da bolso iyilip salam aytat.)

(Gür sakallı, kuzu derisinden katlama yakası bulunan kürkünü giymiş, başında değerli bir papak altında şahbaz at, eyeri gümüş bezeklidir.) (B.G. I/16)

Жаздык (Jazdik): Yastık, başın altına koymak için küçük minder (Manas Üniversitesi, 2024).

(Орозкул менен Көкөтөй төрдө туураланып, чыканактарында гүлдүү жаздык, дөөлөт күтө чалкалашып, эрине чай уурташат.)

(Orozkul menen Kökötöy tördö tuuralanıп, çıkanактарында güldüü çazdıк, döölöt күtö çal-kalaşıп, erine çay uurtaşat.)

(Orozkul ve iri yanı Koketay şiltelere kurulmuş, yastıklara dayanmış sıcak çaylarını yu-dumluyorlardı.) (B.G. VII/154)

Кыргыз Калпагыман (Kırgız Kalpagıman) Ак Калпагың (Ak Kalpagıñ): Ak kal-pak, Kırgız erkeklerinin sıkça tercih ettiği geleneksel bir başlıktır. Günlük yaşamda, özel tören-lerde, cenaze merasimlerinde ve bayramlarda kalpak, erkekler tarafından takılır. Kırgız halkı, kalpağa özel bir değer atfetmiş, onu ataların mirası olarak kabul etmiş ve ona saygı göstererek kutsal saymıştır. Genellikle ak keçeden yapıldığı için kalpağa “Ak kalpak” denmiştir (Karataev ve Eraliyev, 2005: 136).

(Өзүмдүн кыргыз калпагыман артыгы жок, деп, журтта калып, күн жегендей эскилиги жеткен кийиз калпагын, бир кездеги кара кыюуланган ак калпагың кийип алчу.)

(Özümdün kırgız kalpagıman artığı çok, dep, curtta kalıp, күn cegendey eskiliği cetken ki-yiz kalpagın, bir kezdegi kara kıyuulangan ak kalpagıñ kiyip alçu.)

(Ne olacak yani amir memur muyum ben şu Kırgız papağını hiçbir şeye değişmem yazın Nuh Nebiden kalma ak-kalpak geçirirdi başına.) (B.G. I/22)

Алтындаган Погон (Altındagan Pogon): Altından yapılan omuzluk, apolet (Manas Üniversitesi, 2024).

(Тиги алтындаган погондуу аскер Орозкул менен токой кыдырып келгиче бала шофер менен чечилип сүйлөшкөн.)

(Tigi altındagan pogonduu asker Orozkul menen tokoy kıdırıp kelgiçe bala şofer menen çеçilip süylöşкөн.)

(Aynı kamyonla gelen sırma şeritli, yıldızlı apoletli bir de subay vardı ve o, Orozkul ile birlikte ormanı dolaşıyordu. (B.G. VI/108)

Ак Кайың (Ak Kayıñ): Boynuzlu Maral Ana bir çocuk doğduğunda, ak kayından ya-pılmış bir beşik getirir. Türk kültür ve mitolojisinde, kayın ağacı özel bir öneme sahiptir. Tanrı'nın ağacı olarak kabul edilen kayın, iyi ve koruyucu ruhların yeryüzüne inmesine aracılık

eder. Bu ağacın bulunduğu yerlerde insanlar huzur ve güven hisseder, iyileşme ve iyiliğe yönelme eğilimi gösterir. Bu inanç, bebeklerin korunmasında da kendini göstermiştir. Kötü ruhlardan uzak tutmak ve güvenli bir ortam sağlamak amacıyla, beşiklerin kayın ağacından yapılması tercih edilmiştir. Kayın ağacından yapılan beşikler, bebekler için hem fiziksel hem de manevi anlamda koruyucu bir sığınak olarak görülmüştür. Bu gelenek, kayın ağacının Türk kültüründeki derin manevi anlamını ve insanlar üzerindeki olumlu etkilerini yansıtan bir örnektir (Selçuk ve Göher, 2024:113-120).

(Ак кайыңдан жасалган ак бешиктин түткасында күмүш жылаажын шыңгырайт.)

(Ak kayıñdan casalğan ak beşiktin tütkaında kümüş cılaacın şıñğırayt.

(Ak kayından yapılmış bir bebek beşiğiydi bu. Beşiğin kemerine asılmış gümüş bir çingirak şıngırdıyordu.) (B.G. IV/63)

6.5. Tarihi Sözcükler

Аксакал (Aksakal): Kırgız toplumunda aksakal, bilgelik, tecrübe, akıl, liderlik ve danışmanlık gibi niteliklerle öne çıkan saygın bir kişilik olarak görülmektedir. Aksakallar, özellikle bilgeliğin sembolü sayılarak, topluma akılcı kararlar alabilme, bilgilerini başkalarının yararına kullanma, sorunları çözme ve güçlü bir muhakeme yeteneği sergileme gibi özellikleriyle örnek olurlar. Bu yönleriyle aksakallar, toplum içinde hem rehberlik eden hem de sorunlara hızlı ve etkili çözümler sunan kişiler olarak önemli bir role sahiptir (Yılmaz, 2014:236).

(Ассалоомалейкум, аксакал. Арыбаңыз, байбиче.)

(Assaloomaleykum, Aksakal. Arıbañız, Baybiçe.)

(Selam Aksakal, Selam Baybiçe.) (B.G. VI/107)

Байбиче (Baybiçe): Evin yaşlı kadını veya birden fazla eşi olan erkeğin ilk karısına saygı ifadesidir. Kırgızca Sözlük'te üç anlamı ile karşımıza çıkmaktadır (Yudahin, 2011:208).

1. Çok eşli evliliklerde, evlenen kadınlar arasında en itibarlı olan kişi, yani ganimet ya da kaçırma yoluyla evlenilmemiş kadın. Kız isteme ve çeyiziyle birlikte gelmek suretiyle gerçekleştirilen evlilik.

2. Evdeki ev işlerine bakan, biraz yaşlı kadın.

3. Yaşlı kadınlara hürmet göstererek hitap etmede kullanılan bir terimdir.

(Ассалоомалейкум, аксакал. Арыбаңыз, байбиче.)

(Assaloomaleykum, Aksakal. Arıbañız, Baybiçe.)

(Selam Aksakal, Selam Baybiçe.) (B.G. VI/107)

6.6. Sovyetizim

Колхоз (Kolhoz): Kolhoz, Türk Dil Kurumu'na göre Rusya'da köylülerin ortak olarak çalıştıkları tarım işletmesi anlamına gelmektedir. Aynı zamanda, eskiden Sovyetler Birliği'nde uygulanan bir tarım işletmesi türüdür. SSCB'de tarım sektöründe örgütlenen "kolektif tarımla" uğraşan birlikler olarak tanımlanmaktadır (TDK, Güncel Sözlük)⁵.

(Көкөтэй, эңгезердей кара киши, тиги көл жээгиндеги бир колхоздун эсепчиси.)

(Kökötay, eñgezelerdey kara kişi, tigi köl ceegindegi bir kolhozдun esepçisi.)

(Köketaу, göl kıyısındaki kolhozlardan birinde muhasebeci olarak çalışan bu iri-kara adam, onun çok eski bir arkadaşıydı. (B.G. VII/136)

Совхоз (Sovhoz): Sovhozlar, 1917 Ekim Sovyet Devrimi'nden sonra, kooperatif mülkiyetini gerçekleştiren kolhozların yanında devlet çiftlikleri olarak kurulmuştur. Sovhozlar, tarım sanayisini gerçekleştiren tarım fabrikaları niteliğindedir. Doğrudan tarımsal üretimin yanı sıra, kolhozlara örnek olma işlevi de vardır. Traktör ve makine bakımından tam donanımlı olan bu çiftliklerde, çok sayıda teknisyen, mühendis, tarım ve hayvancılık uzmanı çalışıyordu. Yöneticileri devlet tarafından atanır ve bağılı oldukları bakanlığa karşı sorumluydular. Bu işçiler, önceden gelirken Sarıtaş Vadisi'nde çadırlar kurar, ateşler yaktığı düşünölmektedir (Turan, 2011:308-309).

(Төртүнчү классты бүткөн соң балдар совхоздогу мектеп-интернатка кетет.)

(Törtünçü klasstı bütкөн soñ baldar sovhozdoru mektep-internatka ketet.)

(Bu küçüklerin gittiği dört yıllık bir ilkokul idi. Bundan sonra çocuklar sovhozun yatılı okuluna giderler. (B.G. II/29)

6.7. Halk Oyunları

Бекинчек (Bekinçek): Kırgızların oynadığı bir çeşit çocuk oyunudur.

(Бекинчек ойнойбуз, аскер оюн ойнойбуз.)

⁵ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 26.11.2024).

(Bekinçek oynoybuz, asker oyun oynoybuz.)

(Ama az sonra başlıyoruz saklambaç savaş oyunu oynamaya.) (B.G. II/42)

Аскер Оюн (Asker Oyun): Kırgız çocuklarının bir araya geldiğinde oynadığı bir oyundur.

(Бекинчек ойнойбуз, аскер оюн ойнойбуз.)

(Bekinçek oynoybuz, asker oyun oynoybuz.)

(Ama az sonra başlıyoruz saklambaç savaş oyunu oynamaya.) (B.G. II/42)

(Çevirmen iki ayrı oyunu tek bir kelime ile birleştirmiş, ancak tam karşılığını olduğu gibi aktaramamıştır. Erek dilde yakın bir anlamı olduğu bilinen kelimelerin kullanımını ayrı ayrı yapmamış olması çeviride anlamca eksikliklere yol açmakla beraber anlam bütünlüğünü değiştirmektedir.)

7. Sonuç

Beyaz Gemi'deki Kırgız kültürüne ait özolguların tespitine dayanan çalışma, Cengiz Aytmatov'un yazarlık ustalığını ve eserlerini kültür dilbilimsel yönden incelemek için önemli bir gösterge sunmaktadır.

Beyaz Gemi adlı eserdeki özolgular, daha çok mitolojik unsurlara ve Sovyetizm etkisine dayanmaktadır. Ayrıca, halk inanışları, eşyalara ait özolgular, tarihi sözcükler ve halk oyunlarına dair terimlere de yer verilmektedir.

Roman, Vereşçagin ve Kostomarov'un özolgu sınıflandırmalarından yararlanılarak yedi ana başlık altında incelenmiştir. Yapılan incelemeler, eserdeki özolguların büyük ölçüde Kırgız halkının mitolojik inanışlarına, halk inançlarına, geleneklerine ve Sovyet dönemi kültürel unsurlarına dayandığını göstermektedir. Özellikle *Müyyüzdüü Bugu-Ene*, *Süleyman-Too* ve *Maral Ana* gibi mitolojik figürler, Kırgız halkının derin kültürel köklerini ve inanç sistemlerini temsil etmektedir. Bunun yanı sıra, Sovyetizm çerçevesinde ele alınan kavramlar, dönemin siyasi ve kültürel etkilerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. *Kolhoz* ve *Sovhoz* gibi tarımsal terimler, Sovyet dönemi toplumsal ve ekonomik yapısını yansıtan önemli unsurlar arasında yer almaktadır.

Cengiz Aytmatov'un *Beyaz Gemi* eseri, Kırgız halkının kültürel ve tarihsel mirasının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Eserdeki özolgular, bir yandan Kırgız mitolojisine daya-

nan geleneksel inançları, diğer yandan Sovyet döneminin sosyo-ekonomik yapısını başarılı bir şekilde birleştirmektedir. Aytmatov'un bu özolgular üzerinden kurduğu dil hem yerel kültürün zenginliğini hem de Sovyet dönemindeki kültürel dönüşümü anlatmaktadır. Mitolojik unsurlar bireyin iç dünyası ve kimlik arayışını yansıtırken, Sovyetizm toplumsal yapı ve politik atmosferi betimlemektedir. Kırgız halkına özgü inanç ve ritüeller, karakterlerin aidiyet ve kimlik sorunlarına çözüm arayışını simgeleyen önemli bir araç olarak dikkat çekmektedir.

Bu unsurların bir arada değerlendirilmesi, Aytmatov'un eserinin çok katmanlı yapısını anlamayı ve Kırgız kültürüne dair derinlemesine bir bakış sunmayı mümkün kılmaktadır.

Eserde yer alan Kırgız halkına ait özolgusal unsurlar incelenirken, orijinal metnin dikkatlice ele alınması büyük önem taşımaktadır. Çünkü çeviri sürecinde, özolgusal terimlerin erek dilde karşılıklarının bulunmaması veya farklı kelimelerle değiştirilmesi, bu unsurların kaybolmasına ve anlamlarının tam olarak iletilmemesine yol açmaktadır. Kırgız Türkçesinde tek bir kelimeyle ifade edilen bazı özolgular, Türkiye Türkçesine birkaç cümleyle aktarılmakta, bu da çevirinin doğruluğunu ve etkinliğini zorlaştırmaktadır.

Özolguların dildeki işlevleri ve anlamları üzerindeki yapılan çalışmalar, yalnızca edebiyatın değil, aynı zamanda dilbilim, çeviribilim ve sosyoloji alanlarındaki araştırmalara da katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, özolguların incelenmesinin çok disiplinli bir yaklaşım gerektirdiği ve bu alanda yapılacak çok sayıda araştırmanın, alana katkı sunacağı düşünölmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Akın, C. (2021). "Cengiz Aytmatov'un Birinçi Mugalim Adlı Eserine Özlüğüsel Bir Yaklaşım Denemesi" *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 10, s. 118-128.
- Akın, C. (2020). "Manas Ansiklopedisi'nde Özlüğü İfadeleri" *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 49, s. 211-221.
- Aytmatov, C. (2007). *Beyaz Gemi*, (Çev. Refik Özdek). İstanbul: Ötüken Yayın Evi.
- Boz, E. (2015). "Dede Korkut Kitabı'nda Türk Özlüğüleri" *III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi-Dede Korkut ve Türk Dünyası*, 19-23 Ekim: s. 291-299.
- Boz, E. (2016). Kültürdilbilimsel Sözlük ve Türkçe Kültürdilbilimsel Sözlükler, Kültürel Çokseslilik. *Dünyada Türk Dili, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu*, Basılmış bildiri kitabı, Bükreş, Romanya.
- Fişli, Y. (2020). Qıqız-Türkçe Sözlük. Turuz. Erişim adresi: www.turuz.com.
- Gülcan, B. Şenol, F. ve Aytbaeva, A. (2014). "Kırgızistan'da Din Ve Kültür Turizminin Geliştirilmesi Açısından Süleyman Dağı'nın Önemi: Swot Analizi" *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 4, 63-80.
- Göher, F. ve Selçuk, H. (2024). "Türk Kültüründe Kayın Ağacının Maddi Kültür Unsurlarına Yansımaları" *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 21, 106-125.
- Hantaş, A. (2022). *Çeviribilim Bağlamında Özlüğülerin İncelenmesi*, Tatyana Tolstaya'nın Öte Dünyalar Eseri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü.
- Karataev, O. K, Eraliyev, S. N. (2005). Kırgız Etnografyası Boyunca Sözlük. Bişkek.
- Karataş, H. (2009). *Cengiz Aytmatov'un Romanlarındaki Halk Bilimi Unsurları*, Yüksek Lisans Tezi, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Halk Bilimi Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Kırgızistan Türk Manas Üniversitesi Kırgızca-Türkçe Sözlük, 28.10.2024,
<http://sozduk.manas.edu.kg/index.php>.
- Kılıç, E. (2014). "Uygur Türklerinin Destan Ve Halk Hikâyelerinde Hızır Tipi" *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S.4, s. 64-65.
- Kozan, Olena (Ed.) (2014). *Kültürdilbilim (Temel Kavram ve Sorunlar)*, Ankara: Gazi Kitabevi Yay.

- Mosiyenko, L. V. (2014). *Kültürdilbilimde Özgölguların Sınıflandırma Sorunu* (Çev: E. Uğurlutan), *Kültürdilbilim (Temel Kavramlar ve Sorunlar)*, Ankara: Gazi Kitabevi Yay., ss. 87-99.
- Saliev, M. (2020). "Kırgız Türkçesinde Ölüm Kelimesi ile İlgili Kavram Alanı" *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 16, 109-127.
- Semra, A. Cengiz, A. (2014). "Eski Türk Kadın Heykellerinin Düşündürdükleri" *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 3/4 s. 1-33.
- Şahin, S. (2004). "Cengiz Aytmatov'un Beyaz Gemi Romanıyla Murathan Mungan'ın Kasım İle Nâsır Hikâyesinde Geyik Motifinin Kullanımı" *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 23, 105-114.
- Şahin, S. (2020). "Türk Tarihi Açısından Altay-Tanrı Dağlarında Yer Alan Balbal-Mezar Anıtların Önemi ve Özelliklerinin Araştırılması" *Journal of Universal History Studies*, 3(2), 275-292.
- Turan, M. (2011). "SSCB'de Toprak Mülkiyeti" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(03), 307-332.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Güncel Türkçe Sözlük, 13.10.2024, <https://sozluk.gov.tr/>.
- Üstün, Ç. (2009). "Eski Bir Türk içeceği Kıymız (Koumiss)" *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 26, 247-255.
- Vhalov, S. ve Florin, S. (1980). *Neperevodimoye v Perevode (The Untranslatable in Translation)*, Moskova: Uluslararası İlişkiler Yayınları.
- Yılmaz, S. (2014). "Türk Mitolojisinde Bilgelik Kavramı" *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi, Türk Dünyası Vakfı*, 233-251.
- Yudahin, K. K. (2011). *Kırgız Sözlüğü* (Çev: A. Taymas), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kısaltmalar

B. G. *Beyaz Gemi*

SSCB. *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği*

Extended Summary

The term *realia*, derived from the Latin word "realis", meaning "concrete", refers to objects, concepts and phenomena that belong to a nation's unique historical, cultural and life styles and do not exist in other nations. This term began to be defined as concrete elements of national identities since the 1950s. *Realia*

is not limited to physical objects and phenomena, but also includes cultural expressions such as idioms, proverbs and verbal expressions.

Olena Kozan, who brought the term *realia* into Turkish, initially used the terms "özsöz-cük" and "budun-sözcük", but later found the term "*realia*" more appropriate. *Realia* has a wide coverage in world literature, especially in Russian sources, and there are studies on these subjects in English and German literature. In Turkish literature, there has been a growth in this field in recent years.

Realia research attracted attention especially in the 1970s, and with the preparation of *realia* dictionaries in this period, the concept began to be used more widely. In this process, *realia* has attracted great attention in the field of translation studies and has paved the way for in-depth studies on the issue of "untranslatability" encountered in different cultural and linguistic contexts. *Realia* not only underlines the differences between cultures, but also reveals the difficulties of these differences in the translation process.

One of the most important contributions regarding the development of the concept is the study titled *Neperevodimoye v Perevode (Untranslatable in Translation, 1980)*, written by S. Vlahov and S. Florin. This work shed light on the place of the concept of *realia* in translation science and has become an important reference source on how to handle the cultural specificities encountered during the translation process. As can be seen, *realia* not only reflects the history and culture of a nation, but also provides a deep knowledge of how to interpret and convey these elements in an international context. In this context, the discipline of translation studies is considered an important tool for understanding the concept of *realia* and building a bridge between different cultural elements.

Russian researchers have developed different classifications on the concept of "*realia*". One of these studies stands out with the classification made by Vareşçegin and Kostamarov. One of the notable aspects of this classification is the inclusion of elements specific to Sovietism and the detailed treatment of seemingly neutral phenomena. The main difference that distinguishes Vareşçegin and Kostamarov's work from other classifications is that literary, aesthetic, artistic and emotional expressions that create different connotations in the cultural consciousness of the Russian people are evaluated under separate headings. With this approach, not only elements that are similar to other languages, but also deep meanings specific to Russian culture are included.

These classification studies on *realia* by Russian researchers reveal the diversity in the field by illuminating different dimensions of the subject. Vareşçegin and Kostamarov's method made it possible to examine the concept of *realia* from a broader perspective by allowing the examination of cultural elements specific to the Soviet period.

In this study, it is aimed to examine the *realia* elements in Cengiz Aytmatov's work *The White Ship* in a cultural linguistic context. *Realia* represents the cultural codes of a society and concrete language elements specific to its way of life. These elements in Aytmatov's work include Kyrgyz mythological elements as well as Soviet period influences. During the examination process, Vareşçegin and Kostamarov's *realia* classifications, including Sovietisms, will be used.

The novel was analyzed under seven main headings based on Vereshchagin and Kostomarov's *realia* classifications. The analysis results reveal that the *realias* in the work are largely based on the mythological beliefs, folk traditions, cultural rituals and elements specific to the Soviet period of the Kyrgyz people.

In examining the *realia* elements specific to the Kyrgyz people in the work, it is of great importance to meticulously consider the original text. During the translation process, *realia* terms not having exact

equivalents in the target language or being replaced with different expressions may cause these elements to be lost and their meanings not to be fully conveyed. The fact that some realia, which are expressed with a single word in Kyrgyz Turkish, can only be translated into Turkish with a few sentences, makes the translation process even more complicated. This situation poses a significant challenge in preserving both the accuracy and cultural depth of the translation.

Studies on the functions and meanings of realias in language contribute not only to literature, but also to research in the fields of linguistics, translation studies and sociology. For this reason, it is thought that examining realia requires a multidisciplinary approach and many studies in this field will contribute to the field.

Türkçe Öğreniminde Kod Değiştirme: İngilizce Bölümü Öğrencilerinin İncelenmesi

Kawar ABDULQADER¹

Türkçe Öğreniminde Kod Değiştirme: İngilizce Bölümü Öğrencilerinin İncelenmesi

Code-Switching in Turkish Learning: A Study of English Department Students

Özet

Bu çalışma, Türkçe derslerinde öğrencilerin İngilizceye kod değiştirme davranışlarını ve bu davranışın dil öğrenme süreçlerine etkilerini incelemektedir. Nicel ve nitel yöntemlerle gerçekleştirilen araştırmada, öğrencilerin hangi durumlarda ve neden İngilizceye geçiş yaptıkları analiz edilmiştir. Bulgular, öğrencilerin anlam belirsizliği ve dil bilgisi zorluklarıyla karşılaştıklarında İngilizceye başvurduklarını göstermektedir. Katılımcılar, kod değiştirmenin kısa vadede anlamayı kolaylaştırdığını, ancak uzun vadede Türkçeye tam hakimiyeti zorlaştırabileceğini belirtmişlerdir. Özellikle konuşma becerilerinde kod değiştirmenin sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Çalışma, dil öğretiminde kod değiştirmenin dikkatli bir şekilde ele alınması gerektiğini ve öğretmenlerin bu stratejinin avantajları ile potansiyel dezavantajları konusunda bilinçli olmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Abstract

This study examines students' code-switching behaviors to English in Turkish classes and the impact of this behavior on language learning processes. Conducted using quantitative and qualitative methods, the research analyzes the situations in which students switch to English and their reasons for doing so. The findings reveal that students resort to English when they face ambiguity in meaning and grammatical difficulties. Participants indicated that code-switching eases understanding in the short term but may hinder full mastery of Turkish in the long term. It was found that code-switching is frequently used, especially in speaking skills. The study underscores that code-switching in language teaching should be approached carefully and that teachers need to be aware of both the advantages and potential disadvantages of this strategy.

Anahtar Sözcükler: Kod değiştirme, dil öğrenme stratejileri, anlam belirsizliği, dil bilgisi zorlukları, Türkçe öğrenme.

Key Words: Code-switching, language learning strategies, comprehension difficulties, grammar challenges, Turkish learning

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1. Giriş

Dil, insan zihninin sürekli faaliyeti olarak düşünceleri taşıyan ve insanları birbirine bağlayan bir süreçtir. Aynı zamanda toplumun kültürel yapısını şekillendiren en önemli unsurlardan biridir (Erkoç, 2004). Tarih boyunca, yabancı egemenliği altındaki toplumların dillerinde meydana gelen değişiklikler millî kimlik kaybına yol açmıştır (Açık, 2006).

Dil öğrenimi ise zihinsel kapasiteyi zorlayan karmaşık bir süreçtir. Özellikle çok dillilik durumunda, birden fazla dil bilen bireylerde sıkça kod değiştirme davranışı gözlemlenir. Bu

¹ Öğretim Görevlisi, Zaho Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, kawar.abdulqader@uoz.edu.krd, ORCID No: 0009-0002-5956-142X

davranış, iletişim sırasında bir dilden diğerine geçiş yapma şeklinde ortaya çıkar ve özellikle yabancı dil öğreniminde, dil yetersizliği hissedildiğinde daha belirgin hle gelir. Türkçe dersleri alan İngilizce bölümü ğrencilerinde de bu durum, dilin zorluğu ya da belirsizlikler karşısında sıkça yaşanmaktadır.

Auer (1998), kod değiştirmeyi iki ya da daha fazla dilin bir konuşma içerisinde dönüşümlü olarak kullanılması olarak tanımlar ve bunun sadece dilsel değil, aynı zamanda sosyal ve etkileşimsel bir fenomen olduğunu belirtir. Kod değiştirmenin, özellikle iki dilli ve çok dilli topluluklarda, dil seçiminde g ilişkilerini ve sosyal kimlikleri yansıttığını vurgular. Kod değiştirme, konuşma bağlamında anlam yaratma ve sosyal rollerin müzakere edilmesinde önemli bir strateji olarak grlmektedir.

Ataş'a (2021) göre, çok dillilik, farklı dillerin bir arada konuşulduğu bölgelerde doğal bir dilsel etkileşim olarak görülür ve bu etkileşim sırasında bireyler kod değiştirme davranışı sergileyebilirler. Bu dilsel geçişler, bireylerin iki veya daha fazla dildeki yeterliliklerine bağlı olarak ortaya çıkmakta ve iletişim sırasında anlamı daha etkili bir şekilde aktarmayı amaçlamaktadır.

Kod değiştirme davranışının temelinde, bireylerin iki dil arasında geçiş yaparak, anlık bir dilsel yetersizliği veya anlam belirsizliğini aşma işteği bulunmaktadır. Bu davranış, özellikle konuşma sırasında bir kavramın tam karşılığı bulunamadığında veya ifade güçlüğü yaşandığında başvurulan bir strateji olarak kullanılmaktadır (Yazıcı Ersoy, 2017).

Coşkun Yaşar ve Yıldız'a göre (2018), kod değiştirme, yabancı dil sınıflarında öğrencilerin daha iyi anlamalarını ve öğretmenlerin ders içi açıklamalarını daha etkili hale getirmelerini sağlayan önemli bir stratejidir. Bu yöntem, öğrencilerin hedef dil ile ana dilleri arasında köprü kurmalarına olanak tanıyarak dil öğrenme sürecini destekler. Aynı zamanda, sınıf içi güveni artırarak, öğrencilerin dilsel yeterliliklerini geliştirme konusunda önemli bir rol oynar.

Bu alışma, Türkçe ğrenen İngilizce bölümü ğrencilerinin kod değiştirme süreçlerine etkilerini incelemektedir. Kod değiştirme, dil öğreniminde hem olumlu hem de olumsuz etkiler yaratabilen bir stratejidir. Öğrenciler, bilmedikleri kelimeler veya gramer yapılarına karşılık İngilizceye kullanarak anlam belirsizliğini aşabilir, ancak bu durum, uzun vadede öğrenilen dile tam anlamıyla hakimiyeti sağlamayı zorlaştırabilir. Bu alışmada, İngilizce bölümü ğrencilerinin Türkçe derslerinde kod değiştirme davranışlarını inceleyerek hangi durumlarda ve neden İngilizceye geçtiklerini, bu davranışın bilinçli mi yoksa alışkanlık sonucu mu kaynaklandığını ve Türkçe ğrenme süreçlerine olan etkilerini araştırmayı amaçlamaktadır.

2. Literatür Taraması

Kod değiştirme, iki dillilik bağlamında dil öğrenme ve günlük iletişim süreçlerinde önemli bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu fenomen, bireylerin iki dil arasında geçiş yaparak hem dilsel yeterliliklerini artırmalarına hem de sosyal ve kültürel kimliklerini ifade etmelerine

olanak tanır. Literatür, kod değiştirmenin dil öğrenme süreçlerine olan etkileri, iki dilli bireylerin dil geçiş stratejileri ve kod değiştirmenin sosyo-kültürel işlevleri üzerine geniş bir yelpazede araştırmalar sunmaktadır. Bu bölümde, kod değiştirmenin bu farklı yönlerine odaklanan çalışmaları inceleyerek, araştırmamız için sağlam bir teorik çerçeve oluşturmayı amaçlamaktayız.

Myers-Scotton'a (1993) göre, kod değiştirme yalnızca dilsel değil, aynı zamanda toplumsal anlamlar taşıyan bir uygulama olarak görülmektedir. Konuşmacılar, bir dil veya dil çeşidi kullanarak mevcut sosyal rolleri müzakere edebilir ya da yeni sosyal roller oluşturabilirler. Kod değiştirmenin bu stratejik kullanımının altında yatan temel mekanizmalar, çok dilli topluluklarda dil kullanımının sosyal rollerle bağlantılı olduğu bir modelle açıklanmaktadır. Bu modele göre, dil seçimi konuşmacının mevcut sosyal bağlamdaki rolünü yansıtır ve her dil toplumsal haklar ve yükümlülüklerle ilişkilidir.

Shay (2015), çok dilli bir ülkede kod değiştirmenin yalnızca dilsel bir fenomen olmadığını, aynı zamanda toplumsal bağlamda da önemli işlevlere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Yapılan çalışmalarda, kod değiştirmenin sosyal rollerin müzakere edilmesinde ve iletişim boşluklarının doldurulmasında etkili olduğu ortaya konmuştur. Yabancı dil sınıflarında kod değiştirmenin dil öğrenimi sürecindeki olumlu ve olumsuz etkileri tartışılmıştır; bu strateji, konuşmacıların dil öğrenme süreçlerini desteklemek amacıyla bilinçli bir şekilde kullanılabilir.

İnan'ın (2022) çalışması, Ahıska Türklerinin çok dilli yapısına odaklanarak Türkçe ve Rusça dil çiftleri arasında kod değiştirme stratejilerini incelemiştir. Bu araştırma, bireylerin günlük iletişimde iki veya daha fazla dil arasında geçiş yaparak hem dilsel hem de kültürel kimliklerini korumalarına yardımcı olduğunu göstermektedir. Özellikle isim, sıfat, fiil ve edatlar gibi dil unsurları arasında kod değiştirme örüntüleri sıklıkla görülmektedir.

Öztürk'ün (2020) çalışmasında, Hatay Ovakent'te yaşayan Özbek göçmenlerin Türkiye Türkçesi ile Özbek Türkçesi arasındaki kod değiştirme davranışları fonetik, morfolojik, leksikolojik ve semantik açılardan incelenmiştir. Bu dilsel etkileşim, göçmenlerin Türkçe öğrenme süreçlerinde hem zorluklar hem de dilsel çeşitlilikler yarattığına işaret etmektedir. Kod değiştirme davranışları, bu göçmen toplulukların hem Türkiye Türkçesini öğrenmelerine hem de kendi dillerini korumalarına olanak tanımaktadır.

Aydınbeğ ve Kızıltoprak'ın (2021) çalışmalarında, kod değiştirme fenomeni iki dilli bireyler arasında sıkça başvurulan bir iletişim stratejisi olarak ele alınmıştır. Bu strateji, konuşmacının dili kullanmadaki yetersizliklerini telafi etmesine ve mesajı güçlendirmesine olanak tanır. Kod değiştirmenin temel motivasyonları arasında, anlam boşluklarını doldurma ve kültürel kimliği yansıtırma gibi unsurlar yer almaktadır.

Genç (2019) çalışmasında, iki dilli bireylerin konuşma sırasında sıkça iki dil arasında geçiş yaptıklarını ve bu geçişlerin anlatıya otantiklik kazandırmanın yanı sıra dinleyiciyle yakınlık

kurma işlevi taşıdığını belirtmektedir. Katılımcılar, kod değiştirmenin iletişimi optimize ettiğini ve dinleyicinin mesajı daha hızlı algılamasına yardımcı olduğunu ifade etmektedir.

Kod değiştirmenin sosyal ilişkileri dzenleme aracı olduğu vurgulanmaktadır. Katılımcılar, bu davranışın aidiyet gsterme ve dikkat çekme gibi sosyal amaçlarla kullanıldığını belirtmişlerdir (Abdul-Zahra, 2010). Ayrıca, Yirmibeşoğlu ve Eryiğit'in (2018) Türkçe-İngilizce dil çiftleri arasında kod değiştirme tespitine odaklanmış olmaları, bu konunun sosyal medya gibi platformlarda nasıl kullanıldığını örneklerle sunmaktadır.

Koban'ın (2013) çalışmasında, New York'ta yaşayan Türkçe-İngilizce iki dilli bireyler arasında kod değiştirme modelleri incelenmiştir. Araştırma, dil yeterliliğinin kod değiştirme üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Ayrıca, Demirci ve Tolu (2015) çalışmalarında, kod değiştirmenin dil öğretiminde yaygın bir strateji olarak kullanıldığını ve öğretmenlerin bu stratejiyi nasıl uyguladıkları araştırılmıştır.

Son olarak, Zeynep Köylü'nün (2018) çalışması, Türkçe-İngilizce dil çiftlerinde kod değiştiriminin hangi faktörlerden etkilendiğini incelemektedir. Literatürdeki bu bulgular, kod değiştiriminin dil öğrenme süreçlerinde hem dilsel hem de sosyokültürel işlevlerini vurgulamakta ve araştırmamız için sağlam bir temel oluşturmaktadır.

İlgili literatür incelemesinde de görüldüğü üzere, kod değiştirme kavramı, dilbilimden sosyolojiye kadar çeşitli disiplinlerde ele alınmaktadır. Bu araştırmada ise kod değiştiriminin, İngilizce bölümü öğrencilerinin Türkçe öğrenme süreçlerine etkileri uzun vadeli olarak incelenmektedir. Bu bağlamda, kod değiştiriminin avantajları ve dezavantajları kapsamlı bir şekilde değerlendirilecektir.

Bu çalışmada, aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranacaktır:

1. Türkçe öğrenirken öğrenciler hangi durumlarda İngilizceye geçme ihtiyacı duymaktadır?
2. Türkçe derslerinde İngilizce kullanmanın öğrencilere sağladığı faydalar nelerdir?
3. Öğrencilerin kod değiştirme davranışı bilinçli midir yoksa alışkanlıktan mı kaynaklanmaktadır?
4. Kod değiştirme, öğrencilerin Türkçe öğrenme sürecini hızlandırmakta mıdır, yoksa yavaşlatmakta mıdır?
5. Kod değiştirme, Türkçeye tam hakimiyet sağlamayı nasıl etkilemektedir?
6. Türkçe öğreniminde zorlandıklarında öğrenciler İngilizce dışında başka stratejiler kullanmakta mıdır?

3. Yöntem

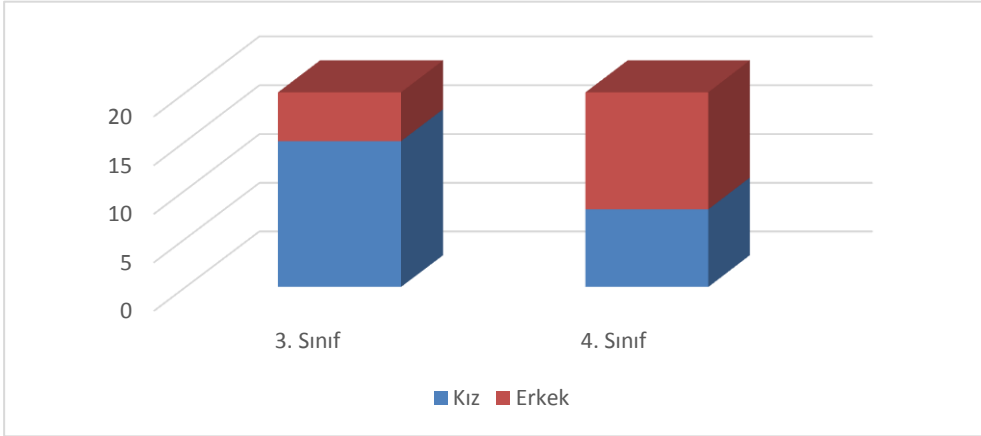
Araştırma Tasarımı

Bu araştırma, karma yöntem araştırma yaklaşımlarından biri olan keşfedici ardışık desen çerçevesinde kurgulanmıştır. Bu desende öncelikle nitel yöntemlerle sorun alanı derinlemesine incelenir, elde edilen bulgular ışığında bir veri toplama aracı geliştirilir ve ardından bu araçla toplanan nicel veriler analiz edilerek sonuca varılır (Creswell, 2015). İlk aşamada, nicel veriler toplanmış ve analiz edilmiştir, bu tasarım öğrencilerin kod değiştirme sıklıklarını ve nedenlerini daha geniş bir çerçevede incelemeyi, aynı zamanda bu davranışın öğrenci deneyimleri üzerindeki etkilerin, derinlemesine incelenmiştir. Bu tasarım hem genel bir eğilimi belirlemek hem de bireysel öğrenci deneyimlerini daha kapsamlı bir şekilde anlamayı amaçlamaktadır.

Katılımcılar

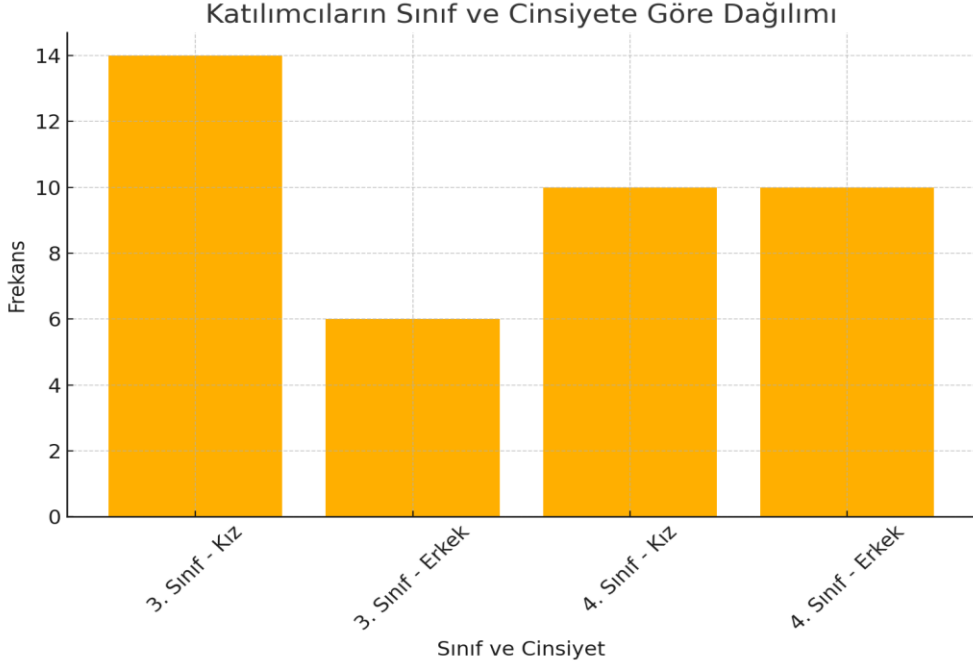
Araştırmanın katılımcılarını, Türkçe dersleri alan 3. ve 4. sınıf İngilizce bölümü öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcılar, kolay ulaşılabilir durum örnekleme şeklinde seçilmiş olup, toplamda cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre dengeli bir dağılım sağlanmıştır. Toplamda 40 öğrenci bu araştırmada yer almıştır. Katılımcılar gizlilik ilkesine uygun olarak her katılımcı "Katılımcı 1", "Katılımcı 2" şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda ve ardından gelen Tablo 1'de gösterilmektedir. Bu bölümde, katılımcıların cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre frekans dağılımları ile ilgili detaylar sunulmaktadır.

Tablo 1: Cinsiyet ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılım

Tablo 1'de katılımcıların cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre dağılımı görülmektedir. Öğrencilerin cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre frekans dağılımı ise Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıf Düzeylerine Göre Frekans Dağılımı

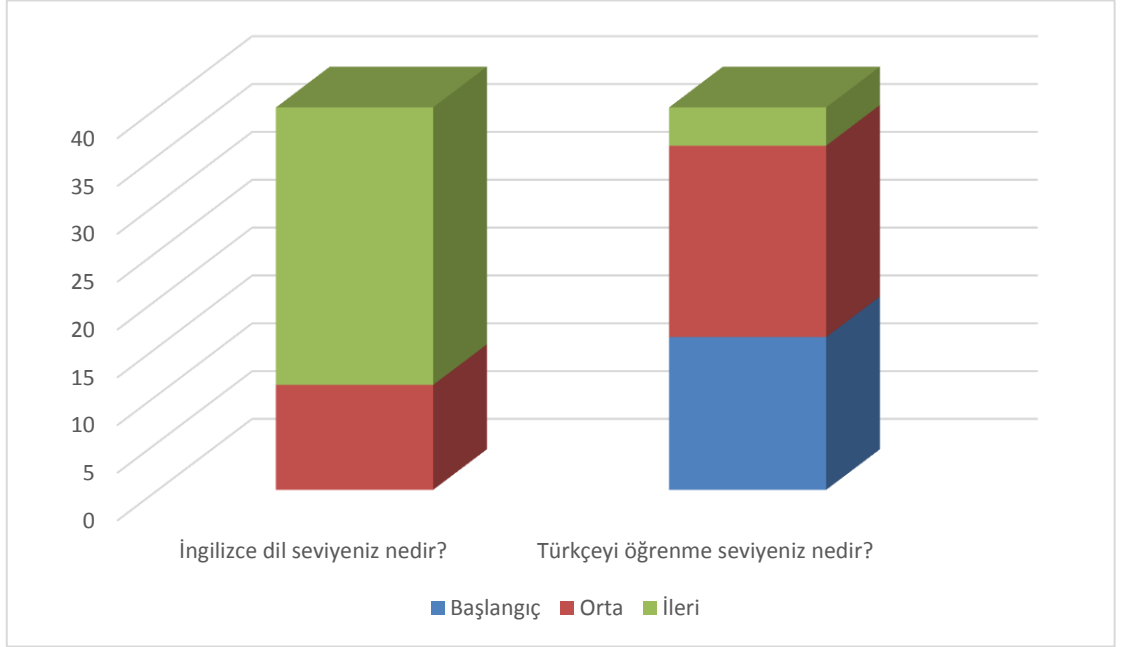

Yukarıdaki tabloya göre, 3. sınıfta toplam 21 öğrenci bulunmaktadır. Bunların 14'ü kız (%35), 7'si erkek (%17,5) öğrencidir. 4. sınıfta ise toplam 19 öğrenci bulunmaktadır. Bunların 10'u kız (%25), 9'u erkek (%22,5) öğrencidir. Cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre dengeli bir katılım olduğu gözlemlenmiştir. Bu dağılım, araştırmanın sonuçlarının çeşitli öğrenci gruplarını temsil edecek şekilde yeterli düzeyde katılım sağlandığını göstermektedir.

Bu veriler doğrultusunda katılımcıların demotablozelliklerine dair bulgular, araştırmada ele alınan diğer kod değiştirme davranışları ve dil seviyelerine dair analizlerle birleştirilecektir.

Katılımcıların dil seviyeleri, araştırmanın önemli bir bileşenini oluşturmaktadır. İngilizce ve Türkçe dil seviyelerine göre katılımcıların dağılımı gösteren frekans tablosu aşağıdaki sunulmuştur. Bu tablo, katılımcıların her iki dildeki seviyelerine göre sayısal dağılımlarını göstermektedir.

Tablo 3: İngilizce ve Türkçe Dil Seviyelerine Göre Frekans Dağılımı

Veri Toplama Araçları

Anket: Nicel veriler, kod değiştirme davranışlarını incelemek amacıyla hazırlanan 5 dereceli Likert ölçeği sorularını içeren bir anketle toplanmıştır. Anket, katılımcıların ne sıklıkla kod değiştirdiği ve hangi durumlarda İngilizceye başvurduğu gibi konuları kapsamaktadır. Anketin kapsam geçerliliği sağlanması amacıyla, uzman görüşleri alınarak soru maddeleri değerlendirilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca, ölçeğin güvenilirliğini sağlamak için pilot bir çalışma yapılmış ve Cronbach Alfa katsayısı hesaplanarak ölçeğin iç tutarlılığı değerlendirilmiştir.

Görüşmeler: Nitel veriler, katılımcılarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Görüşmeler sınıf ortamında gerçekleştirilmiş ve her biri yaklaşık 10-15 dakika sürmüştür. Bu görüşmelerde, öğrencilere Türkçe öğrenim sürecinde karşılaştıkları zorluklar ve kod değiştirme davranışlarına dair açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların Türkçe öğrenirken İngilizceye geçme nedenleri, stratejileri ve bu davranışın bilinçli mi yoksa alışkanlıktan mı kaynaklandığı gibi sorular görüşme sırasında ele alınmıştır.

Veri Analizi

Nicel Verilerin Analizi: Anket sonuçları, frekans ve ortalama gibi betimsel istatistikler kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analizler öğrencilerin kod değiştirme davranışlarını sıklık açısından değerlendirmek ve hangi durumda İngilizceye geçiş yaptıklarını tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Nitel Verilerin Analizi: Görüşmelerden elde edilen nitel veriler, tematik analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu süreçte, görüşme kayıtları transkript halinde getirilmiş ve her katılımcının verdiği yanıtlar ana temalar, alt temalar ve kodlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Tematik analiz, öğrencilerin kod değiştirme davranışlarının altında yatan sebepleri ve bu davranışların dil öğrenme süreçlerine olan etkilerini derinlemesine incelemeyi hedeflemiştir. Ana temalar olarak "Türkçe Öğrenirken İngilizceye Geçiş İhtiyacı", "İngilizce Kullanmanın Faydaları", "Kod Değiştirmenin Bilinçli veya Alışkanlık Olması", "Kod Değiştirmenin Türkçe Öğrenme Sürecine Etkisi", "İngilizceye Geçişin Türkçeye Hakimiyete Etkisi", "İngilizce Dışında Kullanılan Stratejiler" ve "Kod Değiştirmenin Avantaj ve Dezavantajları" belirlenmiştir. Her ana tema altında, ilgili alt temalar ve kodlar detaylandırılmış, öğrencilerin kod değiştirme davranışlarının nedenleri ile bu davranışların dil öğrenme sürecine katkı veya engel teşkil eden yönleri ortaya konulmuştur. Bu yapılandırma, elde edilen nitel verilerin kapsamlı ve sistematik bir şekilde analiz edilmesine olanak sağlamıştır.

Güvenirlik ve Geçerlilik

Araştırmada kullanılan anketin güvenilirliği, Cronbach alfa katsayısı ile değerlendirilmiş ve 0.68 olarak bulunmuştur. Anketin güvenilirlik düzeyinin genel olarak kabul edilebilir olduğunu göstermektedir. Anketin bu düzeyi, veri toplama sürecinde güvenilir sonuçlar elde etmek için yeterli sayılmıştır. Anketin geçerliliğini artırmak amacıyla kapsam geçerliliği göz önünde bulundurulmuş ve soruların araştırma sorularıyla uyumu sağlanmıştır. Anketin her bir maddesi, araştırma kapsamını yeterince temsil edecek şekilde yapılandırılmıştır.

Nitel verilerin geçerliliği, katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılarak ve veri zenginliği sağlanarak artırılmıştır. Ayrıca, güvenilirlik açısından, nitel verilerin doğruluğunu desteklemek amacıyla elde edilen veriler bir başka araştırmacı tarafından gözden geçirilmiş ve bu yolla veri doğrulama sağlanmıştır. Verilerin geçerliliğini değerlendirmek için Lawshe Tekniği kullanılmıştır.

4. Bulgular

4. A. Nicel Bulgular

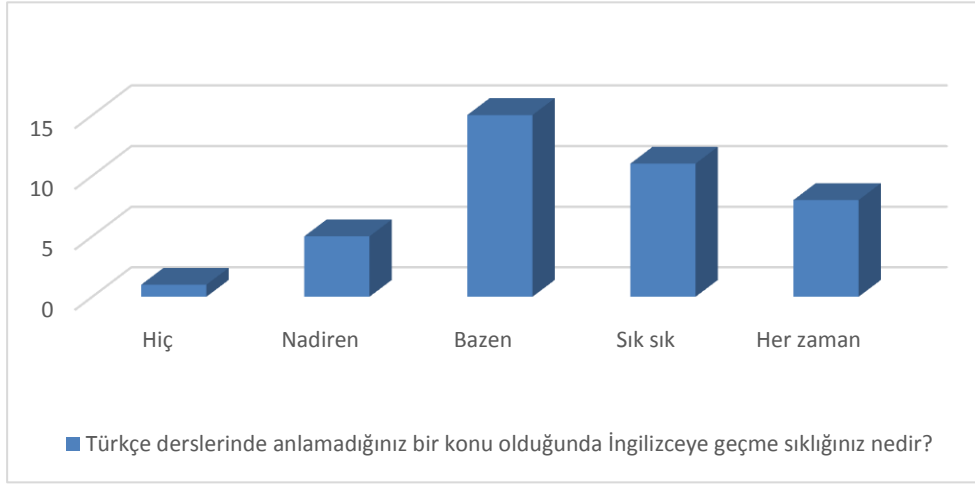
Bu bölümde, katılımcıların Türkçe derslerinde kod değiştirme davranışlarına yönelik bulgular yer almaktadır. Kod değiştirme davranışlarının sıklığı, hangi dil becerileri sırasında İngilizceye geçiş yapıldığı, dil bilgisi eksikliklerinin ve anlam belirsizliklerinin kod değiştirmeye

etkisi gibi faktörler anket soruları ile incelenmiştir. Ayrıca, katılımcıların İngilizceye geçiş yapma nedenleri ve bu davranışın Türkçe öğrenme sürecine olan etkisi de değerlendirilmiştir. Anket sonuçları, katılımcıların kod değiştirme davranışlarını ve bu davranışın öğrenme süreçlerine etkilerini daha iyi anlamamıza yardımcı olacak bulgular sunmaktadır.

Anket bulgularına dair tablolar aşağıda sunulmuştur:

Katılımcıların, Türkçe derslerinde anlamadıkları konularda İngilizceye geçme sıklıkları aşağıda Tablo3'te gösterilmektedir.

Tablo 4: Türkçe derslerinde anlamadığınız bir konu olduğunda İngilizceye geçme sıklığınız nedir?

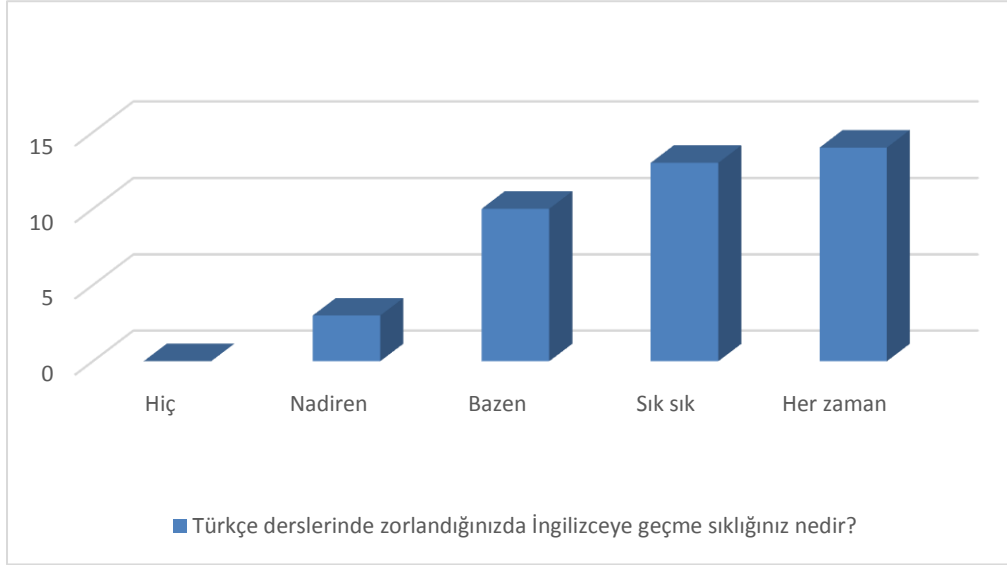

Katılımcıların, Türkçe derslerinde anlamadıkları konularda İngilizceye geçme sıklıklarına dair detaylar aşağıdaki frekans tablosunda sunulmuştur. Bu tablo, öğrencilerin ne sıklıkla İngilizceye geçtiklerini sayısal olarak ifade etmektedir.

Tablo 3'te gösterilen verilere göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%40) Türkçe derslerinde anlamadıkları bir konu olduğunda "bazen" İngilizceye geçtiklerini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra %25'lik bir kesim "sık sık" ve %15'lik bir grup ise "her zaman" İngilizceye geçtiklerini belirtmiştir. Diğer yandan, %10'luk bir kesim "nadiren" ve %5'lik bir kesim ise "hiç" İngilizceye başvurmadıklarını ifade etmiştir. Bu bulgular, öğrencilerin Türkçe derslerinde karşılaştıkları anlam belirsizliği karşısında zaman zaman İngilizceye geçiş yaptıklarını, ancak bu davranışın sürekli tekrar eden bir alışkanlık olmadığını göstermektedir. Öğrenciler, genellikle anlam zorlukları yaşadıklarında İngilizceyi destekleyici bir araç olarak kullanma eğilimindedirler.

Katılımcıların, Türkçe derslerinde zorlandıklarında İngilizceye geçme sıklıklarına dair detaylar aşağıda frekans tablosunda sunulmuştur. Bu tablo, öğrencilerin ne sıklıkla İngilizceye geçtiklerini sayısal olarak ifade etmektedir.

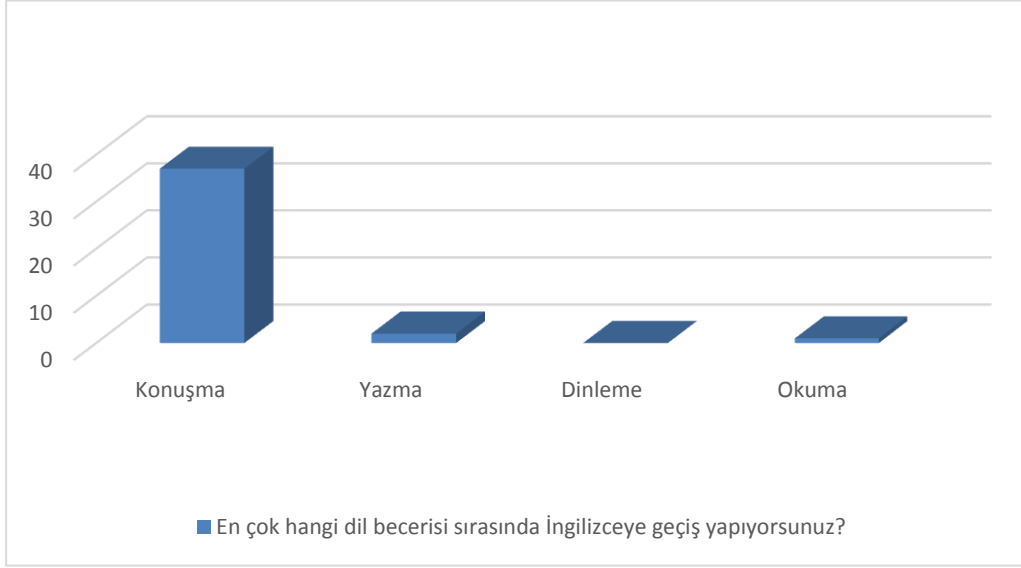
Tablo 5: Türkçe derslerinde zorlandığınızda İngilizceye geçme sıklığınız nedir?

Tablo 4'te sunulan verilere göre, katılımcıların büyük bir kısmı Türkçe derslerinde zorlandıklarında zaman zaman (%30) veya sık sık (%30) İngilizceye geçtiklerini belirtmiştir. Bu, ğrencilerin Türkçe derslerinde yaşadıkları zorluklar karşısında İngilizceye başvurma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Daha az sayıda ğrenci ise nadiren (%10) veya hiç (%5) İngilizceye geçmediklerini ifade etmiştir. Sonuç olarak, öğrencilerin yarısından fazlasının Türkçe derslerinde zorlandıklarında İngilizceye geçtiklerini belirtmesi, kod değiştirmenin özellikle zorlayıcı konular karşısında sıkça başvurulan bir strateji olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların, Türkçe derslerinde en çok hangi dil becerisi sırasında İngilizceye geçiş yaptıklarına dair detaylar aşağıda frekans tablosunda verilmiştir. Bu tablo, öğrencilerin hangi dil becerisi sırasında İngilizceye geçiş yaptıklarını sayısal olarak ifade etmektedir.

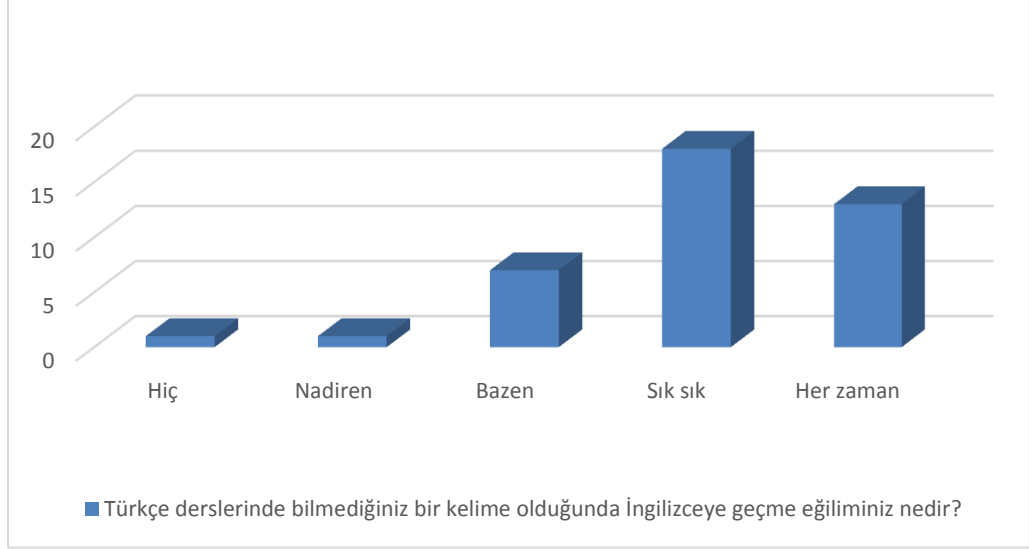
Tablo 6: En çok hangi dil becerisi sırasında İngilizceye geçiş yapıyorsunuz?

Katılımcıların dil becerileriyle ilgili olarak en çok İngilizceye geçiş yaptıkları alanın "konuşma" olduğu görülmektedir. Verilere göre, %92.5 oranında katılımcı, konuşma sırasında İngilizceye geçiş yapmaktadır. Bu durum, öğrencilerin en çok konuşma becerisi üzerinde zorlanmalar yaşadığını ve anlam belirsizliklerini çözmek için İngilizceyi bir destek aracı olarak kullandıklarını göstermektedir. Yazma becerisinde %5 oranında, okuma becerisinde %2.5 oranında geçiş yapıldığı belirtilmiştir, ancak dinleme sırasında hiçbir geçiş yapılmadığı gözlemlenmiştir.

Katılımcıların, Türkçe derslerinde bilmedikleri kelimeler olduğunda İngilizceye geçme eğilimlerine dair detaylar aşağıda frekans tablosunda sunulmuştur. Bu tablo, öğrencilerin kelime bilmediklerinde İngilizceye ne sıklıkla geçiş yaptıklarını sayısal olarak ifade etmektedir.

Tablo 7: Türkçe derslerinde bilmediğiniz bir kelime olduğunda İngilizceye geçme eğiliminiz nedir?

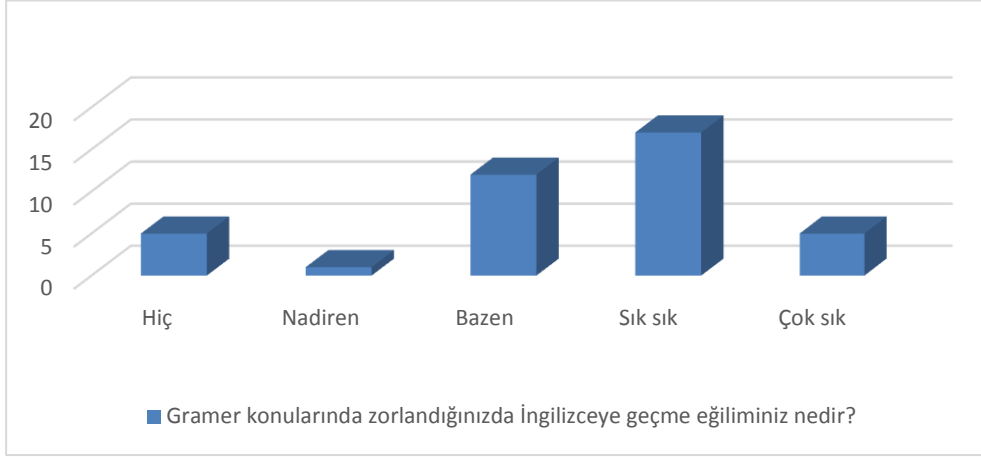

Tablo 7'ye göre, öğrencilerin büyük çoğunluğu (%35) Türkçe derslerinde bilmedikleri kelimelerle karşılaştıklarında "sık sık" İngilizceye geçtiklerini belirtmiştir. %25'lik bir kısım ise "her zaman" İngilizceye başvurduğunu ifade etmiştir. Daha az sayıda ğrenci, %15'i "bazen", %5'i "nadiren" ve yine %5'i "hiç" İngilizceye geçmediklerini dile getirmiştir.

Bu sonuçlar, öğrencilerin anlamadıkları kelimelerle karşılaştıklarında İngilizceye başvurma eğiliminde olduklarını ve bu durumun sıkça tekrarlandığını göstermektedir. Ancak, %10'luk bir kesim, kelime bilmediklerinde İngilizceye nadiren veya hiç başvurmadıklarını ifade etmiştir.

Katılımcıların, Türkçe derslerinde gramer konularında zorlandıklarında İngilizceye geçme eğilimlerine dair detaylar aşağıda frekans tablosunda verilmiştir. Bu tablo, öğrencilerin gramer konularında ne sıklıkla İngilizceye geçtiklerini sayısal olarak ifade etmektedir.

Tablo 8: Gramer konularında zorlandığınızda İngilizceye geçme eğiliminiz nedir?

Bu bulgular, katılımcıların önemli bir kısmının (%37,5) gramer konularında sık sık İngilizceye başvurduğunu göstermektedir. Aynı zamanda %25'lik bir grup bazen İngilizceye geçerken, %12,5'lik kısım ise hiç İngilizceye geçmediğini belirtmiştir. Bu sonuçlar, öğrencilerin gramer konularında zorluk yaşadıklarında genellikle İngilizceyi destekleyici bir araç olarak kullandıklarını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların, Türkçe derslerinde anlam belirsizliği yaşadıklarında İngilizceye geçiş yapma durumlarına dair detaylar aşağıda frekans tablosunda verilmiştir. Bu tablo, öğrencilerin anlam belirsizliği anlarında İngilizceye geçip geçmediklerini sayısal olarak ifade etmektedir.

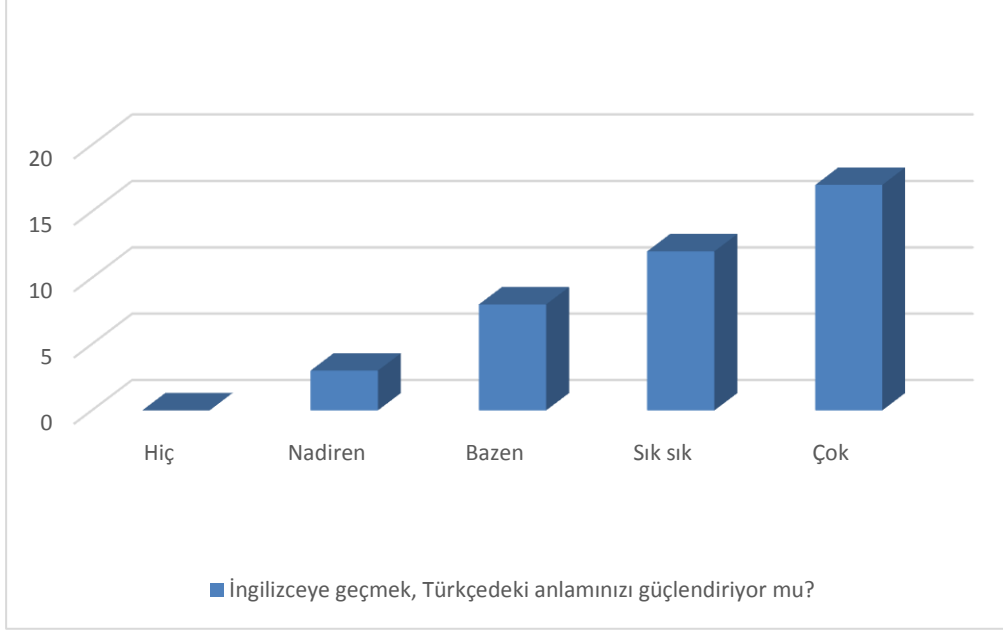
Tablo 9: Anlam belirsizliği yaşadığınızda İngilizceye geçiş yapıyor musunuz?

Tablo sonuçlarına göre, katılımcıların büyük çoğunluğu (%82.5) Türkçe derslerinde anlam belirsizliği yaşadıklarında İngilizceye geçiş yapmaktadır. Bu, öğrencilerin anlam karmaşası anlarında daha net bir şekilde iletişim kurmak ve kavramları anlamak için İngilizceyi bir destek mekanizması olarak kullandığını göstermektedir. Sadece %17.5'lik bir kesim İngilizceye geçiş yapmadığını belirtmiştir. Bu da gösteriyor ki, anlam belirsizliği anlarında öğrenciler genellikle İngilizceyi bir çözümleri olarak tercih etmektedir.

Katılımcıların, Türkçe derslerinde İngilizceye geçmenin Türkçedeki anlamlarını güçlendirip güçlendirmediğine dair aşağıda frekans tablosunda verilmiştir. Bu tablo, öğrencilerin geçiş yaparak anlamlarını nasıl güçlendiklerini sayısal olarak ifade etmektedir.

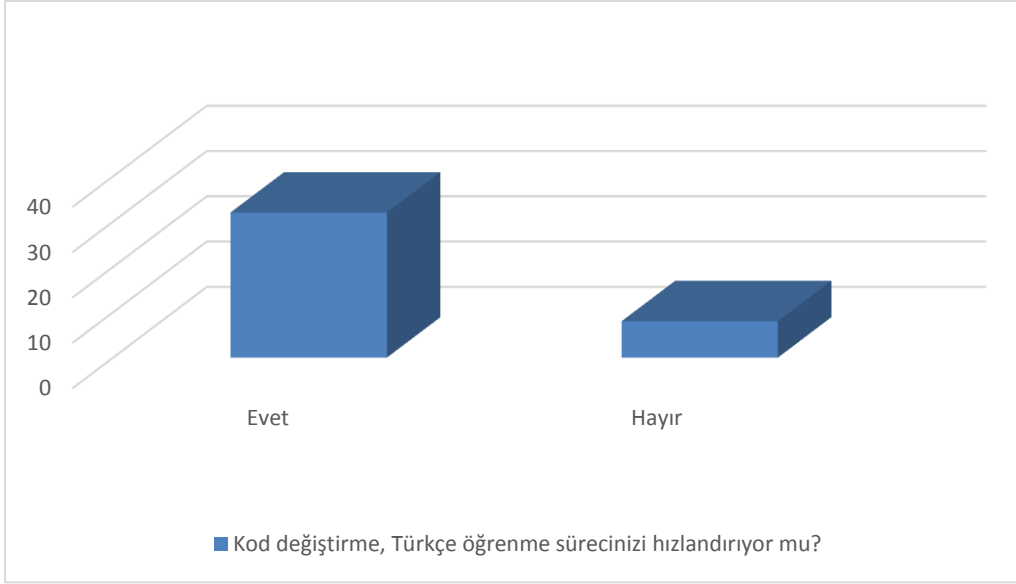
Tablo 10: İngilizceye geçmek, Türkçedeki anlamınızı güçlendiriyor mu?

Katılımcıların büyük bir kısmı (%40) İngilizceye geçmenin Türkçedeki anlamlarını güçlendirdiğini belirtmiştir. %25'i sık sık bu durumu yaşarken, %20'si bazen, %10'u nadiren ve %5'i hiç güçlendirmedeğini ifade etmiştir. Bu, İngilizceye geçişin, anlam güçlendirmede önemli bir strateji olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların, Türkçe öğrenme sürecini hızlandırmak için kod değiştirme (İngilizceye geçiş) kullanma sıklıklarına dair detaylar aşağıda frekans tablosunda sunulmuştur. Bu tablo, öğrencilerin kod değiştirme ile öğrenme sürecini hızlandırma durumlarını sayısal olarak ifade etmektedir.

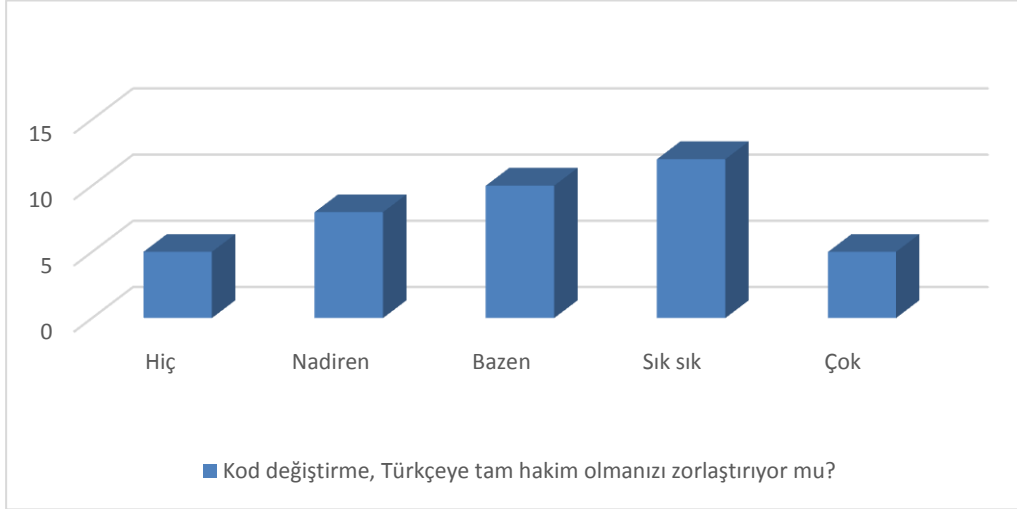
Tablo 11: Kod değiştirme, Türkçe ğrenme sürecinizi hızlandırıyor mu?

Tablo 10'da grldğ üzere, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%80) kod değiştirmenin, yani İngilizceye geçiş yapmanın Türkçe ğrenme sürecini hızlandırdığını ifade etmiştir. Bu durum, öğrencilerin kod değiştirmenin faydalı bir strateji olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Diğer yandan, %20'lik bir dilim ise kod değiştirmenin öğrenme sürecine hız kazandırmadığını belirtmiştir. Bu sonuçlar, kod değiştirmenin öğrenciler arasında etkili bir öğrenme aracı olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların, kod değiştirme (İngilizceye geçiş) yapmalarının Türkçeye tam hakim olmalarını zorlaştırıp zorlaştırmadığına dair detaylar aşağıda frekans tablosunda verilmiştir. Bu tablo, öğrencilerin kod değiştirme ile Türkçeye hakimiyetlerini ne kadar zorlaştırdıklarını sayısal olarak ifade etmektedir.

Tablo 12: Kod değiştirme, Türkçeye tam hakim olmanızı zorlaştırıyor mu?

Katılımcıların yaklaşık %55'i, kod değiştirmenin Türkçeye tam hakim olma sürecini zorlaştırdığını ifade etmiştir. Özellikle %30'u "sıklıkla", %25'i "bazen" kod değiştirme nedeniyle zorluk yaşadıklarını belirtmiştir. Diğer yandan, %32.5'lik bir kesim ise ya "hiç" ya da "nadiren" bu durumdan etkilendiklerini söylemiştir. Bu sonuçlar, kod değiştirmenin ğrencilerin Türkçe ğrenme sürecinde farklı düzeylerde etki yarattığını göstermektedir.

4. B. Nitel Bulgular

Nitel bulgular bölümünde, katılımcılarla yapılan görüşmelerin sonuçlarına yer verilmektedir. Bu görüşmeler temalar, alt temalar ve kodlar ile detaylandırılarak sunulmaktadır. Görüşmeler, ğrencilerin Türkçe derslerinde kod değiştirme davranışları hakkında daha derinlemesine bilgi edinmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen nitel veriler, öğrencilerin hangi durumlarda İngilizceye geçtiklerini, bu geçişin bilinçli mi yoksa alışkanlık mı olduğunu ve kod değiştirmenin Türkçe ğrenme sürecine etkilerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, katılımcıların Türkçeye hakimiyetlerinin nasıl geliştirdikleri ve kod değiştirmenin avantajları ve dezavantajları tematik olarak da incelenmiştir. Bu temalara ilişkin katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıda sunulmuştur.

Tema 1. Türkçe ğrenirken İngilizceye Geçiş İhtiyacı

Alt Temalar ve Kodlar:

Dil bilgisi Zorluğu:

Kodlar: "Dil bilgisi zor. Çok anlamıyorum, İngilizce düşünüyorum." (Katılımcı 12)

Kelime Eksikliği:

Kodlar: "Kelime bilmediğimde İngilizce daha kolay geliyor." (Katılımcı 28)

Dinleme Zorluğu:

Kodlar: "Dinleme yaparken zorlanıyorum, o yüzden İngilizce daha Rahat." (Katılımcı 6)

Cümle Yapıları Zorluğu:

Kodlar: "Türkçede cümle yapıları zor, anlamadığım konularda İngilizce düşünmek hızlı yapıyor." (Katılımcı 33)

Katılımcılar, özellikle dil bilgisi, kelime bilgisi veya anlamda zorlandıkları durumlarda İngilizceye geçme ihtiyacı duyduklarını belirtmişler. Bu geçiş, anlamayı kolaylaştıran bir araç olarak görölmektedir.

Tema 2. İngilizce Kullanmanın Faydaları

Alt Temalar ve Kodlar:

Anlamayı Kolaylaştırma:

Kodlar: "İngilizce kullanmak çok yardımcı oluyor." (Katılımcı 3), "Türkçeyi daha iyi anlıyorum" (Katılımcı 21)

Katılımcılar, Türkçe derslerinde İngilizce kullanmanın anlamayı kolaylaştırdığını ve konulara daha hızlı hakim olmalarına yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir.

Güven ve Hızlı Anlama:

Kodlar: "İngilizce güven veriyor, daha iyi öğreniyorum." (Katılımcı 34), "İngilizce hızlı anlamamı sağlıyor." (Katılımcı 15)

Katılımcılar, Türkçe derslerinde İngilizce kullanmanın anlamayı kolaylaştırdığını ve konulara daha hızlı hakim olmalarına yardımcı olduğunu ifade etmiştir.

Tema 3. Kod Değiştirmenin Bilinçli veya Alışkanlık Olması

Alt Temalar ve Kodlar:

Bilinçli Kod Değiştirme:

Kodlar: "İngilizceyi bilerek kullanıyorum, daha iyi öğreniyorum." (Katılımcı 8), "Bilinçli yapıyorum çünkü İngilizce kolay geliyor." (Katılımcı 17)

Alışkanlıktan Kaynaklanan Kod Değiştirme:

Kodlar: "Alışkanlı, Türkçede zorlandığımda hemen İngilizce konuşuyorum.", (Katılımcı 29), "Bazen fark etmiyorum, İngilizceye geçiyorum." (Katılımcı 23)

Katılımcıların, bir kısmı İngilizceye geçişin bilinçli bir tercih olduğunu, diğer bir kısım ise bu davranışın alışkanlıktan kaynaklandığını ifade etmiştir.

Tema 4. Kod Değiştirmenin Türkçe Öğrenme Sürecine Etkisi

Alt Temalar ve Kodlar:

Kısa Vadeli Avantajlar:

Kodlar: "İngilizce kullanmak başta iyi, ama Türkçeyi hızlı öğrenmeme engel oluyor." (Katılımcı 11)

Uzun Vadeli Dezavantajlar:

Kodlar: "İngilizceye bağımlılık başta iyi, ama uzun vadede Türkçe dil hakimiyetini zorlaştırıyor.", (Katılımcı 25) "Uzun süre kullanmak Türkçeyi zorlaştırıyor." (Katılımcı 18)

Katılımcılar, İngilizceye geçiş yapmanın kısa vadede anlamayı kolaylaştırdığını ancak uzun vadede Türkçe öğrenme sürecini yavaşlattığını ifade etmişlerdir.

Tema 5. İngilizceye Geçişin Türkçeye Hakimiyete Etkisi

Alt Temalar ve Kodlar:

Tam Hakimiyeti Engelleme:

Kodlar: "İngilizceye geçmek iyi ama Türkçeyi öğrenmeme engel oluyor.", (Katılımcı 7), "Türkçeyi tam konuşamıyorum çünkü İngilizce araya giriyor." (Katılımcı 9)

Katılımcılar, kod değiştirmenin Türkçeye tam anlamıyla hakim olmayı zorlaştırdığını ifade etmişlerdir.

Tema 6. İngilizce Dışında kullandıkları Stratejiler

Alt Temalar ve Kodlar:

Türkçe Kaynak Kullanımı:

Kodlar: "Türkçe kaynaklardan yardım alıyorum." (Katılımcı 10), "Türkçe videolar izleyip anlamaya çalışıyorum." (Katılımcı 31)

"Kelimeyi anlamazsam cümle içinde tahmin etmeye çalışıyorum." (Katılımcı 30)

İşbirliği ve Ekstra Yardım:

Kodlar: "Sınıf arkadaşlarımla konuşarak çözüm buluyorum." (Katılımcı 27), "Ek açıklamalar isteyip çözmeye çalışıyorum." (Katılımcı 22), "Türkçe videolar izleyip anlamaya çalışıyorum." (Katılımcı 30)

Katılımcılar, İngilizce dışında bazı stratejiler kullanarak Türkçe öğrenmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu stratejiler arasında Türkçe kaynaklara başvurmak ve sınıf arkadaşlarıyla işbirliği yapma bulunmaktadır.

Tema 7. Kod Değiştirmenin Avantaj ve Dezavantajları

Alt Temalar ve Kodlar:

Kısa Süreli Destek Sağlama:

Kodlar: "Kod değiştirme bana kısa sürede fayda sağlıyor." (Katılımcı 26)

Dil Becerilerinde Gelişimi Zorlaştırma:

Kodlar: "Türkçeyi tam öğrenemediğim için dezavantaj oluyor." (Katılımcı 13), "Kısa vadede iyi ama uzun vadede Türkçeyi zorlaştırıyor." (Katılımcı 35)

Katılımcıların bir kısmı kod değiştirmenin öğrenme sürecini kolaylaştırdığı için avantaj olduğunu, diğer bir kısım ise uzun vadede Türkçeye hakim olmayı zorlaştırdığı için dezavantaj olduğunu düşünmektedir.

5. Tartışma

Bu bölümde, araştırma bulguları literatürdeki diğer çalışmalarla karşılaştırılarak, çalışmanın özgün yönleri ve literatüre katkıları vurgulanmaktadır. Kod değiştirmenin sosyo-kültürel işlevleri ve dil öğrenme sürecine etkileri üzerine yapılan çalışmalarla karşılaştırıldığında, bu araştırmanın İngilizce bölümü öğrencilerinin Türkçe öğrenme süreçlerindeki kod değiştirme kullanımlarına özgün bir bakış açısı sunduğu görülmektedir. Öğrencilerin öğrenme sürecindeki davranışlarının yanı sıra, öğretmenler için pratik öneriler de sunulmaktadır.

5.1. Literatürdeki Kod Değiştirme Stratejileri ile Karşılaştırma

Bu bölümde, nicel ve nitel bulgular bir araya getirilerek Türkçe derslerinde kod değiştirme davranışlarının etkileri üzerine bir tartışma yapılmaktadır. Nicel bulgular, anket sonuçlarına dayanarak öğrencilerin kod değiştirme davranışlarına dair genel eğilimlerini ve frekanslarını ortaya koyarken, nitel bulgular ise bu davranışların nedenlerini, katılımcıların kişisel deneyimlerini ve düşüncelerini daha derinlemesine incelemektedir. Her iki veri türü de kod değiştirmenin Türkçe öğrenme sürecine etkilerini daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.

5.2. Kod Değiştirmenin Sıklığı ve Nedeni

Nicel bulgulara göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%70), özellikle gramer konularında zorlandıklarında İngilizceye geçiş yapmaktadır. Bu eğilim, katılımcıların dil bilgisi veya kelime bilgisi eksikliği gibi durumlarda İngilizceye geçme ihtiyacı duyduklarını göstermektedir.

Nitel veriler bu davranışın nedenini daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. Katılımcılar, İngilizceye geçiş yapmanın zorlandıkları alanlarda anlamayı kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir. Örneğin, bir katılımcı, "Dilbilgisi zor, çok anlamıyorum, o yüzden İngilizce düşünüyorum" demiştir. Bu bulgu, öğrencilerin zorlandıkları konular karşısında İngilizceye başvurduklarını ve bunun öğrenme sürecinde destekleyici bir araç olduğunu göstermektedir.

5.3. Kod Değiştirmenin Öğrenme Sürecine Etkisi

Nicel bulgular, öğrencilerin büyük bir kısmının (%80) kod değiştirme, yani İngilizceye geçiş yapmanın Türkçe öğrenme sürecini hızlandırdığını düşündüğünü göstermektedir (Tablo 9). Bu, katılımcıların İngilizceyi destekleyici bir dil olarak kullandığını ve bu durumun öğrenmelerine olumlu katkıda bulunduğunu ifade etmektedir.

Bununla birlikte, nitel bulgular, kod değiştirme uzun vadeli etkileri konusunda kânsik sonuçlar sunmaktadır. Katılımcıların bazılarının, kısa vadede İngilizceye geçişin anlamayı hızlandırdığını, ancak uzun vadede Türkçe diline tam anlamıyla hakim olmayı zorlaştırdığını belirtmiştir. Bir katılımcı bu durumu, "İngilizce kullanmak basta iyi, ama Türkçeyi daha yavaş öğreniyorum" (Katılımcı 11) şeklinde dile getirmiştir. Bu sonuç, öğrencilerin İngilizceye bağımlı hale gelme riskini tasdiğini ve bu durumun dil becerilerinin gelişimini olumsuz yönde etkilebileceğini göstermektedir.

5.4. Dil Becerileri ve Kod Değiştirme

Nicel bulgular, katılımcıların en çok konuşma becerisi sırasında İngilizceye geçiş yaptığını göstermektedir (%92.5, Tablo 5). Bu, konuşma esnasında öğrencilerin Türkçe dil bilgisi ve akıcılıkta yaşadıkları zorluklar nedeniyle İngilizceyi tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Nitel bulgular da bu durumu doğrulamaktadır. Katılımcılar, özellikle konuşma ve kelime bilgisinde zorlandıklarında İngilizceye başvurduklarını belirtmişlerdir. Örneğin, bir katılımcı, "Kelime bilmediğimde, İngilizce daha kolay geliyor" (Katılımcı 28) demistir. Bu bulgular, öğrencilerin Türkçe konuşurken kendilerini rahat hissetmediklerinde, İngilizceyi güvenli bir alan olarak kullandıklarını ve bu durumun konuşma becerilerini geliştirmede bir engel teşkil ettiğini göstermektedir.

5.5. Kod Değiştirmenin Dezavantajları

Nicel bulgular, kod değiştirme öğrencilerin Türkçeye tam anlamıyla hakim olma sürecini zorlaştırdığını ortaya koymaktadır (%55, Tablo 6). Özellikle katılımcıların %30'u, sık sık İngilizceye geçiş yapmanın dil hakimiyetini zorlaştırdığını ifade etmiştir. Nitel bulgular bu durumu desteklemekte ve katılımcıların kod değiştirme Türkçeyi öğrenme sürecinde bir dezavantaj olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Örneğin, bir katılımcı, "İngilizceye geçmek iyi ama tam Türkçeyi öğrenme engel oluyor" (Katılımcı 7) şeklinde görüş belirtmiştir.

Bu sonuçlar, kod değiştirmenin kısa vadede faydalı bir strateji olarak görölse de uzun vadede öğrencilerin Türkçe dil becerilerini tam anlamıyla geliştirmelerine engel olabileceğini ortaya koymaktadır.

6. Sonuç

Bu araştırma, öğrencilerin Türkçe öğrenme süreçlerinde kod değiştirme davranışlarının etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Araştırmada hem nitel hem de nicel bulgular sunulmuş, bu sayede kod değiştirmenin sıklığı, nedenleri ve öğrenme sürecine etkileri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bulgular, öğrencilerin dil bilgisi zorlukları ve anlam belirsizlikleri yaşadıkları anlarda İngilizceye geçiş yapma eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Kod değiştirme, kısa vadede anlamayı kolaylaştıran ve öğrencilerin zorlandıkları noktalarda hızlı çözüm sunan bir strateji olarak görölse de uzun vadede kod değiştirmenin Türkçeye hakim olma sürecini olumsuz yönde etkileyebilir. Özellikle konuşma becerileri geliştirmede sıkça başvurulan bu strateji, öğrencilerin Türkçedeki acıcılıklarını geliştirirken bir engel oluşturabilir.

Bu nedenle, öğrencilerin Türkçe konuşma pratiğinde sürekli İngilizceye başvurmalarının dildeki bağımsızlıklarını kısıtlayabileceğini göstermektedir. Uzun vadede, kod değiştirmenin öğrencilerin dil gelişimine katkısından çok dil hakimiyetinde zayıflamaya neden olabileceği öngörülmektedir. Bu yüzden, öğretmenlerin kod değiştirme stratejisini dengeli bir şekilde ele almaları ve öğrencileri Türkçeye daha fazla bağlı kalmaya teşvik etmeleri önemlidir. Çalışma kod değiştirmenin kısa vadede faydalı olduğunu ancak uzun vadede olumsuz etkileyebileceğini gösterilmektedir.

Gelecek çalışmalar, farklı dil seviyelerindeki öğrenciler üzerinde kod değiştirme davranışlarının uzun vadeli etkileri daha detaylı bir şekilde inceleyebilir. Bu sayede, farklı öğrenim seviyelerindeki öğrenciler için daha etkili dil öğretim stratejileri geliştirilebilir.

1. Öneriler

Bu araştırmanın sonuçlarına dayanarak dil öğretmenlerine yönelik birkaç öneri sunulabilir:

1. **Kod değiştirmenin dengeli kullanımı:** Öğrencilerin anlam belirsizliklerini gidermek için İngilizceye başvurmaları doğaldır; ancak, bu stratejiyi aşırı kullanmalarını önlemek için öğretmenler, öğrencilerin Türkçe dil becerilerini geliştirmeye teşvik edecek yöntemler uygulamalıdır.

2. **Kod değiştirme ile Türkçe pratiği arasında denge kurma:** Öğretmenler, öğrencileri İngilizce yerine Türkçeyi kullanmaya teşvik edici etkinlikler düzenleyebilir. Örneğin, derslerde öğrencilere Türkçeye bağlı kalmalarını sağlayacak aktiviteler sunmak, hem öğrencilerin Türkçe pratik yapmalarını sağlar hem de dil hakimiyetini pekiştirir. Öğrencilerden İngilizceye gereksiz geçişlerden kaçınmaları istenerek bu denge sağlanabilir.

3. **Dil bilgisi ve kelime çalışmaları:** Öğrencilerin dil bilgisi ve kelime çalışmaları güçlendirmek için daha fazla alıştırmaya yapılmalıdır. Bu, kod değiştirme ihtiyacını azaltabilir ve öğrencilerin Türkçeye daha hızlı hakim olmalarını sağlayabilir. Örneğin, ders içi alıştırmalar ve kelime odaklı oyunlar, öğrencilerin eksikliklerini tamamlamalarına yardımcı olabilir.

4. **Konuşma becerilerine odaklanma:** Öğrencilerin konuşma becerisi, öğrencilerin en çok zorlandıkları alanlardan biri konuşma becerisidir. Bu nedenle, derslerde konuşma pratiğine daha fazla yer verilmeli ve öğrencilere kendilerini Türkçe ifade etmeleri için cesaretlendirici ortamlar sunulmalıdır. Konuşma pratiği etkinlikleri ve sınıf içi tartışmalarla öğrencilerin İngilizceye başvurmadan kendilerini Türkçe ifade etmeleri sağlanabilir.

5. **Destekleyici çalışmalar:** Öğretmenler, dil eksikliklerini hedef alan destekleyici çalışmalarla öğrencilerin Türkçe dil gelişimini pekiştirebilir. Özellikle dil bilgisi ve kelime dağarcığına odaklanan, konuşma pratiğini artıran etkinlikler düzenleyerek öğrencilerin dil becerilerini geliştirmeleri sağlanabilir. Sınıf içi tartışma ve drama çalışmaları gibi aktiviteler, öğrencilerin Türkçe kullanma alışkanlığını güçlendirebilir.

2. Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

Bu çalışmanın bulguları, gelecekte yapılacak araştırmalara ışık tutmaktadır. Aşağıdaki öneriler, kod değiştirme davranışının farklı yönlerini incelemek için önemli olabilir:

1. Farklı dil seviyelerindeki öğrenciler: Kod değiştirmenin farklı dil seviyelerindeki öğrenciler üzerindeki etkileri daha fazla araştırılmalıdır. Özellikle başlangıç ve ileri düzeydeki öğrencilerin kod değiştirme davranışlarını nasıl kullandıkları ve bu davranışın dil öğrenme sürecine etkileri detaylı bir şekilde incelenmelidir.

2. Farklı dil becerileri üzerine araştırmalar: Kod değiştirmenin sadece konuşma değil, aynı zamanda dinleme, okuma ve yazma becerilerinde de nasıl bir etki yarattığına dair çalışmalar yapılmalıdır.

3. Uzun vadeli etkiler: Kod değiştirmenin uzun vadede dil hakimiyeti üzerindeki etkileri daha uzun süreli ve kapsamlı çalışmalarla ele alınmalıdır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışmada, araştırma ve yayın etiği ilkelerine tam uyum sağlanmıştır. Araştırma kapsamında herhangi bir etik ihlal yapılmamış, tüm kaynaklara uygun şekilde atıf yapılmıştır. Etik kurul onayı gerektiren bir durum varsa, gerekli izinler alınmış ve çalışmada belirtilmiştir. Çalışma, bilimsel doğruluk, şeffaflık ve dürüstlük ilkelerine uygun şekilde yürütülmüştür.

Cihan University Ethics Approval

Dear Kawar M. Abdulqader,

Your application for ethical approval for the research titled "Code-Switching in Learning Turkish: A Study of English Department Students" to be conducted at Cihan University-Duhok has been reviewed.

Your research has been deemed ethically appropriate, and approval is granted under the following conditions:

1. Participants must be included in the study on a voluntary basis, and informed consent must be obtained.
2. The personal information of the students participating in the research must remain strictly confidential, and anonymity must be ensured.
3. Necessary precautions should be taken to prevent any harm—whether material or emotional—to participants during any phase of the research.
4. The research results should be used solely for academic purposes and reported transparently.
5. Participants must be informed that they have the right to withdraw from the research at any point.

Under these conditions, your research has been approved by the Cihan University-Duhok English Department. We wish you success in your work.

Head of the English Department

Date: 15 Aug 2024

Zeravan Ayoub Ahmed

Email: zeravan.ahmed@duhokcihan.edu.krd

Signature: _____

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Bu çalışma, herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından maddi ya da manevi destek almamıştır.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır ve yazarın bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Abdul-Zahra, S. (2010). Code-switching in language: An applied study. *Journal of College of Education for Women*, 21(1), 283-296.
- Açık, F. (2006). Yaş Türkistan Dergisi'nde dil meseleleri. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*(22), 23-38.
- Ataş, Ş. (2021). İki dillilik bağlamında Arapça tümcelerde Türkçe tümceiçi kod değiştirme: Mardin örneği. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 79-87.
- Auer, P. (Ed.). (1998). *Code-switching in conversation: Language, interaction and identity* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203017883>
- Aydınbek, C., & Kızıltoprak, Ş. (2021). L'utilisation de l'alternance codique comme stratégie de communication chez les apprenants bilingues franco-turcs. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(47), 45-60. <https://doi.org/10.30794/pausbed.786274>
- Coşkun Yaşar, G., & Yıldız, S. (2018). Kod değiştirme inançları ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Kastamonu Education Journal*, 26(2), 461-473. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.389808>
- Creswell, J. W. (2015). *A concise introduction to mixed methods research*. California: Sage Publications.
- Demirci, K., & TOLU, A. T. (2015). Functions and functional preferences of code-switching: A case study at a private K-8 school in Turkish context. *International Journal of English Language & Translation Studies*, 105-118.
- Genç, S. (2019). İki dilli konuşmalarda kod değişimi işlevi olarak otantiklik ve yakınlık oluşturma. *19th International Stylistics Symposium*, November 28-29, Isparta, Turkey. In M. G. Zorba (Ed.), *Proceedings of the 19th International Stylistics Symposium* (pp. 187-196). Akdeniz Üniversitesi.
- İnan, K. (2022). Code-switching pattern of Turkish-Russian bilingual Ahıska Turks and matrix language frame model. *Bilig*(103), 183-209. <https://doi.org/10.12995/bilig.10307>

- Koban, D. (2013). Intra-sentential and inter-sentential code-switching in Turkish-English bilinguals in New York City, U.S. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 70, 1174-1179. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.01.171>
- Köylü, Z. (2018). The use of L1 in the tertiary L2 classroom: Code-switching factors, functions, and attitudes in Turkey. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*, 15(2), 271-289.
- Myers-Scotton, C. (1993). *Social motivations for code-switching: Evidence from Africa*. Oxford: Clarendon Press.
- Öztürk, J. (2020). Hatay Ovakent Özbek göçmenlerinde kod değişimi ve dil karışması. *Kafdağı*, 5(2), 276-291.
- Shay, O. (2015). To switch or not to switch: Code-switching in a multilingual country. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 209, 462-469. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.253>
- Yazıcı Ersoy, H. (2017). Diller arası kod değiştirme: Başkurt yazı dili örneği. *Dil Araştırmaları*, 21, 61-77.
- Yirmibeşoğlu, Z., & Eryiğit, G. (2018, November). Detecting code-switching between Turkish-English language pair. In *Proceedings of the 2018 EMNLP Workshop W-NUT: The 4th Workshop on Noisy User-Generated Text* (pp. 110-115).

Extended Summary

This study examines the code-switching behavior of English department students during Turkish language lessons and its impact on their language learning processes. Employing a mixed-methods approach that integrates both quantitative and qualitative data, the research aims to explore the specific language skills and situations in which students switch to English, the reasons behind this behavior, and whether it is a conscious strategy or a habitual response. Additionally, the study investigates how code-switching influences students' mastery of the Turkish language over time.

Introduction

Language serves as a continuous process that carries thoughts and connects individuals, playing a crucial role in shaping the cultural structure of society. Language learning, particularly in multilingual contexts, is a complex process that challenges mental capacity. In such settings, code-switching—shifting from one language to another during communication—is frequently observed, especially when learners perceive a deficiency in the target language. English department students taking Turkish courses often resort to code-switching in response to difficulties or ambiguities in the Turkish language.

According to Auer (1998), code-switching is not merely a linguistic phenomenon but also a social and interactional one. It reflects power relations and social identities in language choice, especially in bilingual and multilingual communities. Code-switching serves as an important strategy for creating meaning and negotiating social roles within conversational contexts.

The primary objectives of this study are to determine the situations in which students feel the need to switch to English while learning Turkish, understand the benefits they perceive from using English, ascertain whether their code-switching behavior is conscious or habitual, and evaluate how this behavior affects their Turkish learning process and mastery of language.

Methodology

The research adopts a mixed-methods design to provide a comprehensive understanding of students' code-switching behavior. The participants consist of 40 English department students in their third and fourth years, balanced in terms of gender and class level. Quantitative data were collected using a Likert-scale questionnaire designed to assess the frequency of code-switching and the situations prompting it. The questionnaire included items related to difficulties in understanding topics, encountering unknown vocabulary, and grammatical challenges.

Qualitative data were obtained through semi-structured interviews conducted in the classroom setting, each lasting approximately 10–15 minutes. These interviews aimed to delve deeper into the students' experiences, exploring the reasons behind their code-switching, whether it is a conscious choice or a habit, and its perceived impact on their Turkish learning process.

Findings

Quantitative Findings:

The quantitative data reveal several key trends:

Frequency of Code-Switching: A significant majority of students reported switching to English when they do not understand a topic in Turkish. Specifically, 40% stated they "sometimes" switch, 25% "often" switch, and 15% "always" switch to English under such circumstances.

Situations Prompting Code-Switching: Students are most likely to switch to English during speaking activities, with 92.5% indicating this tendency. This suggests that speaking is the skill where they face the most difficulty and thus rely on English as a support mechanism.

Unknown Vocabulary and Grammar Challenges: When encountering unfamiliar words, 35% "often" and 25% "always" switch to English. Regarding grammar difficulties, 37.5% "often" switch, and 25% "sometimes" switch to English. This indicates that both vocabulary and grammar are significant triggers for code-switching.

Perceived Impact on Understanding and Learning: A large proportion of students believe that switching to English strengthens their understanding of Turkish. Specifically, 40% feel it enhances their comprehension "a lot," and 25% feel it does so "often." Moreover, 80% believe that code-switching accelerates their Turkish learning process.

Effect on Mastery of Turkish: Despite the perceived short-term benefits, 55% of students acknowledge that code-switching makes it more difficult to fully master Turkish in the long term.

Qualitative Findings:

The qualitative data offer deeper insights into the students' experiences:

1. **Need to Switch to English:** Students reported feeling the need to switch to English when they face difficulties with grammar, vocabulary, or comprehension in Turkish. This switch is viewed as a tool to facilitate understanding. For example, one participant stated, "Grammar is hard; I don't understand it well, so I think in English."
2. **Benefits of Using English:** Many students believe that using English helps them understand Turkish better and faster. They feel more confident and find it easier to grasp complex concepts when they can refer back to English.
3. **Conscious vs. Habitual Behavior:** Some students consciously choose to switch to English to aid their learning, while others do so out of habit. One student mentioned, "It's become a habit; I immediately start speaking in English."

4. **Impact on Learning Process:** While code-switching aids immediate comprehension, some students feel it slows down their overall progress in mastering Turkish. They recognize that relying on English can hinder their ability to fully immerse themselves in the language.
5. **Effect on Mastery of Turkish:** Students expressed concern that frequent code-switching prevents them from becoming fully proficient in Turkish. The reliance on English interrupts their practice and reduces their exposure to the target language.
6. **Alternative Strategies:** Aside from code-switching, students employ other strategies such as consulting Turkish resources, collaborating with classmates, and using context clues to infer meanings.
7. **Advantages and Disadvantages of Code-Switching:** While acknowledging the short-term advantages of easing communication barriers, students also recognize the long-term disadvantages related to language proficiency and fluency.

Discussion

The combined findings suggest that code-switching is a common strategy among English department students learning Turkish, primarily used to overcome immediate linguistic challenges. The high frequency of code-switching during speaking activities indicates that students lack confidence in their spoken Turkish and resort to English to express themselves more comfortably.

Although code-switching facilitates immediate understanding and can be a useful learning tool, it may impede long-term language acquisition. The reliance on English reduces opportunities for practice in Turkish, potentially slowing down the development of fluency and full linguistic competence. The students' acknowledgment of this drawback underscores the need for balanced strategies in language instruction.

Conclusion

The study concludes that while code-switching serves as a beneficial short-term strategy to address comprehension difficulties, it may hinder students' ability to fully master Turkish in the long run. The behavior is influenced by both conscious choices and habitual responses to linguistic challenges. To optimize language learning outcomes, it is essential to address the underlying reasons for code-switching and implement instructional strategies that encourage greater use of Turkish.

Recommendations

Based on the findings, the study offers the following recommendations for language teachers:

1. **Balanced Use of Code-Switching:** Teachers should help students use code-switching judiciously, ensuring it does not become a crutch that impedes language development.
2. **Enhanced Grammar and Vocabulary Instruction:** Providing more targeted exercises can strengthen students' skills and reduce their reliance on English.
3. **Increased Focus on Speaking Practice:** Creating supportive environments that encourage students to express themselves in Turkish can build confidence and improve fluency.

Suggestions for Future Research

The study identifies areas for further investigation:

1. **Impact on Different Proficiency Levels:** Examining how code-switching affects students at various stages of language proficiency can provide more tailored instructional strategies.
2. **Effects on Other Language Skills:** Researching the influence of code-switching on listening, reading, and writing skills can offer a more comprehensive understanding of its impact.

Kawar ABDULQADER

3. **Long-Term Outcomes:** Longitudinal studies tracking students' progress over time can shed light on the lasting effects of code-switching on language mastery

Atf (cite): Salahuldin, Enji Jangeez (2024). Reşit Kazım Bayatlı'nın şiirlerinde Kerkük Türkmen Türkçesi dil özellikleri -ses bilgisi-, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 9, 143-177. doi: 10.48147/dada.1487541.

Reşit Kazım Bayatlı'nın Şiirlerinde Kerkük Türkmen Türkçesi Dil Özellikleri -Ses Bilgisi-

Enji Jangeez SALAHULDIN¹

Reşit Kazım Bayatlı'nın Şiirlerinde Kerkük Türkmen Türkçesi Dil Özellikleri -Ses Bilgisi-

Özet

Kerkük, Irak'ın kuzeyinde, Bağdat'ın 236 km kuzeyinde önemli bir şehirdir. Tarihi 1400 yıla dayanan Kerkük'te yaklaşık 1 milyondan fazla insan yaşıyor. Bu ülkenin nüfusunun yaklaşık yüzde otuzunu Türkmenler oluşturur. Kerkük'te yaşayan Türkmenlerin konuştuğu dil Azerbaycan Türkçesi olarak bilinir. Irak'ta 1400 yıldır yaşayan Türkmenlerin dili, bölgesel bir dil statüsüne sahiptir. Bu nedenle, Irak'ta resmi diller arasında yer almakla birlikte, yerel halk tarafından kullanılan ve kabul edilen bir dildir. Kerkük, tarih boyunca Türk kültürünün ve varlığının önemli bir merkezidir. Şehrin köklü Türkmen geçmişi, dili ve kültürü, Irak'taki Türk kimliğinin bir parçası olarak görülüyor. Reşit Kazım Bayatlı, Irak Türk edebiyatının önemli şairlerinden biridir. Kerkük Türkmen Türkçesi ile şiir, düşünce yazısı ve hikâye tarzında kalem oynatan şair aynı zamanda halk edebiyatının mâni ve hoyrat türlerinde de eser vermiştir. Eserlerinin konusu, Türk milliyetçiliği, vatan sevgisi ve tarihtir. Bu çalışma, Kerkük'e bağlı Kifri ilçesinde 1914 yılında doğmuş ve orada büyümüş Kerküklü şair Reşit Kazım Bayatlı'nın eserlerini ses bilgisi açısından incelemektedir. Çalışmada şairin iki eseri incelenmiştir: 1. Eserlerinden Seçmeler Kitabı ve 2. Mektepli Şerki ve Şiirleri. Arap harfli eserler önce transkripsiyon alfabesine aktarıldıktan sonra ses bilgisi açısından incelenmiştir. Kerkük Türkçesinde 9 ünlü ve 21 ünsüz ses vardır ve kelime dizilişi Türkçeye benzer. Kerkük Türkmen Türkçesi de Arapça ve Farsça kelimeler içerir.

Kirkuk Turkmen Turkish in Reşit Kazım Bayatlı's Poems Language Features – Phonetics-

Abstract

Kirkuk is an important city in northern Iraq, 236 km north of Baghdad. More than 1 million people live in Kirkuk, which dates back 1400 years. About thirty percent of the population of this country consists of Turkmens. The language spoken by Turkmens living in Kirkuk is known as Azerbaijani Turkish. The language of Turkmens, who have been living in Iraq for 1400 years, has the status of a regional language. Therefore, although it is not among the official languages in Iraq, it is a language used and accepted by the local people. Kirkuk was an important center of Turkish culture and presence throughout history. The city's deep-rooted Turkmen history, language and culture are seen as part of the Turkish identity in Iraq. Reşit Kazım Bayatlı is one of the important poets of Iraqi Turkish literature. The poet, who wrote in the style of poetry, thought writing and story, dealt with the subjects of Turkish nationalism, patriotism and history in his works. In Iraqi Turkish literature, folk poetry style, especially mâni and hoyrat, was widely used. Bayatlı used Kirkuk Turkmen Turkish in his works. This study analyzes the works of Kirkuk poet Reşit Kazım Bayatlı, who was born in 1914 in Kifri district of Kirkuk and grew up there, in terms of phonetics. Two works of the poet were analyzed in the study: 1. The Book of Selections from His Works and 2. Mektepli Şerki and His Poems. The works in Arabic script were first transferred to the transcription alphabet and then analyzed in terms of phonology. Kirkuk Turkish has 9 vowel and 21 consonant sounds and word order is similar to Turkish. Kirkuk Turkmen Turkish also contains Arabic and Persian words.

Anahtar Sözcükler: Irak Türkmen Türkçesi, Kerkük Ağzı, Tarih, Milliyetçilik, Oğuz Türk Lehçesi, Ses Bilgisi

Key Words: Iraqi Turkmen Turkish, Kirkuk Dialect, History, Nationalism, Oghuz Turkish Dialect, Phonetics

Makale Türü: Araştırma

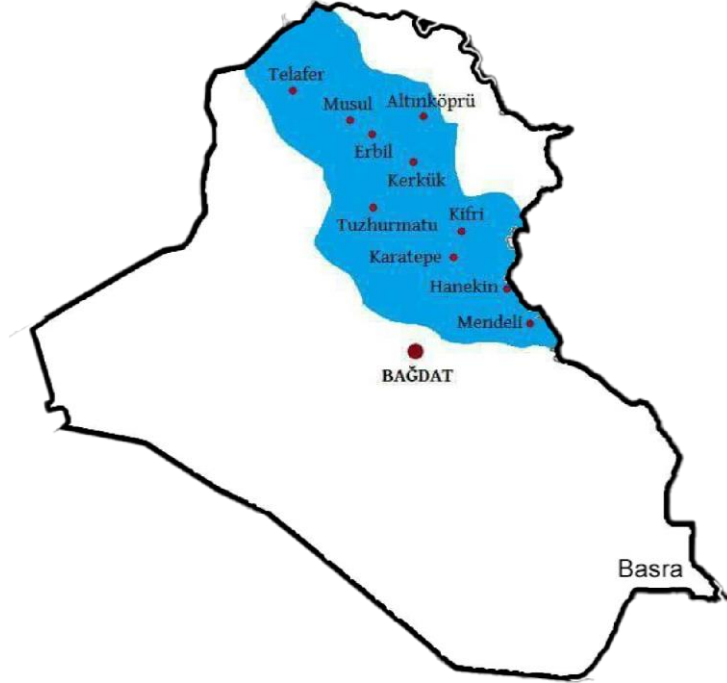
Paper Type: Research

¹ Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi (YTB-İrak). E-posta: incicengiz99@gmail.com, ORCID No.: 0009-0001-9336-0990. Bu makale devam etmekte olan yüksek lisans tezinden üretilmiştir

1. Giriş

1.1. Irak Türkmenlerin coğrafi konumu

Irak Türkmenleri, özellikle kuzeybatıdan doğuya, Irak'ın ortasından uzanan "Türkmeneli" olarak adlandırılan bölgede kuzey Irak'ta yerleşiktir. Irak coğrafyasında Kerkük, Telafer, Musul, Erbil, Dakuk, Altınköprü, Kadir-Kerem, Tavuk, Kifri, Karatepe, Tuzhurmatu, Hanekin Mendeli'ye kadar devam eden coğrafi şerit üzerinde yer almaktadır. 1957 nüfus sayımına göre, Irak Türkmenlerinin en yoğun yerleşim bölgesi Kerkük'tür. Irak Kerkük Türkçesi Oğuz lehçesi olarak Güney-batı Türk lehçeleri içinde yer almaktadır. Azerbaycan Türkçesine aynı dil grubunda bulunmaları sebebiyle benzerlik gösterir. İslamiyetin etkisiyle birlikte resmî dilin² Arapça olmasından dolayı Arapça kelime daha sık görülmektedir.

Harita 1. Kerkük'e bağlı ilçeler: 1. Yayçı 2. Altınköprü 3. Tazehurmatı 4. Mültekâ (Molla Abdullah) 5. Leylân 6. Şüvân 7. Kara İncir

² Arapça ve Kürtçenin resmî dil olarak kullanıldığı Irak'ta, Kerkük Valisi tarafından imzaladığı kararla 20 Eylül 2023'ten itibaren Türkçe de resmî dil olarak kabul edilmiştir.

1.2. Irak Kerkük Türkmenlerinin Tarihi

Kerkük, Irak'ın başkenti Bağdat'ın 236 km kuzeyinde yer almaktadır ve antik Asur başkenti Arapha'nın üzerine kurulmuştur. Türkmenler, Irak'ın kuzeybatısından güneydoğusuna uzanan bir bölgede yoğun olarak yaşamaktadırlar. Bu bölge Musul'un kuzeybatısındaki Telifer ilçesiyle başlayıp, Kerkük, Erbil ve Bedre'ye kadar uzanmaktadır. Türkmen bölgesinin merkezinde yer alan Kerkük, önemli bir Türkmen şehri olarak öne çıkmaktadır (Hürmüzlü, 2003: 11).

İlk Türk yerleşimi, Emevi Halifesi Muaviye döneminde (M.674) Ubeydullah bin Ziyat tarafından Horasan'dan getirilen Türk askerlerin Basra'ya yerleştirilmesiyle başlamıştır. Daha sonra Emeviler döneminde Maşrık Valisi Yezit bin Ömer, Buhara'dan 300 Türkmen askeri getirerek ordusuna katmıştır. Haccac bin Yusuf da Vasıt şehrini kurarken Türklere bir mahalle ayırmıştır. Türklerin Irak'taki varlığı daha çok Abbasiler döneminde (750-1258) güçlenmiştir. Bu dönemde Horasan Valisi Abdullah Tahir, yılda 2000 civarında Türk askeri Türkistan'dan Irak'a göndermiştir. Abbasiler zamanında Irak'a gelen Türk askerleri, ordu ve devlet yönetiminde önemli görevler almış ve kendi gelenek ve göreneklerini de bölgeye taşımışlardır (Uluhan, 2021: 6).

Selçuklu döneminde büyük Türkmen kitleler Irak'a göç etmiş ve öncelikle İmare sancağına yerleşmişlerdir. 1055 yılında Büyük Selçuklu Hükümdarı Tuğrul Bey'in Abbasi Halifesi tarafından Bağdat'a davet edilmesiyle birlikte, Irak'ta hakimiyet ilk kez Türklere geçmiştir. Selçuklu Sultanları, Irak'ı emniyet amirleri, komutanlar ve emirler aracılığıyla yönetmişlerdir. Bu dönemde Irak'taki Oğuz boyları hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmamakla birlikte, Kerkük yöresindeki Döğer oymağı ve Bayatlılar'ın varlığından bahsedilmektedir. (Uluhan, 2021: 7).

Selçuklu sonrasında Türkmenler, Musul'da Zengi Atabeyleri, Kerkük'te Kıpçak Beyliği, Erbil'de Zeyneddin Küçükogulları gibi çeşitli beylikler kurmuşlardır. 1258'de Moğol istilası ve sonrasında Timur devrinde, Karakoyunlular ve Akkoyunlular gibi Türkmen toplulukları Irak'a göç etmiş ve yerleşmişlerdir. Timur, Sarınlular gibi büyük Türkmen boylarını da Irak bölgesine sürmüştür. Günümüzde Musul, Erbil, Hanekin ve Mendeli gibi bölgelerde yaşayan Türklerin kökeni, bu göçebe Türkmen gruplarına dayanmaktadır. Ayrıca, bölgede Moğolca ve Kıpçakça gibi dil unsurlarının izleri de bulunmaktadır (Bayatlı, 1999: 144).

Türklerin Irak'a göçleri M.S. 9. yüzyılın başlarından itibaren Azerbaycan'dan (Tebriz-Zencan) başlamış. 11. yüzyılda Selçuklu Türklerinin gelişiyile bu göç süreci tamamlanmıştır. Irak Türklerinin konuştuğu Türkçe, Azerbaycan Türkçesinin bir ağızıdır. Ancak morfoloji ve kelime bakımından Osmanlı Türkçesi, Arapça ve kavmi etkenlerin de etkisiyle ufak farklılıklar göstermektedir. Irak Türkleri kendilerine "Türkmen" olarak tanımlamaktadırlar (Heyet, 2008: 319).

Osmanlı döneminde Irak Türkmenleri diğer unsurlarla aynı statüye sahipti. Ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle 1926'da Türkiye-İrak sınırlarının çizilmesiyle Irak yönetimi tarafından Türkmenler baskı altına alınmış ve tehdit unsuru olarak görülmeye başlanmıştır. Bu durum Irak Türkmenlerinin kaderi üzerinde derin etkiler bırakmış ve günümüze kadar devam etmiştir (Uluhan, 2021: 8).

İrak'ta yaşayan Türk toplulukları, çok çeşitli Türk kabile ve boylarından gelmektedir. Bu boylar arasında başlıcaları şunlardır: Bayat, Yıva, Karakoyunlu, Döger, Çepni, Eymür, Salur, Beğdili, Ulaşlu, Ocuşlu, Gökçelü, Muradoğlu, Ulus-Tatar, Yağmur Tatalu. Bu geniş etnik yapı, Irak Türklerinin kökenlerinin Orta Asya, Azerbaycan ve Anadolu'ya uzanan derin Türk tarihiyle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Osmanlı hâkimiyeti döneminde ve sonrasında da Irak Türkleri, bu zengin kültürel miraslarını korumuş ve günümüze kadar aktarmışlardır (Özkan, 2007: 72).

1.3. Türkmenlerin Irak'a Yerleşmeleri

Türklerin Irak'a ilk girişleri 9. yüzyılda Abbasi Halifesi Memun döneminde başlamıştır. Selçuklular döneminde Türk göçleri Irak'a artarak devam etmiştir. Selçukluların ardından Musul Atabeyliği, Erbil Atabeyliği, İlhanlılar, Celayirliler, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safeviler gibi Türk hanedanlıkları Irak'ı hâkimiyetleri altında tutmuştur. Nihayet 1534'te Kanuni Sultan Süleyman döneminde Irak Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Bu süreçte Irak'a gelen Türk toplulukları, bölgedeki mevcudiyetlerini ve kültürel kimliklerini yüzyıllar boyunca korumuşlardır. Irak Türklerinin etnik ve kültürel çeşitliliği de bu tarihsel köklere dayanmaktadır (Özkan, 2007: 71).

İrak'a farklı dönemlerde göç eden Türk topluluklarının çeşitli Oğuz boylarından oluşması olduğu söylenebilir. Selçuklu Devleti'nin kuruluşu sırasında, Türkmenlerin tamamını kendi bayrağı altında toplamayı hedeflediği, ancak bu hedefe tam olarak ulaşamadığı anlaşılıyor. Zira Türkmenlerin bir kısmı Azerbaycan'a göç etmiş, diğer bir kısmı da kuzey Irak'a yerleşmiştir. Irak'taki Türkmen varlığının kökenlerinin karmaşık olduğu ve farklı Oğuz boylarından gelen toplulukların Irak'a yerleşmiş olduğu görülmektedir (Hürmüzlü, 2021:14).

Günümüzde şiddetli siyasi ve sosyal karışıklık içerisinde olan Irak; Şii çoğunluk, yöneten Sünni nüfus, diğer azınlıklar, örneğin Yahudiler ve Yezidiler ile birlikte ikinci grup olan Kürtler ve Türkmenler olarak tanımlanan nüfusu ile on yıllardır etnik güç çatışmalarına (anlaşmazlıklara) şahit olmaktadır. Böylesi bir demografik yapı, çağdaş Irak hakkında tartışmalarda etnik ve dinî sınırları bulanıklaştırmaktadır. Bu tartışmalarda yukarıda sözü edilen gruplar Irak'ın önemli siyasi aktörleri olarak belirtilse de, Şii ve Sünni gruplar ayrımsız olarak Kürtleri, Arapları ve Türkmenleri de kapsamaktadır. On yıllardır çatışmalar coğrafyası olmasına karşın etnik unsurları itibarıyla Irak nüfusu üzerine neredeyse hiçbir çalışma yoktur (Sirkeci, 2005: 7).

1.4. Irak Kerkük Türkmen Türkçesi (IKTT)

Türkmen Türkçesi, Batı Türkçesi (Oğuz Lehçesi) içerisinde yer alan Doğu Oğuz grubu ağızları içerisinde yer almaktadır. Bu ağız grubu üç alt gruba ayrılmaktadır: Kuzey, Orta ve Güney. Irak Türklerinin konuştuğu ağız da Doğu Oğuz grubunun Güney kanadını oluşturmaktadır. Ayrıca, Irak Türkmen ağızları kendi içinde de farklılaşmakta, Kerkük merkez ağızı Irak Türkmenlerinin ortak ağızı olarak kabul edilmektedir. Bu ağız farklılıklarının, bölgelere farklı zamanlarda göç etmiş Türk boylarından kaynaklandığı söylenebilir (Uluhan, 2021: 79).

Irak Türkmenlerinin konuştukları dil, genel olarak Azerbaycan Türkçesi ağızları içerisinde değerlendirilmektedir. Yapılan çalışmaların hemen hemen tamamında, Irak Türkmen ağızları Oğuz grubunun Batı kolunda yer alan Azerbaycan Türkçesi ağızlarına dahil edilmektedir. Buna rağmen, Irak'ta konuşulan Türk ağızları arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Yani, Irak Türkmen ağızları genel olarak Azerbaycan Türkçesi ağızları grubuna girse de, kendi içinde de bazı ayrımlar göstermektedir (Bayath, 1996: 329). "Irak Türkmen Türkçesinin, yaklaşık 2,5 milyon kişi tarafından konuşulduğu iddia edilmektedir." (Korkmaz, 2013: 187).

Osmanlı Dönemi'nden itibaren Irak Türkleri yazılarında Arap alfabesi ve Osmanlı imlasını kullanıyorlardı. Bu alfabede Osmanlı'da kullanılan tüm harfler yer alıyordu, hatta "sağır kef" denilen özel bir harf de vardı. Son 30 yılda, Irak'taki devlet yayınlarında aynı Arap/Osmanlı alfabesi kullanılmaya devam edildi. Ancak, "sağır kef" harfi kaldırıldı ve yerine "nun" (n) harfi kullanılmaya başlandı. Bunun yanında, Osmanlı imlası terk edilip yazı dili Türkiye Türkçesinin ünlü uyumuna göre yazılmaya başlandı. Konuşma dilinde ise Kerkük ağızında, Türkiye Türkçesindeki harflerin çoğu kullanılıyor, ama birkaç ek harf de var. Tek istisna, Türkiye Türkçesindeki yumuşak ğ harfinin Kerkük ağızında kullanılmaması. Yani genel olarak, yazı dilinde Osmanlı imlasından Türkiye Türkçesine doğru bir değişim ortaya çıkarken konuşma dilinde ise Türkiye Türkçesinden farklılaşan bazı özellikler devam ediyor (Hürmüzlü, 2013: 25).

1.5. Irak Türkmenlerinin Siyasi Durumu

Irak Türkmen Türkleri Irak siyaseti içerisinde geri planda kalmalarına rağmen daima varlıklarını korumuşlardır. Irak Türkmenlerinin siyasi rolü Irak'ın kuruluşundan itibaren önemli olmuştur. Ancak bu, diğer gruplarla (Araplar, Kürtler, Süryaniler vb.) olan çatışmalardan uzak durmalarına engel olmamıştır. Yirminci yüzyılın ortalarındaki Orta Doğu çalkantılarında Türkmenlerin rasyonel ve meşru müdafaa pozisyonunda hareket ettikleri belirtiliyor. Türkmenlerin siyasi ve kültürel hakları, ülkeye bakışları, bölgenin geleceğine yönelik fikirleriyle şekillenmiştir. Vatansız ve adil bir yaklaşım sergilemişlerdir. Geçen yüzyılda Türkmen milliyetçi hareketi kendini geliştirmiş, aşırılıkçı ve irrasyonel fikirleri dışlayarak onaylanan, tutarlı bir siyasi çizgi izlemiştir. Türkmen siyasi ve kültürel hareketleri, bu onaylanan yaklaşımı korumak ve genç nesillere aktarmak için çalışmaktadır. Türkmenler, mahremiyetlerine, özgür ve onurlu

yaşama haklarına saygı duyan bir ülkede yaşama hakkı için çağrıda bulunmaktadır (Hürmüzlü, 2019b: 44).

1965'ten itibaren Irak yönetiminin Kerkük'te sistematik bir Araplaştırma politikası yürüttüğü anlaşılıyor. 1976'da Kerkük'ün adının "Al-Tamim" olarak değiştirilmiştir. 1975-1977 yılları arasında Kerkük ilinin sınırlarının daraltılması ve civar köylerin yıktırılması sonucu Kürtlerin Kerkük'e göç etmiştir. 1980'lere kadar Kerkük nüfusunun %95'ten %75'e düşmüştür. 1981'de Türkmenlerin ülkenin güneyine göçe zorlanması ve topraklarının Araplara verilmiştir. Bağdat İngiltere Büyükelçisi Terence Clark'ın Kerkük'teki Araplaştırma politikalarına dikkat çekmiştir. 1987 sayımında Irak'taki Türklerin nüfusunun kasıtlı olarak %2 oranında gösterilmektedir. Baas yönetiminin Kerkük'teki tarihi demografik yapıyı değiştirmeye yönelik sistematik bir politika izlediği anlaşılmaktadır (Özden, 2019: 73).

İlk Irak anayasası taslağı 1921'de Arapça, Kürtçe, Türkçe ve İngilizce olarak basılmıştı, bu da Irak'ın çok dilli yapısını yansıtmaktadır. 1925 Irak Anayasası ve 1931 tarihli Mahalli Lisanslar Yasası, Türkçenin Kerkük ve Erbil gibi Türkmen çoğunluklu bölgelerde resmi dil olarak kabul edildiğini göstermektedir. Tarihçiler, Kerkük'ün uzun süre gerçek anlamda bir Türk şehri olduğunu, ancak zamanla artan Kürt göçü nedeniyle nüfus dengelerinin değiştiğini vurgulamaktadır. Kürtlerin yoğun göçüne rağmen, Kerkük'teki Türkmen halkı kültürel kimliklerini korumayı başarmıştır. Irak hükümetleri, ülkenin çok etnikli yapısını kabul etmiş ve Türkçe'nin resmi statüsünü tanımıştır, ancak daha sonraki dönemlerde bu haklar kaldırılmıştır. Irak'ın tarihsel gelişiminde Türklerin ve Türkçenin önemli bir yer tuttuğu, ancak zaman içinde değişen demografik dengelerin bu durumu etkilediği anlaşılmaktadır (Hürmüzlü, 2019a: 121).

2. İNCELEME

2.1. Ses Bilgisi

Alfabe de bulunan ünlü ünsüz harflerin başta, ortada ve sondaki yazılışları örneklerle gösterilmiştir. Örneklendirmede mümkün olduğunca kalın ve ince sıradan ünlülerle yazılmış örnekler seçmeye dikkat edilmiştir. Aşağıdaki tablolarda İKTT'nde bulunmayan, Arap alfabesinden geçen sesler (Tablo 1) ile çeviri yazı alfabesi (Tablo 2) verilmiştir.

Tablo 1. Arap alfabesinden Irak Türkmen Türkçesi alfabesine giren ünsüzler

Irak Türkmen Türkçesi	Çeviri Yazı Alfabeti
ث	ṯ
ح	ħ
خ	ḫ
ذ	ẓ
ص	ṣ
ض	ẓ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ʿ
غ	ġ
ق	q
ء	ʾ

Tablo 2. Irak Türkmen Türkçesi Çeviri Yazı Alfabeti

ا, آ	a, ā	ص	ş
أ, ا	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž
ب	b, p	ط	ţ
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	‘
ث	s	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	k
ح	h	ك	k, g
خ	h	ل	l
د	d	م	m
ذ	z	ن	n
ر	r	و	v, u, ü, o, ö
ز	z	ه	h, a, e
ژ	j	لا	la, lā
س	s	ى	y, ı, i
ش	ş	ء	’

2.1.1. Ünlüler ve İmla Özellikleri

/a/ : Art geniş düz ünlü

Başta: عيب a'yıp عجا a'cab عالى a'klı

Ortada: - باصير başıyor كليات külliyat

Sonda: ه باغرينه bağırna بوشينه boşuna

/ā/ : Uzun a düz, geniş, yarı art orta damak ünlüsü

IKTT'de -ā- harfi kelime başında, ortasında ve sonunda aynı şekilde yazılmıştır.

Başta: -آ آز āz Ortada: -آ آجق āpācık

Sonda: آ آقسهك آ biraḫsanā

/e/ : Ön, geniş, düz ünlü

Başta: -أ أي ey ايتك ettin اطرافى etraflı

Ortada: IKTT'de -e- harfi kelime ortasında düşerek ses olayı gerçekleşmiştir.

جنتلى سك cennetlisen چرزلى çerezler آتش āteş

Sonda: -ه ألى يه elliye تعزیه ta'ziye ئوفكه öfke

/ı/ : Art, dar, düz ünlü

Başta: -ا IKKT'de /ı/ harfi kelime başında elif ve ye şeklinde yazılmıştır.

ايشيغى ışığı ايرماقل ırmaqlar ايصملاق ışmarladık

Ortada: IKTT'de -ı- harfi kelime ortasında düşerek ses olayı gerçekleşmiştir.

طادك tadın يازيق yazık ناصیل naşıl

Sonda: -ى طاقنى taḫtı ماصاللى maşalları قولى ḫolu

/i/ : Ön, dar, düz ünlü

Başta: -ي IKKT'de /i/ harfi kelime başında elif ve ye şeklinde yazılmıştır.

اينجه ince

Ortada: -ي خيرچين ḫeriyçin

Sonda: -ى سانكى şanki بشرى beşeri وقتلى vaḫitli

/o/ : Art, geniş, yuvarlık ünlü

Başta: - او IKKT’de /o/ harfi kelime başında elif ve vav şeklinde yazılmıştır.

اولغونلاشیر olgunlaşır اوتوموبیل otomobil اوڭونان oğunan

Ortada: - و IKKT’de /o/ harfi kelime ortasında sadece vav şeklinde yazılmıştır.

صوغۇقتۇر şoğuqtur يوغوران yoğuran صوك şok

/ö/ : Ön, geniş, yuvarlak ünlü

Başta: - او IKKT’de /ö/ harfi kelime başında hemzeli elif ve vav şeklinde yazılmıştır.

أورتر örter أوده öte

Ortada: - و IKKT’de /ö/ harfi kelime ortasında sadece vav şeklinde yazılmıştır.

تۆكە töke كۆرپە körpe سۆزلەرلە sözlärle

/u/ : Art, dar, yuvarlak ünlü

Başta: - او IKKT’de /u/ harfi kelime başında hemzeli elif ve vav şeklinde yazılmıştır.

أوتۇنچە يە utuncaya اۇغۇرسۇز uğursuz

Ortada: - و طونك tutun قۇتلندىر qutlandır

Sonda: - و شو şu بىلىرتىوردى belirtiyordu قۇيو quyu

/ü/ : Ön, dar, yuvarlık ünlü

Başta: IKKT’de /ü/ harfi kelime başında farklı şekillerde gösterilmiştir.

ilk örnekte - ئۈ- örneğin ئۈستە üstede

- اوراغىدر üregidir örneğin

Ortada: IKTT’de -ü- harfi kelime ortasında düşerek ses olayı gerçekleşmiştir.

مۇھىتىنە mühiține مۇراجەت müraca‘at ھۈرمەت hürmet

Sonda: گورگو -و görgü

2.1.2. Ünsüzler ve İmla Özellikleri

/b/ : Patlayıcı, ötümlü çift dudak ünsüzü

IKTT'de -b- harfi kelime başında, ortasında ve sonunda be şeklinde yazılmıştır.

Başta: باغرنده سك ب- bağrındasan Ortada: جبالامغه ب- çabalamağa

Sonda: خراب ب- ħarab

/c/ : Patlayıcı, ötümlü diş eti ünsüzü

IKTT'de -c- harfi kelime başında, ortasında cim şeklinde yazılmıştır.

Başta: جانلانماغه ج- canlanmağa

Ortada: آكاجاق ج- ākacağ

/ç/ : Patlayıcı, ötümsüz diş eti ünsüzü

IKTT'de -ç- harfi kelime başında, ortasında ve sonunda çim şeklinde yazılmıştır.

Başta: چالیشیر چ- çalışır Ortada: کرچی چ- gerçi

Sonda: ایگرهنج چ- iğrenç

/d/ : Patlayıcı, ötümlü diş-damak ünsüzü

IKTT'de -d- harfi kelime başında, ortasında ve sonunda dal şeklinde yazılmıştır.

Başta: دایاندک د- dayandık Ortada: دالدہ د- dalda

Sonda: یاد د- yad

/g/ : Patlayıcı, ötümlü ön damak ünsüzü

IKTT'de -g- harfi kelime başında gef şeklinde yazılmıştır.

Başta: گۆنى گۈنى günü gerçi گۈلەلم گۈلەلم gülelim

IKTT'de -g- harfi kelime ortasında ve sonunda kef şeklinde yazılmıştır.

Ortada: زىڭىنىڭ كىڭىنىڭ zenginden Sonda: بىك كىك beg

/ğ/ : Patlayıcı, tonlu ve ötümlü art damak ünsüzü

IKTT'de -ğ- harfi kelime başında, ortasında ve sonunda gayın şeklinde yazılmıştır. Genellikle Türkçe ve alıntı kelimelerde bulunur.

Başta: غايرىتله غايرىتله gayretle Ortada: ايراغى ايراغى ırağı

Sonda: قويدغ قويدغ koyduğ

/ğ/ : Akıcı, yarı ünlü, ön damak ünsüzü

IKTT'de -ğ- harfi sadece kelime ortasında gef şeklinde görülmüştür.

Ortada: دىگىشدىرىمك دىگىشدىرىمك -گ- değıştirmek يۈرەگك يۈرەگك yüreğın ایگرنەنچ ایگرنەنچ iğrenç

/h/ : Sızıcı, ötümsüz, ön damak ünsüzü

IKTT'de -h- harfi kelime başında, ortasında ve sonunda he şeklinde yazılmıştır.

Başta: هر هر her Ortada: رهبرك رهبرك -ه- rehberin

Sonda: سىم سىياه سىم سىياه simsiyah

/h/ : Sızıcı ve bir gırtlak ünsüzü

Genellikle alıntı kelimelerde görülür. Arapçanın -ح- sesinden geçen bu ses Irak Türkmen ağızlarında alıntı kelimelerde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. IKTT'de -h- harfi kelime başında, ortasında ve sonunda ha şeklinde yazılmıştır.

Başta: حاقنى حاقنى haqını Ortada: راحت -ح- rahat

Sonda: صباح -ح- şabah

/h/ : Sızıcı, tonlu, ötümlü, hırıltılı, art damak ünsüzü

Arapçanın -خ- sesinden geçen bu ses Irak Türkmen ağızlarında alıntı kelimelerde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Kalın ünlülü kelimelerde arka damakta, ince ünlülü kelimelerde ise, orta damakta teşekkül eder.

Başta: -خ خام ham خیاله hayale خسته لظه hastalıkla
Ortada: -خ- اختصاصه ihtişaşu بختیارلق bahtiyarlık مسخره mesşare
Sonda: -خ- تاریخ tarih شیخ şeyh

/k/ : Patlayıcı, ötümsüz ön damak ünsüzü

IKTT'de -k- harfi kelime başında, ortasında ve sonunda keş şeklinde yazılmıştır.

Başta: -ك کوچک küçük Ortada: -ك- چكسه م çeksem

Sonda: -ك گنچك gençlik

/k/ : Patlayıcı, tonsuz art damak tonlu ünsüzü

IKTT'de -k- harfi kelime başında, ortasında ve sonunda kaf şeklinde yazılmıştır.

Başta: -ق- قارشیلادشقه karşılaşdıqça Ortada: -ق- باقيلمز bakılmaz

Sonda: -ق- چالیشماق çalışmaq

/n/ : Akıcı, genizsi, dış-damak ünsüzü

n/ ünsüzü kelime başında, ortasında ve sonunda nun şeklinde yazılır.

Başta: -ن- نعمتله ni'metle Ortada: -ن- قازاندی kazandı

Sonda: -ن- خیرچین heriyçin

/ñ/ : Art ve önlü ünlülerle hece kuran akıcı, patlayıcı, ötümlü, genizsi /n/ ünsüzü

IKTT'de -ñ- harfi kelime başında ve sonunda kullanılmamıştır, sadece ortasında keş şeklinde yazılmıştır.

Ortada: -ك- اوکا oña گوكاك gönlün

/p/ : Patlayıcı, ötümsüz çift dudak ünsüzü

p/ ünsüzü kelime başında, ortasında ve sonunda pe şeklinde yazılır.

Başta: -پ پک pek Ortada: -پ یلما yapma

Sonda: -پ هپ hep

/s/ : Sızıcı, ötümsüz, diş arası ünsüzü

s/ ünsüzü kelime başında, ortasında ve sonunda sin şeklinde yazılır.

Başta: -س سوزلرکله س- sözlerinle Ortada: -س اوستالقله س- ustalıkla

Sonda: -س گوگوس س- göğüs

/ʃ/ : Yarı patlayıcı, yarı ötümlü diş

IKTT'de /ʃ/ ünsüzü kelime başında, ortasında sad şeklinde yazıldığı gösteriliyor.

Başta: -ص صایار şayar صوکوجینه şonucuna صابار şapar

Ortada: -ص شخصیت şaşşiyet مقساط maqşat صارصینتیلر şarşıntılar

/ʒ/ : Yarı ötümlü diş eti ünsüzü

Başta: -ث ثروت şervet ثقافت şekavet

Ortada: -ث تاثیرى teşiri مثال mişal حدیثلرنده ḥadişlerinde

/ʃ/ : Sızıcı, ötümsüz, diş eti ünsüzü

IKTT'de -ş- harfi kelime başında, ortasında ve sonunda şın şeklinde yazılmıştır.

Başta: -ش شهبه سز şüpheşiz Ortada: -ش سهچیلمشلرسه ش- seçilmişlerse

Sonda: -ش یازمش yazmış

/t/ : Patlayıcı, ötümsüz diş-damak ünsüzü

IKTT'de -t- harfi kelime ortasında bazı kelimelerde de harfinde yazılmıştır.

Başta: -ت تينك tenin توز toz تورلو türlü

Ortada: -د- مسلكداشلريله meslekdaşlarıyla ثروتسىz

Sonda: -ت شهادت şehadet مملكت memleket اوميد ümit

/t/ : /t/ ile /d/ arası patlayıcı, yarı ötümlü diş ünsüzü

IKTT'de -t- harfi kelime başında, ortasında ve sonunda tı şeklinde yazılmıştır.

Başta: -ط طرفدن tarafından Ortada: -ط موطلو muşlu

Sonda: -ط فقط faşat

/y/ : Akıcı, yarı ünlü, diş-damak ünsüzü

IKTT'de -y- harfi kelime başında, ortasında ve sonunda ye şeklinde yazılmıştır.

Başta: -ي ياقلار yaşalar Ortada: -ي- خراجتيوردی- yarcanıyordu

Sonda: -ي خوی huy بوغداي buğday

/z/ : Szcı, ötümlü, diş arası ünsüzü

IKTT'de -k- harfi kelime başında, ortasında ve sonunda ze şeklinde yazılmıştır.

Başta: -ز زور zor Ortada: -ز- يازيده yazıda

Sonda: -ز چاليشاجاز- z- çalışacağız

/z/ : Arapçadan alınmış alıntı kelimelerde kullanılmıştır, Türkçe kelimelerde rastlanmamıştır. Kelime başında, ortasında ve sonunda dat şeklinde yazılmıştır.

Başta: -ض ضعيفلر za'yıflar Ortada: -ض- بعضا ba'zı

Sonda: -ض بياض beyaz

/z/ : Szcı, ötümlü, öndamak ünsüzü

Arapçadan alınmış alıntı kelimelerde kullanılmıştır, Türkçe kelimelerde rastlanmamıştır. Kelime başında, ortasında ve sonunda zel şeklinde yazılmıştır.

Başta: ذوقن zevqin Ortada: ذ- rezil

Sonda: ذ- استاذ üstaz

/z/ : Szıcı, ötümlü, dil-diş arası ünsüzü

Arapçadan alınmış alıntı kelimelerde kullanılmıştır, Türkçe kelimelerde rastlanmamıştır. Kelime başında, ortasında ve sonunda zı şeklinde yazılmıştır.

Başta: ظ - ظلمه zülme Ortada: ظ - نظرنده nazarında

Sonda: ظ - ايقاظ iğaz

/ʿ/ : Aym işareti

(ع) sesi Arapçanın etkisiyle alıntı Irak Türkmen ağızlarında aym ile telaffuz edilir.

Başta: ع- عالمنده 'aleminde عقل 'aql inat

Ortada: ع- معاون mu'āvin شعر şî'ir نعمت ni'met

Sonda: ع- طالع ṭalı' قانع ḳani'

/ʾ/ : Hemze işareti

Arapçadan alınmış alıntı kelimelerde kullanılmıştır.

Ortada: -ئ- متفائل mütefa'il دائما da'ima

Sonda: ء- ضياء' zıya' تأثيری te'siri

3. Ses Olayları

3.1. Ünlüler

3.1.1 Uzun Ünlüler

ā Ünlüsü: Irak Türkmen dillerinde bu ses a ile e arasında boğumlanan, bir orta damak ünlüsüdür.

Arapça kökenli kelimelerde kelime başı ayın-elif yazılışı /ā/ /ünlüsünü göstermektedir. Bununla birlikte Arapça kökenli kelimelerde /ā/ ünlüsü / ʿ/ünsüzü yanında /ʿ/ (elif) ile gösterilmektedir: (ʿ)

Türkmen Türkçesinde Türkçe kökenli kelimelerde /ā/ ünlüsüne rastlanmamıştır.

Alıntı kelimelerde özellikle Arapça kökenli kelimelerde uzun ā ünlüsü kullanımına sık rastlanmaktadır.

ʿādetin

māye

āfāk

meşelā

IKTT'de /û/ sadece Arapça alıntı kelimelerde rastlanmıştır. Uzun u ünlüsü metinde çok az görülmüştür.

Uzun /u/ ünlüsüne örnek

maḥdūt

IKTT'de uzun /i/ ile gösterilen örnekler

mā'î

ṭabî'ât

3.1.2. İkiz Ünlüler: Irak Türkmen Türkçesinde ikiz ünlüler alıntı kelimelerde kullanılmıştır.

Kelime içinde iki ünlünün yan yana bulunma durumudur. IKTT'de metinde Türkçe kelimelerde örneğine rastlanmamıştır. Bununla birlikte alıntı kelimelerde görülmektedir. Kelime sonu ünlüsü ile ünlüyle başlayan bir ek birleştiğinde görülmektedir. Bu durum iki ünlü arasındaki ʿ () ve hemze bulunan kelimelerde bu seslerin sesletilmemesinden dolayı ünlü ikizleşmesi durumu görülmektedir. Bununla birlikte birleşik kelimelerde ünlü ile biten kelimeye bitişik yazılan ünlüyle başladığında iki ünlü yan yana görünür.

Irak Türkmen Türkçesinde ikiz ünlüler alıntı kelimelerde kullanılmıştır.

menfa'at

ta'avun

a'laa

şe'et

3.1.3. Ünlü Uyumu

3.1.3.1. Kalınlık-İncelik Uyumu: Irak Türkmen ağızlarında kalınlık- incelik uyumu çok sağlamdır.

Irak Türkmen ağızlarında kalınlık- incelik uyumu çok sağlamdır.

ekmek

'ömür

karşılıyor

öğretmendir

odam

oçurtuğun

-AyIn ekinin kullanımında uyum görülmez: şabaşleyin

Alıntı kelimelerde kalınlık/incelik uyumu konusunda bir kural yoktur. Kelimelerin bir kısmında alıntı kelimeler, özellikle Arapça ve Farsça kökenli kelimeler, IKTT'nin kalınlık-incelik uyumuna girmiş, bir kısmı ise bu uyumun dışında kalmıştır.

Uyuma girenler: ceme'et < cema'at

3.1.3.2. Düzlük -Yuvarlaklık Uyumu:

Irak Türkmen ağızlarında kalınlık- incelik uyumuştur.

çamur

odam

ördekleri

ürkek

öğretmen

3.1.4. Ünlü Değişmeleri

3.1.4.1. Ünlü İncelmesi

hesteliğ < hastalık

mene de < bana da

3.1.4.2. Ünlü Kalınlaşması: İKTT’nde ince ünlülerin kalınlaşması çok yaygındır.

İKTT’nde ince ünlülerin kalınlaşması çok yaygındır.

bana < ben

sana < sen

3.1.4.3. Ünlü Yuvarlaklaşması: Düz ünlülerin yuvarlaklaşması ünlü benzeşmesiyle ve dudak ünsüzlerinin etkisiyle görülmektedir.

esüğ < eksik

yalğuz < yalnız

çamır < çamur

döğü < değil

yağun < yakın

ācuğlamağ < açıklamak

3.1.4.4. Ünlü Düzleşmesi: İKTT’nde yuvarlak ünlülerin düzleşmesi, dudak ünsüzlerine rağmen veya eski şekillerinin devamı sonucunda görülmektedir.

İKTT’nde yuvarlak ünlülerin düzleşmesi, dudak ünsüzlerine rağmen veya eski şekillerinin devamı sonucunda görülmektedir.

için

biten

3.1.4.5. Ünlü Daralması: İKTT’nde sık görülen ünlü değişimlerdendir.

Şimdiki zaman eki r -yor

istiyor

arıyordu

ilerliyor

diyor

başlıyor

parlıyor

meliyor

uğruyor

yaşalıyor

Olumsuzluk eki -mA

gelmiyor

unutamıyordu

erdiremiyorlardı

3.1.4.6. Ünlü Genişlemesi: IKTT'nde bu değişme Türkçe kelimelerde görölmektedir.

gene < yine

yorgunam < yorgunum

endirmeh < indirmek

yoğlaram < yoklarım

getmeh < gitmek

eşitmeh < işitmek

3.1.4.7. Büzüşme

bıra < burası

alım < alayım

3.1.5. Ünlülerde Düşme ve Türeme

3.1.5.1. Ön Ses Düşmesi

üskek < yüksek

3.1.5.2. İç Ses Düşmesi

burada < bu arada

peki < pek iyi

gönlün < gönül

'aklı < akıl

şehre < şehir

oynatıp < oyun

niçin < ne için

göğsüne < göğüs

ilerledi < ileri

seyrederek < seyir

3.1.5.3. Ön Ses Türemesi

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

3.1.5.4. İç ses türemesi

çepeçevre

biricik

azıcık

3.1.6. Dudak Benzeşmesi

doğar

dudağ

huysuz

göğüs

3.2. Ünsüzler

3.2.1. Ünsüz Uyumu

seçtiği

bilgi

verdi

yolda

düşkün

3.2.2. Ünlü-Ünsüz Uyumu

şamunçı, ğurfada, külyede, yeğendiler

3.2.3. Ünsüz Değişmeleri

3.2.3.1. Ötümlüleşme

qalbin

ışığı

ediyor

gece

çiçeği

sevinci

amacıyla

çoğu

derdi

yurdun

adım

gidiyordu

3.2.3.2. Ötümsüzleşme

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

3.2.3.3. Sürtünmesizleşme

attıh < attık

yoh < yok

imşag < yumuşak

3.2.3.4. Genizsileşme

meni < beni

minmeḥ < binmek

annamaḥ < anlamak

3.2.3.5. Gırtlaksılaşma

ḥaḫḫa

raḫat

iḫtiyaç

3.2.3.6. İkizleşme

semmiz

seḫḫel

3.2.3.7. Nöbetleşme

3.2.3.7.1. Seslerin birbirinin yerine geçmesi olay

c, d, g ve ğ sesleri, aldığı ekle iki ünlü arasında kaldığında ötümsüz karşılıklarının dal sesleri olarak birbirinin yerine kullanılırlar.

ağaç < ağac-ı

pıçah < pıçağı

3.2.3.8. Ses Uyumsuzluğu

ķepķere < kapkara

3.2.3.9. Ünsüz İncelmesi

ķabıg < kabuk

3.2.3.10. Ünsüz Kalınlaşması

gene < yine

3.2.3.11. Ağzılaşma

yediğivız < yediğiniz

3.2.3.12. Akıcılaşma

minerem < binerim

çimin < gibi

3.2.3.13. Çekimlik Değişme

geвли < gönlü

bişirri < pişiriyor

3.2.3.14. Göçüşme

yalnız

yanlış

toprak

kirpik

3.2.3.15. Ünlüleşme

cüce < civciv

3.2.3.16. Ulama

amaç edinen

bir avcıdır

çıplak evi

gürler uçarsın

çiçek açmayacak

kıızıl aylı

şakın unutmama

3.2.3.4. Benzeşme

3.2.3.4.1. Ses Bilgisinde Benzeşme

3.2.3.4.1.1. Yakın Benzeşme

iştir

atışta

yurttaş

yoğtur

bitkin

kebabçı

3.2.3.4.1.2. Uzak Benzeşme

1835'te

3.2.3.5. Aykırılışma

3.2.3.5.1. Yakın Aykırılışma

melhem < merhem

3.2.3.5.2. Uzak Aykırılışma

hette < hatta

görmüşh < gördük

3.2.3.6. Ünsüz Düşmesi ve Türemesi

3.2.3.6. 1. Ön Ses Düşmesi

indi < şimdi

üreg < yürek

üzüg < yüzük

3.2.3.6. 2. İç Ses Düşmesi

yükselir

alçalıyor

ufacıq

yükselir

küçücüük

3.2.3.6. 3. Son Ses Düşmesi

yalla < yallah

inanı < inanır

ege < eğer

qalı < kalır

3.2.3.6. 4. Ön Ses Türemesi

heyva < ayva

3.2.3.6. 5. İç Ses Türemesi

qilinç < kılıç

manqas < makas

Alıntı kelimelerde kelime kökünde yanyana gelen iki ünsüz arasında ünlü türemesi gerçekleşir.

zıkr < zikir

Ünlü ile biten kelimelere getirilen eklerin ünlü ile başlaması durumunda ünsüz türemesi ses olayı gerçekleşir.

yuħuya

3.2.3.6. 6. Son Ses Türemesi

gediri < gidiyor

telih < tali

oħuru < okuyor

yemind < yemin

3.2.3.7. Yardımcı Ses

3.2.3.7. 1. Yardımcı Ünlüler

Yardımcı ünlüler genellikle –ı/i ünlüleridir, bununla birlikte metinde –a ve –ü ünlüsünün de yardımcı ünlü olarak kullanıldığı görölmüştür.

ged-i-ri

öz-ü-müzü

yoħ-a-m

uşağ-ı-n

var-ı-mdı

seleş-i-ri

3.2.3.7. 2. Yardımcı Ünsüz

Yardımcı ünsüzünün İKTT’nde çok fazla kullanıldığı görölmektedir.

-y

güzgü-y-e

mektebe-y-e

sefre-y-e

havlı-y-a

Sonuç

Çalışmamızın konusunu oluşturan yazar Reşit Kazım Bayatlı'nın iki eseri (Eserlerinden Seçmeler Kitabı ve Mektepli Şerki ve Şiirleri) dil incelemesi olarak ele alınmaktadır. Irak Kerkük Türkmenlerinin dili, Oğuz Türk lehçeleri sınıfına giren Kerkük Türkmen Türkçesidir. Kerkük, Erbil ve Irak'ın diğer Türkmen bölgelerinde bu lehçe konuşulmaktadır. Kerkük Türkmen Türkçesi, Arapça ve Kürtçenin resmî dilleri olduğu için Farsçadan ve az sayıda Arapçadan etkilenmiştir. Türkmenlerinin Azerî'ye benzer bir Turanî dil konuştuklarını Urfa veya Erzurum'da konuşulan şiveden hiç farklı olmadığını Türkçe'nin bir şivesi olan Türkmençe konuşulduğunu bilinmektedir.

Arapçadan fazlaca kelime almasına rağmen IKTT, ses özellikleri bakımından Türkiye Türkçesi ile benzerlik göstermektedir. Eserde Arapçadan Irak IKTT'ye giren ünsüzler şunlardır: (ح - h), (خ - h), (ذ - z), (ص - ş), (ض - z), (ط - t), (ظ - z), (ع - '), (غ - ğ), (ق - k), (ء - '). Kalın ünlü incelmelerinin, IKTT'ye yabancı dillerden giren kelimelerdeki /h, h, ğ/ ünsüzlerinin etkisiyle ortaya çıkan bir değişim olduğu tespit edilmiştir.

Ünlülerde a ile e arasında boğumlanan ve normalden uzun söylenen bir orta damak ünlüsü daha çok alıntı kelimelerde kullanıldığı tespit edilmiştir. İç ses düşmesi ve iç ses türemesi sık kullanıldığı görülürken, ön ses türemesi ve iç ses türemesi örneklerine metinde rastlanmamıştır. Ünlü daralması metinde çokça kullanıldığı görülmektedir. Ünlü genişlemesi, Türkçe kelimelerde çok fazla görülmektedir. Ünsüzlerde ön ses düşmesi ve iç ses düşmesi örnekleri sıklıkla tespit edilmiştir. Ön ses türemesi ve iç ses düşmesine metinde daha az rastlanmıştır. IKTT'de ünsüz uyumuna metinde çokça yer verildiği görülmektedir. Ünsüz benzeşmesi, göçüşme, ötümlüleşme ve gırtlaksılaşma en çok kullanıldığı tespit edilen ses olaylarıdır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Örnek Şiirler:

İçim Açsam Coşaram

Yıllar yıllı yorgunam
Bir dilbere vurğunam
Yar nazlı ben sevdalı
Dilim varmaz, dargınım

Kaşı içe endirir
Havza gönül kandırır
Yanaklar kızıl, elma
Çelim şatar yandırır.

İçim açsam coşaram
Söyledikçe taşaram
Vefası kem yârime
Düşündükçe şaşaram.

Ne olur beni ānsa
Bir a'şık gibi şansa
Suda taşan gönlüme

Bir āz kıansa inansa.

Onu herdem özlerem

Vuşlatını gözlerem

Dünyalar benim olur

Yüzün görse gözlerem.

Ümit kesmem özünden

Her ne çeksem yüzünden

Yeter dilberim yeter

Gel öpeyim gözünden.

Yoksul Talebe

Yoksul talebe kimdir

Āna baba evladı

Her gün giydiği a'yını

Qışın yazlıkla üşür

Ġıdasızlık yüzünden

O mai damarlarda

Göz fersiz, bense uçuk

Durumundan bellidir

Qışın gömersiz, çıplak

O kendi çalışdığı

Bilirmisen hemşeri

Allahın bir beşeri

Ya yamalı ya yırtık

O zavalı yaratık

İskelet olmuş canı

Güçlülle āqar kıanı

Bakış melül ve dalgın

Mühîtime pek dargın

Eve şanki kırağı

Lamba hşersiz kırağı

Yokşulluk a'yıp değil Lakin tahşile engel
Çok zekalar söndürür Ey zengin inşafa gel.

Şeytan Sütü

Uzun yıllar her akşam vefasız şofradaşım
³⁰Artık yeter olsun! başıyor elliye yaşım...
Eyvah ne yazık bunca ö'mre senle geçirdim
Hiç sevmeden içtim seni gāh dostuma içirdim
Tadin pis koğun berbat, koğmuş hurmadan haşıl
Aslan sütü adını kim taqtı sana nasıl?
³⁵Međer şeytan sütüymüş senin tam gerçek adın
İşte şeytanca rolün, iğrenç koğun ve tadin!
Her akşam birer birer toplarsın dostlarını
Çevrende güle güle sererler postlarını...
Türlü meze dizilir elde de peykler dolu,
⁴⁰(Rızkı boldur) diyerek herkesin kalğar kolu!
Felkten bir gece çalsağ ne olur ne başlar
Şonra gözler süzülür üstte çatılır kaşlar
Kendini rind bilenin karihası açılır
Şaçma şapan sözlerle ham hayale kapılır
⁴⁵Şorma kül çıkan beyini tam kafası kızınca
Yalpa vurur yürürken küfür eder şızınca
Sütü helal etmekçin ya vurur, ya vurulur!

Eve sağlam yetişse! şanki iğki bozulur
Ayrılırken bağ onun kızararı gözlerine
⁵⁰Döner baş, titreyen el, dökülen sözlerine
şu hayal a'leminde bir şüre yüzmek çin
İnsan yakar mı öyle kendini için için!
Boşuna yasağ etmez bir nesneyi yaradan
Diyelem şeytan sütü yoğ olsun hep āradan!

Kaynakça

Dergi ve Gazeteler

- (1) Kardeşlik Sayı (7) Kasım 1963
- (2) Kardeşlik Sayı (8-9) 1964
- (3) Kardeşlik Sayı (10) şubat 1964
- (4) Kardeşlik Sayı (11) Mart 1964
- (5) Kardeşlik Sayı (12) Nisan 1964
- (6) Kardeşlik Sayı (1-2) Haziran 1964
- (7) Kardeşlik Sayı (3) Temmuz 1964
- (8) Kardeşlik Sayı (9) Ocak 1965
- (9) Kardeşlik sayı (12) Nisan 1965

Saatçi, Ö. (2011). Irak Türkmenerinin Eğitim Dilli, Kardeşlik Dergisi, Sayı. 52.

Ataizi, D. E. (2017). Kaşkay Türkmenerinin Dili, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Böler, T. (2020). Türkiye Türkçesi (Ses Bilgisi), İstanbul: Kesit Yayınları, 1. Baskı.

Bayatlı, R. K. (1968). Mektepli şarkı ve şiirleri, Kerkük: Cumhuriyet Basımevi Kerkük– Atlas, Caddesi.

Bayatlı, H. K. (1996). Irak Türkmener Türkçesi, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Dursunoğlu, H. (2021). *Türkiye Türkçesi Dil Bilgisi I, Türkiye Türkçesi (Ses Bilgisi)*, 6. Baskı, Ankara.
- Erdem, M. (2009). *Modern Oğuz Türkçesi Söz Varlığı*, Ankara: Türkiye, Azerbaycan ve Türkmen Standart Türleri Esasında, s. 77-80.
- Ercilasun, A. B. (2007). *Türk Lehçeleri Grameri*, Ankara: Akçağ Basım Yayınları, 1. Baskı.
- Heyet, C. (2008). *Türk Dilinin ve Lehçelerinin Tarihi Seyri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hürmüzlü, H. (2003). *Kerkük Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Kerkük Vakfı Yayınları.
- Hürmüzlü, E. (2019). *Irak Türkmenlerinin Dünya Görüşü*, Ankara: Kerkük Vakfı Yayın Evi, 1. Baskı, s. 115-116.
- Hürmüzlü, E. (2021). *Irak'ta Türkmen Gerçeği*, İstanbul: Kerkük vakfı Yayın Evi, 2. Baskı, s15-19.
- Karaağaç, G. (2019). *Türkçenin Dil Bilgisi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 4. Basım.
- Kazancı, M. Ö. (2013). *Türkmen Öykücülüğü*, Bağdat: Kardeşlik Dergisi, 25-26.
- Kazancı, M. Ö. (2022). *Günümüz Irak Türkmen Öyküsü*, Ankara: Hece Yayınları.
- Kayacı, M. T. (1987). *Eserlerinden Seçmeler*, Bağdat: Zaman Matbaası, 1. sayı.
- Korkmaz, Z. (2013). *Oğuz Türkçesinin Gelişimi: Türkiye Türkçesinin temeli*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). "Mendeli (Irak) Ağzının Özellikleri", Ankara: TDK Yayınları, 296- 298.
- Özkan, N. (2007). *Türk Dilinin Yurtları*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1. Basım.
- Sirkeci, İ. (2005). *Iraktan Türkmen Göçleri ve Göç Eğilimleri*, Ankara: Özdoğan Matbaa Yayınları, 1. Baskı.
- Terzibaşı, A. (2013). *Kerkük Şairleri*, Kerkük: Ötüken Neşriyat, 5. Cilt.
- Terzibaşı, A. (2013). *Kerkük Şairleri*, Kerkük: Ötüken Neşriyat, 5. Cilt.
- Terzibaşı, A. (2013). *Kerkük Şairleri*, İstanbul: Yedigün Mücellithanesi, 2. Sayı.
- Uluhan, Ç. (2021). *Irak Türkmen Ağzı Grameri (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi)*, Kerkük.

Extended Summary

The language used by Iraqi Turkmens is considered within the dialects of Azerbaijani Turkish. Living in Iraq for 1400 years, the legal status of the Turkmen language is at the regional language level.

Kirkuk is a historical Turkmen city with a population of more than one million, 236 km north of Baghdad, the capital of Iraq. Today, approximately thirty per cent of Kirkuk's population is Turkmen.

Reşit Kazım Bayatlı is one of the important poets of Iraqi Turkish literature. The poet, who wrote in the style of poetry, thought writing and story, dealt with the subjects of Turkish nationalism, patriotism and history in his works.

In Iraqi Turkish literature, folk poetry style, especially mâni and hoyrat, was widely used.

Bayatlı used Kirkuk Turkmen Turkish in his works.

In this study, the language features of Iraqi Turkmen Turkish and the works of Kirkuk poet Reşit Kazım Bayatlı, who was born in 1914 in Kifri district of Kirkuk and grew up there, were analysed in terms of phonetics. Two works of the poet were analysed in the study: 1. Book of Selections from His Works 2. Mektepli Şerki and Poems. The works in Arabic script were first transferred to the transcription alphabet and the works were analysed in terms of phonology. There are 9 vowel and 21 consonant sounds in Kirkuk Turkmen Turkish and the word order is similar to Turkish. There are also Arabic and Persian words in Kirkuk Turkmen Turkish.

Kirkuk is a city in northern Iraq and one of the richest regions of the country in terms of oil reserves. In the Babylonian and Ashuri periods, Kirkuk was known as Bıkrımakan. In Syriac sources it is called Beyt Kıрма and in some other sources it is called Beyt Seluh. Today, Turkmens, Arabs and live together in Kirkuk and these three ethnic groups play an important role in the population of Kirkuk. Kirkuk is a particularly important city for Turkmens because it has the largest Turkmen population in Iraq. Different languages such as Turkish, Kurdish, Arabic and Turkmen are spoken in Kirkuk. Due to this multilingual structure, the people of Kirkuk are referred to as a tri-frequency people.

There are many historical buildings in Kirkuk and especially Kirkuk Castle is an important historical ruin. Since the climate of Kirkuk is warm, fruits such as dates are grown in this region.

Turkish education in Iraq dates back to the Ottoman period and was provided by Turks in neighbourhood schools and mosques. Classical madrasah education was provided in Iraqi provinces such as Mosul, Sulaymaniyah and Kirkuk.

Kirkuk Turkish is a dialect of Oghuz Turkish spoken by Turkmens living in and around Kirkuk in northern Iraq. Spoken by approximately 3 million people, Kirkuk Turkish is the second most common Turkish dialect in Iraq.

The subject of the article is Reşit Kazım Bayatlı, the name of the poet who was given the nickname Bayatlı because he belonged to the Bayat tribe in terms of lineage, was born and grew up in Kifri district of Kirkuk in 1914. He did his primary education in the İbtidai school of this district. According to his own account, he was under the influence of Ahmet Medeni Efendi, a distinguished writer and journalist poet, who was a teacher at this school for a while, and it was from this teacher that he got the most of his national ideology and literary taste and feeling. After finishing primary school, he entered the teacher primary school in Baghdad and graduated in 1933. While he was here, he expanded his general culture with the help of highly educated and knowledgeable teachers.

As Kirkuk is a city that has a deep influence on Turkish culture and literature, Bayatlı has made significant contributions to the literature of Kirkuk. He was often inspired by the geography, culture and people of Kirkuk in his poems. The colourful atmosphere, historical texture and ethnic diversity of Kirkuk is one of the themes reflected in Bayatlı's poetry.

Bayatlı adopted a modernist approach in Turkish literature and went beyond the traditional poetry moulds. His poems deal with themes such as love, nature, belonging, social issues and human relations. He wrote poems in both Turkish and Arabic and started his literary activities in Kirkuk.

Reşit Kazım Bayatlı is regarded as an important poet who contributed to the cultural and literary heritage of Kirkuk. His works have an important place in the literary history of Kirkuk.

Another national service of Reşit Kâzım in the field of culture was realised through the Turkmen Elifbâ Book, which he co-authored in 1971 as one of the three members of the Turkish language elifbâ and reading books copyright committee established by the Iraqi Ministry of Culture, and the Reading Book for the second, third and fourth grades in 1972, 1973 and 1974. These books were included in the curricula of official primary schools between 1971-1974, and then they were removed from the curriculum.

Reşit Kâzım, who had a socialist view, wrote not for art but for society in his writings and poems. He always had a sense of responsibility towards society. He did not consider his national and social poems and writings, which he wrote to correct the traditions and customs he considered wrong and to diagnose and treat social diseases, to be important in terms of art, and he often published them anonymously and under certain pseudonyms. Although he did not value literary art, his poems written from the heart in a clear and simple language were appreciated because they reflected daily life. He instilled in young people that alcohol, which he used in small amounts to satisfy his personal taste, was not a socially useful object and expressed its various harms in his poems.